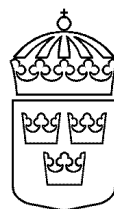

Riksdagens protokoll 1996/97:102

Onsdagen den 14 maj

Protokoll
1996/97:102

Kl. 9.00 – 17.59

19.00 – 22.37

1 § Aktuell debatt: Villkoren i Sverige för företag med internationell verksamhet

Anf. 1 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! Ingen debatt är viktigare för Sverige än den om hur företagsklimatet kan bli bättre. Utan bättre företagsklimat knäcker vi inte massarbetslösheten. Det är det bästa som hänt på länge att vi nu har fått en intensiv diskussion om villkoren för företagande. Tro inte att dagens debatt innebär någon slutpunkt för den diskussionen. Det är tvärtom; vi är bara i början. Statsministern kommer inte i längden att kunna hålla sig utanför den. Vi kommer för vår del att driva den ända till dess att kursen har lagts om. Detta är en ödesfråga för Sverige.

Håkan Mogren, chef på Astra, ringde mig häromdagen. Han sade så här: Svenskt näringsliv glider bort från Sverige. Till en del är det nödvändigt, men till en del är det onödigt. Det skulle inte behöva hända om företagsklimatet var bättre.

Dagens debatt handlar inte om huruvida Ericsson skall flytta sitt huvudkontor eller inte. Det avgör de själva. Den handlar om något som pågår varje dag inför våra ögon. Betänk följande siffror. I dag har Sveriges tio största företag 30 000 färre anställda än de hade för tio år sedan i Sverige, men utanför Sverige har de 120 000 fler anställda. En del av de jobben hade kunnat hamna i Sverige. Det är om det denna debatt skall handla.

Näringsministern har nu tio minuter på sig. Använd dem inte till skryt, utan till att redovisa konkreta planer på förbättringar av företagsklimatet. Sverige behöver inte beskäftighet utan beslutsamhet.

Anf. 2 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Ledamöter! Jag är glad att vi kan ha en debatt om företagsklimatet.

Under de senaste 20 åren har Folkpartiet regerat i nio. Det är under de 20 åren Sverige har gått från att vara bäst i klassen – det bästa välfärds-samhället – till att ramla ned på listan. Bryter man ned de 20 åren kan man konstatera att de stora rasen i sysselsättning, företagande och privat verksamhet inträffat under just de år då Folkpartiet regerat. Det är ett konstaterande som jag tycker att vi skall göra när vi funderar över hur det ser ut för Sverige.

Aktuell debatt:

*Villkoren i Sverige för
företag med internat-
ionell verksamhet*

Aktuell debatt:

*Villkoren i Sverige för
företag med internationell verksamhet*

Om vi tittar på den situation som rådde när den socialdemokratiska regeringen senast tillträdde, hösten 1994, kan vi se att det var ett läge där Sverige var ytterst illa ute. Det fanns ett stort budgetunderskott, höga räntor och massarbetslöshet. Det var i verklig mening ett kärvt klimat. Det var egentligen en vargavinter när vi startade hösten 1994. Därför känns det mycket lättare att diskutera klimatet i dag än den hösten när vi fick börja regera.

När vi startade sade vi att vi hade en dagordning som vi måste arbeta oss igenom. Det var inte som när Lars Leijonborg startade. Då hade man först skrivit en önskelista. Därefter tillträdde man, delade ut julklapparna på kredit och överlät åt oss att betala. För oss var det en dagordning som skulle arbetas igenom. Vad ingick i den dagordningen? Det första och svåraste var budgetsaneringen. Att vända det största underskottet näst efter Greklands till statsfinanser i balans var vår första och stora uppgift. Den andra uppgiften var att se till att Sverige säkrade sitt EU-medlemskap och att regeringen kunde bedriva en sådan politik att det svenska folket i en folkomröstning kunde säga ja till EU-medlemskapet. Det var ingen lätt uppgift att övertyga medborgarna om detta, men det gick att göra med en socialdemokratisk regering. Jag tror inte att det är någon slump att väldigt många tyckte att just den folkomröstningen skulle ske efter det att den socialdemokratiska regeringen hade tillträtt.

Det handlade om att få ned inflationen och med det också räntorna. Det handlade om att ta fram pengar för att göra en stor utbildningssatsning och bygga ut utbildningssystemet med kostnader på sammanlagt 14 miljarder kronor. De pengarna fanns inte när vi började, utan vi skulle göra oss av med ett gigantiskt underskott samtidigt som vi tog fram pengar för att stärka kunnskap och kompetens och göra det lättare för Mogren att behålla sysselsättningen i Sverige.

Vi skulle se till att Sverige blev en del av en arbetsmarknad och av företagsamheten i Östersjöområdet. Vi började att bygga ett starkt Östersjö-samarbete, och det leder nu till att företag från stora delar av världen kommer till Sverige just därför att de upplever att Sverige är *gateway* till Östeuropa. Sverige är nu ett land av stort intresse när det gäller etableringar för dem som vill jobba i Östersjöområdet. Det är ingen slump att Polens premiärminister kom för att besöka oss i går och i dag.

Vi skulle förbättra för småföretagen. Det ingick på dagordningen. Ingen hade tagit så mycket stryk under perioden 1991–1994 som just småföretagen. Det var inte lätt att åstadkomma den förbättringen när vi samtidigt skulle bekämpa budgetunderskottet, pressa ned inflationen och få fart på Sverige. Vi skrapade ihop litet pengar. Tillsammans med Centerpartiet lyckades vi få ihop i storleksordningen 8–9 miljarder kronor i skattesänkningar för de små företagen, för att göra det lättare för dem att växa. Det gjorde vi inte på kredit. Vi lånade inte till de skattesänkningarna. Det var inga julklappar som vi delade ut, utan pengarna drogs ihop i hårt arbete av svenska företagare och svenska löntagare. Alla var med och samlade ihop för en speciell satsning just mot de små företagen. Det var 9 miljarder i skattesänkningar.

Vi sade att vi måste satsa på den nya tekniken och det ekologiskt ut hålliga samhället. Vi är inte kvar i Frälsningsarméns gamla vedgårdar, som moderater och folkpartister älskar att prata om. Vi tror att det ekolo-

giskt uthålliga samhället också är det samhälle som skapar jobb i framtiden.

Det gällde att skrapa ihop pengar tillsammans med Centerpartiet för att också åstadkomma en satsning på ny teknik i det ekologiskt uthålliga samhället. Och – än en gång – det skulle inte vara lånade pengar, inte kredit, utan egna hopsamlade pengar. Det handlade om att förbättra arbetsrätten, och det handlade framför allt om att åstadkomma långsiktiga beslut, att åstadkomma ett brett parlamentariskt stöd för politiken. Det gällde att gå bort från den situation som hade rått under nästan 20 års tid med mycket svaga majoriteter som drivit genom beslut som förändrades från mandatperiod till mandatperiod. Det gällde att återfinna den balans som fanns under de 44 år när socialdemokraterna styrde och när vi gick från att vara ett fattigt land till att bli bäst i klassen. Detta är vad vi har jobbat med under dessa knappt tre år.

Vi skall – det är vår uppgift – använda vårt regeringsinnehav till att åter föra Sverige till en position där vi blir bäst i klassen. Vi har faktiskt gjort det förut, och vi kan naturligtvis göra det igen.

Hur ser då resultaten ut? Industriinvesteringarna har under de senaste två åren varit högre i Sverige än i något annat västland. Orderingången och industriproduktionen har ökat dramatiskt. Det har blivit en kraftig förbättring av vinstutvecklingen, att likna vid den vinst-*boom* som vi hade på 70-talet. Antalet sysselsatta i den privata sektorn har ökat med 64 000, varav 48 000 inom industrin.

Också sysselsättningen i våra stora företag, Lars Leijonborg, ökar faktiskt i Sverige nu, efter att ha minskat 1991, 1992, 1993 och 1994. Nu ökar alltså sysselsättningen i de stora företagen i Sverige, som debatten i dag handlar om. Drar Leijonborg någon slutsats av att vi har kunnat vända utvecklingen på det sättet? Och räntorna har i det närmaste halverats.

Detta är vad vi har åstadkommit. Men det viktigaste av allt är att vi faktiskt nu har skapat oss ett handlingsutrymme, så att vi också kan göra någonting i framtiden. Vi är nu på väg att få mycket starka statsfinanser, vilket naturligtvis gör att den här riksdagen, det här parlamentet, nu har möjlighet att diskutera hur framtiden skall se ut. I den meningen, Lars Leijonborg, är ju debatten bra. Nu har vi faktiskt på egna meriter möjlighet att diskutera vad vi vill göra i framtiden. Den möjligheten hade vi inte mellan 1991 och 1994. Den hade vi inte 1994 eller 1995. Den är vi på väg att skaffa oss nu. Vi har mycket gjort. Det är precis som Leijonborg säger: Vi har en massarbetslöshet som kräver stora insatser.

Jag har en fråga till Leijonborg. Er politik var ju ett misslyckande mellan 1991 och 1994. På vilket sätt tänker ni förändra er politik om ni, mot förmodan, skulle få chansen 1998?

Anf. 3 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! Som var och en kunde höra var detta nio minuter beskäftigt skryt. Under en minut på slutet talades det om att någonting mer skall hända, men det gavs inte ett enda konkret besked om vad detta nya skall bestå i.

Vi använder alla statistik ibland för att bygga under vår argumentering. Just därför vet vi alla att statistik kan brukas och missbrukas. Jag hävdar att de flesta statistiska uppgifter som Anders Sundström använde

Prot. 1996/97:102

14 maj

aktuell debatt:

*villkoren i sverige för
företag med
internationell
verksamhet*

kan ifrågasättas. Jag skall inte använda min debattid till att fördjupa mig alltför mycket i det. Men låt mig ta två exempel.

När Anders Sundström talar om de olika regeringsperioderna vill det till att man har ett ganska gott minne, så att man kommer ihåg vad som har hänt. Det är kanske vad väljarna kommer att komma ihåg som avgör valet 1998. När Anders Sundström talar måste några ända tänka: Varför föreslog arbetarregeringen 1990 förbud mot strejker? Gjorde man det därför att det var kul, därför att allt var gott och väl? Eller gjorde man det därför att det var en jättekris i landet? Varför avgick Kjell-Olof Feldt 1990? Varför ökade budgetunderskottet, från det att Allan Larsson tillträdde 1990 till det att Anne Wibble blev finansminister 18 månader senare, från 0 till 60 miljarder? Detta är naturligtvis en bild av att Sverige var i djup kris när vi tog över 1991.

1994 var ett mycket bra år för svensk ekonomi. Ni tillträdde i oktober och lade fram era första propositioner i november. De klubbades här i december och trädde i kraft den 1 januari 1995. Ni kan inte hävda att det som hände 1994 kan räknas er politik tillgodo. Och de 64 000 nya jobb som Anders Sundström talar om kan lika gärna vara ett stöd för min argumentering. Om man tittar närmare ser man nämligen att de tillkom månaderna efter valet 1994 och i början av 1995, innan återställarpolitiken hade slagit igenom. Samma statistik visar att inte ett enda privat jobb netto tillkom 1996. Och inte ett enda privat jobb har hittills tillkommit 1997, enligt samma statistik som Anders Sundström använder. I själva verket visar den statistiken att antalet privata jobb i Sverige kommer att minska 1997.

Vi svenskar är stolta över vår industri, inte minst när vi är utomlands. Vi säger: Titta, en Volvo! Titta, de har IKEA här! Titta, det är Tetra Pak som gör mjölkförpackningarna här också!

Att ha starka världsnamn är en del av vår nationella identitet. Men sanningen är ju att IKEA ägs av en holländsk stiftelse och har högkvarteret i Danmark. Tetra Laval ägs av en schweizisk stiftelse och har högkvarteret i Lausanne. Volvo har flera gånger varit på väg att bli utlandsägt, och det går ständigt rykten om nya sådana planer. Det här är en del av det problem som gör att Sverige sjunker allt djupare i massarbetslöshet. När det gäller den siffran hade Anders Sundström rätt. 700 000 människor är arbetslösa här i landet. Sverige har högre arbetslöshet än vad som är EU:s genomsnitt. Sverige hade den näst lägsta tillväxten 1996 av alla EU-länder. Det här är hårda fakta som var och en kan kontrollera. Att jag inte fördjupar mig ytterligare i den här statistiska genomgången beror på att jag litar till – inte att jag är trovärdigare än Anders Sundström; det vet jag nämligen inte – att min verklighetsbild är mycket mer trovärdig än Anders Sundströms. Det är ju någonting med hans resonemang som inte stämmer. Om det vore så lysande som han säger undrar jag varför vi sitter fast i massarbetslöshet.

Det finns mycket som måste göras för att förbättra företagsklimatet. Det handlar inte om en enstaka åtgärd. Det är litet magstarkt när socialdemokraterna säger till oss: Ja, men vi har ju så bra bolagsskatt.

Det vet vi väl. Det var ju ni och vi tillsammans som genomförde skattereformen, som sänkte bolagsskatten från 50 % till 30 %. Ni kanske såg Leif Pagrotsky stå och mysa bredvid Ericssonchefen och säga att bolagsskatten är skitbra. Men sanningen är ju att socialdemokraterna röstade

emot sänkningen till 28 % här i kammaren. Leif Pagrotsky var väl ekonomisk handläggare på den tiden. Därför skrev han förmodligen den motion där socialdemokraterna yrkade avslag när det gällde den sänkningen av bolagsskatten. Vad är det då att stå och skryta om i TV?

Det behövs mycket annat. Dubbelbeskattningen måste bort. Arbetsrätten har förbättrats, säger Anders Sundström. Den har ju försämrats; det blev en felsägning. Marginalskatterna har höjts. Arbetsgivaravgiften har sänkts, brukar ni säga. Ja visst, men ni började med att höja den jättemycket. Ni har ju inte alls sänkt den lika mycket som ni har höjt den.

Det här kräver ett brett program med en rad inslag. Och det kräver först och främst att man inser problemets djup. Det som skrämmer mig i det som Anders Sundström säger här är att han fortfarande inte har insikt om hur illa läget är.

(Applåder)

Anf. 4 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Näringsministern och andra företrädare för regeringen upprepar som en besvärjelse att företagsklimatet i Sverige är gott. Låt mig då i all enkelhet ställa frågan: Varför går i så fall en miljon människor i vårt land, som kan, vill och borde arbeta, utan meningsfull sysselsättning? Varför utnyttjar inte företagen denna tillgängliga arbetskraft? Och varför startar de inte själva egen verksamhet?

Det fanns en tid direkt efter regeringsskiftet då Socialdemokraterna höll med oss på den borgerliga sidan om att de nya jobben måste komma inom den enskilda sektorn. Men nu syftar alla åtgärder till att bevara arbetstillfällena i den offentliga sektorn, i den mån man inte försöker dölja arbetslösheten med förtidspensionering och statistiska manipulationer.

Företagsklimatet kan aldrig vara gott i ett land där det råder massarbetslöshet. Det är naturligtvis inte heller gott där det avvecklas produktiva resurser i form av väl fungerande kärnkraftverk, som ger en trygg och billig elförsörjning. Det är inte gott när trafikpolitiken i ett avlångt och avlägset land som vårt inriktas på att försvåra transporter. Och självklart ger det inget gott näringsklimat att regeringen inte kan förmå sig till att satsa på den europeiska valutaunionen EMU. Vi ser nu resultatet i form av en svag och svängig krona och högre realräntor än i konkurrentländerna.

När regeringen skryter med företagens gynnsamma villkor anförs alltid som exempel den låga bolagsskatten. Men, som Lars Leijonborg just påpekade, det var av den borgerliga regeringen den sänktes till sin nuvarande nivå på 28 %. Nu handlar dock skatten på företagande om så mycket mer än vinstbeskattningen. Det handlar t.ex. om den av Socialdemokraterna återställda dubbelbeskattningen av aktieutdelningar, som på ett närmast unikt vis motverkar investeringar och satsningar på nya företag. Det handlar om den eviga nominella reavinstbeskattningen, som ligger skyhögt över vad som är vanligt i andra länder. Och det handlar om den nya förmögenhetsskatt som regeringen nu skall driva igenom med absurda konsekvenser för dem som ställer upp med riskkapital för företag på börsens A-lista.

Näringsministerns påstående i Dagens Industri att Sverige har bland världens lägsta kapitalskatter är mot denna bakgrund inte bara häpnads-

Prot. 1996/97:102

14 maj

Aktuell debatt:

*Villkoren i Sverige för
företag med internationell verksamhet*

väckande fräckt – det är i grunden osant. Anders Sundström borde ha så mycket civillikurage att han erkänner att detta uttalande var helt fel.

Sverige har världens högsta skatter, och regeringen har sedan sitt tillträde höjt dem med över 80 miljarder. Vårt land får aldrig ett bra näringsklimat så länge regeringen vägrar inse att de extremt höga skatterna försvårar för företagande och nya jobb. Men villkoren för företagande blir heller inte bra förrän Socialdemokraterna och dess stödparti Centern slutar att trakassera inte minst småföretagarna.

Återställ momsutskottet till de tidsregler som gällde förut! Upphäv fördubblingen av arbetsgivarens sjuklöneperiod! Och upphör, Anders Sundström, med de ideliga skärpningarna av energibeskattningen!

Fru talman! Den senaste tidens debatt har mycket kommit att handla om forskare och högkvalificerad personal vid de stora företagens huvudkontor. Det har vittnats om farhågor för att svenska specialister av skattekål lämna landet, om svårigheter att få utflyttade svenskar att återvända hit och – än mer – om svårigheter att förmå utlänningar att komma hit.

Regeringens motdrag är nu att förespegla något slags skatterabatt för nyckelpersonal av utländsk härkomst. Det är bra att Socialdemokraterna därmed erkänner problemets existens. Men det är förnedrande att skattelättnaden förbehålls utländska medborgare. Skall svenskar vara hänvisade till utlandstjänst om de vill få behålla samma ersättning för sin arbetsinsats? Vad skall det tjäna till att tvinga företagsledare och forskare att byta hemland med varandra för att de skall få rimliga skattevillkor?

Regeringen måste inte bara börja lyssna till den starka oro som företagarna känner inför Sveriges näringsklimat – den måste också snabbt göra något åt saken. Som vi moderater ser det är sänkta skatter – på personer, företagande och sparande – avgörande för att förbättra företagens villkor och för att bekämpa arbetslösheten. Marknader måste avregleras, inte minst arbetsmarknaden, vilket förutsätter en reformerad arbetsrätt och en mer flexibel lönebildning. Skola och universitet skall satsa på inte bara breddutbildning utan också spetskompetens.

Och för att Sverige skall kunna återupprättas som tillväxt-, företagar- och välfärdsnation måste vi se positivt på tekniska framsteg och den pågående internationaliseringen. Anders Sundström! I stället för att fly in i rödgrönt flumleri – återkalla nu beslutet att i förtid avveckla kärnkraften, främja handeln genom att underlätta och inte motverka smidiga transporter och ge klartecken för ett svenskt deltagande fullt ut i det europeiska valutasamarbetet!

Och, snälla näringsministern, säg till partisekreteraren att inte uppmana till bojkott av svenska mobiltelefoner!

(Applåder)

Anf. 5 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Den här debatten har motiverats av de hårt vinklade politiska tolkningar som följt i spåren efter radiointervjun med Ericssons vd Lars Ramqvist.

Jag vill slå fast att Sverige är en demokrati, och där kan alla delta i en öppen debatt. Därför är det naturligt att även ledande företrädare för svenska företag och svenskt näringsliv gör sin stämma hörd i det offentliga samtalet. Företagsledare har i likhet med fackliga eller andra organi-

sationer intressen att bevaka. Ibland finner man då skäl att bedriva utåtriktat opinionsarbete; ibland är den lågmälda inofficiella dialogen mer fruktbar. Båda metoderna används.

Från Centerpartiets sida hälsar vi debattinläggen välkomna. De ger också oss möjlighet att redovisa hur vi inriktar politiken på att skapa ett bra näringslivsklimat med stabila och långsiktiga spelregler för företagandet, både på nationell och på internationell nivå. Det är till förmån för medborgarna i hela landet. Kritik riktar vi bara när opinionsbildandet övergår i politiska kampanjer. Det är dessbättre mera sällsynt, men det har förekommit. Min erfarenhet är att hot eller uppmaningar om bojkott inte främjar samförstånd och samverkan för att lösa gemensamma problem, inte heller ett ofruktbart gräl om vem som bär skulden och ansvaret. Till några av dem som har deltagit i den här debatten vill jag säga: Sluta titta bakåt! Tänk framåt! Det är ett råd jag gärna bjuder på.

Ekonomin internationaliseras alltmer, och Sverige är ett land med ett mycket stort internationellt beroende. Många svenska företag har en stor del av sin verksamhet utanför landets gränser. Det är inte bara ett problem utan också en tillgång. Det är ett sätt för svenska företag och svenska produkter att nå nya marknader i en alltmer internationaliserad ekonomi.

Ibland förefaller det som om man förtränger att ekonomin och näringslivet har blivit mer internationaliserade. Ena dagen hyllas marknaden som den som vet bäst; andra dagen krävs ingripanden från regering och riksdag. Båda ytterlighetsståndpunkterna är lika fel. Vi lever inte i en kommandoekonomi, men vi kan skapa goda förutsättningar för företagande och fler jobb.

Det är möjligt att en och annan förletts tro att elände och vedermödor är allenarådande för det svenska näringslivet. Så är ju ingalunda fallet. Men så har budskapet varit från en del politiska företrädare som de senaste åren bara ropat i kulisserna.

Det är angeläget att Sverige kan visa på ett bra företagsklimat som främjar investeringar. För att vi skall kunna skapa ett framgångsrikt näringsliv behöver en rad villkor uppfyllas.

Först och främst krävs sunda offentliga finanser. Därför kommer Centerpartiet att hålla fast vid en politik som ger lägre räntor, fortsatt låg inflation och starka offentliga finanser. Låg ränta och låg inflation är av avgörande betydelse för att investeringsviljan skall vara god.

Dessutom behövs tillgång till kapital. Goda kommunikationer är också en viktig förutsättning. Sverige måste göras kortare, inte längre. Och för att inte svenska företag skall försvaga sin internationella konkurrenskraft behövs en ansvarsfull lönebildning.

Företagsamheten skall också stimuleras med goda skattemässiga villkor, som i sin tur stimulerar sysselsättning och tillväxt. Dessutom är kompetent arbetskraft väl så viktigt som Europas lägsta bolagsskatt.

Om några år kommer Sverige att ha fler högskoleutbildade än någonsin tidigare. 60 000 nya platser skapas vid högskolor och universitet, med ett rejält tillskott inte minst vid de mindre högskolorna. De blir motorer i den regionala utvecklingen och kommer att förse näringslivet med kompetent och välutbildad arbetskraft för att de bättre skall kunna möta den internationella konkurrensen.

Prot. 1996/97:102
14 maj

aktuell debatt:

*villkoren i sverige för
företag med
internationell
verksamhet*

Aktuell debatt:

*Villkoren företag med
internationell i Sverige
för verksamhet*

Ett flertal för näringslivet viktiga åtgärder har också vidtagits de senaste åren.

Centern har medverkat till sänkta arbetsgivaravgifter med en inriktning som främst gynnar de mindre företagen, lätnader i dubbelbeskattning för onoterade bolag, skattelättnader för fåmansbolagen, återinförd kvittningsrätt som stimulerar nyföretagandet, miljardprogram för småföretagande osv. Dessutom har vi medverkat till modernisering och miljöanpassning av energisystemen. Därtill har arbetsrätten förenklats, med bl.a. möjlighet till tillfälliga anställningar och ökad möjlighet att förhandla lokalt.

Företag som agerar och verkar på det internationella planet drar nytta av goda villkor för de företag som arbetar på hemmamarknaden.

Vi vill nu gå vidare, utan att äventyra saneringsarbetet. Utrymmet för lägre skatter skall användas till att främja företagande och nya jobb. Centern kommer att medverka till att Sverige även fortsättningsvis skall vara ett bra land för företagen, såväl stora som små, såväl nationellt som internationellt verksamma.

(Applåder)

Anf. 6 INGRID BURMAN (v):

Fru talman! Folkpartiet har begärt en debatt för att vi skall debattera villkoren för svenskt näringsliv med internationell verksamhet, dvs. för det näringsliv som har västvärldens lägsta bolagsskatter och som redovisat rekordvinster under de senaste åren. De stora exportbolagen har delat ut 31 miljarder i aktieutdelning 1996. Det är det näringsliv som har gjort miljardvinster på fallande kronkurser, som man själv har bidragit till genom att inte hämta hem sina exportvinster och omvandla dem från dollar till kronor. Det handlar om klimatet för näringslivet i ett land där det samlade börsvärdet var 11 % av BNP år 1980 men sedan har ökat till 100 % av BNP år 1996.

Men vad är då den egentliga anledningen till debatten? Jo, enskilda företagsledare har sagt att skattetrycket är för högt i Sverige. Inte för företagen, det sade man inte, utan för löntagarna, i alla fall för dem som har höga inkomster. Man kräver inflytande över skattepolitiken. Man kräver politisk makt. Och Folkpartiet ställer lydigt upp och begär en särskild debatt.

Att det svenska skatteläget generellt skulle vara ett hinder för t.ex. Ericsson att anställa civilingenjörer eller annan kvalificerad arbetskraft är nonsens. Det bevisas bl.a. av de låga löner som Ericsson betalar. Man behöver helt enkelt inte betala högre lön.

Man kan undra hur andra grupper har det. Förra veckan redovisade LO en undersökning som visade att sju av tio tycker att löneskillnaderna i Sverige är för stora, att åtta av tio tycker att kvinnors löner är för låga. När får vi en särskild debatt om det? Lyssnar Folkpartiet bara på de manliga storföretagare som enligt svenska folket betalar ut de här orättvisa lönerna? När får vi i stället en debatt om hur klimatet ser ut för de arbetslösa i Sverige?

Vad tycker Folkpartiet att vi skall göra åt Ericsson i Norrköping? Först kräver företaget samhällets resurser i nya utbildningslinjer och högskoleplatser för att sedan, när samhället ställer upp med servicen och tar kostnaden, hota att flytta för att produktionen trots allt inte är tillräck-

ligt lönsam. Den är inte olönsam, men inte tillräckligt lönsam. 1 700 personer, många kvinnor, riskerar att förlora jobben. Vad är det för klimat?

Sverige har konkurrenskraft. Vi har halkat efter när det gäller antalet högskoleutbildade. Men vad gör Folkpartiet och Moderaterna när vi försöker åtgärda det genom att inrätta särskilda NT-utbildningar? Jo, man röstar emot förslaget. Turligt nog för näringslivet finns det en annan majoritet i riksdagen. Vad gjorde Moderaterna när vi förde fram förslag om att satsa på de regionala högskolorna som en drivkraft för regionen och näringslivet? Man röstade emot, i vart fall i början.

När vi för fram förslag om satsningar på en väl utbyggd offentlig sektor, infrastruktur m.m., som är en viktig del inte bara för människorna utan också för näringslivet, sparar Moderaterna och oftast även Folkpartiet. I stället vill man sänka skatterna, urholka arbetsrätten och öka löneskillnaderna, vilket leder till ett destruktivt samhälle med ökade samhällsklyftor och dåligt klimat för företagarna.

Det finns en rad faktorer som talar för att näringsklimatet i Sverige är gott. Det handlar om fungerande infrastruktur, om hyfsad utbildningsstandard, om låga energipriser, om ett gynnsamt skatteklimate och om en produktivitetstillväxt som är bland de högsta inom OECD-området. Sverige har, trots sin ringa befolkningensmängd, utvecklat företag som Volvo, Electrolux, Ericsson, Pharmacia och ABB. De har alla växt och utvecklats. Men det har inte skett i Leijonborgs och Tobissonss Sverige. Det har varit andra krafter som har stått för den miljön.

Det vi i stället borde debattera i dag är hur vi genom politiska beslut kan styra företagen och vad vi skall använda produktivitetstillväxten till, så att man tar ett samhällsansvar. Det här handlar om jobben. Det gäller ett miljövänligt produktionssätt, det gäller att sprida produktionen regionalt, det gäller att omvandla övervinster till skatteintäkter för staten och det gäller att stärka demokratin och inflytandet i arbetslivet. Men det gäller också hur vi skall stimulera seriösa företag som investerar och små företag i etableringsskedet. Det vi borde diskutera är hur vi skall säkra löntagarinflytande över produktionen, t.ex. genom att ge fackliga organisationer förköpsrätt, så att exemplet Ericsson i Norrköping aldrig upprepas.

(Applåder)

Anf. 7 BIRGER SCHLAUG (mp):

Fru talman! Lyssnare och tittare! Det är Folkpartiet av alla partier som har begärt den här debatten. Det beror akut på att några storföretag, som inte är svenska längre utan internationellt ägda, funderar på att flytta ut sina huvudkontor.

Det är kul att Folkpartiet vill ha den debatten i dag. Det är ungefär som om Sverige inte hade varit med i EU. Det var ju då allt det här hemska skulle hända egentligen. Jag vet inte hur många folkpartister jag mötte i EU-debatten en gång i tiden: Anne Wibble, Hadar Cars, Lars Leijonborg någon gång och Maria Leissner. Då var hotet: Blir vi inte medlemmar i EU, då flyttar de. Nu flyttar de eventuellt i alla fall. Det hade alltså inte med EU att göra.

Problemet för Sverige är egentligen inte dåligt företagsklimat. Företagsklimatet i Sverige är inte sämre än i andra länder. Det är litet an-

aktuell debatt:

*villkoren i sverige för
företag med
internationell
verksamhet*

norlunda. På en del sätt är det bättre, och på andra sätt är det mindre bra. Så är det naturligtvis. Men det finns saker som skulle behöva förbättras högst avsevärt, och i stället för att tala om vad som har varit tänker jag presentera ett elvapunksprogram för vad man *borde* göra – nu.

För det första bör man slå fast att skatten på arbete är för hög. Socialdemokraternas skötebarn, arbetsgivaravgifterna, och de borgerligas skötebarn, de obligatoriska egenavgifterna, leder till att skatt och avgifter på arbete är oändligt höga, vilket knappast stimulerar arbete. Vi vill sänka skatt och avgifter på arbete med ca 20 miljarder kronor. Vi finansierar det genom att vi sänker arbetstiden, vilket gör att ungefär 200 000 nya människor får jobb i stället för a-kassa. Vi sparar pengar på a-kassan och använder pengarna till att sänka skatten på arbete. Det är bra för Sverige – det är bra för alla.

För det andra vill vi ta bort företagets ansvar för tredje och fjärde sjukskrivningsveckan. Det är märkligt att Centern, som alltid talar om att man är ett småföretagparti i retoriken, accepterar en modell som gör det så svårt för små företag att anställa och behålla folk. Centern borde verkligen skämmas i den här frågan.

För det tredje måste vi i Sverige tänka nytt. Vi måste tänka i sociala företag. Jag tror att det är oerhört viktigt att vi stimulerar och underlättar för kvinnligt ägda företag. Det är alldeles för mycket manliga strukturer i näringslivet i dag. Jag tror att det finns en oerhört stor potential för kvinnligt företagande.

För det fjärde har många invandrare som har kommit till Sverige erfarenhet av småföretagande, men man klarar inte av de regler som finns. De är svåra att begripa, och det erbjuds inte relevant utbildning och hjälp för invandrare att komma i gång med företagsamhet. Detta är en fullständig katastrof, jämfört med t.ex. USA. Självklart måste vi se möjligheterna i alla invandrare.

För det femte behöver vi utveckla lärlingssystem.

För det sjätte måste vi skapa möjligheter för innovatörer och uppfinnare att förverkliga sina drömmar med goda riskkapitalfonder. Det är nödvändigt. Alldeles för många goda idéer hamnar i andra länder, och det beror naturligtvis på det företagsklimat som hela tiden har stimulerat den gamla basindustrin och som ibland har legat som en död hand över nytänkande i Sverige. Det är fel. Vi behöver stimulera uppfinnare och underlätta för innovatörer.

För det sjunde vill vi i Miljöpartiet att småföretag med högst tio anställda skall kunna undanta två anställda från reglerna om avskedande. Det är rimligt. Man kan inte ha samma regler för småföretag som för storföretag. Det finns ingen möjlighet.

För det åttonde måste arbetsgivaravgifterna sänkas i stödområdet så att vi får hela landet att leva. Vi måste också se till att bygga ut en infrastruktur för informationsteknik. Det är orimligt att det skall kosta så mycket mer att starta IT-beroende företag i glesbygd än i storstadsområdena. Det skapar inte fler jobb.

För det nionde vill vi miljöpartister ha en grön skatteväxling, dvs. sänka arbetsgivaravgifterna och egenavgifterna ytterligare samtidigt som vi höjer andra skatter. Det stimulerar jobb. Ett av de stora strukturfelen i Sverige är nämligen att skatten på arbetstid är så hög att vi inte har råd

med varandra. Det här måste vi förändra. En grön skatteväxling stimulerar teknisk utveckling och ger jobb.

För det tionde måste byråkratin för småföretag förenklas. Det borde räcka med en eller två blanketter om man skall starta småföretag – det borde inte behövas mängder. Det är orimligt som det är i dag.

För det elfte – och det kanske är det avgörande, som jag skall återkomma till mer i nästa inlägg – måste vi få en annan ägarstruktur. Vi kommer självklart att ha kvar storföretag, men vi måste också få företag som är självägda. Vi måste få ägare med ansikten. Vänstern kör mycket med staten och fonder som ägare; det är anonymt. Högern kör mycket med kapitalägda företag; det innebär anonyma ägare långt borta. Vi måste satsa på en social företagsamhet där företag är en del av en social verklighet. Vi måste satsa mer på kooperativa företag, företag som ägs av anställda. Jag skall återkomma till hur detta skulle kunna stimuleras.

Vi i Miljöpartiet tror mer på människor än på stat eller kapital. Det är faktisk grön politik.
(Applåder)

Anf. 8 DAN ERICSSON (kd):

Fru talman! Jag tror faktiskt att Anders Sundström har skrämt upp många lyssnare och TV-tittare i dag. Jag tror att de tiotusentals medborgare som drabbats av arbetslöshet och som hotas av att drabbas av arbetslöshet skräms av att en regering och en näringsminister så konsekvent flyr verkligheten.

Verkligheten är ju den att den öppna arbetslösheten ökar. Förra veckan var 8 922 personer fler öppet arbetslösa än samma vecka förra året. Också den totala arbetslösheten ökar. Förra veckan var 10 736 personer fler arbetslösa än samma vecka förra året. Långtidsarbetslösheten ökar. Förra veckan var 19 773 personer fler långtidsarbetslösa än samma vecka förra året. Och sedan regeringen Persson tillträdde har vi på ett år tappat 51 000 platser i sysselsättningen. Detta är verkligheten, och det är den verklighet som regeringen flyr ifrån.

Sedan talar Sundström om långsiktiga beslut. Verkligheten är att vi väl aldrig har haft en regering som så präglats av ryckighet och hattighet, återställare och återställare av återställarna som den regering som Anders Sundström är medlem av.

Dagens debatt, fru talman, handlar inte bara om företagsklimatet utan i högre grad om löntagarklimatet, dvs. vilket klimat som är nödvändigt att ha i vårt land – ett konkurrensutsatt land – för att löntagarna skall ha tillgång till arbetsplatser här hemma i Sverige nu och i framtiden. Det land som inte förmår identifiera och uppmuntra drivkrafterna till företagande, innovationer och utveckling kommer aldrig att lyckas i sina målsättningar för ekonomisk utveckling och låg arbetslöshet.

Från Kristdemokraternas sida har vi lagt fram ett omfattande batteri med förslag som skulle få fart på tillväxt och företagande och därmed ge förutsättningar för nya jobb. Vi har budgetmässigt finansierat ett paket på 15 miljarder. Jag hinner nu bara nämna några av förslagen.

För det första: sjuklöneperioden. Regeringens politik att låta arbetsgivarna betala de 28 första dagarna i sjukförsäkringen vittnar om stor brist på förståelse för företagares situation. Det blir inte fler företag eller fler

Aktuell debatt:

*Villkoren i Sverige för
företag med internat-
ional verksamhet*

jobb i Sverige med denna förlängda arbetsgivarperiod. Ändra er, Anders Sundström! Underlätta i stället för småföretagare att anställa fler!

För det andra: den förtida momsinsbetalningen. Regeringens politik att låta företagarna betala skatt till staten innan de själva har fått betalt för sina produkter är direkt förkastlig. Det blir inte fler företag eller fler jobb i Sverige om företagare måste betala till staten innan de själva har fått betalt. Ändra er! Avskaffa den förtida momsinsbetalningen fullt ut!

För det tredje: byråkratin för företagare. I Sverige finns drygt 3 400 lagar och förordningar samt över 10 000 myndighetsregler. Mycket talar för att en stor del av ett möjligt nyföretagande hindras av ett alltför omfattande regelverk, och regeringen har bara tillsatt nya utredningar om det här. Det blir inte fler företag eller fler jobb i Sverige om de byråkratiska hindren är så omfattande att enskilda personer inte kan sätta sig in i dem. Rensa upp i det här nu, Anders Sundström!

Från vår sida har vi också förslag på hur ungdomar lättare skall komma in på arbetsmarknaden, hur beskattningen skall förändras för att underlätta företagande, hur investeringar skall stimuleras, hur anställningar skall underlättas och hur vi skall kunna sänka skatterna för löntagarna genom sänkta egenavgifter.

Förslagen har funnits under lång tid, men regeringen vill inte ta till sig förslag som förbättrar villkoren för företagande och jobb i Sverige. Förklaringen till det kan vara väldigt enkel: regeringen och Anders Sundström förstår inte hur villkoren skall utformas för att få växtkraft, företagande och nya jobb.

Fru talman! I de yttersta av dagar har regeringen nu sagt att man skall sänka skatten för utländska löntagare som tillfälligtvis arbetar i Sverige. Det innebär ändå ett indirekt erkännande av att kostnadsnivån är ett problem. Men vilken logisk slutsats drar regeringen vad gäller kostnadsnivån för de löntagare som arbetar permanent i Sverige? Och ännu mer intressant är vilka slutsatser regeringen drar av sitt resonemang om utländsk arbetskraft om vi överför frågeställningen på de arbetslösa: Vad skall regeringen göra för att sänka kostnadsnivån för att arbetslösa skall bli anställda?

Jag måste slutligen fråga: Om det nu är så, som Anders Sundström säger, att Sverige har ett bra företagsklimat, varför bubblar inte vårt land av företagsamhet och entreprenörskap? Varför har vi fått nedgång i stället för uppgång sedan regeringen Persson och näringsminister Anders Sundström tillträdde?

(Applåder)

Anf. 9 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Jag har nu lyssnat på den första rundan av inlägg, och jag tycker mig kunna urskilja några saker. Först och främst är det ett väldigt tydligt högerblock i Sverige, bestående av Folkpartiet, Kristdemokraterna och Moderaterna. De är övertygade om att det som de gjorde 1991–1994 är det som man skall fortsätta med. Det är, som tur är, en väldigt liten del av svenska folket som har den övertygelsen. Det är kanske det viktigaste beskedet till företagarna i Sverige: Det är inte den politiken som vi vill ha tillbaka 1998. Det är väldigt viktigt att konstatera det.

Debatten skulle ju handla om företag med internationell verksamhet och företagsklimatet. Om man tittar på de internationella företag som är

verksam i Sverige finner man att Sverige kanske är det land i världen som har flest multinationella företag. Sverige kanske är det land som har lyckats attrahera storindustrin mer än något annat land i världen.

Jag kan ta ett företag som Ericsson, som har 60 % av sin produktion och 3 % av sin försäljning i Sverige. Av det måste man väl dra en rimlig slutsats, nämligen att det trots allt, trots vad Leijonborg och Tobisson säger, är ganska bra att driva företag i Sverige. En del av världen finns ju utanför Sverige, och en del av verksamheten i dessa multinationella företag måste faktiskt också bedrivas utanför Sverige.

När man lyssnar på t.ex. Ramqvist och Berggren när de kommenterar den här debatten säger de att de inte känner igen sig i den debatt som Leijonborg nu så gladeligt suger i sig och försöker hålla liv i. Och Peter Wallenberg säger att det inte finns några planer på att flytta – han är den störste industriledaren i Sverige. Lars Anell på Volvo säger att det är svårt att se några fördelar med att flytta. Affärstidningarna går en efter en igenom detta och kommer till samma slutsats.

Egentligen behöver man inte springa ut och fråga så mycket, utan man kan bara fundera själv: Hur kan det komma sig att detta lilla land, som ligger rätt perifert i förhållande till befolkningarna i världen, har lyckats samla de största företagen just i Sverige? Det måste väl ändå finnas något samband mellan företagsklimat och att just Sverige har lyckats fånga alla dessa företag. Det borde vara så.

Leijonborg sade att regeringen inte har några konkreta förslag. Men vi har massor av konkreta förslag. Vi har fått ordning på ekonomin. Vi har satsat 9 miljarder i skattesänkningar för småföretagen och 14 miljarder i kompetensförstärkning för de stora företagen. Vi satsar på ny teknik och ersättning av kärnkraften med nya alternativ. Vi skall satsa på det ekologiskt uthålliga. Vi har massor av förslag som vi satsar på.

Man kan naturligtvis föra en diskussion om verklighetsbilden – det kan jag och Leijonborg hålla på med rätt länge. Jag kan citera Financial Times, som den 16 april skriver följande:

”Många på finansmarknaderna oroar sig över att regeringens tuffa saneringsprogram kommer att tummas på när riksdagsvalet närmar sig.

Men med lite kunskap om svensk nutidshistoria borde man istället oro sig för motsatsen: att herr Åsbrink kommer att göra så lite för att vinna röster att landet istället väljer ett skattesänkarparti som är berett att lossa på tyglarna. Väljarna har gjort så förut, och varje gång lämnat åt socialdemokraterna att plocka upp skärvorna. Investerare måste hoppas att historien inte upprepar sig ännu en gång.”

Låt oss slippa en låntagarregering en gång till!
(Applåder)

Anf. 10 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! När får vi en debatt om de arbetslösas situation, frågade Ingrid Burman. Vi för naturligtvis den debatten just nu. Det som ger dramatiken kring den här debatten är ju att mellan 700 000 och 1 miljon människor i det här landet står utanför arbetskraften. Det är därför som det är så enormt viktigt att tala just om företagens villkor.

Jag kan urskilja ett tydligt högerblock, säger Anders Sundström. ”Höger” är tydligen vi som tror på jobb genom företagande. Han har svårt med statistiken – det märks gång på gång. Han säger att det är mycket få

Aktuell debatt:

*Villkoren i Sverige för
företag med internationell verksamhet*

som tror på den politiken. Enligt alla opinionsmätningar är det i varje fall långt långt fler än de som tror på den nuvarande regeringens politik.

Sedan säger Anders Sundström att regeringen har massor av förslag, och så räknar han upp det man redan har gjort. Men det är ju inte några nya förslag. Jag trodde att Anders Sundström skulle vara så medial att han hade funderat ut att sättet att gripa initiativet i den här debatten hade varit att komma med något nytt i dag. Men ingenting sådant har vi hört.

Anders Sundström säger att regeringen har sänkt skatterna med ett antal miljarder för företagen. Ja, men ni har ju höjt skatterna med 70 miljarder. Det var ju så den här mandatperioden började – glöm inte det!

Socialdemokraterna hade för en tid sedan inbjudit företagare till en konferens i Sundsvall. Även icke-partimedlemmar fick komma, så det blev mellan 100 och 200 företagare. Jag undrar hur de känner sig när de nu hör Anders Sundström här och i andra sammanhang säga att vi har en exceptionellt god miljö för företag här i landet.

Man har ju läst i tidningarna vad som hände den där helgen i Sundsvall. De ägnade hela helgen åt att vädja till Anders Sundström och hans kolleger: Avskaffa den förlängda sjuklöneperioden, eftersom den är en katastrof för våra möjligheter att anställa fler! Avskaffa de nya momsreglerna, då det är orimligt att vi skall betala moms till staten innan vi har fått den från våra kunder! Gör någonting åt de höga arbetsgivaravgifterna och åt arbetsrätten!

Ingenting av det tycks ha tagit skruv hos regeringen.

Jag vill återigen understryka att den här debatten egentligen inte har föranletts av att några företag planerar att flytta vissa funktioner. Under de tio dagar som debatten har pågått har ju ett antal verksamheter flyttats ut ur Sverige, bl.a. bredbandsteknik från Ericsson. Vi vet att verksamheter i Norrköping håller på att flytta till något annat land, osv.

Det är ju den situationen som råder hela tiden och som borde förmå svenska politiker att lägga om kursen, att tänka nytt och att förstå, att om vi skall få flera sjuksköterskor, flera lärare och flera människor i barnomsorgen behöver vi en solid bas av företag.

Det är inte fler skatter utan fler skattebetalare som det här landet behöver. Då är det första greppet som måste till att vi förbättrar klimatet för företagande, från de minsta till de största. Ni har alltid haft en dålig relation till de små företagen men varit på *speaking terms* med de stora. Det som tycks hända nu är att ni kraschar era relationer också med de stora. Detta är en katastrof för Sverige.

(Applåder)

Anf. 11 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Man kan undra i vilket land Anders Sundström lever – i Sverige eller i Rosenbad, där det onekligen blir fler jobb, och man tycks vara tillfreds med tillvaron. Vi har ett gott företagsklimat, säger Sundström. Bra är vad det är, säger Persson, Östros, Tham och alla de andra. Näringsministerns inlägg i den här debatten visar att Socialdemokraterna saknar en genomtänkt näringspolitik. Utformningen av en sådan sköts ju på framtiden vid den extra partikongress som undvek de flesta andra ställningstaganden än att till partiledare välja Göran Persson.

Den ekonomiska politiken är praktiskt taget helt inriktad på de offentliga finanserna. Staten skall ta in så höga skatter att det i framtiden blir ett

permanent överskott. Extra bidrag skickas till kommuner och landsting, som förbjuds att använda dem till skattesänkningar. I stället skall kommunerna med bistånd av AMS bereda arbetslösa någon form av sysselsättning eller utbildning.

Med den här uppläggningsen får vi aldrig fart på Sverige. Anders Sundström verkar helt ha missat de krav på den ekonomiska politiken och näringspolitiken som den ökade internationaliseringen ställer. Jag kan inte tolka på annat sätt hans uttalande, som han ännu inte har tagit tillbaka, att Sverige har bland världens lägsta kapitalskatter. Sanningen är att Sverige har bland världens *högsta* kapitalskatter, som en följd av dubbelbeskattning, hög nominell reavinstskatt samt kombinationen av fastighetsskatt, förmögenhetsskatt och arvs- och gåvobeskattning. Men även humankapitalet beskattas hårt, med allehanda inkomst- och löneskatter.

Det är alltså det här problemet som den aktuella debatten handlar om. Anders Sundström har all anledning att hejda sin flykt från verkligheten och se sanningen i vitögat. Jag upprepar därför mitt recept för ett bättre företagsklimat: Sänk skatten, avreglera arbetsmarknaden, satsa på spetskompetens, använd kärnkraften, bygg ut transportsystemet, och delta fullt ut i det europeiska valutasamarbetet!

(Applåder)

Anf. 12 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Alla vi ledamöter i riksdagen och alla som bor i det här landet har ett ansvar för att tala väl om landet. Vi borde tala om möjligheterna och det som är en styrka för Sverige som nation och en styrka för svenskt näringsliv. Verkligheten är betydligt mer positiv och mer nyanseerad än den svartmålning som ibland präglar debatten om näringspolitiken. Sveriges näringslivs möjligheter är faktiskt betydligt bättre än vad som framgår av den beskrivning av problem som ibland framställs, inte minst nu senast av Lars Tobisson. Det finns skäl att vi hyfsar debatten, att vi för en mer nyanseerad debatt om de möjligheter som ändå svenska företag har.

Den här debatten skulle handla om villkoren i Sverige för företag med internationell verksamhet, men den har tenderat att bli en allmän ekonomisk och näringspolitisk debatt.

Det finns ändå skäl att fråga sig hur villkoren ser ut för de företag som verkar internationellt. Vinstnivån är förhållandevis hög, aktiekursen har stigit, och de som befinner sig på den internationella marknaden hävdar sig också förhållandevis väl. Om det nu är så dåligt som en del försöker framställa det, förklara då varför aktiekursen stiger, varför Stockholms Fondbörs slår nya rekord och varför vinstnivån är hög!

Det är flera faktorer som medverkar till detta, och jag tycker att det finns skäl för att lyfta fram dem. Vi har sundare statsfinanser. För några år sedan begärde man från svenskt näringsliv åtgärder för sundare statsfinanser. Statsfinanserna har nu blivit sundare, och det är en tillgång. Vi har låga räntor, och vi har låg inflation. Men vi måste också komma till rätta med ett antal saker. Dit hör lönebildningen. Vi skall också ha goda utbildningsmöjligheter.

Avslutningsvis, fru talman, tycker jag att vi skall tala mer om svenska företags möjligheter och tala väl om det här landet i stället för att ägna oss åt svartmålning.

Prot. 1996/97:102

14 maj

aktuell debatt:

*villkoren i sverige för
företag med
internationell
verksamhet*

Anf. 13 INGRID BURMAN (v):

Fru talman! Jag tror att Lars Leijonborg har problem. Han har begärt en debatt om klimatet och villkoren för företag med internationell verksamhet. Det är den del av näringslivet som har den högsta produktivitetstillväxten i OECD-området, men trots det blir det inte några jobb av produktivitetstillväxten, utan det blir vinster, det blir aktieutdelningar. Då presenterar Lars Leijonborg tillsammans med borgerligheten receptet, som innebär lägre skatter, att få bort arbetsrätten och försämla villkoren, och han tror att detta leder till fler jobb. Det tror inte jag, och det är mot den bakgrunden som jag tror att den här debatten inte särskilt mycket berör de arbetslösa och de arbetslösas villkor.

I stället hade det varit önskvärt att vi faktiskt hade talat mer om hur vi förbättrar kunskapsnivån och därmed konkurrenskraften för hela näringslivet. Vi borde tala om hur vi demokratiserar företagen och stärker de fackliga organisationerna, dvs. vi måste nu utveckla koncernfackliga rättigheter internationellt, så att inte företagen tillåts spela ut löntagarna mot varandra. Det är ju vad som sker t.ex. vid Ericsson i Norrköping, när man via utpressningspolitik hotar att flytta jobben. Det här, Anders Sundström, är en boll att fånga upp.

Vad jag har hört i debatten är enbart borgerliga politikers enkla och kortsiktiga lösningar: Sänk skatten, försämla arbetsrätten och avveckla trygghetssystemen, så stannar nog företagen om de får bestämma villkoren! Det här, ärade herrar och meddebattörer, är bara att lägga sig platt för näringslivets krav. Det är inte att ta ett politiskt ansvar för hela landet. (Applåder)

Anf. 14 BIRGER SCHLAUG (mp):

Fru talman! Ingrid Burman talade om att det är farligt att sänka skatter. Jag tror tvärtom att det är viktigt att sänka en del skatter. Skatten på arbete måste sänkas. Det är fruktansvärt viktigt. Låt oss lägga skatter på andra saker i stället.

Är det någon som har hört något i dag? Är det någon som har funderat över om man har kommit med några förslag, eller har man mest pratat om vem som var värst egentligen, om det var Feldt eller Carl Bildt eller någon annan? Jag har försökt lägga fram ett tiopunktsprogram på vad som väldigt konkret skulle kunna åtgärdas: Skatten på arbete måste sänkas. Vi måste satsa mer på kvinnligt företagande. Vi måste ta till vara den kraft och den erfarenhet av småföretagande som många invandrare har. Vi måste satsa på innovatörer och ge inte minst gröna innovatörer möjligheter att utveckla sina idéer.

Framför allt måste vi få ett ägande som är synligt, ett ägande med ansikten. Den borgerliga idén, högeridén, är stora, kapitalägda företag, dvs. ett anonymt ägande. Vänsteridén är att staten eller stora fonder står som ägare, vilket också är anonymt. Jag tror att vi måste få fler självägda företag, där man ser ägarna i ansiktet och framför allt där ägarna har en del i en social verklighet. Därför är kooperativa företag viktiga.

Vi går så långt att vi säger att när ett företag skall säljas, bör de anställda – jobbare, tjänstemän och lokal företagsledning – ha förköpsrätt till sitt företag. Stegvis kan vi få fler ägare på det sättet, och framför allt får vi sociala företag som är en del i en social verklighet. Det är avgö-

rande. Det är ett grönt sätt att se på näringslivet. Företag är inget självändamål. Företag måste vara en del i verkligheten.
(Applåder)

Anf. 15 DAN ERICSSON (kd):

Fru talman! Anders Sundströms andra inlägg bekräftade dessvärre min bild av en regering på flykt från verkligheten, av att man inte förstår villkoren för företagande och för hur man skapar förutsättningar för fler jobb. Man förstår inte hur man skall skapa ett bra löntagarklimat.

Det handlar ju om att skapa ett drivhusklimat närmast, ett riktigt växt-hus som är varmt och drivande för att få fram företag och därmed få folk i arbete. Det handlar om sjuklöneperioden. Det handlar om den förtida momsinsbetalningen. Det handlar om byråkratin. Det handlar om en rad åtgärder som vi har presenterat från oppositionens sida. Gör något åt det här, Anders Sundström!

Ett exempel på hur man kan få ett mildare företagsklimat inom den sektor som företaget Ericsson verkar i, kan vara att staten tillsammans med näringslivet avdelar särskilda resurser för att etablera kvalificerade utvecklings- och produktionscentrum på elektronikområdet i exempelvis Norrköping. Det är den typen av projekt som är nödvändiga för att vår industri skall uppfatta statens intresse av att ha kvar och utveckla verksamhet i Sverige. Men frågan är om vi kan vänta oss en insats från regeringens och Anders Sundströms sida.

Jag kommer ju själv från Norrköping, fru talman. Jag har mött dem som nu hotas av arbetslöshet på grund av uppsägningar på Ericsson. Jag har också sett hur Anders Sundströms partisekreterare har varit i Norrköping och uttalat sig och antytt att en lösning skulle kunna vara att vi började bojkotta de här telefonerna, Ericssons telefoner. Det var ett sorts svar på frågan om hur man skulle skapa ett bra företagsklimat för Ericsson. Jag vill bara fråga Anders Sundström: Är *det* det besked regeringen har? Skall vi nu börja antyda bojkott mot svenska produkter? Är det så vi får ett bra svenskt företagsklimat?

Anf. 16 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Jag vet inte om jag uppfattade Leijonborg rätt, men det kanske ändå var en liten reträtt när han var uppe senast i talarstolen. När jag läste Leijonborgs artikel i Dagens Nyheter, var det ingen tvekan om vilken bild Leijonborg målade upp. Det var att företagen nu lämnade Sverige i stor omfattning, och att Ericsson inte bara hotade med att flytta huvudkontoret utan hela företaget från Sverige. På något sätt bidrog Leijonborg – kanske naivt, jag vet inte – till att sprida en bild av Sverige, både i Sverige och utanför Sverige, där han egentligen svartmålade vårt land. Det kanske var en reträtt i det senaste anförandet. Kanske var det så. I så fall var det ju något positivt som Lars Leijonborg sade. Det här är något som Ericsson mycket tydligt har redovisat. Ramqvist har redovisat att han inte alls tycker att klimatet i Sverige är dåligt.

Den andra frågan gäller vad vi gör och vad vi inte gör. Då måste man ju ändå skilja på stort och smått. Vi har under de här knappa tre åren jobbat med de stora frågorna, de stora frågorna om budget, räntor och inflation. Det har handlat om att se till att vi får kunnande, kompetens,

Prot. 1996/97:102
14 maj

aktuell debatt:

*villkoren i sverige för
företag med
internationell
verksamhet*

aktuell debatt:

*villkoren i sverige för
företag med
internationell
verksamhet*

forskning och allt det där. Det är de frågorna som är stora. Det är det som gör det möjligt att sedan faktiskt sätta sig ned och fråga: Kan vi förbättra sjukförsäkringen? Kan vi bygga den stadigare och bättre? Kan vi göra det möjligt att fördela kostnaderna för sjukförsäkringen på något annat sätt?

Det är också detta som nu gör det möjligt att diskutera det utrymme vi skapar genom att vi får en statsbudget med ett överskott, Tobisson. En statsbudget med ett överskott är ju faktiskt den första förutsättningen för att diskutera om vi skall förändra, sänka, någon typ av skatt i Sverige. Så länge Tobisson styrde, var ju en sådan debatt fullständigt omöjlig i vårt land. Det största problemet vårt land då var ju att åka världen runt och låna pengar till att skriva ut de julklappar som Tobisson så gärna delade ut under den perioden. Det varnar Financial Times för att Sverige skall få uppleva om Tobisson skulle få chansen en gång till. Så ser det ut.

Nu har vi också ett inflöde av investeringar till Sverige. Vi har flera utländska företag som väljer att lägga sin verksamhet i Sverige. Ni kan läsa om dem i tidningarna: Seka Optics i Hudiksvall, SM Cyklo i Arlöv, Software Innovation, I-plast i Karlskoga, Skoda i Skåne, Tele 8 i Malmö, Sun Micro System i Karlskrona, Autonova i Uddevalla. Det är ett stort antal företag som nu faktiskt väljer att investera i Sverige, alltså utländska företag som väljer att investera i Sverige. Det är en helt ny och spännande bild som nu växer fram. Därför blir jag, det måste jag säga, bekymrad när jag hör Leijonborg. På något sätt saknar Leijonborg insikt om vad han var med om att åstadkomma 1991–1994. Jag hoppas verkligen att det svenska folket inte vill ha tillbaka den perioden med 50 000 konkurser, en halv miljon jobb som försvann och en låntagarregering i Sverige. Det hoppas jag att vi slipper.

Anf. 17 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! Birger Schlaug sade tidigare att vi kan sänka skatterna med 20 miljarder kronor och finansiera det genom att arbeta mindre. Då föreslår jag att vi slutar arbeta. Då kan vi avskaffa skatterna helt och hållet. Så måste det ju rimligen vara enligt logiken.

Anders Sundströms departement har ett organ som syftar till att locka hit investeringar. De lämnade en rapport till Anders Sundström för ett par månader sedan. Den var blå som en blåklint, och det kanske beror på att förslagen stämmer väl överens med vad Folkpartiet tycker: Förenkla arbetsrätten, sänk den personliga beskattningen, skapa mer långsiktiga villkor, minska osäkerheten kring energisystemet. Det är den typen av förändringar som måste till om företagsamheten skall få bra och stabila villkor här i landet.

Jag hade hoppats att näringsministern skulle använda det här tillfället till att annonsera att man har tagit till sig de råd man har fått från sitt eget expertorgan, för det är tydligen omöjligt att ta till sig det vi från oppositionen säger. Men vi har inte fått några sådana besked. Anders Sundström har använt nästan all sin tid till att säga att allt är väl som det är. Men den verklighet som människorna upplever är ju att massvis med svenskar som vill arbeta inte får det. Grundorsaken till det är att villkoren för nya företag att starta och för existerande företag att expandera inte är tillräckligt bra. Detta är en ödesfråga för Sverige. Det är tragiskt om det blir partipolitisk konfrontation, för här skulle det behövas gemensamma tag för Sveriges skull.

Anf. 18 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Under den här regeringsperioden har antalet anställda i de små företagen ökat med ungefär 60 000. Det är en bra början. När vi tillträdde var klimatet vargavinter. I dag är det vår. Det är betydligt bättre. Det är varmare. Det finns litet större svängrum och litet större utrymme. Det utrymmet kan vi nu använda till att förbättra situationen för de arbetslösa. Det är de arbetslösa som har det svårast och som har burit den tyngsta bördan under dessa tre år. För att vi skall kunna få fram fler arbetstillfällen måste vi nu investera i de drivkrafter som har betydelse för att skapa jobb.

Det handlar för det första om att satsa mer på utbildning och att genomföra det kunskapslyft där 200 000 platser tas fram för att förbättra och göra Sverige starkare och mer konkurrenskraftigt.

Det handlar för det andra om att vi nu när vi har skapat oss detta utrymme, efter ett hårt och tufft arbete, skall se till att vi investerar det i den nya tekniken, att vi bygger det ekologiskt uthålliga samhället.

Det handlar för det tredje om att göra Sverige mer internationellt, att svenska små företag kan jobba på en marknad som är mycket större än Sverige.

Det handlar för det fjärde om att organisera samhället på ett sådant sätt att de lokala nätverken, de betydande klustren runt de regionala högskolor som vi nu investerar i och som kommer att betyda så mycket, får chansen att växa och förbättras.

Det handlar om att göra villkoren för de små företagen mycket bättre. Och vi har efter tre års hårt arbete skaffat oss det utrymme som behövs för att faktiskt se till att vi inte bara går från den kalla vintern till vår utan också in i högsommarvärmen.

Tack skall ni ha.

Överläggningen var härmed avslutad.

2 § Meddelande om ändring i kammarens sammanträdesplan

Andre vice talmannen meddelade att arbetsplenum *onsdagen den 11 juni* skulle börja *kl. 10.00*.

3 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Motioner

1996/97:Sk48–Sk57 till skatteutskottet

1996/97:Fi44 yrk. 43–47 till arbetsmarknadsutskottet

i övrigt till finansutskottet

1996/97:A50 och A51 till arbetsmarknadsutskottet

Prot. 1996/97:102

14 maj

Aktuell debatt:

*Villkoren i Sverige för
företag med internationell
verksamhet*

4 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Socialutskottets betänkande 1996/97:SoU16
Kulturutskottets betänkanden 1996/97:KrU9, KrU11 och KrU12
Jordbruksutskottets betänkande 1996/97:JoU16
Bostadsutskottets betänkande 1996/97:BoU13

Meddelande om samlad votering

Andre vice talmannen meddelade att trafikutskottets betänkanden TU5 och TU8, försvarsutskottets betänkanden FöU5 och FöU6 samt skatteutskottets betänkanden SkU18 och SkU25 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

*Översyn av telelagen
m.m.*

5 § Översyn av telelagen m.m.

Föredrogs
Trafikutskottets betänkande 1996/97:TU5
Översyn av telelagen m.m. (prop. 1996/97:61)

Anf. 19 TOM HEYMAN (m):

Fru talman! Vi har sett en dramatisk utveckling inom teleområdet under de senaste åren. Teletekniken håller på att förändra samhället på ett sätt som vi bara för några år sedan inte trodde var möjligt. Den tekniska utvecklingen har gått oerhört snabbt, och problemet är i dag snarast att få människor att ta till sig den nya tekniken och att lära sig utnyttja den på ett bra sätt.

Sverige hade ett bra utgångsläge. Det svenska televerket var på sin tid tekniskt väl framme. Televerket har sedan bolagiserats och blivit Telia AB. De gamla monopolen har upphört, och Telia har därefter utvecklats på ett föredömligt sätt. Förändringen från affärsverk till aktiebolag, med allt vad det innebär av förändrad företagskultur, har genomförts på ett bra sätt, och Sverige är i dag väl framme på den nya avreglerade telemarknaden som nu genomförs i Europa.

Det är värdefullt att det numera finns en stor enighet i denna kammare om en telepolitik som baseras på en fungerande marknad med konkurrensneutralitet mellan de olika operatörerna. De förändringar av telelagen som nu genomförs är därför bra och en bekräftelse på att Telia nu fungerar i sin nya roll.

Men i denna nya avreglerade tillvaro finns det inte längre någon anledning att behålla Telia i statlig ägo. Statens roll skall vara att bestämma regelverket och att kontrollera marknadens funktion. Det görs genom Post- och telestyrelsen. Själva ägandet bör däremot inte vara statligt. Misstanken om bristande neutralitet kommer alltid att finnas om staten uppträder som både aktör och kontrollör.

Men det finns också andra anledningar att fundera över det statliga ägandet. För att kunna genomföra den teknikutveckling som behövs om

Telia i framtiden skall kunna vara en ledande teleoperatör har bolaget i dag ett omfattande kapitalbehov. Det hade varit naturligt och lämpligt att utnyttja detta tillfälle för att nu skapa ett behövligt kapitaltillskott genom att börsintroducera bolaget.

Men då slår de ideologiska bromsarna till. Regeringen kan inte tänka sig att genomföra en börsintroduktion, och några nya statliga pengar att satsa i bolaget finns inte. Vår statliga upplåning är redan tillräckligt stor.

Så trots de förbättringar som den nya telelagen skapar lämnas Telia i ovisshet om hur kapitalbehovet skall kunna lösas, och därmed riskerar regeringen att bryta den positiva utveckling som bolaget har påbörjat.

Moderaterna, Folkpartiet och Kristdemokraterna anser att detta är olyckligt. Det är vår uppfattning att tidpunkten för en börsintroduktion av Telia nu vore väl vald. Det vore lämpligt att nu påbörja en försäljning av det statligt ägda. Frågan om bolagets kapitalbehov skulle då lösas på ett elegant sätt.

Detta är innebörden i vår reservation 1, som jag härmed yrkar bifall till.

I den nya situation som råder, med flera olika telebolag, och där Telia fortfarande har en så betydande dominans genom sitt befintliga nät, är det viktigt att klara och entydiga regler gäller för de olika bolagens inbördes relationer.

Det gäller tekniskt komplicerade frågor om samtrafiktaxor, tillgång till det s.k. accessnätet och även möjlighet för en abonnent att byta operatör med bibehållet telefonnummer, s.k. nummerportabilitet.

Det ankommer på Post- och telestyrelsen att utfärda de tekniska reglerna för hur dessa frågor skall lösas. Det är viktigt att så sker och att det sker på ett sådant sätt att trovärdigheten i den avreglerade marknaden består.

Vi har fört fram dessa synpunkter i reservationerna 4 och 9, vilka jag dock för tids vinnande inte yrkar bifall till i dag.

Anf. 20 SVEN BERGSTRÖM (c):

Fru talman! Den nya informationstekniken har utvecklats mycket snabbt och mycket starkt under senare år. Och det finns anledning att anta att utvecklingstakten inte kommer att bli lägre under åren framöver.

Den här utvecklingen har stor betydelse och ger nya förutsättningar för medborgarna i vårt land, för en rad olika samhällsområden och för snart sagt alla företag. Och framför allt gör det verksamheter och kontakter främst inom tjänstesektorn mycket mera oberoende av geografiska avstånd.

Under senare år har vi därför också sett etablerade företag växa och nya företag komma till. En del av dessa, både stora och små, har dessutom sett möjligheterna i att etablera sig på mindre orter. Man har inte längre varit beroende av att finnas i en större stad med de större möjligheter detta tidigare inneburit.

Telekommunikationerna och deras utveckling och utbyggnad är av avgörande betydelse i samhället på det här området. Utöver betydelsen för IT-utvecklingen i allmänhet ger telekommunikationerna och teleföretagen också växtkraft åt hela samhällsekonomin genom skapandet av nya arbetstillfällen, ökad kompetensutveckling och ökad konkurrenskraft för svenska företag. Därför är det också särdeles viktigt för framtiden att de

förutsättningar på teleområdet blir bra som skapas genom bl.a. de beslut som denna riksdag nu skall fatta.

I regeringens proposition bygger man vidare på den telelag som antogs av riksdagen 1993, efter förslag från den dåvarande fyrpartiregeringen. Men regeringen framhåller behovet av att nu förtydliga de telepolitiska målen. Teletjänster skall tillhandahållas till rimliga priser och alla skall få tillgång till teletjänster på likvärdiga villkor, framhålls det bl.a. telelagens regler om tillståndsplikt kompletteras med regler om anmälningsplikt för alla operatörer. Reglerna om samtrafik skärps, och Post- och telestyrelsen får en utökad tillsynsroll och ett tydligare ansvar som sektorsmyndighet.

Från Centerpartiets sida vill vi i den här debatten främst fästa uppmärksamheten på vikten av en god och likvärdig service till enhetliga priser över hela landet. Där ser vi vissa brister i regeringens proposition och i det betänkande som riksdagen nu har att ta ställning till.

Det som regeringen anger i propositionen låter väldigt bra, nämligen att väl fungerande telekommunikationer och ett brett utbud av teletjänster i hela landet är en nödvändig förutsättning för medborgarnas välfärd. Även vikten av goda betingelser för näringslivet framhålls, och det är självklart väldigt viktigt. Det är också positivt att det finns en betydande politisk samsyn om att bra telekommunikationer skall erbjudas i hela vårt land.

När det kommer till konkreta ställningstaganden finns det dock brister i det förslag som majoriteten i trafikutskottet har ställt sig bakom. Jag vill här främst fästa uppmärksamheten på regeringens definition av begreppet samhällsomfattande tjänster – tjänster som skall kunna erbjudas i alla delar av vårt land – som präglas av en alltför låg ambitionsnivå.

Enligt regeringen och utskottets majoritet skall dessa tjänster omfatta taltelefoni, överföring av telefaxmeddelanden och kommunikation med låghastighetsmodem. Den ambitionsnivån riskerar att konservera teletekniken på en alltför låg nivå i stora delar av landet. Förutsättningarna för att skapa rättvisa förhållanden över hela landet och för att uppnå regional balans försämrats.

Enligt Centerpartiets uppfattning finns det anledning att redan nu slå fast att den grundläggande teleservicen bör utvidgas till att omfatta i dag gängse nivå. Det innebär att överföringskapacitet för bild- och datakommunikation bör innefattas i begreppet samhällsomfattande tjänster. Det handlar om att se till att påskynda arbetet med att etablera en nationell bredbandsstruktur, där snabb och avancerad dataöverföring möjliggörs.

Centerpartiet anser därutöver att man nu borde möjliggöra att ISDN-kapacitet eller motsvarande blir tillgänglig på lika villkor i hela landet genom enhetstaxa. Det skall inte vara olika kostnader för medborgaren eller företaget beroende på var i Sverige man bor.

Nu nöjer sig utskottets majoritet med att säga att den fyra år gamla definitionen anses uppfylla konsumenternas basbehov. Det är en alltför passiv inställning, i synnerhet när det gäller ett område som präglas av en så snabb utvecklingstakt som just teleområdet gör.

För att åstadkomma ett ökat utbud av nya tjänster och konkurrens om närsamtal är frågan om det s.k. accessnätet avgörande. Accessnätet kommer under den tid som kan överblickas att representera den enda möjligheten att förmedla olika teletjänster till landets teleabonnenter.

Det är därför nödvändigt att åstadkomma en bättre balans vad gäller tillgång till accessnätet, för olika aktörer, så att abonnenterna får möjlighet att ta del av ett konkurrensutsatt utbud av tjänster. För att åstadkomma detta är det nödvändigt med en separat redovisning av accessnätet och en skyldighet för Telia att tillämpa samma villkor såväl gentemot konkurrerande operatörer som internt.

Ytterligare en punkt i utskottets betänkande som det finns anledning att kommentera är frågan om att släppa fram geografiskt differentierade priser. Enligt vår mening kan besvärande regionala obalanser uppstå om Telia tillåts differentiera sina taxor geografiskt. Företag och enskilda i glesbebodda delar av vårt land kan därmed få betydande konkurrenssnackdelar. Detta är särskilt allvarligt, eftersom företag på landsbygden är starkt beroende av en väl fungerande service och infrastruktur. För att telekommunikationerna skall kunna utnyttjas som en drivkraft för utveckling och välbefinnande i samhället krävs det att allas lika möjligheter värnas. Telias taxor bör därför även fortsättningsvis vara enhetliga.

Fru talman! Med hänvisning till vad jag här har sagt yrkar jag bifall till reservationerna 3 och 5 i trafikutskottets betänkande.

Anf. 21 LENNART FREMLING (fp):

Fru talman! Vi i Folkpartiet är i huvudsak positivt inställda till innehållet i propositionen. Det är bra att regeringen nu tar de sista stegen på vägen mot en total avreglering av telemarknaden och jämställer Telia AB med övriga operatörer.

Teletrafiken är en viktig och alltmer betydande del av våra kommunikationer. Teknikutvecklingen på området går fort, och allt fler har tillgång till de nya tjänsterna. Vi liberaler vill skapa ett samhälle för människor, idéer och varor där det går att resa, förmedla och transportera snabbt och effektivt. Där är teletrafiken en viktig del. Väl utbyggda telekommunikationer är nödvändigt för att trygga näringsliv och sysselsättning i alla delar av landet. Goda teleförbindelser med utlandet är en förutsättning för våra ökande internationella kontakter.

I våra glesbygdsområden betyder teletrafiken mycket för bygdens överlevnad och utveckling. Under senare år finns det många exempel på företag som flyttat sin telefonservice till glesbygden. Denna utveckling måste få fortsätta. Det är därför bra att propositionen tydligt anger att den avreglerade telemarknaden inte får innebära höjda taxor i glesbygden. Sänkta taxor i regioner med stor konkurrens skall inte kompenseras med höjningar i andra områden.

För oss i Folkpartiet är ökad avreglering en viktig allmän princip i kommunikationspolitiken. Vi är övertygade om att de bästa och billigaste tjänsterna för den enskilde konsumenten skapas genom avreglering och konkurrens. På teleområdet har vi länge arbetat för en omfattande avreglering. I propositionen har regeringen nu gått så långt att det statliga Telia jämföras med övriga operatörer på marknaden. Detta är naturligtvis mycket positivt. Regeringens förslag, som även utskottet ställt sig bakom, har Folkpartiets fulla stöd.

Jag skulle dock vilja ta upp ett orosmoln som finns på avregleringshimlen. Det gäller de idéer om en "återreglering" av statliga bolag som en partiledare som ingår i regeringsunderlaget för några månader sedan förde på tal. Uttalandet har främst rört Posten, men troligen avsågs även

Telia. Det är därför som vi i vår motion yrkar att riksdagen bör uttala att någon återreglering av telemarknaden inte är aktuell. En återreglering skulle få förödande konsekvenser för telemarknaden i Sverige.

Fru talman! Jag skulle också vilja ta upp frågan om Telia AB:s ägarstruktur i framtiden. Folkpartiet liberalernas principiella hållning till kommunala och landstingskommunala bolag är att de på sikt skall avvecklas eller säljas till privata intressen. Detta gäller i stor utsträckning också statliga bolag. Den bolagisering av statliga företag som ägde rum under den borgerliga regeringspolitiken syftade också till att förbereda företagen inför en framtida försäljning.

Medborgarnas insyn är begränsad i offentliga bolag. Konkurrensen snedvrids. Därför bör sådana bolag som Telia, som verkar på en konkurrensutsatt marknad, privatiseras. Beträffande annan offentlig verksamhet som bedrivs i bolagsform bör det omprövas om den bör återgå till förvaltningsform.

Telia AB verkar numera på en konkurrensmarknad. Samtidigt är Telia det dominerande företaget på teleområdet. Enligt Post- och telestyrelsen hade Telia 1995 ca 91 % av den svenska telemarknaden. Telia kontrollerar de flesta telefonledningar, och Telia anser självt att telefonledningen i framtiden kommer att bli det viktigaste sättet att förmedla information. Telia äger också det största svenska kabel-TV-nätet. Mot den bakgrunden har Telias agerande en stor betydelse för det framtida svenska medieklimatet och förutsättningarna för informationsutbyte.

Telias ställning har byggts upp genom en mycket lång period av monopol för Televerket. Detta monopol kritiserades under hela 80-talet av Folkpartiet. Det faktum att Telia nu kan agera med en stark finansiell grund, som bygger på tidigare riksdagsbeslut, gör det särskilt angeläget för riksdagen att ta ställning till frågan om en framtida utförsäljning av Telia AB.

Fru talman! Folkpartiet har tidigare krävt att Telia skall sälja ut den del av verksamheten som rör mediefrågor. Vi föreslår nu att hela Telia säljs. Vi anser att det i dagens situation med en helt avreglerad telemarknad, med många stora aktörer och en snabbt ökande konkurrens inte finns några skäl kvar för att behålla Telia i statlig ägo. Därtill kommer Telias behov av riskkapital samt möjligheter att agera på den avreglerade marknaden. Riksdagen bör därför bemyndiga regeringen att sälja ut aktieinnehavet i Telia AB.

Därför yrkar jag bifall till reservation 1.

Vi står förstas även bakom reservation 4 om samtrafik och 9 om nummerportabilitet, men för att spara kammarens tid yrkar jag inte bifall till dessa.

Anf. 22 KARL-ERIK PERSSON (v):

Fru talman! Från Vänsterpartiets sida har vi vissa kritiska synpunkter på den nya telelagstiftningen. Jag skall kort beröra dem. Bl.a. skriver man i betänkandet på s. 19: "I ett internationellt perspektiv är telefonipriserna i Sverige bland världens lägsta. Sverige är även världens telefontätaste land vad gäller tillgången till telefoner och ligger också i topp när det gäller antalet abonnemang för mobiltelefoni."

Den första fråga man måste ställa sig är: Finns det ett samband mellan låga taxor, låga priser och en hög abonnemangstäthet vad gäller både

vanliga telefon tjänster och mobiltelefon tjänster? Kommer man att kunna fortsätta att bibehålla denna höga täthet när det gäller telefoni och mobiltelefoni framöver med den nya telelagstiftningen? Det ställer jag mig litet tveksam till bl.a. därför att man talar om möjligheter att differentiera priserna geografiskt. Det kommer att innebära för många, framför allt i glesbygden, att det blir svårt att etablera sig. Det gäller främst småföretagare. Det är alltså en motsägelsefull handling man företar.

Vi har nyss hört en näringspolitisk debatt. Företags- och infrastruktur satsningar kom man också in på även om debatten skulle handla om helt andra saker. Det är ett led i den här utvecklingen. Om man ena gången talar man om att vi skall ha ett land där förutsättningarna är lika i hela landet, måste också sådana här tjänster vara tillgängliga för alla till lika priser. Framför allt talar man om att tillväxten skapas genom små och medelstora företag. Frågan är: Var skall de etablera sig? Är det fortfarande i storstadsregionerna så att vi får en utglesning? Kommer man i den situationen att det blir dyrare med telefon tjänster och även andra tjänster i glesbygd, kommer man att få en storstadskoncentration. Samtidigt satsar vi från riksdagen av regionalpolitiska skäl miljontals kronor på att man skall etablera sig ute i landet. Vi har bl.a. länsanslagen och transportstöd för att ge småföretagen och människorna lika villkor oavsett var man bor i landet.

Nu säger man att det är okej att ha skilda priser när det gäller telefoni. Man skulle kunna säga som så att den ena handen inte vet vad den andra gör. Detta har vi framfört kritik mot och sagt att det blir konsekvensen av den nya lagen där man tillåter differentierade taxor i landet.

En annan sak som man talar om är den fantastiska satsningen för att få en gemensam telelagstiftning och gemensamt regelverk med EU. Frågan måste vara: Vilket regelverk? Det finns inget gemensamt regelverk i EU-länderna. Man trodde att det skulle gå, och regeringen har förutsatt att vi skall ha en gemensam lagstiftning med EU. Detta kommer inte till stånd. Det finns länder i Europa, bl.a. Frankrike, Spanien och Portugal, som säger nej till en gemensam tele- och postlagstiftning och som fått undantag till år 2003. Här skall vi gå före och släppa någonting som vi har varit duktiga på och där vi varit ledande, som man skriver i betänkandet. Hur kan man vara ledande om man skall anpassa sig till någon annan? Då kan man inte vara ledande. Då har man gått in i någonting som är gemensamt, och då är man inte ledande. Ledande kan man bara vara om man står utanför och kan driva frågorna framåt. Det här har regeringen varit väldigt dålig på. Man har fört en inkonsekvent politik. Här i Sveriges riksdag har vi haft andra idéer. Regeringens representanter från ministerhåll och statssekreterarhåll har varit ute i Europa och kritiserat andra länder för att man inte gått så långt som vi har varit på väg att göra, fastän vi i verkligheten inte gjort någonting. Detta är att komma med dubbla budskap.

Varför skall det finnas skillnader när det gäller telefoni och post? Konkurrensverket säger i dag nej till att Posten skall få ha regionala skillnader i fråga om porto. Men inom telefoni tillåter man regionala skillnader. Var finns logiken? Finns det ingen principiell likhet? Jag vill inte ha det svaret att det är skillnad mellan ett brev och en telefon, för det vet jag. Men det måste finnas något logiskt sammanhang. Konkurrensverket säger

å ena sidan att man inte får ha regionala skillnader, och vi vill ha en lagstiftning som innebär att vi kan ha skillnader. Var finns logiken?

Sedan vill jag kort beröra en reservation som vi har till detta betänkande om depositionsavgifter när människor vill skaffa telefon. Det finns olika kriterier. Man kan t.ex. inte ha en betalningsanmärkning. Har man en sådan tillkommer en depositionsavgift på 5 000 kr. Den kan Telia behålla under ett års tid. Det skulle vara intressant att veta, inte bara hur länge Telia kan behålla pengarna, utan också hur länge betalningsanmärkningen står kvar. Är det också ett år eller två, tre, fyra eller fem år? Jag har fått höra att har man t.ex. fått parkeringsböter och inte betalat i tid och vill ha telefon får man nej från Telia, om man inte deponerar 5 000 kr. Jag tycker att det är missgynna människor i ett samhälle där de blir mer beroende av innehav av telefon. Även andra tjänster än telefonsamtal får man i dag via telenätet. Dessa kommer en del människor att undantas ifrån om de inte har möjligheter att eventuellt låna 5 000 kr, som ju är stora pengar för många människor i det klimat som vi har beträffande arbete och sysselsättning.

Med det, fru talman, yrkar jag bifall till reservation 2 under mom. 1 och reservation 5 under mom. 8. Jag står givetvis bakom även andra reservationer som bär mitt namn i detta betänkande.

Anf. 23 ELISA ABASCAL REYES (mp):

Fru talman! Miljöpartiet har haft en positiv inställning till utvecklingen på telekommunikationsområdet. Priserna har sjunkit och nya arbetstillfällen har uppstått, dels inom sektorn, dels tack vare sektorns expansion när det gäller nya tjänster. Det har också vuxit fram en mångfald av tjänster som inte bara gynnat väldigt specifika verksamheter utan som kommit en majoritet av människor till del. Det är vår bedömning att konkurrensen och mångfalden har varit bra för det stora flertalet.

Som vi tidigare många gånger har sagt har vi inget ideologiskt principiellt motstånd mot avreglering och konkurrens. Vi tror att det kan vara positivt inom vissa verksamheter samtidigt som det kan vara katastrofalt inom andra. Det beror på vilken karaktär som verksamheten har. Men det beror också på hur man i de politiska besluten följer upp avregleringarna.

Det har varit problematiskt att följa upp en väldigt snabb utveckling med adekvat lagstiftning. Men det beslut som vi i dag skall fatta är enligt min och Miljöpartiets uppfattning ett steg i rätt riktning för att nå en marknad med bra konkurrens utan att det hela utmynnar i hämningslösa profitjakter från oseriösa operatörer som drabbar konsumenterna på ett negativt sätt, framför allt då konsumenterna som inte är så ekonomiskt eller socialt starka.

Under den tid som vi har varit med och diskuterat kring telelagstiftningen har vi betonat framför allt tre hänsyn: hänsyn till glesbygdsbor, hänsyn till funktionshindrades behov och hänsyn till att konsumenternas kunskaper riskerar att bli alldeles för begränsade i förhållande till operatörerna.

I och med att Post- och telestyrelsen nu blir tillsynsmyndighet och får ett övergripande ansvar tror vi att konsumentens skydd stärks och att skyddet för de mindre operatörerna på marknaden gentemot de större stärks. Lagstiftningen har, som föreslås i betänkandet, skrivningar som skyddar glesbygdsbor från negativ diskriminering. Med tanke på olika

tjänsters utbredning kan vi känna oss relativt lugna när det gäller glesbygdsbefolkningen.

Vi tror att enhetliga taxor måste utredas mera innan man kan besluta om sådana, gärna efter det att mer erfarenhet har ackumulerats – vi befinner oss just nu i ett inledningsskede. Det är t.ex. inte omöjligt att enhetliga taxor bromsar upp en fallande prisutveckling och minskar antalet operatörer. Det skall vara möjligt att konkurrera med priset, men det skall i enlighet med lagförslaget inte vara möjligt att diskriminera glesbygdsbor. Tydligare än så här är det nog svårt att få det.

Begreppet ”rimliga priser” kan vara luddigt, men om Post- och telestyrelsen nogsamt följer upp sitt ansvar kan det ändå vara ett starkt skydd för konsumenterna i glesbygden. Då är min fråga till Centern om man menar att det inte skall vara någon priskonkurrens. På vilket sätt skulle detta gynna konsumenter i glesbygden?

När det gäller konsumenternas intressen är det förstås andra perspektiv som är nog så intressanta. Det gäller t.ex. produktbeskrivning, konsumentens kunskap för att kunna välja mellan olika tjänster och konsumentens möjlighet att bevisa om man har tagit en tjänst i anspråk eller inte. Under de senaste årens tvister har det varit ganska komplicerat att utreda vem som är skyldig att betala. Det har ju visat sig att det finns ett behov av att förtydliga konsumentens ställning på telemarknaden.

I och med att man inom den europeiska unionen utarbetar ett särskilt konsumentperspektiv inom olika områden finns det också en poäng med att utarbeta en särskild konsumentlagstiftning och ett särskilt konsumentskydd i telelagen. Enligt vår uppfattning bör detta belysas tydligare. Det finns tyvärr ingenting, vare sig i propositionen eller betänkandet, som tar fasta på just dessa perspektiv trots att de är så viktiga. Jag kan nämna som exempel att Telia av en händelse fakturerade många abonnenter dubbelt för Internetabonnemang. Det var då väldigt svårt för dessa konsumenter att bevisa att de inte hade dubbla abonnemang. Det är det andra perspektivet som vi hoppas kommer att beaktas framöver.

Vi är också medvetna om att den här lagstiftningen i vissa avseenden är en färskvara. Man behöver följa upp marknaden, samtidigt som Post- och telestyrelsen bör få möjlighet att följa upp sitt ansvar.

När det gäller funktionshinderade behov vill vi bara beklaga att regeringen har låst sig vid en avtalslösning och inte tillstyrkt förslaget om ansvars- och finansieringsprincipen. De argument som regeringen och utskottets majoritet har anfört för att avstyrka förslaget är inte tillräckligt starka. Det anförs bl.a. att man inte vill peka ut vissa grupper i begreppet samhällsomfattande tjänster och därmed inte heller velat ha en lagstiftning som skyddar funktionshinderade.

Men det blir snarare problem om man har särlösningar och avtalslösningar för en grupp människor och inte bakar in detta i en generell lagstiftning. Det vore annars en positiv utveckling, eftersom operatörerna då tvingas att ta ett ekonomiskt ansvar som förhoppningsvis skulle leda till en bättre utveckling när det gäller produktutveckling. Det skulle också bli en press på operatörerna att tillhandahålla de bästa möjliga tjänsterna till en rimlig kostnad.

Nu får vi inte den situationen. Risken är att man kommer att följa efter på andra områden och att operatörer och producenter kommer att fräntas

ansvaret att tillhandahålla tjänster i framtiden. Det gäller framför allt utvecklingen av nya tjänster för funktionshindrade.

Det kan också uppstå en gisslansituation. Det finns ingenting som säger att svensk ekonom bara är på väg uppåt. Vi kan lika gärna råka ut för en ny omsvängning om några år. Det kan också bli en skiftning i det politiska klimatet, vilket gör att det blir ett sämre skydd för dessa grupper från statens sida. Det betyder att om den statsfinansiella situationen inte tillåter ett fullt ekonomiskt ansvarstagande från staten för funktionshindrade kommer de helt enkelt att få rätta munnen efter matsäcken. Så skall vi inte ha det. Vi tycker att det skulle skapa en väldigt ojämlik situation.

Det har också anförts att det skulle bli ett byråkratiskt krångel och att man skulle behöva att skapa en helt ny myndighet om ansvars- och finansieringsprincipen tillämpades. Man ifrågasätter också om företagen själva skulle ha ansvaret att själva utveckla tjänster och att de skulle ikläda sig något slags myndighetsroll. Det tycker vi också är ett felaktigt argument. Det är ju snarare så att Post- och telestyrelsen inte förlorar insyns- och tillsynsmöjligheten bara för att man väljer en annan finansieringslösning. Den funktionen skulle mycket väl kunna ligga inom Post- och telestyrelsens område. Det väl ingenting som skall ses som negativt om operatörerna själva tog på sig ansvaret för att utveckla och förbättra tjänster för funktionshindrade.

Jag vill verkligen beklaga att regeringen och utskottet inte tillstyrkt förslaget. Jag vill också poängtera att de största handikapporganisationerna står bakom detta förslag, som också var Handikapputredningens förslag till finansieringslösning. Jag tycker att det är anmärkningsvärt att man inte har följt de största och framför allt de mest kunniga gruppernas åsikter om hur detta bör lösas. Jag är övertygad om att de flesta ledamöter i trafikutskottet har fått ett utskick från HSO där man förordar ansvars- och finansieringsprincipen. Tyvärr kan jag inte vara med när ni förklarar för dessa organisationer varför ni inte valde den lösningen. Men ni kan kanske göra ett försök och förklara för mig i dag.

När det gäller samtrafik tycker jag att lagstiftningen ger ett bra skydd. Lagstiftningen medger inte att man får ta ut för höga priser av andra operatörer som vill ha tillgång till näten. Post- och telestyrelsen kan också till skillnad från tidigare gå in och agera i en tvist. Det finns också en skyldighet för de större operatörerna att tillhandahålla tillgänglighet till näten. De dominerande operatörerna har också en skyldighet att ha en kostnadsredovisning för kostnader för samtrafik. Detta innebär en väsentlig skärpning i regleringen om samtrafik som kommer att skydda de flesta operatörer mot de dominerande operatörernas för höga priser.

Det är också positivt att en solidarisk finansieringsmodell kan övervägas om kostnaderna för Telia blir för höga när det gäller att tillhandahålla samhällsomfattande tjänster.

Vi vill inte säga att det är en låg ambitionsnivå när det gäller begreppet samhällsomfattande tjänster. Det är en flexibel ambitionsnivå som ligger ganska bra i tiden med den utveckling som vi kan se.

Slutligen vill jag säga några ord om försäljningen av Telia. Miljöpartiet har ännu inte fullt ut tagit ställning till detta. Men vi kan säga så mycket som att vi ser med tveksamhet på den del som är affärsutvecklande och den mediemarknad som Telia har gått in på. Jag vill här rikta en hälsning till kulturminister Marita Ulvskog som har uttalat sig i dessa frågor och

be att hon står på sig. Hon bör se till att dominerande teleoperatörer inte får ett negativt inflytande på medieutbudet.

Sedan måste vi också ifrågasätta om det är bättre att ett företag som Telia, som nästan har en monopolliknande ställning, är i privat ägo än i statlig ägo. Jag är inte helt säker på att det privata ägandet är till fördel för konsumenterna i det här sammanhanget.

Jag vill slutligen yrka bifall till reservation nr 8, men vi står givetvis bakom alla våra reservationer.

Anf. 24 SVEN BERGSTROM (c) replik:

Herr talman! Jag är inte helt säker på att Elisa Abascal Reyes fråga är alldeles klar. Hon funderade över om Centern inte tycker att man skall få konkurrera med priset. Det är klart att olika aktörer skall få konkurrera med priset. Men vad vi är fundersamma över är om man skall ha en geografisk differentiering, så att det skall vara billigare på lokalmarknaden i en storstad än vad det är i t.ex. Lycksele eller Ystad. Vi tycker att det är ett samhällsansvar att skapa likvärdiga förutsättningar för medborgare och företag på olika håll i landet.

Sedan är det också viktigt vad man har för utbud av teletjänster. Jag tycker också att det är ett samhällsansvar att kunna säkra en god kvalitet på utbudet av teletjänster i hela landet. Men i vår reservation när det t.ex. gäller att särskilja Telias redovisning av accessnätet understryker vi att det är viktigt att ge olika aktörer chansen att vara med och konkurrera på telemarknaden. Det är självklart.

Anf. 25 ELISA ABASCAL REYES (mp) replik:

Herr talman! Såsom lagstiftningen är utformad skall det alltså inte vara tillåtet att diskriminera glesbygdsbor, och det är det som vi tycker är det väsentliga. Om man sedan kan sänka priserna för andra konsumenter är det givetvis en fördel som jag tycker att man inte bör blockera.

Givetvis är vi inte odelat negativa till enhetliga priser och till en större geografisk likhet även när det gäller likvärdiga tjänster. Men lagstiftningen säger att konsumenterna skall ha likvärdiga villkor när det gäller teletjänster. Vi har en reservation där vi tycker att detta bör utredas ytterligare. Men vi tror att det kan vara negativt och framför allt att det kan dämpa en utveckling mot sjunkande priser inom vissa områden, vilket inte gagnar någon om man redan nu lagstiftar om enhetliga priser.

Anf. 26 MONICA GREEN (s):

Herr talman! Vi är bäst i världen på telekommunikationsområdet. Vi har ett väl fungerande telenät i hela landet. Vi har mycket låga avgifter för telefoni. Vi har flest mobiltelefoner. Vi är de största användarna av IT och vi tar till vara den nya tekniken så att utbyggnadstakten är enorm, för att hela tiden ge konsumenter och företag allt bättre möjligheter att kommunicera elektroniskt och telemässigt. Det är möjligt att det finns ett och annat land som är bättre i något delmoment, men i det stora hela kan man säga att Sverige ligger i världsklass inom tele- och IT-områdena.

Tack vare väl fungerande telekommunikationer har vi stora fördelar och förutsättningar när det gäller att förverkliga informationssamhället. Den nya tekniken gör att tele- och IT-frågorna blir omdanande för hela

samhället – gränserna suddas ut, både de rent geografiska och även de tidigare gränserna mellan telefon, data, TV, tryck och information. Utvecklingen mot informationssamhället påverkar såväl arbetslivet som levnadsmönstret och de demokratiska värdena. Vi får ökad insyn och möjlighet till delaktighet.

Men om vi nu är så himla bra, varför skall vi då göra om telelagen redan efter fyra år? Jo, dels finns det ju ingenting som är så bra att det inte går att göra bättre, dels är utvecklingen mycket snabb inom detta område. Den tekniska utvecklingen, som jag nämnde, liksom internationaliseringen och den förändrade marknaden gör att vi nu antar en ny lag i dag. Men just för att utvecklingen i denna framtidsbransch går så snabbt kommer vi att få återkomma till riksdagen relativt snart igen. Det är alltså fråga om en färskvara.

Även i den nya lagen kommer de övergripande telepolitiska målen att vara att enskilda och myndigheter i landets olika delar skall ha tillgång till effektiva telekommunikationer. De skall bidra till en regional balans och vara öppna och flexibla. De skall också bidra till ett effektivt resursutnyttjande i samhället, främja samverkan mellan operatörer och bidra till att skapa nya, kostnadseffektiva och högkvalitativa teletjänster.

Var och en skall ha möjlighet att till ett rimligt pris, från sin stadigvarande bostad eller sitt fasta verksamhetsställe, utnyttja telefonitjänst inom ett allmänt tillgängligt nät. Alla skall få tillgång till teletjänster på likvärdiga villkor, vilket innebär att särskild tonvikt läggs på att grupper i samhället med särskilda behov skall ha tillgång till teletjänster. Telekommunikationerna skall vara uthålliga och tillgängliga under kriser och krig.

De telepolitiska målen har ett tydligt konsumentperspektiv. En viktig del av konsumentintresset är att skapa förutsättningar för en effektiv konkurrens. Därför skall konkurrensen även fortsättningsvis vara ett viktigt medel för att uppnå de telepolitiska målen. Konkurrensens roll är dels att bidra till mångfald och valfrihet för användarna, dels att skapa kostnadseffektivitet.

Men vi måste följa utvecklingen mycket noga. Därför skall Post- och telestyrelsen i högre grad än tidigare fungera som en sektorsmyndighet på teleområdet, med de samordningsuppgifter, utredningsuppgifter och rapporteringsskyldigheter som det för med sig.

Post- och telestyrelsen skall ha ett övergripande ansvar för att telemarknaden fungerar effektivt ur både konsument- och konkurrensperspektiv. Myndigheten ges därför vidgade befogenheter på ett antal punkter. Bl.a. skall Post- och telestyrelsen på begäran av en part vid tvister enligt lag meddela beslut om vilka villkor som gäller för samtrafik. Därigenom kan vi också följa prisutvecklingen och den regionala balansen. Tillhandahållandet av telefonitjänsten skall ske till ett rimligt pris. Bedömningen av vad som skall anses vara ett rimligt pris bör utgå från ett konsumentperspektiv.

Vid bedömning av prisets rimlighet bör även hänsyn tas till kostnaden för tillhandahållandet av dessa tjänster. Om den tekniska utvecklingen leder till att kostnaderna sänks bör också priserna för tjänsterna sänkas. Investeringar i infrastruktur och tjänster, som är mer sofistikerade tjänster än telefonitjänst, skall inte räknas in i eller påverka priset för själva telefonitjänsten.

Vi ger nu också möjlighet att sänka priserna i regioner där konkurrensen är hård. Det leder till att den nuvarande utvecklingen med sjunkande priser får en extra skjuts så att priserna kan sänkas ytterligare. Vi tillåter en viss geografisk spridning av priset, så att Telia får möjlighet att möta konkurrensen. Detta är viktigt, eftersom Telia nu jämförs med de övriga operatörerna. Men sänkningen av taxorna i vissa regioner skall inte kompenseras genom höjningar i andra regioner. Stora prisvariationer mellan regioner eller mellan likvärdiga tjänster accepteras inte.

De samhällsomfattande tjänsterna måste fortlöpande anpassas till den tekniska utvecklingen. Det är klart att man kan tänka sig att även data-kommunikation med högre hastigheter bör omfattas av de samhällsomfattande tjänsterna. Om man har den uppfattningen är man radikal och häftig.

I samband med utvidgningen är det viktigt att valet av tjänster som skall ingå i de samhällsomfattande tjänsterna baseras på en bred efterfrågan. Annars riskerar hushåll och andra användare att få betala för tjänster som de inte vill ha och inte efterfrågar. Det är helt enkelt litet för tidigt att slå fast hur de samhällsomfattande tjänsterna skall utvidgas. Och som jag sade tidigare: Vi har anledning att återkomma.

Det har framförts synpunkter på att Telias accessnät alternativt Telias hela nät bör avskiljas för att motverka Telias dominerande ställning, skapa större öppenhet i beräkningarna av kostnader och för att stärka konkurrensen på marknaden. Detta vore dock olyckligt, och det har inte prövats i något av de europeiska bolag som utgör konkurrenter till Telia. Inte heller har tanken beaktats att de svenska konkurrenterna till Telia skulle göra motsvarande. Telia skulle förlora stordriftsfördelar, och om Telia tvingas till ett avskiljande skulle bolaget försvagas, vilket skulle minska möjligheterna till en god service för allmänheten.

Telias accessnät bör därför inte avskiljas fysiskt. Däremot bör vi ställa krav på den dominerande operatören att redovisa viss del av verksamheten avskilt från annan verksamhet för att öka insynen i och kontrollen av denna dominerande operatör.

Jag vill än en gång betona vad vi menar med en väl fungerande marknad. Det är inte en krass marknadsekonomi där djungelns lag råder och den starke styr, utan en väl fungerande marknad är när vi kan ta hänsyn till de sociala och regionalpolitiska målen.

Det är därför vi behöver en bra och genomtänkt telepolitik, och inte vill släppa allt fritt.

Det är därför vi är så noga med att utmejsla en bra samtrafik och hitta bra kostnadsredovisningar.

Det är därför vi ger Post- och telestyrelsen större muskler att kunna följa utvecklingen och ställa krav på operatörerna.

Det är därför vi särskilt poängterar att stora prisvariationer inte skall accepteras.

Det är därför vi understryker vikten av att alla skall få tillgång till tele-tjänster på likvärdiga villkor.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 27 KARL-ERIK PERSSON (v):

Herr talman! Vi i Sverige är bäst när det gäller telefoni – det håller jag med om. Men att vi skulle vara bäst när det gäller IT-frågor anser jag

inte. Där är det inte så väl beställt. Det kan byggas ut mycket mer. Det gäller framför allt skolornas möjligheter och tillgång till IT. Detta är något vi har försökt att satsa på i Sverige, men jag håller definitivt inte med om att vi är världsbäst. Det är en felaktigt uppgift som Monica Green lämnar.

Jag ställde en fråga angående Post- och telestyrelsen och Konkurrensverket: Vad är det för skillnad, när Posten inte kan få ha olika regioner utan enligt Konkurrensverket måste ha hela Sverige som ett upptagsområde? Sverige betraktas alltså som en enda marknad. Monica Green säger att Telia har möjligheten att utveckla stordriftsfördelar och att verket har en dominerande ställning. Det är helt rätt – det håller jag med om. Men vad är skillnaden, när Konkurrensverket säger att man inom postverksamheten inte får göra så och att det strider mot konkurrenslagen?

Man säger att den dominerande ställning som Telia har innebär att verket också kan ha differentierade taxor för telefoni. Då talar man om regionala skillnader i taxesystemet. Men för postverksamheten går detta alltså inte. Vad är skillnaden? Båda sakerna är infrastruktur, oavsett om det gäller post- eller telekommunikationer. Den här frågan måste man på ett eller annat sätt kunna svara på. Glesbygdsverket säger i sitt remissvar till propositionen att detta kommer att få konsekvenser för glesbygden. Det har det inte alls tagits hänsyn till i propositionen.

Anf. 28 MONICA GREEN (s):

Herr talman! Även Konkurrensverket skall följa lagen. Om vi beslutar om den här lagen i dag kommer verket att följa den. Det är det som är den stora skillnaden: Man följer lagen.

Vi socialdemokrater tycker att man helt enkelt skall kunna möta konkurrensen. Karl-Erik Persson tar upp frågan om att detta är likadana infrastrukturer. Det är möjligt att man kan jämföra dessa två saker, även om den ena är en vikande marknad och den andra en uppåtgående.

Det finns andra infrastrukturer där man faktiskt tillåter olika priser, t.ex. flyg. Vi i Socialdemokraterna säger inte att vi måste ha enhetspriser överallt, utan man får möta konkurrensen där den finns. Men i betänkandet poängteras mycket noggrant att det inte får bli stora prisvariationer, och PTS ges stora muskler för att kunna följa prisutvecklingen.

Anf. 29 KARL-ERIK PERSSON (v):

Herr talman! Det är helt självklart att man har olika taxor på olika saker. Men här betraktas Sverige som en hel marknad när det gäller posten – det är litet knepigt att blanda in flyget i den här situationen eftersom flyget har helt andra villkor än post och telefoni – och när det gäller telefoni betraktas det inte som en enda marknad. Man har alltså olika syn på detta. Ställningen är alltså litet knepig.

Jag förstår att lagen skall följas, men det hela blir litet tvivelaktigt när det gäller Konkurrensverket, som har den ena biten av detta. Verket har sagt nej till posten, som är dominerande på marknaden. I det här fallet säger verket kanske ja, eller så har man ingenting att säga eftersom det kanske strider mot det som blir lagstiftat. Jag har inte sett vad Konkurrensverket säger i den här frågan.

Glesbygdsverket har sagt att detta kommer att få konsekvenser för bl.a. glesbygdsborna. Det har man inte heller tagit någon som helst hänsyn till, utan man bara kör på. Här satsar vi miljontals kronor på att upprätthålla en bra service i hela landet för bl.a. befolkning och småföretagare ute i glesbygden, medan man nu är ute och ser till att prisbilden kan bli helt annorlunda. Man säger att det inte får bli för stora skillnader. Ja, allting är ju relativt, Monica Green. Det som är en stor skillnad för en kanske inte betraktas som någon stor skillnad för någon annan.

Anf. 30 MONICA GREEN (s):

Herr talman! Vi har anledning att återkomma till de här frågorna eftersom vi bl.a. genom Post- och telestyrelsen har möjlighet att följa prisutvecklingen. Om man känner att något blir fel kan man alltså återkomma. I betänkandet säger vi socialdemokrater att vi inte accepterar alltför stora prisvariationer. Vi vill stödja små företag i glesbygden, och vi tror att möjligheten att sänka priset på vissa områden också ger en extra skjuts till att sänka priserna i hela landet.

Anf. 31 LENNART FREMLING (fp):

Herr talman! I mitt anförande tog jag upp frågan om Telias ägarstruktur. Jag hörde dock inget i Monica Greens anförande om varför det behövs ett statligt ägande av Telia AB. Jag undrar alltså vilka fördelar det enligt Socialdemokraterna ger att Telia AB är statligt ägt. Från Folkpartiets sida föreslår vi att det säljs ut.

Anf. 32 MONICA GREEN (s):

Herr talman! Huruvida vi skall sälja ut matsilvret eller inte har vi anledning att återkomma till. Nu diskuterar vi telepolitik. Näringspolitiken kommer vi till vid ett annat tillfälle.

Anf. 33 TOM HEYMAN (m):

Herr talman! Jag kommer tillbaka till den fråga som Lennart Fremling tog upp. Monica Green konstaterade i början att vi i Sverige är bäst i världen i telesammanhang. Det kan kanske vara så, men hon går helt förbi frågan om hur vi skall förbli bäst i världen. Det är inte bara en ren utförsäljning som Lennart Fremling tar upp, utan det är faktiskt fråga om ett behövligt kapitaltillskott till Telia som är ganska akut. Förut har det presenterats en lösning med att man skulle börsintroducera företaget och med en nyemission kunna få ett rätt stort kapitaltillskott till Telia. Det finns gott om riskvilligt kapital i dag som skulle kunna fylla den funktionen.

Detta lämnas helt vid sidan om denna proposition, och det berörs över huvud taget inte i debatten. Socialdemokraterna laborerar fortfarande med ett bevarat fullständigt statligt ägande. Jag ställer frågan igen till Monica Green: Varför har det plötsligt blivit så väldigt viktigt att Telia skall vara fullständigt statligt ägt? Detta är ju en gammal statssocialistisk uppfattning, som socialdemokratin i andra sammanhang inte längre säger sig stå bakom. Varför har detta blivit så väldigt viktigt just för Telia?

Anf. 34 MONICA GREEN (s):

Herr talman! Som sagt tänker jag inte gå in på näringspolitiken här i dag. Jag återkommer gärna till den vid ett annat tillfälle, men i dag vill jag gärna prata om de telepolitiska målen och om vår telepolitik i Sverige, som faktiskt är väldigt bra.

Anf. 35 TOM HEYMAN (m):

Herr talman! Jag tycker faktiskt att det finns rätt mycket telepolitik i frågan om staten skall vara helägare av telebolaget eller om man skall ha en fullständig konkurrens på området.

Den uppfattning som regeringen nu företräder är ju värdig Karl-Erik Persson, men regeringen har ju inte förut sagt att man står bakom den.

Anf. 36 MONICA GREEN (s):

Herr talman! Jag tror på vår telepolitik. Jag tycker att vi i den nya lagen slår fast hur vi med konkurrensens hjälp skall fortsätta att få en låg prisutveckling. Vi slår också fast att vi skall ha en god regionalpolitisk inriktning och att priserna inte får öka i glesbygd. Jag tycker att vi har en bra telepolitik. Låt oss gå vidare och diskutera näringspolitiken vid ett annat tillfälle!

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 10 §.)

Enskilda vägar

6 § Enskilda vägar

Föredrogs

Trafikuskottets betänkande 1996/97:TU8
Enskilda vägar (prop. 1996/97:92)

Anf. 37 ULLA LÖFGREN (m):

Herr talman! Det här betänkandet handlar alltså om enskilda vägar och om att de i framtiden skall regleras genom en lag, nämligen anläggningslagen. Lagen om enskilda vägar upphävs alltså.

I likhet med den utredning som föregick lagförslaget anser vi att det är tveksamt om de tvångsupplåtelser som anläggningslagen innehåller är förenliga med grundlagen. Vi vill därför utreda den frågan.

I övrigt tycker vi att stämman och inte styrelsen skall besluta om ändring av andelstal.

Herr talman! Till vår stora tillfredsställelse har utskottet ställt sig enigt bakom vårt förslag om att fastighetsägaren bör tillerkännas ersättning för andel i överskott vid utträde ur samfällighet.

Därmed återstår för min del bara att yrka bifall till reservation 1.

Anf. 38 HANS STENBERG (s):

Herr talman! Den här förändringen är framför allt av teknisk natur. Den innebär egentligen inga stora förändringar i sak. Man förenklar bara systemet så att man fortsättningsvis använder anläggningslagen när man bildar vägsamfälligheter.

Moderaterna har två reservationer. Den ena gäller frågan om detta stämmer överens med grundlagen. Den utredning som Moderaterna åberopar gör den bedömningen att den här typen av anläggningar fyller ett sådant syfte och ett sådant behov ur allmänt intresse att den är förenlig med grundlagen.

I lagen finns det ju också ett särskilt skydd mot expropriation och liknande tvångsingripanden i de fall en sådan anläggning inte skulle anses tillgodose angelägna allmänna intressen. Utskottsmajoriteten delar helt och hållet regeringens bedömning att det inte finns någon anledning att göra en särskild prövning om anläggningslagens grundlagsenlighet i det här fallet.

Den andra reservationen handlar om huruvida det är föreningsstämman eller styrelsen som skall ta ställning till ett förändrat andelstal. Det får faktiskt bara förekomma i de fall där det handlar om en rent administrativ förändring som föreningen utför och där regelverket och de bestämmelser som finns skall följas. Vi anser inte att det har någon som helst praktisk betydelse om det är föreningsstämman eller styrelsen som gör den ändringen. Jag är ändå övertygad om att man i de flesta föreningar kommer att presentera detta på stämman. Det finns ju ingen anledning att göra något annat.

Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet och avslag på de båda reservationerna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 10 §.)

7 § Beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred

Föredrogs

Försvarsutskottets betänkande 1996/97:FöU5

Beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred
(prop. 1996/97:11)

Anf. 39 LENNART ROHDIN (fp):

Herr talman! Vi behandlar i dag den skrivelse som regeringen lagt fram med anledning av den hot- och riskutredning som tillsattes 1992. Det skedde inte minst som en följd av att det kalla kriget då på några få år från slutet av 80-talet förpassats till historiens skräpkammare. Framtids-euforin tog sig ju t.o.m. sådana uttryck som att historien skulle vara död.

Nu kunde man på allvar ta sig an den alltmer ökade sårbarheten i det moderna samhället. Man kunde börja ägna sig åt det som i allt väsentligt helt felaktigt kallats de nya hoten, men som i själva verket funnits ganska länge, nämligen de hot som överskuggats av det kalla krigets och inte minst kärnvapenhotets apokalyptiska domedagsprofetior. Detta var och är synnerligen välkommet, även om eurforin, inte minst mot bakgrund av den ohyggliga utvecklingen i det forna Jugoslavien, fått ge plats för en tyvärr grym men verkligare verklighetsuppfattning.

Det kommer förhoppningsvis inte att leda till att de s.k. icke-militära hoten mot vårt samhälles sårbarhet åter tappar i uppmärksamhet. Frågor

Prot. 1996/97:102

14 maj

Enskilda vägar

*Beredskapen mot svåra
påfrestningar på sam-
hället i fred*

som rör fredstida hot mot liv och säkerhet för de människor som bor i vårt land måste ägnas stor uppmärksamhet.

Herr talman! Hot- och riskutredningen var i mer än ett avseende en produkt av ett yrvaket tidigt 90-tal. I ett avseende, som visserligen tonats ned i regeringens skrivelse och i försvarskommitténs betänkande, är detta särskilt påtagligt. I bästa fall tillkom den bara som följd av de domedagsprofetior som normalt föregår ett sekelskifte.

Karl Marx inledde *Kommunistiska manifestet* med de berömda orden om spöket som vandrar runt i Europa och skrämmar dess makthavare. Det spöke som i likhet med andra vandringssägner vandrat runt i Europa sedan tidigt 80-tal och skrämt människor och makthavare är hotet om en massinvasion av mer eller mindre s.k. riktiga flyktingar. Det var ingen tillfällighet att Hot- och riskutredningens första delbetänkande handlade om hotet av att 50 000, 200 000 eller en halv miljon massflyktingar skulle anlända till vårt land.

Skräckscenarierna om en ständigt växande flyktinginvasion har visat sig helt felaktiga. För det första har flyktinginvandringen på ett förvånansvärt sätt varit tämligen konstant sedan tidigt 80-tal. Den har förvisso fluktuerat kraftigt från ett år till ett annat i olika västeuropeiska länder, även i Sverige. Men det har berott på att Västeuropas stater efter bästa förmåga skyfflat runt flyktingarna mellan sig. Sammantaget har det rört sig om ett i stort sett lika antal varje år.

Vi hade visserligen en tillfällig invandringstopp runt 1990 som en följd av järnridåns fall. Den har sedan länge försvunnit. Därtill kom en topp runt 1992–1993 som följd av det ohyggliga kriget i forna Jugoslavien. Den har som bekant också försvunnit. Ingen av dessa toppar innebär några som helst hot mot våra länders säkerhet. De kan framför allt inte tas som intäkt för de skräckscenarier som började utvecklas redan i början av 80-talet. Då var begrepp som glasnost och perestrojka helt okända. Men när Hot- och riskutredningen inledde sitt arbete var dessa vandringssägner förvisso på nästan var mans läppar, också i vårt land.

I regeringens skrivelse handlar det i samtliga andra fall om hot och risker som sätter vårt lands invånares liv och säkerhet på spel. Det torde ingen med bästa vilja i världen kunna hävda skulle gälla vid en plötslig ankomst även av ett mycket stort antal flyktingar.

Frågor som t.ex. gäller terrorism och allvarlig smitta kan inte heller tas som intäkt för att utmåla en tänkt massflyktssituation som ett hot mot vårt samhälle. De behandlas ju utförligt och separat i regeringens skrivelse.

Att ett stort antal flyktingar som anländer till vårt land i fredstid redan i sig som företeelse skulle innebära ett hot mot vårt samhälle är en myt. Det skulle förvisso kunna innebära stora administrativa och praktiska påfrestningar för myndigheterna. Inte minst våra invandringsmyndigheter har ju redan tidigare visat prov på mycket låga stresströsklar. Däremot har våra kommuner visat en vida mer robust krishanteringsförmåga, varför det är riktigt att, som regeringen hävdar, i sådana fall låta dem ta ansvaret för det praktiska omhändertagandet. Men något hot mot vårt samhälle är det inte.

Men låt oss också granska själva förutsättningen. Hot- och riskutredningens scenarier om upp till en halv miljon massflyktingar under en rimligtvis förhållandevis kort tid är i sig rena fantasier. Hänvisningar till

vad som hänt i t.ex. centrala Afrika kan måhända uppfattas som plausibla, men saknar all praktisk relevans för vårt land. Redan vårt lands geografiska läge, samt de logistiska krav som skulle ställas för att på kort tid kunna transportera en halv miljon flyktingar eller ens ett par hundra tusen till t.ex. Gotland, borde kunna säga varje matematiskt grundutbildad person att det rör sig just om mytbildning.

Herr talman! Nu invänder säkert den förutseende att jag överdriver. Det handlar bara om yttersta tänkta krisfall. Varför uppröras över rent teoretiska exempel? Låt oss fantisera också över det otänkbara.

Herr talman! För bara några veckor sedan betraktade vi alla i nattmörkret med mer eller mindre pirrande fantasi kometen Hale-bops rörelse över natthimlen. Kometer är ett annat fenomen som ofta satt människors fantasi i rörelse, inte sällan rent skräckbetonat. De har faktiskt varit på väg, och de har även under vår jords existens av och till drabbat den.

Men inte tror vi väl egentligen att en komet skulle slå ned just i vårt land? Det har dock skett under historiens gång. Vad spekulerar Hot- och riskutredningen, regeringens skrivelse och utskottets betänkande om när det gäller kometers framfart? Absolut ingenting – och väl är kanske det. Att spekulera i vandringssägner och massflyktssituationer utan mer verklighetsförankring än störtande kometer är i bästa fall naivt. Jag väljer att tro det. Men det kan också sättas in i mönstret av de skräckscenarier som fått Europa att sedan början av 1980-talet föra en alltmer flyktingfientlig politik.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 6.

Anf. 40 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! Jag yrkar också bifall till reservation 6. Lennart Rhodin har argumenterat för den. Jag finner ingen anledning att upprepa argumenten, även om jag kanske inte skulle ha tryckt så mycket på kometfrågan. Däremot noterar jag med tillfredsställelse referensen till Karl Marx och det kommunistiska manifestet.

Jag är i stort sett nöjd med betänkandet, speciellt ett avsnitt som gäller identifiering av fartyg med s.k. transpondrar.

Vad är transpondrar? Det är teknisk utrustning som gör det möjligt att identifiera fartyg och veta deras position. Motståndet mot sådan teknisk utrustning är alls icke av ekonomisk eller teknisk art. Det är billig utrustning. Den är tillförlitlig och väl prövad i flygtrafik. Motståndet grundas på grumliga föreställningar om havens frihet. I vissa fall kan det möjligen finnas argument för att man skall kunna uppträda dolt, för att man icke vid varje tillfälle skall behöva uppge sin position.

Mot detta får vi ställa de fördelar som en sådan här utrustning skulle ge. Det egentliga motståndet kan nog närmast karakteriseras som ett döljande av kriminell verksamhet, t.ex. oljeutsläpp. Den skrivning som betänkandet har i det här stycket betraktar jag som ett stöd för att vi äntligen skall få en lösning när det gäller den här frågan, och den markering som utskottet gör visar att riksdagen kommer att ha en fortsatt uppmärksamhet kring frågan. Det internationella arbetet tror jag härmed kommer att från åtminstone Sveriges sida kunna bedrivas med större kraft än hittills.

Det har sagts mycket i denna fråga, och det har gjorts förbluffande litet. Men jag är som sagt var nöjd med skrivningen.

Anf. 41 ANNIKA NORDGREN (mp):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservationerna 3 och 5. Jag är glad över att vi har fått till stånd ett betänkande och en debatt i dag om sårbarheten i samhället. Det välkomnar jag. Jag är också glad över att försvarsministern är med i kammaren under denna debatt.

När detta är sagt måste jag ändå konstatera att regeringens proposition, som låg till grund för betänkandet, var ganska så mager. Det har utskottet också konstaterat när det gäller t.ex. ledningsprinciper och transport av farligt gods. Därför kräver utskottet åtgärder från regeringen i de här frågorna. Det enda förslag som regeringen i propositionen vill att riksdagen skall ta ställning till är att "åtgärder skall vidtas för att minska risken för och konsekvenserna av svåra påfrestningar på samhället i fred".

Det är naturligtvis svårt att inte hålla med regeringen om detta. Men det räcker inte med en hög beredskap om något händer. Hög beredskap skall vi ha, inte minst mot bakgrund av de översvämningar som inträffat i norr under den senaste tiden. Men det krävs aktiva åtgärder för att bygga bort sårbarheten.

Vi vet ju att samhället är sårbart. Miljöpartiet anser att sårbarheten är ett symptom på fundamentala problem i samhällsutvecklingen. Man kan göra en jämförelse med symptom i medicinska sammanhang. Problem kan lösas antingen genom att man behandlar anledningen till symptomen – alltså roten till det onda – eller genom att man enbart behandlar själva symptomen. Det är ett faktum att vi i dagens samhälle inte har nått längre än till att sätta plåster på de sår som uppstår.

Ett exempel på detta är att det finns tillräckliga bevis på att vårt samhälle är sårbart. Rapporter produceras i en ständigt flödande ström, arbetsgrupper tillsätts och löften om att skapa ett ekologiskt hållbart samhälle som skall råda bot på detta ställs ut. Ändå rullar utvecklingen på i samma gamla traditionella riktning. Vi tar små steg och skrapar på ytan. Det är inte många politiker och beslutsfattare som motsätter sig att målet är ett robust uthålligt samhälle, i alla fall definitionsmässigt. Innehållsmässigt är det förmodligen inte så. Ändå kan vi enas om att målet är ett uthålligt samhälle. Det beror på att det knappast är någon som kan föreställa sig de stora konsekvenser det skulle få. Knappast någon kan föreställa sig vilka åtgärder som skulle krävas för att ändra vårt tänkesätt och vårt samhälle så att det blir robust, mindre sårbart och ekologiskt uthålligt.

Miljöpartiet anser att sårbarhetsbegreppet är kopplat till risk och risktagande. Samhällets sårbarhet har ju ofta ökat genom att vi har underlåtit att analysera konsekvenserna av olika verksamheter. Vi har helt enkelt tagit okalkylerade risker. Kärnkraften är ett konkret exempel på detta. Det var först i samband med reaktorolyckorna i Harrisburg och Tjernobyl som världens länder på allvar insåg hur sårbar kärnkraften var. Sedan har vi tyvärr inte tagit konsekvenserna av det.

Det som kanske är viktigast för att förstå samhällets sårbarhetsproblem är att se kopplingen mellan centralism och storskaliga system å ena sidan och sårbarhet å andra sidan. Det är en koppling som allmänt erkänns i ord. Men de flesta beslut, liksom samhällsutvecklingen i allmänhet, går i rakt motsatt riktning. Det saknas i dag effektiva instrument för att kontinuerligt belysa de sårbarhetsproblem som växer i takt med sam-

hällets centralisering och i takt med att samhället blir mer och mer komplext.

Herr talman! Vad borde då göras? Innan beslut fattas på olika nivåer måste vi ta in sårbarhetsperspektivet. De åtgärder för att minska sårbarheten och miljöpåverkan som man kan vidta redan på planerings- och genomförandestadiet av t.ex. olika projekt blir framför allt bättre men också billigare, inte minst på sikt.

Ett konkret krav som Miljöpartiet driver är att plan- och bygglagen skall ses över i syfte att stärka sårbarhetsaspekterna i den. Det gäller att få in sårbarhetsaspekterna i tid, innan investeringen, byggnationen eller vad det nu är man vill göra är gjord.

För att lyckas med detta måste det till en ökad medvetenhet och en ökad kunskap hos befolkning och beslutsfattare. Ett viktigt steg för att uppnå detta är att man aktivt arbetar med ungdomar för att öka medvetandet om sårbarheten i samhället och om vad man kan göra åt den. Utskottet är i sitt betänkande delvis inne på detta men håller fortfarande fast vid att vad som skall läras ut är hur man skall agera i olika krissituationer. Det är viktigt, men vi måste även lära ut hur sårbarhet förebyggs.

När det gäller massflykt av asyl- och hjälpsökande till Sverige motionerade Miljöpartiet om att detta inte skall betraktas som en svår påfrestning som det bör finnas en särskilt god beredskap mot. Självklart skulle en katastrofsituation av något slag som skulle få till följd att många människor sökte skydd eller asyl i Sverige vara en påfrestning på de myndigheter som har att ta hand om en sådan situation, men den skulle absolut inte vara ett hot mot eller en risk för samhället. Jag tycker att det är en väldigt viktig principiell skillnad.

Det spelar ingen roll om det är en enda person eller 100 000 personer som söker sig till Sverige. Det är absolut inte något hot mot vårt samhälle. Detta har också Lennart Rohdin utvecklat, och jag kan instämma i mycket av det som han sade. Detta är något som tre partier har enats om, och jag är intresserad av att höra Socialdemokraternas och Centerpartiets resonemang om detta.

Radioaktiv strålning utgör ett av de största hoten mot livsförutsättningarna på jorden. Försvarsberedningen har i en rapport pekat ut drift och förekomst av kärnkraftverk som ett säkerhetspolitiskt hot, både med tanke på miljö och med tanke på sårbarhet. Regeringen skriver i propositionen, liksom också utskottet gör, att vi skall ha en god beredskap för att möta nedfall av radioaktiva ämnen. Enligt min mening bör detta vidgas till att gälla spridning av radioaktiva ämnen. Det är naturligtvis inte bara risk för att radioaktiva utsläpp i luften kan leda till nedfall, utan det finns t.ex. också aktuella oroshärdar i form av kärnavfall som ligger och läcker till hav och land i vårt närområde. Det kan bl.a. gälla ubåtar på Ishavets botten. Det är då *spridning* som man skall diskutera.

Utskottet skriver faktiskt att man utgår från att regeringen skall tolka det så. Jag undrar därför varför man inte kunde ställa sig upp bakom Miljöpartiets yrkande om att skriva *spridning* i stället för *nedfall*. Mina frågor när vi nu har försvarsministern i kammaren blir: Hur tolkar försvarsministern detta? Är det fråga om spridning generellt, eller skall vi bara ha en beredskap för att möta nedfall?

Prot. 1996/97:102

14 maj

*beredskapen mot svåra
påfrestningar på
samhället i fred*

När riksdagen för något år sedan behandlade IT-propositionen framhöll en enig riksdag att säkerhets- och sårbarhetsfrågorna borde uppmärksammas tydligare. Man sade att regeringen borde återkomma med en samlad strategi på detta område. Vi kan konstatera att en sådan samlad strategi saknas. Jag hittade den varken i försvarsbeslutspropositionen i vintras eller i den sårbarhetsproposition som behandlas i detta betänkande.

Regeringen anmälde förra året att den ämnade tillsätta en arbetsgrupp med uppdraget att bl.a. följa utvecklingen av hot och risker inom informationskrigföring. Det framstod som om det skulle vara en grupp som enbart sysslar med dessa frågor. Men i sårbarhetspropositionen skriver regeringen att informationskrigföring faller väl inom ramen för det som arbetsgruppen för samverkan kring forskning angående nya hot och risker skall göra.

Jag tycker att detta är anmärkningsvärt med tanke på att riksdagen ansåg att det var helt otillräckligt att tillsätta en arbetsgrupp. Vad riksdagen efterlyste i sitt beslut var en samlad strategi och en mer samlad och samordnad ledning av IT-säkerhetsfrågorna. Enligt min mening är tillsättandet av en arbetsgrupp inte en samlad strategi. Anser försvarsministern att så är fallet?

Slutligen, herr talman, anser Miljöpartiet att några av de viktigaste steg som måste tas för att skapa ett robust och ekologiskt hållbart samhälle, som därigenom blir mindre sårbart, är en decentralisering för högre självtillit, skärpta lagar för att motverka miljöförstöring, ekonomiska styrmedel för att skapa förutsättningar för att växla in samhället i en hållbar riktning samt åstadkommande av en ökad medvetenhet hos befolkning och beslutsfattare. Det är de viktigaste fundament som vi kan bidra med, men som jag saknar i försvarsutskottets betänkande och definitivt också i regeringens proposition. Det är fråga om konkreta förslag för att uppnå resultat.

Jag anser att det är en utmaning för oss gemensamt här att få nästa generation att se sårbarhetsaspekterna som ett naturligt inslag i samhällsbygget. Om vi kan uppnå detta genom ökad information, en attitydförändring och förbättrad insikt, som leder till ökad handling på området, kan vi tjäna mycket på detta, inte minst på sikt.

Anf. 42 ÅKE CARNERÖ (kd):

Herr talman! Detta betänkande har sitt ursprung bl.a. i en kristdemokratisk motion från våren 1992 inför 1992 års försvarsbeslut. I den anförde vi att: "beredskapsåtgärderna måste så långt möjligt integreras som en naturlig del av samhällets fredstida utveckling" med tanke på det moderna samhällets sårbarhet. Eftersom vårt samhälles förmåga att möta störningar av olika slag är en angelägenhet för oss alla, föreslog vi en grundlig utredning om samhällets sårbarhet.

Försvarsutskottet framhöll att "det kan finnas skäl att i särskild ordning överväga hur samhällets beredskap mot olika fredstida hot skall kunna stärkas" och föreslog regeringen att utreda detta som ett led i förberedelserna inför 1996 års försvarsbeslut.

Därefter tillsattes Hot- och riskutredningen, som analyserade påfrestningar och risker i det fredstida samhället och vilka åtgärder som behöv-

des för att förbättra beredskapen mot svåra påfrestningar. Utredningen valde att utifrån sex olika händelser presentera scenarier om

- massflykt av asyl- och hjälpsökande
- avbrott i el- och vattenförsörjning
- nedfall av radioaktiva ämnen inom ett jordbruksområde
- brist på högteknologiska varor
- ett stort gasutsläpp inom en stadskärna.

Herr talman! Samhället ställs inför nya risker som innebär krav på ökad säkerhet. Tekniska framsteg, storskalighet och specialisering inom näringslivet och sjukvården har länge präglat samhällsutvecklingen. De stora tekniska systemen har blivit alltmer inflettade i varandra, och konsekvenserna av stora olyckor och andra allvarliga påfrestningar sprider sig lättare än förr, både geografiskt och från en verksamhet till en annan. Till detta kommer de sociala förändringarna, bl.a. med tillväxten av tätbefolkade områden, samt att vi får allt fler äldre människor i vårt land och naturligtvis ökade internationella kontakter.

Under de senaste åren har en bredare hotbild framträtt. Det är fråga om ett brett spektrum av risker vid sidan av de rent militära: massflykt, terrorism, sabotage, internationell kriminalitet, miljökatastrofer och spridning av massförstörelsevapen. Riksdagen beslutade i samband med etapp 1 av 1996 års försvarsbeslut att, med utgångspunkt i ett vidgat säkerhetsbegrepp, en helhetssyn skall prägla samhällets satsningar och åtgärder för att förebygga och hantera hot och risker i såväl fred som krig.

Totalförsvarets resurser bör därför utformas för att kunna användas vid olika påfrestningar även när dessa i sig inte utgör något hot mot Sveriges frihet och oberoende. Detta är numera också en viktig del av vår säkerhetspolitik. En av det militära försvarets uppgifter är att det skall kunna utnyttjas vid svåra påfrestningar, och en av det civila försvarets uppgifter skall vara att stärka samhällets samlade förmåga att möta svåra påfrestningar.

Herr talman! Hot- och riskutredningen fann fyra områden där behovet av åtgärder som minskar riskerna är särskilt stort:

- ledning av samhällets åtgärder vid allvarliga störningar
- förebyggande åtgärder i samhällsplaneringen
- försörjningen med elkraft, eftersom de allra flesta verksamheter i samhället är så beroende av el att praktiskt taget ingenting fungerar om det uppstår långvariga elavbrott
- samutnyttjande och ökad samordning av resurserna avsedda för fred och krig utifrån en helhetssyn.

I propositionen redovisar regeringen nu den inriktning som beredskapen mot svåra påfrestningar bör ha och tar ställning till en del av Hot- och riskutredningens många förslag. Jag vill ta upp de tre kristdemokratiska motioner som nu behandlas.

Sårbarheten i ett modernt samhälle som Sverige är stor. Att förebygga och hantera de svåra påfrestningar som Hot- och riskutredningen presenterar ställer krav på samhällets inneboende styrka, stabilitet och flexibilitet. Ju stabilare beredskap vi har i det fredstida samhället, desto bättre möjligheter har vi också att klara påfrestningar längs hela hotskalan fred–kris–krig.

När vi ökar säkerhetsmedvetandet bland medborgarna lägger vi grunden för ett säkrare samhälle. Att agera på rätt sätt vid olyckor, katastrofer och störningar i viktiga infrastruktursystem kan få stor betydelse för konsekvenserna av det inträffade. Det är därför viktigt att vi prövar olika vägar för att förbättra befolkningens medvetenhet inför svåra påfrestningar på samhället. Detta skulle även öka förståelsen för det civila försvarets betydelse i ofredstider.

Kunskapsnivån när det gäller dessa frågor är otillräcklig i vårt samhälle. Därför menar vi kristdemokrater att det är angeläget att förbättra den enskilda människans möjligheter att förebygga olyckor och agera rätt vid olyckor, katastrofer och svåra påfrestningar. En anledning till den låga beredskapen inför en del risker och hot kan vara att människor inte tror att det kommer att inträffa något. Det kan leda till att många är obenäga att vidta förebyggande åtgärder eller på andra sätt förbereda sig inför de risker som förekommer.

Herr talman! För att åstadkomma ett samlat grepp i arbetet att stärka den enskildes säkerhetsmedvetande och förmåga att handla i olika nödsituationer föreslår kristdemokraterna att det tillsätts en "vardagens Hot- och riskutredning". Den skulle få bilda utgångspunkt för informations-spridning om de påfrestningar vi kan utsättas för i det fredstida samhället. Skolan och frivilligorganisationerna skulle ha en viktig roll när det gäller utbildning och information. Vi skulle få en robust generation med en aktiv livförsäkring i form av god hemberedskap och självskyddsutbildning. Jag yrkar bifall till reservation 2.

Kristdemokraterna här även lyft fram vikten av beredskapshänsyn i samhällsplaneringen, dvs. åtgärder som kan vidtas i samband med fredstida investeringar och som syftar till att skapa extra stabilitet och robusthet inför olika störningar. Denna beredskapshänsyn måste naturligtvis bli ett naturligt inslag inom alla viktiga samhällsfunktioner. I svenskt utbildningssystem bör åtgärder sättas in på ett tidigt stadium inom de yrkesområden där man sysslar med samhällsplanering. Utskottet har understrukt betydelsen av detta och redogjort för det utbildnings- och informationsarbete som ÖCB bedriver.

Herr talman! Under rubriken *Kemikalieolyckor och utsläpp av farliga ämnen till sjöss m.m.* tar utskottet upp bl.a. min motion om identifiering av fartyg med s.k. transpondrar.

En transponder ger exakt information om var fartyget finns genom att sända ut signaler om position, hastighet och identitet. På så sätt skulle Kustbevakningen via Sjöräddningscentralen kontinuerligt kunna få värdefull information om fartygstrafiken när det gäller att spåra t.ex. otillåtna utsläpp. Miljöfarliga transporter skulle kunna följas hela tiden. Ett transpondersystem skulle naturligtvis också underlätta räddningsarbetet vid olyckor till sjöss.

Många fartyg med miljöfarlig last trafikerar farvattnen runt Sveriges kuster och på vattenvägarna inne i landet. Transporterna längs väst- och sydkusten är mest omfattande. Som en följd av ökad trafik, dåligt tonnage och ibland dåligt miljömedvetande har antalet registrerade utsläpp av olja ökat markant i Östersjön.

Fartygstransporter är ett miljövänligt transportsätt som bör uppmuntras. Men vi vet också att olyckor med tragiska följder för människor och

miljö kan inträffa. Många oljeutsläpp sker anonymt, och tyvärr har det varit svårt att få fastställt vem som bär skulden till utsläppen.

Utvecklingen av systemet med transpondrar sker inom ett EU-projekt där Sjöfartsverket deltar. Utskottet menar att det är angeläget att Sverige fortsätter att aktivt arbeta med att få till stånd en internationell överenskommelse om transpondrar på fartyg. Genom en sådan överenskommelse blir det möjligt för alla medlemsländer att övervaka bl.a. miljöfarlig last som anländer till EU:s kustområden. På sikt skulle ett globalt system med transpondrar på alla fartyg bli ett mycket effektivt sätt att förebygga och bekämpa miljöfarliga utsläpp.

Herr talman! Insatser vid en krissituation måste kunna ske snabbt och effektivt och utan några tveksamheter i beslutsgångarna. Utskottet har därför gjort vissa förtydliganden av behovet av klara ledningsprinciper. Vår ledningslinje – regering-länsstyrelse-kommun – och dess förmåga måste säkerställas och vila på en tydlig grund. Eftersom det i dag saknas klara riktlinjer för hur berörda myndigheter skall agera anser utskottet det mycket angeläget att skyndsamt åtgärda denna författningsmässiga reglering. Detta är självfallet den viktigaste grunden för att samhällets olika resurser snabbt skall kunna tas i anspråk vid fredstida påfrestningar.

Herr talman! Det återstår mycket arbete innan vi når den goda beredskap vi vill uppnå. Det behövs fördjupade studier och analyser på en rad delområden för att förbättra medvetenheten hos befolkningen och myndigheterna när det gäller informationsfrågorna, kraven på god förmåga att hantera kriser, forskning, en samlad strategi för IT-säkerhet och översyn av författningar till hur totalförsvarets resurser skall användas. Därför är det viktigt att ett mål- och styrningssystem införs så att statsmakterna kan trygga en tillräcklig beredskap. Utskottet kommer nu att i framtiden kunna följa läget när det gäller olika påfrestningar på samhället i fred.

Herr talman! Hot- och riskutredningen visade i flera scenarion att det kan komma att ställas stora krav på hälso- och sjukvården och de sociala verksamheterna. Socialstyrelsen har inom det civila försvaret det övergripande ansvaret för planering och försörjning inom hälso- och sjukvård, socialtjänst och miljö- och hälsoskydd i krig. Ett längre avbrott i el- och vattenförsörjningen kan innebära väsentliga risker för att verksamheten störs eller i värsta fall upphör. Därför är det mycket viktigt att sjukvårdshuvudmännen på allt sätt stöds i sina strävanden att säkra den tekniska försörjningen.

Herr talman! Kristdemokraterna står bakom Hot- och riskutredningens förslag. Vi menar att grunden för att öka samhällets beredskap mot svåra påfrestningar måste läggas hos den enskilda människan. Oftast är det först när någon olycka inträffat som det skapas intresse att vidta åtgärder för att förhindra de skador som redan har skett. Med det här betänkandet har ett betydelsefullt arbete startat för att motverka vårt samhälles sårbarhet mot olika påfrestningar.

Jag yrkar bifall till reservation 2, och i övrigt står vi bakom hemställan till betänkandet.

Anf. 43 ANNIKA NORDGREN (mp) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är viktigt att reda ut frågan om asyl- och hjälpsökande som kommer till Sverige. Kristdemokraterna har ställt upp på att en massflykt av asyl- och hjälpsökande till Sverige skall lik-

ställas med allvarlig smitta, terrorism och nedfall av radioaktiva ämnen. Jag har två konkreta frågor till Åke Carnerö: Anser kristdemokraterna att en massflykt av asyl- och hjälpsökande är ett hot mot samhället? I så fall, på vilket sätt?

Anf. 44 ÅKE CARNERÖ (kd) replik:

Herr talman! Det scenario som finns här gäller en svår påfrestning mot samhället. Jag vill inte i dag säga att detta utgör ett stort hot mot vårt samhälle. Men om man följer scenariot och den utveckling som finns, menar jag att detta inte är ett skräckscenario som är påhittat hur som helst. Grunden för scenariot är att se vad som t.ex. händer i ledningskedjan i vårt samhälle vid en sådan påfrestning.

Scenariot utgör en successiv utveckling. Det är inte fråga om att 500 000 hjälpsökande kommer plötsligt. Det är helt orimligt att tänka sig det. Det blir fråga om en stegvis försämring av läget som skildras i scenariot.

Men i ett sådant scenario får vi räkna med sådant som smittorisk. Det kan komma grupper av antagonistiska människor, terrorister, människor som vill utnyttja situationen av att komma till vårt land, m.m. Scenariot har velat visa att det är fråga om en svår påfrestning. Jag menar att det är viktigt för de kommuner som är inblandade i scenariot att se vilka följder som det kan bli.

Anf. 45 ANNIKA NORDGREN (mp) replik:

Herr talman! Tyvärr kan jag konstatera att Åke Carnerö bidrar till att fortsätta att sprida den myt som Lennart Rohdin kallade för ett scenario mindre sannolikt än ett kometnedslag.

Åke Carnerö och jag är överens om att detta är en svår påfrestning för de myndigheter som har att hantera situationen. Men det är viktigt att slå fast att det inte utgör ett hot mot samhället. Åke Carnerö pratar om smittorisker, terrorister och att människor skulle försöka utnyttja situationen. Men detta finns i Sverige i dag. Varför skall man urskilja asyl- och hjälpsökande och säga att de utgör ett hot mot samhället? Jag tycker att det är väldigt magstarkt. Det är viktigt att vi reder upp detta i dag.

Jag önskar att Åke Carnerö ställer sig bakom den reservation som Vänstern, Miljöpartiet och Folkpartiet har i denna fråga. Då kan vi klart markera den viktiga principiella skillnaden i stället för att säga att vissa människor i världen utgör ett hot mot Sveriges samhälle. Det är fråga om en påfrestning på myndigheter och inte likställa detta med översvämningar, allvarlig smitta, terrorism och nedfall av radioaktiva ämnen. Det är viktigt för mig.

Anf. 46 ÅKE CARNERÖ (kd) replik:

Herr talman! En hjälpsökande person utgör naturligtvis inget hot mot vårt land. Men om det blir ett scenario som det skildras här, kommer det att bli en påfrestning. Det är kanske inte i första hand mot hela vårt land, men på de resurser som finns åtminstone i den regionen. Vi kan ta t.ex. Gotland eller de olika Östersjökommunerna.

Jag skulle inte direkt gå ut och säga att det är ett allvarligt hot mot det svenska samhället. De olika scenariorna har tillkommit för att visa hur vi

kan möta en sådan situation om den skulle uppstå. Jag står bakom majoritetens skrivning i betänkandet.

Anf. 47 OLA RASK (s):

Herr talman! Det ärende som vi nu behandlar här i kammaren i dag är av oerhört stor betydelse för hur Sverige skall kunna hantera kriser och för hur krishanteringsförmågan skall se ut i framtiden. Det är viktigt att allvarligt fundera på hur vi på ett bättre sätt än hittills skall kunna hantera svåra påfrestningar i fredstid. Jag tänker på några exempel: Estonia, Tjernobyl, U 137, osv. Statsledningen och myndigheterna måste var väl övade och utbildade för att klara sådana svåra situationer i fredstid.

De förslag som läggs fram i regeringens proposition kommer att i hög grad att förbättra vår krishanteringsförmåga i samhället på flera områden. Men det finns anledning att särskilt peka på ett område där regeringen enligt min mening inte gått tillräckligt långt för att föreslå de förbättringar och den beredskap som vi behöver ha. Jag tänker på ansvar och befogenheter i den s.k. ledningskedjan. Det handlar alltså om hur regeringen och de områdesansvariga myndigheterna – länsstyrelserna och kommunstyrelserna – skall kunna leda arbetet och fördela resurser i en svår och utsatt krissituation.

Jag har själv som ledamot i ÖCB:s styrelse fått inblick i hur komplicerad ansvarsbilden är inom den civila delen av totalförsvaret. På den militära sidan är det ganska lätt med renodlade ordervägar och tydliga ansvarsgränser. Men det civila försvaret är hela det civila samhället med all dess komplexitet och ett stort antal myndigheter och självständiga aktörer som skall samordnas. Sektorsmyndigheter som Rikspolisstyrelsen och Statens räddningsverk har visserligen möjligheter att förebygga och öka beredskapen inom respektive sektor. Men i dagsläget saknas de befogenheter som säkerställer den områdesvisa ledningsförmågan vid svåra påfrestningar.

En händelse kan t.ex. innebära att stora insatser måste göras av polis, sjukvård och räddningstjänstorgan samtidigt som skador på vägar, elförsörjning och telekommunikationer försvårar ett effektivt ingripande. Man kan också behöva prioritera och omfördela resurser mellan kommuner eller mellan län. Insatserna kan behöva göras under mycket stor tidspress och med stora krav på information via medierna och direkt till medborgarna. Här måste det enligt mitt sätt att se finnas klara och entydiga regler för övertagandet av ledningsansvaret och handlingsregler för att prioriteringen och samrådsförfarandet skall fungera. Den nuvarande ordningen är i detta sammanhang alltför outvecklad och otillräcklig för att kunna svara upp mot kraven på en effektiv samlad krishantering vid svåra påfrestningar på samhället. Jag nämnde några exempel.

Det är också uppenbart att Regeringskansliet har otillräckliga resurser eller otillräcklig kapacitet att operativt hantera kriser av stor omfattning över längre tid. Estoniakatastrofen är ett tydligt exempel på hur Regeringskansliet snabbt blir involverat i krishantering och hur regering och departement under lång tid måste vara beredda att svara mot massmediernas och medborgarnas krav och förväntningar. Enligt min mening måste statsmakterna därför utgå från att uppgifter för krishantering skall kunna delegeras i ledningskedjan, dvs. regering, länsstyrelse och kom-

Prot. 1996/97:102
14 maj

*beredskapen mot svåra
påfrestningar på
samhället i fred*

muner. Det innebär att ledningskedjan måste ges mer precisa befogenheter vid hantering av svåra påfrestningar.

Vi har i utskottet ingående diskuterat dessa frågor. Vi anser att det är viktigt att regeringen skyndsamt tar itu med att åtgärda de oklarheter i ansvarsförhållandena som jag här nämnt. Vi bedömer att det behövs en författningsmässig reglering som i dag saknas. Regeringen bör se över dessa frågor med förtur och återkomma till riksdagen med förslag till de författningsändringar som kommer att krävas. Med dessa ord, och med detta påpekande om den brist som jag har upplevt finns i det som vi inte riktigt har hunnit med, yrkar jag ändock bifall till utskottets hemställan. Jag tycker att den i stort innebär att vi förbättrar beredskapssituationen för krishanteringar i framtiden.

Anf. 48 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s):

Herr talman! Det vidgade säkerhetsbegrepp som lades fast i försvarsbeslutet innebär att vi skall skapa en säkerhet också mot fredstida civila hot och risker. Vi måste öka medvetenheten om hot och risker. Vi måste vara förberedda och kunna hantera en situation när risken eller hotet blivit en verklig påfrestning för vårt samhälle. Vi måste minska risken för påfrestningar, och vi måste kunna hantera konsekvenserna av påfrestningar.

Genom propositionen om beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället, den s.k. hot- och riskpropositionen, har regeringen sökt ta ett samlat grepp om arbetet för att skapa en säkerhet och en trygghet inför de fredstida påfrestningarna på vårt samhälle. Regeringen redovisar inriktningen för det fortsatta arbetet. Regeringen redovisar också ett system för att säkerställa beredskapen mot fredstida påfrestningar. Det gläder mig att försvarsutskottet delar regeringens syn på det fortsatta arbetet.

Riksdagen kommer nu årligen att få en redovisning av beredskapsläget inför de i propositionen angivna situationer som kan innebära svåra påfrestningar på samhället i fred. Självfallet kommer denna redovisning också att omfatta en redogörelse för det fortsatta arbetet med att minska risken för och konsekvenserna av dessa påfrestningar.

Herr talman! Självfallet kommer regeringen att beakta riksdagens förtydliganden i inriktningen av beredskapsarbetet som de framträder i utskottets betänkande.

För det första kommer vi vad gäller hanteringen av svåra påfrestningar på samhället i fred att fortsätta arbetet med att klargöra ansvarsförhållandena i ledningskedjan. Om det behövs författningsändringar för att klara ut ansvarsförhållandena kommer vi att underställa riksdagen detta.

För det andra kommer vi i vårt fortsatta arbete att beakta polisens betydelse för förebyggande och hantering av svåra påfrestningar.

För det tredje kommer riksdagens önskemål, som de framträder i utskottets betänkande, om en samlad redovisning av ansvarsförhållandena vid transport av farligt gods och transport av farligt gods till sjöss att tillgodoses.

Herr talman! Det har ställts en del frågor till mig under debatten. Jag vill självfallet svara på samma sätt som utskottet har gjort i sitt betänkande när det gäller t.ex. diskussionerna om spridning eller nedfall beträffande radioaktivt material, när det gäller frågorna om hur vi skall hantera

IT-frågorna fortsättningsvis och i övrigt när det gäller flera av de frågor som antydningssvis har ställts kring regeringens proposition.

Försvarsdepartementet har fått den nya uppgiften att på samma sätt som det är nu inom Regeringskansliet samordna beredskapsåtgärder för det väpnade angreppet och att samordna beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred. Som ny försvarsminister kommer jag att se till att denna nya uppgift får en framträdande roll i departementets arbete.

Jag har nu börjat ett nytt arbete med ett nytt tänkande. Jag ser riksdagens behandling av försvarsutskottets betänkande som en god impuls för regeringsarbetet. Att arbeta för en god beredskap inför fredstida svåra samhällspåfrestningar skall bli en viktig och naturlig del i såväl myndigheternas som regeringens arbete.

Anf. 49 ÅKE CARNERÖ (kd) replik:

Herr talman! I min reservation påtalade jag behovet av en vardagens hot- och riskutredning, som skulle vara utgångspunkt för information till medborgarna, oss alla, om vilka risker, hot och påfrestningar som finns.

I propositionen nämns vikten av att höja medvetenheten hos oss alla om vad som skulle kunna inträffa och av att lära oss att agera rätt. Vad skulle t.ex. hända om larmet gick just nu och lokalen skulle utrymmas? Det finns många sådana praktiska frågor. Regeringen skriver att myndigheterna prövar olika vägar. Min fråga till försvarsministern är: Vad avser regeringen göra konkret för att myndigheterna skall ta sig an denna fråga?

Anf. 50 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s):

Herr talman! Vi har ju gjort en stor inventering i den utredning som har pågått, och vi har haft propositionsarbetet. Vi har en inventering av ett drygt tiotal områden där vi menar oss ha en bättre – ibland inte helt bra – situation. Med undantag för det som försvarsutskottet påpekat i betänkandet menar vi också att vi har en tillfredsställande situation vad gäller myndigheternas agerande. I det ligger ju i vårt system också deras ansvar för information kring det som myndigheter är satta till. Vår bedömning är att det i dag inte finns något behov av den vällovliga idé som reservationen tar upp.

Anf. 51 ÅKE CARNERÖ (kd) replik:

Herr talman! Det gäller bl.a. det uppväxande släktet. Försvarsutskottet fick en intressant redovisning av Civilförsvarsförbundet för en månad sedan. En kanal man kan använda är just frivilligorganisationerna. En annan viktig kanal är naturligtvis skolan och samhällskunskapsutbildningen. Jag efterlyser ändå ett mer konkret förslag från regeringen om hur vi i framtiden skall kunna skapa en s.k. robust generation, där vi alla har en högre medvetenhet om de faror vi utsätts för – alltifrån den lilla olyckan till vad som händer vid en svårare påfrestning.

Jag skulle också vilja fråga i vilken form detta kommer att redovisas. I propositionen finns ca 35 olika ambitions- och inriktningsförslag. Hur kommer de att redovisas?

Prot. 1996/97:102

14 maj

*beredskapen mot svåra
påfrestningar på
samhället i fred*

Anf. 52 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s):

Herr talman! På den sista punkten vill jag gärna erkänna att jag som ny minister inte har hunnit sätta mig in i vilka tankar man haft på Försvarsdepartementet om exakt hur denna redovisning skall ske. Jag ber därför att få avvakta med svaret.

Vad gäller den första frågan finns det säkert möjligheter att förtydliga de olika myndigheternas ansvar. För den rena olycksverksamheten är det t.ex. möjligt att en dialog mellan Räddningsverket och Försvarsdepartementet skulle visa att ett behov av förtydligande finns. Jag kan inte utsluta det, men jag har för dagen inte underlag för att kunna ge ett mer aktivt besked på den punkten.

Anf. 53 LENNART ROHDIN (fp) replik:

Herr talman! Jag valde att i mitt anförande se Hot- och riskutredningen som ett barn av sin tid, vilket jag tror var riktigt. Det var ingen tillfällighet att Hot- och riskutredningen i raketttempo skyndade fram just detta med massflyktsscenario. Det som gällde alla andra, verkliga hot mot människors liv och säkerhet producerade man under ett par års tid därefter. Vi vet alla vilka debatter som fördes i den här salen 1992 och 1993. Det var massflyktsfrågorna som var de stora hotbilderna i den politiska debatten.

Men Hot- och riskutredningen var i gott sällskap. En lång rad ansedda internationella säkerhetspolitiska institut kunde i slutet på 80-talet inte längre sprida militära skräckscenarion med trovärdighet. De valde att greppa över något annat, där kompetensen tyvärr inte var lika hög som på det traditionella militära området. De har slutat diskutera dessa saker, och det kommer inga nya skrifter från dessa institut om de här frågorna. Möjligen skäms de.

Jag konstaterar att varken utskottets talesman här eller försvarsministern berörde de frågorna. Det ligger i linje med den successiva nedtoning som gjordes redan i propositionen och i utskottets betänkande. Jag tar för givet att det innebär att man slutgiltigt rensar ut scenariot från tidigt 90-tal när regeringen återkommer med de konkreta förslag som utlovats, men som i just dessa frågor saknades i propositionen. Ett sådant scenario har bara en praktisk effekt: Det kan användas av dem som även fortsättningsvis vill komma åt den svenska flyktingpolitiken.

Anf. 54 ANNIKA NORDGREN (mp) replik:

Herr talman! Försvarsministern sade att vi måste minska risken för påfrestningar på samhället, och jag har ett konkret förslag som kan omsätta de vackra orden i handling. Plan- och bygglagen är ett viktigt instrument för att bygga in robusthet, stabilitet och långsiktighet i samhället.

Jag vill fråga ministern om han kan tänka sig att ta kontakt med sin ministerkollega och diskutera dessa frågor, just för att få in dessa aspekter i plan- och bygglagen och konkret stärka sårbarhetstänkandet på det området.

I betänkandets skrivningar förlitar sig utskottet mycket på den delegation för en ekologiskt hållbar utveckling som regeringen tillsatte i januari. Ämnar statsrådet försöka påverka delegationen så att sårbarhetsa-

spekterna, kopplat till robusthet och ett uthålligt samhälle, verkligen behandlas av delegationen? Utskottsmajoriteten vilar som sagt mycket på detta i sitt svar på motioner om att utskottet skulle konkretisera att en ekologiskt hållbar utveckling är till gagn när det gäller att få ett mindre sårbart samhälle.

Jag skulle vilja haka på Lennart Rohdins replik till försvarsministern. Anser ministern att massflykt av asyl- och hjälpsökande till Sverige är att betrakta som ett hot? Varför likställer regeringen massflykt med spridning av radioaktivitet och allvarlig smitta, något som är konkreta hot mot människors liv? Vilka signaler ger detta?

Anf. 55 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s):

Herr talman! På den första frågan om ett ekologiskt hållbart samhälle vill jag i stort sett nöja mig med att säga att ett arbete som syftar till att integrera eller lyfta fram de ekologiska principerna i allmänhet nästan alltid innebär att man minskar riskerna för sårbarhetsmoment, framdrivna av den tekniska utvecklingen. Men det vore inte riktigt av försvarsministern att ställa i utsikt några särskilda instruktioner under hand, vid sidan av de gängse vägarna.

I den andra frågan får jag också tillfälle att ta upp det som Lennart Rohdin nämnde i sin replik nyss. Jag tycker att försvarsutskottet hanterar frågeställningen på ett bra sätt i sitt betänkande på s. 29. Man redovisar också att regeringen är i färd med att lägga fram vissa förslag där man tar ställning till frågan om huruvida personer som kommer med begränsade uppehållstillstånd skall folkbokföras eller inte. I samband med detta kan även ersättning vid flyktmottagande komma att behandlas. Inriktningen är att en proposition med dessa syften skall kunna föreläggas riksdagen.

Anf. 56 ANNIKA NORDGREN (mp) replik:

Herr talman! Jag fick inget svar på mitt konkreta förslag om plan- och bygglagen. Jag hoppas att ministern återkommer och kommenterar det. Jag håller med ministern i fråga om kopplingarna mellan ett ekologiskt hållbart samhälle och ett mindre sårbart samhälle. Det är precis vad jag har diskuterat här i dag.

Utskottet får anledning att lägga på minnet vad ministern just sade, nämligen att detta inte kommer att föranleda några konkreta, andra instruktioner till delegationen. Det får vi följa upp i utskottet. Jag hade hoppats att ministern liksom utskottsmajoriteten skulle ta chansen att få med sårbarhetsaspekterna från början i detta arbete. Det gäller att konkretisera regeringens proposition, som jag uttryckte var mager i det avseendet.

När det gäller asyl och hjälpsökande säger ministern att det kommer att komma en proposition. Kan vi där få besked om att vi skall avfärda detta scenario och avfärda kopplingen mellan asyl- och hjälpsökande och spridning av radioaktivitet eller allvarlig smitta, alltså hot mot mänskligt liv? Jag tycker definitivt att det ger allvarliga signaler i fel riktning. Ett sådant synsätt vill vi från Miljöpartiet avvisa å det bestämdaste. Jag vill uppmana ministern att eliminera dessa skrivningar i det kommande arbetet, så att vi aldrig mer i debatten behöver betrakta asyl- och hjälpsökande som hot mot mänskligt liv. Det är fullständigt absurt.

Prot. 1996/97:102

14 maj

*beredskapen mot svåra
påfrestningar på
samhället i fred*

Anf. 57 Förvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s):

Herr talman! Jag tycker att utskottet i sitt betänkande har gjort en god sammanfattning av bedömningen av riskerna under de senaste åren. Såvitt jag förstår finns det i riksdagen över huvud taget inga invändningar mot att vissa förändringar kan behöva göras i gällande lagstiftning när det gäller asyl- och hjälpsökande i Sverige.

Anf. 58 ANN-KRISTIN JOHANSSON (s):

Herr talman! Tyvärr kan man säga att denna debatt kommer lägligt efter de svåra översvämningar och ras som de senaste dagarna har drabbat norra Värmland. Det gäller främst Sysselebacksområdet, men även resten av norra Värmland.

Jag och Jarl Lander skrev motionen om riskhänsyn längs de större vattendragen som behandlas i betänkandet efter de stora översvämningar som kom av den extrema vårflo den pingsten 1995 i bl.a. Klarälvdalen. Vad som måste till, anser vi, är en kartläggning av zoner längs de stora vattendragen där det finns risk för översvämning, ras och skred. Man måste identifiera vissa sträckor där det behövs åtgärder och skärpt uppmärksamhet. Det behövs en inventering av redan inträffade ras och skred, så att man ser frekvensen.

Det görs en hel del av detta i dag, men tyvärr saknas helhetsgreppet. Vi efterlyste det samlade greppet i vår motion. Jag hoppas att försvarsmi-
nistern tar med sig detta hem och undersöker vad som kan göras.

Motionen är lika aktuell i dag som i morgon. Vi vet att det kommer naturolyckor med jämna mellanrum. Frågan är bara om vi vet var riskområdena finns och om vi kan förebygga och se sambanden mellan landskapets former, geologin och naturolyckorna.

När man nu har sett vad som händer på grund av kraftiga regn – inte på grund av en kraftig vårflo d, som 1995, utan av ett kraftigt och ihållande regn som man inte kan förutse – blir i alla fall jag väldigt bekymrad. Vi måste kunna se var riskområdena finns och förebygga naturkrafterna så mycket som möjligt.

Jag vill passa på att tacka försvarsministern för att han tog sig tid att besöka norra Värmland för att bilda sig en uppfattning om hur allvarligt läget egentligen var och fortfarande är där uppe. Även om regnet har slutat är det fortfarande risk för jordskred på vissa ställen.

Det handlar egentligen om två delar. Stora vattenmängder – ett kraftigt regn under kort tid – har gjort att de små bäckar som skall ta emot detta kraftiga regn blivit till forsar och svämmat över. Det orsakar erosionsskador, skred och översvämningar på vägar och bebyggelse. Det kraftiga regnet orsakar också jordskred på sluttningarna ned mot älven, och det drabbar stora delar av bebyggelsen. Det är stora jordmassor i rörelse ned mot bostadshus. Det är stora stenar och jordmassor runt husen där folk bor och i trädgårdarna. Det måste kännas fruktansvärt för de människor som drabbas av detta.

Jag tror att en del av problemen med jordskreden på sluttningarna beror på kalavverkningarna. Det finns inga träd kvar som tar till vara regnet. En del tror jag också beror på de djupa körskador som kommer av skogsmaskinerna.

Herr talman! Vi måste ta till vara oron och lyssna på de människor som finns där uppe och som är bekymrade i dag. Det handlar inte bara

om norra Värmland. Det handlar också om Norrland och områdena längs de stora älvarna där dessa djupa dalgångar finns.

Jag vet inte om rasen och skreden hade kunnat förhindras om vi hade gjort en kartläggning av riskområdena eller om det hade funnits en bättre samordning mellan myndigheter och departement, så att man hade kunnat ta till vara den kunskap som dock finns och som vi skriver om i vår motion. Men jag tror att mycket kan förebyggas om man har en framförhållning och tar till vara den kunskap som finns samlad på olika ställen. Väder och vind kan man inte rå på, men det går att vara förutseende och förebygga.

Människorna som drabbas borde kunna gå skadeslösa ur detta. De är inte skyldiga. De har byggt sina hus utifrån de regler och förordningar som finns, även om vi vet att en del nya regler har kommit till. Frågan är vad vi gör med de bebyggda områden som i dag finns i riskområdena. Jag tycker inte att det är rimligt att människor som bor där det finns en tydlig risk för naturolyckor skall behöva stå för skadorna själva. Borde inte samhället ta ansvaret när samhället inte har lyckats med kartläggningen och samordningen och inte sett var riskerna funnits?

Är försvarsministern beredd att medverka till en förändrad lagstiftning där samhället tar sitt ansvar med bl.a. samordning och riskanalyser, och även till att man ser över bestämmelserna för att bygga i ras-, skred- och översvämningsområdena?

Detta är ett ständigt återkommande problem. Småskred förekommer då och då i vissa områden både på hösten och våren.

Slutligen, herr talman, vill jag när det gäller avverkning av skog på sluttningar säga att jag tror att det måste till någon form av krav på skogsbolagen när det gäller att återställa körskadorna och se över det förändrade dräneringsförhållanden som kommer av avverkningen. Jag tror att det skulle behövas någon form av rekommendation när det gäller avverkning i riskområden. Det görs sådant i dag, men det är tydligen inte tillräckligt eftersom en del av jordskreden uppe i Sysslebäck har skett i bara några år gamla avverkningsområden.

Jag har inget särskilt yrkande, men jag förutsätter att försvarsministern tar till sig de synpunkter jag har fört fram.

Anf. 59 JARL LANDER (s):

Herr talman! Först vill jag säga att jag instämmer i vad Ann-Kristin Johansson sade. Jag vill också instämma i tacket till försvarsministern för att han i helgen tog sig tid att åka upp och besöka vår kommun, som har drabbats.

Det är kanske när vi har diskuterat Estoniakatastrofen svårt att säga att det är en katastrof som har inträffat uppe i norra Värmland, men jag vill ändå påstå att det för varje enskild människa som får gå från hus och hem på grund av skadorna ändå på sitt sätt är en katastrof. Det är därför vi på Värmlandsbänken tycker att det är viktigt att vi nu lyfter upp denna fråga i riksdagen, så att vi åtminstone undviker de svårare skadorna i framtiden.

Denna gång var det stora nederbördsmängder som orsakade skadorna, men vi vet också – det pekas det på både i utskottets betänkande och i propositionen som föranleder betänkandet – att stora vattenöversväm-

Prot. 1996/97:102

14 maj

*beredskapen mot svåra
påfrestningar på
samhället i fred*

ningar, vårflooder osv. också kan orsaka denna typ av skador. De för med sig både skred och ras, och det blir skador av översvämningarna.

Vi har från länsbänken drivit dessa frågor en längre tid. Det är i synnerhet Bo Finnkvist som har gjort det. Ann-Kristin Johansson sade förut att man ute längs älvdalarna inte vet var riskerna finns. Många myndigheter och departement har kunskaper, men var finns samordningen av alla dessa kunskaper? Det är ju det vi har efterlyst i motionen. Vi skulle kunna varna människorna ute i områdena och förebygga.

Nu uppstår, som sagt, någon form av katastrof för varje enskild. Husen kanske följer med i vårfloiden, eller också blir det översvämningar. Det blir oöverstigliga kostnader för den enskilde. Samtidigt har företag av olika slag tjänat stora pengar på det som naturen runt omkring har gett, genom skogsavverkningar, regleringar av vattendrag osv. Nu kommer frågorna: Medverkar skogsavverkningarna till att dessa skador uppstår? Gör vattenregleringarna att skadorna uppkommer? Frågorna hänger litet i luften. Dem vill vi värmlänningar, och säkert många andra, ha svar på.

Så länge det finns de som tjänar pengar och så länge samhället inte kan varna dem som bor utefter vattendrag där det finns risk för översvämningar, skred och ras skall inte de enskilda människorna där behöva stå för hela kostnaden för återställandet. Någon kanske säger att de inte behöver göra det om de har försäkringar. Men tänk då på att de har en 10-procentig självrisk i dessa försäkringar. Om fastigheten är förstörd och ett antal hundratusen går till spillo blir det ändå enorma kostnader för människorna ute i glesbygden. Det är detta som vi vill ha hjälp med av försvarsministern. Han sade tidigare här i debatten att det nu kan behövas författningsändringar osv. Hjälp till, så att det blir en förändring i lagen som reglerar detta med självrisken för dem som drabbas av dessa skador! Samhället kan ju inte tala om för dem hur det är. Bolag tjänar pengar på detta, men den enskilde skall behöva betala. Det motsätter vi oss. Jag hoppas att försvarsministern tar till sig detta.

Tack!

Anf. 60 ELISA ABASCAL REYES (mp):

Herr talman! Jag skulle vilja uppehålla mig vid Miljöpartiets yrkande och den gemensamma reservation som finns om massflykt. Miljöpartiet ifrågasätter inte i motionen på något sätt att det finns ett behov av beredskap inför en massflyktssituation. Men frågan är ju vilken form av beredskap som behövs. Är det en beredskap "mot" eller en beredskap "för"?

Vilken form av beredskap man väljer grundar sig förstås på vilken analys man kommer att tillämpa. Miljöpartiet gör en tydlig avgränsning mellan myndigheternas problem och de problem som ett samhälle som helhet kan ha. De hot som bl.a. Åke Carnerö har räknat upp i de scenarion som utmålas är sådana hot som myndigheter har att konfrontera och ha beredskap för. Men låt mig ge ett exempel när det gäller skydd för samhället. Det bor visserligen inte 500 000 personer i Värmland, men låt oss säga att hela Värmland rasar ihop och värmlänningarna måste flytta till Stockholm. Visst skulle det vara ett problem för Stockholms bostadsförmedling, Stockholms socialbyråer och Stockholms olika myndigheter. Men för det stockholmska samhället är det knappast ett hot med en massflykt från Värmland. Jag tror inte att Stockholms samhällsidentitet på något sätt skulle vara hotad. Det finns alltså en definition av samhället,

som statsvetare eller försvarsministern säkert känner till bättre än vad jag gör, där man också kan se att samhället innehåller begrepp som kultur, kommunikation och utveckling.

Ett vitalt och solidariskt samhälle måste vara möjligt att förändra. Och en grundläggande människosyn säger inte att en människa, särskilt inte i en situation av nöd, är ett hot mot ett annat samhälle. Det är andra mekanismer som utgör hot, och det är dem som vi skall ha beredskap för.

När jag läser utskottets rigida behandling av yrkandet söker sig mina tankar bl.a. till de mytbildningar som gjordes om den gula invasionen i sekelskiftet i USA. Det skildras väldigt tydligt av Sven Lindqvist i en bok som heter *Antirasister*. När det handlar om det stela sättet att se på sitt samhälle vad gäller möjligheter till förändringar och flexibilitet tänker jag också på vad George Bush, USA:s president, sade inför Riokonferensen, nämligen att den amerikanska livsstilen inte är föremål för förhandling. Det säger också någonting om att ett samhälle som inte i sig är föränderligt är dömt till undergång. USA producerar t.ex. 800 kg sopor per person och år.

I en debattartikel i DN förra veckan publicerades en text där en biträdande professor i socialantropologi hävdade att etnicitet utgör den största konflikthärden i världen. Den är alltså t.o.m. större än sociala och ekonomiska motsättningar.

Om vi har ett så här begränsat begrepp kommer vi också att tillämpa det på vår människosyn. Vi kommer också att se människor i nöd som ett hot och alltså inte göra den här avgränsningen, dvs. att man inte sätter likhetstecken mellan samhälle och myndigheter.

Jag vill rikta en påminnelse till Åke Carnerö. Jesus var ju flyktingbarn. Visserligen kan han ha varit ett hot mot det romerska imperiet, men jag tror inte att det ligger i Åke Carnerös intresse att jämställa Sveriges regering med det romerska imperiet.

Slutligen vill jag säga att det är ett bedrägligt skydd att bygga murar på en rund planet med en gemensam atmosfär. Om vi inte skall ha en beredskap ”för” utan en beredskap ”mot” undrar jag vad det är annat än murar. Jag vill härmed yrka bifall till reservation nr 6.

I detta anförande instämde Annika Nordgren (mp).

Anf. 61 ÅKE CARNERÖ (kd) replik:

Herr talman! Varken Jesus eller någon hjälpsökande är ett hot mot det svenska samhället. Det vill jag med eftertryck säga. Hela detta scenario skall inte ses som ett hot. Jag försöker finna ordet hot i utskottets betänkande. Det står inte nämnt här.

Syftet med dessa scenarion var ju inte att skapa någon form av skräck utan att visa vilka ledningsprinciper och vilken grund vi måste ha för att kunna möta detta och hjälpa de människor som kommer hit. Det handlar om alltifrån en människa som har flera husdjur med sig till en människa som är smittad av någon sjukdom och som omedelbart behöver vård.

Utskottet skriver i betänkandet att bedömningen är att en tillströmning av flyktingar och asylsökande kan bli så omfattande att det kan komma att medföra våra påfrestningar på samhället. Då är det viktigt att ansvarsfördelningen vilar på en tydlig reglering av skyldigheter och befogenheter.

Det kan alltså bli en extraordinär situation. Det är ju detta det gäller. Regeringen har inte heller i propositionen sagt att det här är ett allvarligt hot mot vårt land. Det gäller att få en bra ledningskedja.

Anf. 62 ELISA ABASCAL REYES (mp) replik:

Herr talman! Givetvis måste en svår påfrestning betraktas som ett hot. Det är den analysen som utskottet gör. I det yrkande som Miljöpartiet framför i sin motion förutsätts en analys av begreppet samhälle och av vad som är en påfrestning för ett samhälle.

Åke Carnerö frågar implicit på vilket sätt utskottet menar att massflykt skulle vara en hotsituation. Därför skulle jag vilja fråga Åke Carnerö: På vilket sätt menar man i den reservation som Miljöpartiet har tillsammans med andra partier att det inte skulle behövas en beredskap för en massflyktssituation? Det handlar alltså inte om att Miljöpartiet ifrågasätter att detta skulle kunna innebära en påfrestning för myndigheter. Det handlar om den grundläggande analysen bakom. På vilket sätt betraktar man ett samhälle? På vilket sätt målar man upp hot? Och, som Annika Nordgren sade, på vilket sätt sänder man ut signaler när det gäller människor i nöd?

Anf. 63 ÅKE CARNERÖ (kd) replik:

Herr talman! Det svenska samhället är ju alla vi människor som bor här. Det kan bli en belastning för myndigheterna i det här läget. Det kan alltså bli en påfrestning för människor som bor i ett område när det gäller nedfall av radioaktiva ämnen eller när det gäller något annat. Det är utifrån detta som vi i Hot- och riskutredningen har belyst dessa scenarion.

Anf. 64 ELISA ABASCAL REYES (mp) replik:

Herr talman! Vi säger ju att detta är en påfrestning för myndigheterna, Åke Carnerö. Men det är inte en påfrestning för det som Åke Carnerö beskriver som samhället, där vi alla, du och jag, bor. Det är precis detta som Miljöpartiet säger. Vi vill göra en klar avgränsning när det gäller vad påfrestningen egentligen innebär.

Det finns ingenting i Åke Carnerös argumentation nu och givetvis i hans anförande som gör att det framgår tydligare för mig varför kd inte kan stödja den här reservationen. Tvärtom tycker jag att Åke Carnerös argumentation i större utsträckning än den jag själv har presterat stärker reservationen.

Anf. 65 ARNE ANDERSSON (m):

Herr talman! Den proposition vi nu behandlar är egentligen ägnad att sätta litet kött på benen när det gäller det vidgade säkerhetspolitiska begrepp som riksdagen fattade beslut om i december. Vi gav då uttryck för en viss strävhets på ytan. Den gällde dock icke för det behov som vi nog ser finns, vilket visar sig i att vi inte har några reservationer här utan har ställt oss bakom förslagen. Vi tycker inte att det är en skadlig proposition – detta visar måhända litet av entusiasmen. Men vi gav då uttryck för att vi var osäkra på om det var en skicklig prioritering mellan det vi kunde uppnå och de medel som det kostade, eftersom det ändå handlade om att det reguljära försvaret fick betala för detta som vi tycker något högt nöje.

När jag lyssnar på den senare delen av debatten – jag vänder mig nu till försvarsministern – och hör med vilken entusiasm Miljöpartiet de gröna kastar sig över det här blir jag litet mer tveksam. Kanske skulle vi ha varit litet mer försiktiga, både försvarsministern med propositionen och vi andra, eftersom det här verkar bli en tummelplats för saker som inte alldeles självklart hör hemma på denna bana.

Då vi sakbehandlade underlaget för detta i höstas gav vi uttryck för att det var mycket som var tveksamt. Jag vill nog gärna, så här i efterhand, till den nye försvarsministern säga att vi kanske ser det här som Thage G Peterson-administrationens lilla illusionsnummer för att på något sätt göra bortföringen av pengar från det reguljära försvaret mer fördragbar, inte möjlig att märka eller vad det nu kunde vara. Och debatten i dag ger visst stöd för att vår betänksamhet faktiskt var befogad.

Jag är inte säker på att de nya hot som vi talar om egentligen är de som vi möter på det här sättet. Enligt mitt förmenande är de nya hoten framför allt de som kommer av det högteknologiska samhällets rasande framfart. Är detta någonting som egentligen riktigt bra kan ta itu med det? Gud give att det vore så. Jag hoppas att det är på det sättet, men jag är inte riktigt säker på det.

Man kan alltid ha funderingar om huruvida det kommer att blåsa, snöa, regna och komma jordbävningar som aldrig tidigare. Det är inte troligt. Härav följer – och det är det tråkiga med det här – att detta i vårt land inträffar så pass sällan att det finns risk att vi aldrig är riktigt bra på att möta de här hoten. Vi kommer att vara otränade. Detta är sannerligen inget argument för att vi inte skall ägna oss åt det, men det ligger nära till hands att det ändå kommer att vara på det sättet.

När då – mer riktat mot Klarälvsdalen – Ann-Kristin Johansson ger uttryck för att vi måste beakta den oro som finns, tycker jag att det är rätt. Det är verkligen så. Då jag sysslade med jordbrukspolitik för kanske 15 eller 18 år sedan – kanske 20, för att tala om hur länge jag har varit med – skrev vi t.o.m. in beaktande av människors oro i lagstiftningen. Jag var den gången väldigt osäker på om vi skulle göra det, eftersom att i lagstiftningen definiera människors oro var ett sätt att ställa kunskapens ljus under skäppan. Vi skulle med andra ord beakta någonting som inte var möjligt att riktigt se och ta på men som ändå var ett faktum.

Jag vill då säga till Ann-Kristin Johansson i det här fallet att detta är någonting att ta på allvar, vare sig det finns i lagstiftningen eller inte. Men, Ann-Kristin Johansson, att vi går in i en ny organisation – kan det vara det bästa sättet att hjälpa till i Klarälvsdalen? Vi kanske borde ha haft våra 14 respektive 16 – eller vad det nu är – brigader. Vi hade haft riklig materiel, stor personalstyrka, stor kompetens, beslutsförmåga och en massa i de här lägena synnerligen viktiga och avgörande faktorer på plats på flera ställen i Sverige.

Det kan vi inte göra någonting åt nu – nu talar jag till försvarsministern igen. Men kanske är det ändå värt att komma ihåg att eftersom det gudskelov är så glest som det är med sådana här olyckor har vi nog ändå som mest att vända oss till de reguljära förband vi har. Det är den kompetens som jag nyss nämnde. Den finns, den tränas, den övas. En ny organisation kommer aldrig att kunna uppnå detta.

Men, herr talman, oaktat det har vi inte reserverat oss. Vi har, som jag sade inledningsvis, inte sett propositionen som skadlig i annat avseende

än att den bortför pengar från det jag tycker mera om. Det bekymrar mig, men vi står bakom och kommer inte att ha några invändningar avseende fullföljandet av den här propositionen.

Anf. 66 ANNIKA NORDGREN (mp) replik:

Herr talman! Arne Andersson kände strävhet på ytan. Jag hoppas att det innebär att Moderaterna inte är lika sträva inne i hjärtat utan att det bara är på ytan det här resonemanget förs.

Arne Andersson sade att försvaret skall betala för det höga nöje som det vidgade säkerhetsbegreppet skulle innebära. Han tog också upp värmelänningarna. Jag tror inte precis att de just nu upplever något högt nöje – tvärtom, naturligtvis.

Miljöpartiet är ytterligt varmt gentemot det vidgade säkerhetspolitiska begreppet, vilket också Arne Andersson är mycket väl medveten om. Anledningen till att vi ifrågasätter det vi har diskuterat nu senast när det gäller massflyktssituationen är just att vi värnar om det vidgade säkerhetspolitiska begreppet. Det gäller att hålla det konkret, och då skall inte sådana här fingerade situationer få besudla det som vi faktiskt är överens om, Arne Andersson och jag, att vi måste beakta.

Sedan har Moderaterna sitt tunnelseende och ser inte orsak och verkan. Varje krona som förebygger kan ju innebära att det behövs mindre pengar till JAS-plan, och det ser Moderaterna. Det har de klart för sig. Därför gäller det att försöka bortse från verkligheten. Det vidgade säkerhetspolitiska begreppet är dock ingenting man kan bortse från, och det kommer att leda till – det är min förhoppning – en omprioritering när det gäller förebyggande insatser så att vi inte behöver ha det skalskydd, plåster på sären, som Arne Andersson förespråkar.

Anf. 67 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Jag har uppriktigt sagt inget behov av att komma med någon större förklaring. Jag kan möjligen ha varit litet slarvig beträffande ordval såsom ”strävhet på ytan” och ”mindre värme”, men jag är långt mer bekymrad om försvarsministern i denna kammare på något sätt smittas av den härdsmläta som råder inom Miljöpartiet de gröna när det nu fått en chans till en ordentlig tummelplats.

Vi har inget tunnelseende här. Däremot har vi både tradition och perspektiv på de försvars- och säkerhetspolitiska frågorna, och jag hävdar att det är i linje med detta som jag yttrar mig från den här talarstolen. Det är också från de utgångspunkterna jag är – låt vara mina ordval – en aning tveksam avseende de grönas alternativ i den här frågan.

Anf. 68 ANNIKA NORDGREN (mp) replik:

Herr talman! Jag är mycket väl medveten om Arne Anderssons tveksamhet. Vi har också olika uppfattningar om hur vi bäst försvarar Sverige; det kan vi konstatera.

Nu sade Arne Andersson ”tummelplats”, och då förmodar jag att han menar riksdagen. Vi anser inte att riksdagen är en tummelplats. Här är den plats där olika åsikter skall dryftas. Här är de utskott, varav Arne Andersson själv är ordförande för ett, som skall behandla och konkretisera de insatser vi skall göra för att bygga det samhälle som vi ser litet

olika på, Arne Andersson och jag, men ändå. Det ser inte Miljöpartiet som en tummelplats. Vi sitter här för att bedriva politik på fullaste allvar.

Prot. 1996/97:102
14 maj

Anf. 69 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Nu råkade det bli "tummelplats". Försök att ha någon-ting i sak att tala om! Det är inte så att vi inte tar det här på allvar, och jag betraktar inte Annika Nordgren som någon icke legal person eller Miljöpartiet som icke legalt i verksamheten. Men det är min uppgift att så långt jag kan över huvud taget se till att den verksamhet ni håller på med inte får någon större spridning. Det är därför jag ägnar tid åt detta.

*beredskapen mot svåra
påfrestningar på
samhället i fred*

Anf. 70 OLA RASK (s) replik:

Herr talman! Jag vet inte vad Arne Andersson tänkte så hårt på. Jag tycker nog att vi tjänar på att hålla debatten på den nivå som jag tycker att vi har i utskottets olika förslag.

Först och främst vill jag med bestämdhet tillbakavisa att det skulle vara något slags illusionsnummer som utskottsmajoriteten och regeringen har hängett sig åt när det gäller att bygga upp en beredskap för att i fredstid möta svåra påfrestningar. Det jag nämnde i mitt inledningsanförande var stora sådana påfrestningar. Jag och många med mig har upplevt att vi inte har klarat dem riktigt bra. Det gäller Estonia, Tjernobyl m.m.

Men vi har också i debatten i dag upplevt de mindre katastroferna, som inte är små för dem som drabbas, vilket också sades. Det är viktigt att vi har en beredskap och en framförhållning, att vi tar till vara erfarenheter och skapar möjligheter att möta de här påfrestningarna om det skulle bli en nästa gång.

Vare sig vi vill eller inte, kommer vi under överskådlig tid att få leva med att i första hand de fredstida katastroferna av olika slag är de som utgör den riktigt stora hotbilden. De har alla nämnts, jag skall inte upprepa dem. Därför tycker jag, som jag sade i mitt inledningsanförande, att det är oerhört betydelsefullt att vi i parlamentet och i denna kammare i dag diskuterar hur vi skall bygga upp den framförhållning som vi måste ha för att kunna värna människors trygghet när det gäller de hot som vi utsätts för i fredstid.

Anf. 71 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Utskottets högt värderade talesman för majoriteten har jag betydande respekt för. Han företräder också den synpunkt som vi moderater har. Vi har inte reserverat oss mot den.

Var det talet om illusionsnummer som gjorde att talesmannen måste ingripa, vill jag säga: Försök, Ola Rask, att ta det för vad det var. Det var en hänsyftning till debatten i höstas, där vi inte godtog motiveringarna för att se på hot och risk på det sättet. Det skulle förta en del av den reguljära försvarsverksamheten, vilket bevisligen skedde. Det var om den prioriteringen var riktig och korrekt som vi var osäkra på. Det var därför som jag, kanske oskickligt, men dock, kallade det ett illusionsnummer att inte låta den bortförsl av pengar som skedde från vår reguljära försvarsmakt märkas alltför mycket. Det var kanske skickligt av departementschefen att sköta det på det sättet.

Anf. 72 OLA RASK (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara helt kort med absolut klarhet tillbakavisa att det skulle ha funnits några som helst sådana överväganden. Övervägandena har grundats på en upplevd reell situation, där vi framför oss ser att vi i fredstid kommer att leva inför krishot som kan drabba samhället mycket hårt. Vi är skyldiga att se till att vi har en beredskap mot dem.

Låt mig understryka att Arne Andersson och Moderaterna också har ställt sig bakom det förslag som föreligger. Vid det lugna sammanträdesbordet finns det en överensstämmelse i våra åsikter om att detta är viktiga saker som vi måste ta på högsta allvar.

Anf. 73 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Det är en händelse som ser ut som en tanke att det här ärendet behandlas just i det skede då en stor del av norra Värmlands befolkning levt och lever i rädsla för vad som kunnat hända och som kanske fortfarande hotar den bygd som ligger utmed norra delen av Klarälvsdalen. Jag vill ta vara på tillfället och ställa frågan till försvarsministern: Vilka insatser är försvarsministern och regeringen beredda att göra i norra delen av Värmland, där enskilda människor och familjer har drabbats? Det är fastighetsägare som ser hur skulderna kommer att växa när man skall göra sina bostäder beboeliga efter de ras som har förekommit efter det myckna regnandet.

Den omtanke som Elisa Abascal Reyes fokuserade på värmlänningarna är naturligtvis både intressant och rörande, dvs. att situationen skulle bli så hotfull att man måste fly till Stockholm. Jag tror inte att vi värmlänningar kommer att fly till Stockholm. Jag är säker på att vi kommer att resa oss ur spillrorna, om de nu uppstår. Vi kommer att ta itu med situationen och försöka åstadkomma bästa möjliga i Värmland.

Det för mig också till det som hände för ett par år sedan, när vattenmängderna blev för stora i den värmländska älvdalen. Det fanns enskilda företagare i turistbranschen som blev oerhört lidande av det som då kom att äga rum. Då var det Klarälven som svämmade över på vissa ställen, därför att snömängderna i Norge, uppströms Klarälven, blev så stora att de sopade med sig hela anläggningar. Återställandet drog miljonbelopp.

Det var en jättefin insats som gjordes av enskilda. Jag avser då både företagare och fastighetsägare i Klarälvsdalen. De gjorde sitt bästa. Nya skulder blev följd, ändock fick de anläggningarna att återuppstå. Vi bävar en smula för vad som kan hända också det här året, när vi vet att nederbördsmängderna kan bli omfattande.

I det här sammanhanget skulle jag vilja erinra om vad förre försvarsministern och jag kom helt överens om i en interpellationsdebatt för ett par år sedan, nämligen att bebyggelsen ofta ligger på mycket vanskliga ställen. Även om detta kan bero på att planinstitutet i bebyggelsehänseende inte var så välutvecklade, och numera kanske är alltför välutvecklade i vissa avseenden, har man utmed en del älvar i Sverige byggt sina boningar i låglänt terräng, intill strandkanten.

Det har faktiskt inträffat att när man väl har vallat upp för att möta en översvämmad älv och förhindra det som enskilda människor upplever som katastrof, har man året därpå schaktat bort jordmassorna i en sådan invallning. Det har självfallet inte inträffat i Värmland, men man får verk-

ligen fråga sig om inte alla borde ha litet mer insikt rent allmänt när det handlar om översvämningar.

Jag skulle vilja erinra om med vilken glädje många i Värmland under den senaste tiden sett Försvarsmaktens materiel på plats. Arne Andersson berörde Försvarsmaktens ständiga medverkan i räddningsarbete. Det är utomordentligt angeläget att vi har ett militärt försvar över hela ytan, så att man när det inträffar något kan rekvirera helikoptrar, som omgående fanns i norra Värmland, och fordon lämpade att forcera sådana här mer eller mindre stora naturkatastrofer.

Anf. 74 ELISA ABASCAL REYES (mp) replik:

Herr talman! Det här blir en mycket kort replik.

Självklart har jag en tro och en förhoppning om att Värmland kommer att resa sig ur det Göthe Knutson kallar för spillror, och jag önskar Värmland all lycka och välgång. Jag tror inte att risken att hela Värmland skall rasa ihop är så överhängande, men om så skulle ske har jag stor förståelse för att Göthe Knutson inte vill fly till Stockholm. Skulle han ändå nödgas göra det är han välkommen. Jag ser honom inte som ett hot i alla fall.

Anf. 75 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s):

Herr talman! Jag vill göra några kommentarer kring de anföranden som har berört översvämningarna i Värmland. Det som har ägt rum och äger rum där ger verkligen en anledning att tala om en svår påfrestning på samhället i fred. Det har gjorts inlägg av Ann-Kristine Johansson, Jarl Lander och Göthe Knutson, och Arne Andersson var delvis inne på det.

Jag vill först ta upp det gällande rättsläget. Enligt gällande lag – det är räddningstjänstlagen vi talar om – är det kommunen som har att främja skadeförebyggande verksamhet och hindra och begränsa skador på människor eller egendom eller i miljön. Det gäller naturligtvis även skador som orsakas av översvämningar. Då kommer vi in på de ekonomiska frågorna. Uppstår det ändå skador som orsakats av översvämningar skall de i första hand täckas av hemförsäkringen. Varje försäkring brukar ha en självrisk, och det är man ju väl medveten om när man tecknar sin hemförsäkring. Är skadorna orsakade av ett dammhaveri, har riksdagen tidigare fattat beslut om strikt ansvar och om att det skall föras in i vattenlagen. Det är de gällande rättsliga förutsättningar som finns.

Det finns däremot möjligheter att till en del komma till rätta med förebyggande åtgärder när det gäller den här typen av olyckor. Statens räddningsverk har ett anslag på 25 miljoner kronor som kan utbetalas till kommuner för att förebyggande åtgärder skall vidtas men följaktligen inte som ersättning för redan inträffade skador. Vi talade litet om det när jag gjorde besöket i Sysseleback, och jag hoppas att det skall vara möjligt att här skall kunna ske någonting inför framtiden, särskilt som den olycka som hände i Sysseleback såvitt jag förstod delvis var oförutsedd av de lokala myndigheterna och kommunen.

Nu kommer länsstyrelsen, som ju samordnar det här, och de myndigheter som varit indragna att gå igenom erfarenheterna av de här översvämningarna. Det finns för övrigt i både proposition och betänkande en genomgång av erfarenheterna från de senaste årens översvämningar. Hittills har vi ansett att det funnits en ganska bra beredskap för den här

typen av översvämningar, och vi får se vad länsstyrelsen, Naturvårdsverket, Räddningsverket och kanske andra har att säga om det som nu har hänt i Sysseleback. Det kanske behöver göras förändringar i lagstiftning eller i tillämpning, t.ex. när det gäller skogsavverkning. Jag vet att landshövdingen personligen är engagerad i att få fram material som belyser just den frågeställningen. Både han och jag blev uppmärksammade på att många anser att den typ av samband som Ann-Kristine Johansson nämnde finns.

Jag vill gärna tacka för de vänliga orden för att jag kom till Sysseleback. Det kändes som om det var viktigt för mig att få komma dit. När jag var där blev jag ändå i grunden väldigt övertygad om att den räddningsorganisation vi har fungerar, och att den fungerar i sin decentraliserade form. Det var möjligt för räddningsledningen att få bistånd av det lokala samhället i alla dess delar. Även när det gällde att t.ex. evakuera människor och placera dem på de ställen där de skulle bo, fungerar ett samhälle som Sysseleback. Jag hoppas att även våra storstadsområden kan fungera i en sådan situation. Det kanske inte är alldeles lika säkert.

Bl.a. Arne Andersson har också nämnt Försvarsmaktens medverkan. Försvarsmakten medverkade. Man hade från räddningsledningen begärt att få med hemvärdet, man hade med en grupp från A 9 och det förelåg en möjlighet att be en grupp från Ing 1 att hjälpa till med ingenjörsarbeten. Jag blev väldigt glad över att se att detta samband fanns, att det fanns lokalt och att det ägde rum utan varje byråkratiskt krångel. Det kändes också när jag talade med de berörda som om det var ett meningsfullt sätt för de värnpliktiga att få använda de kunskaper som de var skickade till.

Jag tyckte att när man såg på vad som hände i Sysseleback blev man orolig över att det kunde hända, och man förstår verkligen all ovisshet som människor levde i under de här dygnen och den ovisshet inför framtiden när det gäller ekonomi o.d. som gäller nu. Men jag blev också väldigt optimistisk när det gäller det svenska samhällets och de svenska myndigheternas sätt att kunna hantera just en svår påfrestning på samhället i fred. Det verkar som om vårt sätt, att använda människor som är engagerade i vardagen och låta dem med eget ansvar och långtgående befogenheter hantera samhället i påfrestning, är ett väldigt slitstarkt sätt att använda resurser.

Jag vände därför tillbaka från Sysseleback med dubbla känslor. Man såg alla verkningar och all den osäkerhet, ovisshet och olycka de dragit över sig, men man blev optimistisk över att vårt samhälle kan klara svåra påfrestningar på samhället i fred.

Anf. 76 JARL LANDER (s) replik:

Fru talman! Jag vill först bekräfta det försvarsministern säger: Vi uppe i Torsby kommun fick erfarenheten att vårt räddningssystem fungerar. Det fungerar mycket bra tillsammans med länets övriga resurser.

Det var inte första gången vi fick reda på detta, för det är inte första gången norra Värmland och Klarälvsdalen drabbas på det här viset. Vi har stor erfarenhet av detta och den har vi byggt vidare på så att vi säkert kan dela med oss till andra som med all säkerhet också kommer att drabbas så småningom – om vi inte, som Ann-Kristine Johansson och jag sade tidigare i våra inlägg, skapar sådana förutsättningar att vi kan förebygga detta. Det är väl gott och väl att räddningstjänsten fungerar när olyckor

har inträffat, men jag tycker att samhället måste fungera så att hot och risker förebyggs i stället, som diskuteras med anledning av det här betänkandet.

Jag vill komma tillbaka till – Göthe Knutson var också inne på det – att om några veckor, kanske inom en månad, kommer en ny smäll för alla de orter som ligger utefter älvdalar när vårfloderna kommer från fjällområdena. Hur förebygger vi detta? Vilken erfarenhet drar vi nu av det som har inträffat? Kan vi förebygga detta redan inom några veckor?

Slutligen vill jag kommentera att försvarsministern säger att hemförsäkringen täcker kostnaderna och att man är medveten om att det är en viss självrisk. Men det är ju ändå så att det finns skogsbolag och vattenkraftsbolag som har tjänat pengar här som troligen är orsaken till dessa skador. Är det verkligen rimligt att det är enskilda boende som skall stå för kostnaderna när andra har tjänat pengar?

Anf. 77 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s):

Fru talman! Jag tror att de lokala myndigheterna och kommunerna har möjligheten att dra slutsatser av vad som hände 1995 inför påfrestningarna de kommande veckorna. Jag fick intrycket att man har den beredskapen.

När det gäller ersättningsfrågorna har vi den gällande rätt som visar på just de möjligheter som jag har nämnt. Sedan är det inte omöjligt för den enskilde att hos den som t.ex. har genomfört en avverkning söka belägga att det finns ett orsakssamband och försöka begära en ersättning med moralisk grundval. Jag vill inte utesluta att människor som bor och verkar i ett samhälle som Syslebäck, där de skall förbli och leva, kan komma överens i godo. Det kanske t.o.m. kan bli så att det känns naturligt att försöka nå uppgörelser i godo.

Jag tror inte att vi på grundval av den information som vi har i dag vågar göra några utfästelser om en förändrad lagstiftning, där en så komplex frågeställning som ansvar skulle bli föremål för en ändring.

Anf. 78 LENNART ROHDIN (fp):

Fru talman! Jag vill tacka utskottets ordförande för instämmandet i att Hot- och riskutredningen och propositionen innehåller avsnitt som inte i alla delar är relevanta för den diskussion som vi borde föra här i dag. Det har inte Arne Andersson något ansvar för. Men både Hot- och riskutredningen och propositionen innehåller tyvärr de avsnitten, och därför tvingas vi i större utsträckning föra en diskussion om de sakerna än om allt det viktiga som vi i stort sett är överens om.

Försvarsministern har inte varit i tjänst så länge att han har kunnat skriva den här propositionen, och jag hyser stora förhoppningar om att bytet på ministerposten även i det här avseendet lovar mycket gott.

Åke Carnerö var förvisso bara en av ledamöterna i Hot- och riskutredningen, och det är orättvist att han ensam skall behöva försvara den i alla delar.

Prot. 1996/97:102

14 maj

*beredskapen mot svåra
påfrestningar på
samhället i fred*

Det har sagts i diskussionen att vi kan tona ned frågan om massflykts-situation, att det naturligtvis inte är något hot utan bara en påfrestning. Jo, men problemet är att det redovisas tillsammans med alla dessa uppenbara hot mot människors liv och säkerhet, och det ger associationer.

När Hot- och riskutredningen började, på våren 1993, hetsade man fram delbetänkanden om massflyktsscenario på ett par månader, byggt på mer eller mindre fantasifulla scenarion, som ingen i dag egentligen vill försvara. För övriga delbetänkanden, som *Utan el stannar Sverige*, *Radioaktiva ämnen slår ut jordbruk i Skåne*, *Gasmoln lamslår Uppsala* och *Störtflod i Dalälven*, tog man två år på sig. Var de scenariona mindre riskfyllda? Var de mindre sannolika? Nej, så var det naturligtvis inte.

Alla vi som minns debatten våren 1993, inte minst i den här kammaren, vet att massflyktsscenario såsom de beskrevs i det här delbetänkandet och som successivt, även om det tonas ned, följs upp med det här arbetet, var vida mer gångbara än de som jag visade, inte minst med utvecklingen uppe i Värmland, och vida mer sannolika – dvs. hoten mot människors liv och säkerhet.

Anf. 79 GÖTHE KNUTSON (m):

Fru talman! Eftersom jag nu har tid för anförande kan jag vända mig både till Lennart Rohdin och till försvarsministern.

Låt mig då börja med försvarsministern. Jag lyssnade noga på det som redovisades från gällande lag och rättsläge om ersättning när det gäller kommunen respektive staten. Nu var det som hände i Sysselebacke oförutsett, och försvarsministern ställde i utsikt att det skulle kunna bli ändringar i lagstiftningen så att den fråga som jag kom in på, nämligen ekonomin för enskilda människor och enskilda fastighetsägare, kommer att lösas på ett rimligt sätt. Även en självrisksumma på 10 000 kr är en mycket stor summa pengar för den enskilde, och kommunen slår omedelbart ifrån sig – detta har redan skett, åtminstone enligt massmedierapporteringen i Värmland.

Jag frågar nu försvarsministern: Finns det ingen som helst positivitet från regeringens sida när det gäller de enskilda människor som drabbas?

Sedan vill jag bara säga några ord om det som framför allt Lennart Rohdin tog upp. Jag kan mycket väl som ledamot i den dåvarande Hot- och riskutredningen försvara upplägget med massflyktsscenariot och det delbetänkande som lämnades. Det skulle ha varit utomordentligt felaktigt om utredningen inte hade fått göra detta, och det fanns i regeringens direktiv.

Anf. 80 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s):

Fru talman! Göthe Knutson frågar om det inte finns några möjligheter att göra mer för de människor som drabbas. Med en formulering som var hans menade han att jag hade ställt i utsikt ändringar i lagstiftningen. Nej, jag vågar påstå att snabbprotokollet kommer att visa att jag inte har gjort det.

Jag har sagt att vi hoppas att myndigheter inklusive länsstyrelsen kommer in med analyser av vad som har förevarit och möjligen föreslår eventuella åtgärder. Det finns för övrigt i det betänkande vi diskuterar i dag en beskrivning av vad som sker på myndighetsnivå i form av uppdrag från regeringen kring översvämningar.

Bara för att visa hur invecklat detta är vill jag för kammarens ledamöter nämna att vi som privatpersoner alla vet vad som händer om det blir en översvämning där vi bor som är orsakad av en läckande tvättmaskin. Det kan bli skador för väldiga belopp. Jag tror att Göthe Knutson en gång har berättat för mig att hans hem varit spolierat på det sättet i många veckor. Vi vet att vi då har en självrisk.

Jag vill bara fästa kammarens uppmärksamhet på vad som händer om vi genom ändringar i civillagsrätten skulle börja ifrågasätta den principen på försäkringsområdet. Var drar vi gränser? Jag är övertygad om att riksdagen många gånger under årens lopp har varit inne på de här diskussionerna. Jag föreställer mig att det inte är någon slump att vi, trots de påfrestningar som den enskilde utsätts för, i Sveriges riksdag har stannat för att upprätthålla det rättsläge som vi har.

Anf. 81 GÖTHE KNUTSON (m):

Fru talman! Jag tackar försvarsministern för hans kompletterande beskrivning. Jag ville naturligtvis bara tolka försvarsministern så positivt som möjligt. Jag vill inte uppsåtligen åstadkomma någon felcitering.

Som drabbad villaägare kan man lätt göra skillnad på det vatten som kommer inifrån, från produkter och maskiner som är framställda av människor, och det vatten som kommer från ovan. I det här fallet var det regnmängder som kom från det som vi kallar himlen, och då är det ett läge där man skulle kunna tala om force majeure, i dubbelt avseende.

Även om försvarsministern nu inte avsåg att själv lägga fram något förslag om ändringar när det gäller nuvarande rättsläge, vill jag ändå hoppas att det blir möjligt att kommunicera med regeringen avseende att det skall bli mindre kostnader för de drabbade enskilda människorna, i det här fallet i norra Värmland.

Anf. 82 LENNART ROHDIN (fp):

Fru talman! Göthe Knutson är naturligtvis väl medveten om att det rådande debattklimatet och den debatt vi hade här i kammaren våren 1993 säkerligen gjorde att det fanns de som kände behov av att visa handlingskraft, att visa att man gjorde någonting och snabbt presentera någonting som kunde motsvara de stämningar som rådde då. Varför det skulle vara försvarsministern som inledde ett utredningsarbete på det området kan naturligtvis diskuteras. Jag konstaterar när jag tittar i utredningen, och även i delbetänkandet, att det inte direkt dräller av flykting- eller migrationspolitisk kompetens.

Jag vill ändå inte förlänga den debatten. Som jag sade redan i mitt inledningsanförande för några timmar sedan visar regeringens proposition, och även utskottets betänkande, att de här skräckscenarierna från början av 90-talet successivt har tonats ned. Den nedtoningen har sedan fortsatt i debatten här i kammaren i och med det sätt på vilket debatten har förts och hur man har velat förklara det som ändå står i propositionen och i

betänkandet. Denna nedtoning är välkommen. Det var kanske nödvändigt med en reservation för att få det klarläggandet. Som jag sade i ett tidigare replikskifte utgår jag från att regeringen återkommer med sina utlovade förslag till konkreta åtgärder på det här området, så att vi slipper föra en diskussion om mer eller mindre fantasifulla skräckscenarion.

Anf. 83 GÖTHE KNUTSON (m):

Fru talman! Vad gäller diskussionen om det massflyktsscenario som blev föremål för ett första delbetänkande från Hot- och riskutredningen vill jag poängtera – och detta är något jag upprepar – att det är en självklarhet att detta uppdrag gavs i direktiven. Var tid har sin fråga, har många visa personer påpekat. Det här var, precis som Lennart Rohdin säger, en utomordentligt frekvent fråga vid den här tidpunkten, men det var också en verklighet. Det kom hela tiden flyktingar över Östersjön i eländiga fartyg – om man nu över huvud taget kan tala om ”fartyg”. De kom med sitt liv som insats, och vad som hotade dem var en regim och ett elände som i detta fall kommunismen hade åstadkommit i våldtagna länder. Vad annat kunde vi göra i det läget än att försöka att kartera tillgångarna av mottagningsresurser? Det gjorde Hot- och riskutredningen, och man gjorde det i den tid som då var för handen.

Anf. 84 LENNART ROHDIN (fp):

Fru talman! Jag tror inte att det är nyttigt för någon att förlänga debatten, men eftersom jag på mitt sätt var delaktig i verksamheten på den tiden vill jag ändå påpeka att det rörde sig om några hundra, kanske tusen personer, som under halvtannat eller två års tid kom över Östersjön i de här båtarna under mycket fruktansvärda förhållanden. Men det är ljusår från de scenarion om 50 000, 200 000 eller 500 000 flyktingar som under en kort tid skulle komma till Sverige. Jag håller ändå med Göthe Knutson om att Hot- och riskutredningen i det här avseendet var ett barn av sin tid. Den tiden är nu gången, och därför bör vi kanske även begrava de reminiscenser som fortfarande finns kvar från den debatten.

Anf. 85 GÖTHE KNUTSON (m):

Fru talman! Jag vill gärna instämma i förhoppningen att ett sådant skede inte inträffar. Men jag undrar vad som skulle ha sagts ur det svenska folkdjupet och här i riksdagen om inte den då sittande regeringen och den tillsatta utredningskommittén just hade gjort det man nu gjorde, dvs. att räkna med att det värsta kunde ske. Vi hade faktiskt inget facit som sade oss att det skulle stanna vid några tusen flyktingar, utan vad vi kunde befara var att det skulle bli en stegrad intensitet i flykten. Vi ville då veta vad vi hade för resurser att tillgå, och jag tycker att de experter i utredningskansliet, på Försvarsdepartementet och inom Statens räddningsverk som arbetade med detta gjorde en utomordentligt god arbetsinsats.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 10 §.)

Föredrogs

Försvarsutskottets betänkande 1996/97:FöU6

Nya regler om elberedskap (prop. 1996/97:86)

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 10 §.)

9 § Höjd lotteriskatt*Höjd lotteriskatt*

Föredrogs

Skatteutskottets betänkande 1996/97:SkU18

Höjd lotteriskatt (prop. 1996/97:98)

Anf. 86 STEN ANDERSSON (m):

Fru talman! I det här betänkandet tillstyrker skatteutskottet regeringens proposition om en höjning av lotteriskatten. Jag motionerade med anledning av propositionen. Min motion tillstyrks inte av utskottet, men jag kommer inte att yrka bifall till den här. Jag vill ändå säga några ord om propositionen och om utskottets betänkande.

Utskottet säger att det här baseras på ett avtal från den 16 december i fjol mellan ATG, dvs. AB Trav och Galopp, och staten. Det är i och för sig formellt korrekt, men det är ett litet konstigt sätt att förhandla på, eftersom det i det här fallet ytterst är staten som ensidigt bestämmer. Det är staten som delar ut totalisatorstillstånden, och utan sådana kan ingen trav- eller galoppverksamhet fungera. Rent teoretiskt kan det därför bli så att gör inte AB Trav och Galopp som staten vill, så försvinner travsporten i morgon dag. Det var ett litet teoretiskt resonemang med anledning av att man ger det här en sådan tyngd i betänkandet.

Dessutom gäller den här höjningen bara ATG, inga andra tipsföretag. Också det kan väl vara en anledning till att här få några frågetecken utträtade.

Tyvärr är det många – och jag tror även att det gäller en del ledamöter i skatteutskottet – som ser på ATG:s omsättning som en möjlighet att plocka in mycket pengar, att man därifrån kan få stora summor som kan användas till annat. ATG omsatte i fjol runt 9 000 miljoner kronor. Det låter som mycket pengar, men faktum är att de som skapade omsättningen, dvs. den spelande delen av svenska folket, fick tillbaka drygt 7 000 miljoner. ATG betalar in skatt på runt 900 miljoner, och det som återstår för travsporten är 1,2 miljarder, dvs. 1 200 miljoner. Det som återstår att disponera för de aktiva, de som bär upp hästsporten, alltså hästägarna, är 500 miljoner kronor, och det är den summan som många i dag anser vara för liten. Varför då? Jo, därför att man räknar med att kostnaderna för att hålla trav- och galopphästar i dag uppgår till 2 000 miljoner kronor per år, och de pengar som utgår till hästägarna uppgår alltså till 500 miljoner. Som jag skrev i min motion: Skulle någon komma på idén att begära tillstånd för ett lotteri där 75 % togs undan för dem som spelade skulle man aldrig erhålla tillstånd i Sverige.

Ungefär 500 000 kuponger lämnas onsdag till lördag in till veckans V 75-omgång. Där finns skam till sägandes också 13 moderater med, och jag är ansvarig. Tyvärr har vi inte vunnit något utom erfarenheter, och det kan man inte växla in på banken. Vi bidrar i alla fall till omsättningen. Det finns alltså ett stort och djupt folkligt intresse för det här spelet. Travsporten har antagligen större publik under året än ishockeyn och fotbollen. I det sammanhanget kan man säga att trots att det här handlar om spel om pengar, spel där folk kan förlora pengar, läser vi, till skillnad från när det gäller fotboll och ishockey, aldrig om upplopp i samband med travtävlingar. Det har faktiskt gjort att jag har förväntats mer än en gång när jag sett de här huliganerna som ränner runt på stan och vandaliserar efter fotbolls- och ishockeymatcher.

Jag pratade innan om ungefär 500 miljoner kronor som hästägarna får disponera. Då tycker alla, eller många i alla fall, att hästägarna tjänar ju så stora pengar. De stora hästarna, Zoogin och Lovely Godiva och allt vad de heter, har bankkonton på över 10 miljoner per häst. Det är korrekt, men det är ett fåtal av alla travhästar som går med vinst. Att hålla en travhäst i träning kostar ungefär 100 000 kr per år. Då har man glömt bort sådana delar som ränta på insatt kapital. Det handlar bara om rena rama driftskostnader. Över 90 % går med präktig förlust.

Då kan man fråga sig: Varför sysslar folk med sådant här? Varför kastar man pengar rakt ut på gatan? Jo, man gör det för att man har intresse av det. Man trivs med det här. Det är trevligt att vara nära naturen och att vara med djur. Men nu tycker man att det börjar bli för liten ersättning. Det här förslaget innebär att ATG kommer att få ca 60 miljoner kronor mindre att dela ut till hästägarna. Det betyder att väl motiverade prishöjningar inte kommer att aktualiseras. Dessutom tappade travet i fjol en annan intäkt. Man hade tidigare hand om dataverksamheten för Penninglotteriet, men i och med att Penninglotteriet slogs samman med Tipstjänst, tappade ATG en intäkt på 25 miljoner kronor.

Vad skulle hända om man skulle måla upp scenariot att hästägarna skulle tröttna, att ett större antal skulle sluta att hålla häst? Ett par saker är i alla fall säkra. Sverige skulle inte vara det ur i alla fall jordbrukssynpunkt levande land som det är i dag. Tusentals lantbruk har i dag sin utkomst baserad på att trav- och galopphästar konsumerar deras produkter. Det gäller trav- och galopphästar som folk fortfarande anser att det är värt att satsa på och hålla på med.

Jag tycker alltså att man skall vara försiktig. Man får inte se dessa 60 miljoner i förhållande till ATG:s omsättning på 9 000 miljoner, utan man får se till vad det kostar att hålla häst i dag och vad det här innebär för framtida prishöjningar. Nu kommer varje hästägare att få en prishöjning från 6 500 kr till 6 800 kr per månad. Man har inte en sportslig chans med detta avtal. Tränarna kan inte kompensera sig. Det får gå på hästägarna. Då är det säkert några som säger: Nu har det gått för långt. Nu orkar vi inte längre.

Till sist, fru talman, skrev jag något i min motion om att vi skulle vara försiktiga i framtiden eftersom konkurrensen från utländska spel kan bli större. Då svarar utskottet ungefär god dag – yxskaft. Om man vinner pengar på utländskt spel är det faktiskt 30 % i skatt på det. Det visste t.o.m. jag om. Men de som spelar bryr sig inte. I dag kan man spela på Internet. Man kan skaffa ett konto i Köpenhamn eller i Finland. Det finns

ingen som kan kontrollera det. Så det där god dag – yxskaft-svaret blev, tycker jag, som en boomerang i stället.

Vad vi måste göra framöver för att behålla omsättningen i Sverige, så att staten skall kunna få sin miljard, nästan, om året från skattebetalarna, är att anpassa de svenska avgifterna till vad som gäller utomlands. I dagens moderna samhälle har vi enorma kommunikationsmöjligheter. Jag kan ta ett exempel. De som har lust med det kan spela via Internet. Då tror jag inte att spelaren bryr sig så mycket om vem man spelar hos. Han eller hon – många kvinnor spelar också – spelar där man får bäst odds. Låt oss säga att man t.ex. spelar i kväll på Solvalla, och att en häst ger två gånger pengarna om man skulle vinna, så att man får 200 kr tillbaka på en satsad hundralapp. Finner man då att man för exakt samma insats med samma omsättning kan få två och en halv gånger pengarna på en bana i Danmark, Finland eller Frankrike, så spelar majoriteten självklart där. Det är det jag tycker att vi bör beakta vad gäller framtiden.

Jag tycker att vi skall slippa de här pekpinna om att man skall betala 30 % i skatt på vinster utomlands. Många spelar utomlands. Jag skulle vilja ställa en fråga till någon företrädare för utskottet. Hur stort är det kontot? Hur många människor har betalat in pengar till staten baserat på vinster vunna utomlands? Jag tror att det är noll.

Anf. 87 LISBETH STAAF-IGELSTRÖM (s):

Fru talman! Det är ett enigt utskott som står bakom den tämligen begränsade höjning av lotteriskatten för ATG som vi tar upp i skatteutskottets betänkande 18. Höjningen är på en procentenhet, från 35 % till 36 %. Förslaget grundar sig på förutsättningen att ett nytt avtal träffades den 16 december förra året mellan ATG:s ägare och företrädare för staten. Avtalet och de föreslagna ändringarna av lotteriskatten har utformats bl.a. med tanke på ATG:s goda ekonomiska utveckling och det statsfinansiella läge som Sverige befinner sig i. 1995 omsatte ATG 8,7 miljarder kronor och betalade 886 miljoner kronor i skatt. Överskottet till travsporten var drygt 1,2 miljarder kronor. 1996 beräknas ATG:s omsättning överstiga 9 miljarder kronor. De här föreslagna ändringarna beräknas ge ungefär 45 miljoner kronor – inte 60 miljoner kronor, utan 45 miljoner kronor.

Det här är som sagt en tämligen begränsad höjning, fru talman, och det är ett enigt utskott som står bakom betänkandet. Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet.

Anf. 88 STEN ANDERSSON (m):

Fru talman! Jag förstod inte riktigt det här inlägget. Att utskottet är enigt har t.o.m. jag fattat. Det finns ingen reservation, så det behöver man inte ta tid att berätta. Däremot funderar jag på den här summan 45 miljoner kronor. Jag har läst betänkandet, men om man sitter i utskottet borde man läsa det ännu noggrannare. Där står även en summa på 15 miljoner kronor som kom upp i samband med det här avtalet. Det handlar alltså om 60 miljoner kronor per år som hästägarna måste betala mer än vad de har gjort hittills.

Anf. 89 LISBETH STAAF-IGELSTRÖM (s):

Fru talman! Enligt betänkandet beräknas de föreslagna ändringarna i lotteriskatten ge ca 45 miljoner kronor per år i ökad lotteriskatt varav 25 miljoner kronor på grund av höjningen av procentsatsen och 20 miljoner kronor genom att avdrag skall medges endast för utbetalade vinster.

Anf. 90 STEN ANDERSSON (m):

Fru talman! När man skrev detta avtal innebar höjningen 45 miljoner kronor mer för ATG att leverera in till staten. Men samtidigt tvingades ATG förbinda sig för kostnader uppgående till 15 miljoner kronor per år. Läs hela avtalet, Lisbeth Staaf-Igelström.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 10 §.)

10 § Mervärdesskatten på viss utbildning

Föredrogs

Skatteutskottets betänkande 1996/97:SkU25

Mervärdesskatten på viss utbildning

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

TU5 Översyn av telelagen m.m.

Mom. 1 (telepolitiska utgångspunkter)

1. utskottet

2. res. 1 (m, fp, kd)

3. res. 2 (v)

Förberedande votering:

106 för res. 1

19 för res. 2

166 avstod

58 frånvarande

Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

177 för utskottet

103 för res. 1

20 avstod

49 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 140 s, 20 c, 17 mp

För res. 1: 70 m, 21 fp, 12 kd

Avstod: 20 v

Frånvarande: 21 s, 10 m, 7 c, 5 fp, 2 v, 1 mp, 3 kd

Mom. 2 (samhällsomfattande tjänster)

1. utskottet

2. res. 3 (c)

Votering:

279 för utskottet

21 för res. 3

49 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 141 s, 69 m, 20 fp, 20 v, 17 mp, 12 kd

För res. 3: 20 c, 1 fp

Frånvarande: 20 s, 11 m, 7 c, 5 fp, 2 v, 1 mp, 3 kd

Mom. 8 (geografiska prisvariationer)

1. utskottet

2. res. 5 (c, v)

Votering:

246 för utskottet

36 för res. 5

17 avstod

50 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 141 s, 68 m, 4 c, 21 fp, 12 kd

För res. 5: 16 c, 20 v

Avstod: 17 mp

Frånvarande: 20 s, 12 m, 7 c, 5 fp, 2 v, 1 mp, 3 kd

Ingbritt Irhammar (c) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 10 (funktionshindrade personer)

1. utskottet

2. res. 8 (v, mp)

Votering:

263 för utskottet

37 för res. 8

1 avstod

48 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 140 s, 70 m, 20 c, 21 fp, 12 kd

För res. 8: 20 v, 17 mp

Avstod: 1 s

Frånvarande: 20 s, 10 m, 7 c, 5 fp, 2 v, 1 mp, 3 kd

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Prot. 1996/97:102

14 maj

TU8 Enskilda vägar

Mom. 1 (anläggningslagens grundlagsenlighet)

1. utskottet

2. res. 1 (m)

Votering:

231 för utskottet

66 för res. 1

52 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 141 s, 1 m, 20 c, 21 fp, 20 v, 17 mp, 11 kd

För res. 1: 66 m

Frånvarande: 20 s, 13 m, 7 c, 5 fp, 2 v, 1 mp, 4 kd

Mom. 2–5

Kammaren biföll utskottets hemställan.

FöU5 Beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred

Mom. 1 (svåra påfrestningar på samhället i fred)

1. utskottet

2. res. 2 (kd)

Votering:

263 för utskottet

14 för res. 2

20 avstod

52 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 139 s, 68 m, 20 c, 20 fp, 16 v

För res. 2: 1 fp, 1 v, 12 kd

Avstod: 2 s, 1 v, 17 mp

Frånvarande: 20 s, 12 m, 7 c, 5 fp, 4 v, 1 mp, 3 kd

Eva Zetterberg (v) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Mom. 2 (hanteringen av svåra påfrestningar på samhället i fred)

1. utskottet

2. res. 3 (mp)

Votering:

283 för utskottet

17 för res. 3

49 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 140 s, 70 m, 20 c, 21 fp, 20 v, 12 kd

För res. 3: 17 mp

Frånvarande: 21 s, 10 m, 7 c, 5 fp, 2 v, 1 mp, 3 kd

Mom. 5 (nedfall av radioaktiva ämnen)

1. utskottet

2. res. 5 (mp)

Votering:

283 för utskottet

17 för res. 5

49 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 140 s, 70 m, 20 c, 21 fp, 20 v, 12 kd

För res. 5: 17 mp

Frånvarande: 21 s, 10 m, 7 c, 5 fp, 2 v, 1 mp, 3 kd

Mom. 7 (massflykt av asyl- och hjälpsökande till Sverige)

1. utskottet

2. res. 6 (fp, v, mp)

Votering:

243 för utskottet

56 för res. 6

1 avstod

49 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 141 s, 70 m, 20 c, 1 v, 11 kd

För res. 6: 21 fp, 19 v, 16 mp

Avstod: 1 kd

Frånvarande: 20 s, 10 m, 7 c, 5 fp, 2 v, 2 mp, 3 kd

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

FöU6 Nya regler om elberedskap

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SkU18 Höjd lotteriskatt

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SkU25 Mervärdesskatten på viss utbildning

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Beslut om samlad votering

På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att konstitutionsutskottets betänkanden KU18, KU19 och KU27, finansutskottets betänkanden FiU16, FiU24, FiU25 och FiU26 samt justitieutskottets betänkande JuU16 fick avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Prot. 1996/97:102

14 maj

11 § Prästers tystnadsplikt

Föredrogs
Konstitutionsutskottets betänkande 1996/97:KU18
Prästers tystnadsplikt (prop. 1996/97:97)

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 18 §.)

*Vissa ändringar i
radio- och TV-lagen
m.m.*

12 § Vissa ändringar i radio- och TV-lagen m.m.

Föredrogs
Konstitutionsutskottets betänkande 1996/97:KU19
Vissa ändringar i radio- och TV-lagen m.m. (prop. 1996/97:101)

Anf. 91 NILS FREDRIK AURELIUS (m):

Herr talman! Detta betänkande behandlar framför allt regeringens proposition om vissa ändringar av annonsbestämmelserna i radio- och TV-lagen. Till någon liten del innebär förslagen ett steg i rätt riktning, men framför allt visar propositionen hur angelägna socialdemokraterna är att bevara det politiska inflytandet över medierna. Denna inställning går igen i alla förslag på detta område. Nästa ärende handlar t.ex. om en förlängning av den s.k. stopplagen för nya lokalradiotillstånd. Också där märker vi samma rädsla för en medieutveckling som politikerna inte kan styra. Ett annat exempel fick vi för någon månad sedan när vi debatterade propositionen om digital-TV. Rädslan att förlora politisk kontroll visade sig då vara starkare än alla ekonomiska och tekniska invändningar. Problemet med en sådan inställning är bl.a. att tekniken utvecklas snabbare än det går att politiskt förutse.

Vår huvudinvändning mot propositionen är av principiell natur. Det är fel att föra in ytterligare villkor i radio- och TV-lagen i syfte att styra ett fristående företags programutbud. Framför allt kan det inte accepteras att ett sändningstillstånd, som meddelas av regeringen, kan förenas med villkor som begränsar yttrandefriheten. Därför bör propositionen avslås.

Beträffande ändringarna i annonsbestämmelserna konstaterar jag att även utskottsmajoriteten, liksom regeringen, ändå inser annonsmängdens stora betydelse för fristående bolag. Annonserna kan naturligtvis inte bara betraktas som störande avbrott, de är också själva förutsättningen för ett fristående programföretags möjligheter att överleva och tillgodose publikens intresse av sevärda program. Utan annonser ingen fri press, brukar man säga, och utan reklam inte heller några självständiga programföretag.

Majoriteten vill nu öka möjligheterna att sända reklam på bästa sändningstid. Det handlar i praktiken om TV 4, som är det enda programföretag som sänder i marknätet och finansieras med reklam. Samtidigt skall emellertid andelen reklam i förhållande till sändningstiden under ett dygn vara oförändrad, vilket väl illustrerar vilka konstigheter som sådana här bestämmelser lätt leder till. Det är rätt egendomligt att det skall vara en uppgift för regering och riksdag att ha synpunkter på när under dygnet som annonssändningarna i ett fristående TV-företag skall äga rum. I

konsekvensens namn borde man i så fall kanske också lagstifta om hur annonserna i pressen borde placeras.

En förklaring till att detaljregleringen har ansetts vara så nödvändig är säkert att det bara finns en fristående kanal som sänds via marknätet. Inte minst den nya digitaltekniken, som innebär så många flera valmöjligheter, kommer snart att visa hur föråldrat detta sätt att se på fristående medier är. Den uppmärksamme kan finna vissa inslag av tvivel också i propositionen och betänkandet.

Det kan alltså ifrågasättas om det behövs detaljerade regler i detta avseende, men i avvaktan på detta borde vi i varje fall tillämpa EG:s reklamdirektiv, som visserligen också är krångligt och egentligen onödigt men ändå något bättre än det regeringen föreslår.

Vi tycker inte heller att det finns tillräckligt goda skäl att förbjuda åsiktsreklam i TV. Det har sagts att de opinionsbildare som förfogar över de största resurserna, t.ex. den socialdemokratiska rörelsen, skulle kunna dominera åsiktsreklamen, men den risken får vi väl ta i sådana fall. Alla har visserligen inte råd att vända sig till utländska experter på politisk reklam, men mångfalden hotas ändå inte på grund av detta. Det avgörande är att begränsningar av yttrandefriheten enligt lagen bara får ske om särskilt viktiga skäl föranleder detta, och några sådana skäl är det svårt att se.

Vi tycker inte heller att det är rimligt att den s.k. villkorslistan i radio- och TV-lagen skall kompletteras med en möjlighet att kräva att den som får tillståndet skall vara skyldig att sända och producera program regionalt. Än en gång: Varför skall regeringen lägga sig i en sådan sak? Fria och oberoende medier är en självklarhet i ett fritt samhälle. Som vi påpekar i vår sista reservation, nr 7, är det viktigt att konstatera att mångfalden i medierna har ökat kraftigt de senaste åren, inte tvärtom. En monopolisering av det fria ordet vill ingen ha. Men då bör vi också inse att monopol enligt alla erfarenheter aldrig blir långlivade på en öppen marknad, om inte monopolisten är lika med den politiska makten eller är allierad med denna.

Ett politiskt tillsatt "mångfaldsråd" är i bästa fall meningslöst, i värsta fall farligt. Det råd som nyligen tillsatts av regeringen bör därför avskaffas, men naturligtvis inte för att ersättas av ett ännu mera politiserat organ innehållande bl.a. vänsterpartister och andra politiker, som detta parti har föreslagit. Det vore att hamna ur askan i elden.

Herr talman! För tids vinnande yrkar jag bifall endast till reservation 1.

Anf. 92 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Herr talman! Det är två frågor i dagens betänkande som, i alla fall ur mitt perspektiv, är värda att kommentera litet extra. Den första gäller den fråga som var ganska stor för någon månad sedan, nämligen TV 4:s lokala fönster, de lokala sändningarna helt enkelt. Eftersom det till en viss del var genom aktiviteter av personer inom Folkpartiet som den utveckling som såg ut att ske omintetgjordes, är jag glad att kunna konstatera att de regionala sändningarna kommer att vara kvar vid TV 4:s tillstånd. Det innebär att den lokala förankringen bevaras. Det är bra att vi får regler också i lagen som kommer att leda till att man säkerställer dessa regionala sändningar.

Prot. 1996/97:102

14 maj

*vissa ändringar i
radio- och tv-lagen
m.m.*

Det här är naturligtvis, om man vill hårdra vissa saker, en form av reglering, som Nils Fredrik Aurelius var inne på. Det är möjligt att utvecklingen framöver kommer att leda till en situation där det inte finns något behov av reglering över huvud taget av t.ex. regional verksamhet. Men så länge som vi har bara en markbaserad TV-kanal som är inrättad för fristående programföretag och så länge tillgången på frekvenser är begränsad, är det rimligt att man har den ordning som nu gäller. Jag kan inte se att det innebär något svårartat anslag mot yttrandefriheten.

Det som har större relevans för yttrandefriheten är en annan fråga, som också förekommer i det här betänkandet om än något marginellt, nämligen detta med Massmedierådet som tidigare har diskuterats här i kammaren. Om jag inte har helt felaktig information har Massmedierådet varit inne på just TV 4-frågan. Detta i sig antyder att det är litet svårt att hitta meningsfulla arbetsuppgifter för detta organ.

Jag tror att Nils Fredrik Aurelius har helt rätt i sin bedömning att ett organ av detta slag antingen får arbetsuppgifter som är tämligen meningslösa, och då är organet onödigt, eller börjar ta sig an uppgifter som har något slags substans, och då är organet farligt. Det innebär att organet har skapat någon form av politiskt instrument för att på något sätt – det är inte närmare definierat hur – gripa in i massmediernas verksamhet. Detta skall man naturligtvis vara oerhört försiktig med i ett demokratiskt samhälle.

Den viktiga frågan när det gäller mångfald inom medierna är att det finns en frihet att etablera nya medier. Den debatt som följer efter denna kommer just att handla om nya radiokanalers möjlighet att existera. Men det är detta som är det väsentliga, och det är det som är statens och den politiska sfärens roll i massmediepolitiken, att se till att det finns goda möjligheter att etablera och driva vidare medier i olika former. Man skall inte genom något politiskt ingripande eller genom ett massmedieråd ändra på saker och ting i efterhand eller utfärda diverse hotelser och vad det nu kan vara fråga om. Skall detta råd ha en meningsfull funktion är rådet riskabelt. Eftersom det inte går att hitta någon meningsfull verksamhet för detta organ är det lika bra att det avskaffas.

För att vinna tid yrkar jag bifall bara till en reservation, nämligen reservation nr 7 där Massmedierådet berörs.

Anf. 93 KENNETH KVIST (v):

Herr talman! När det gäller föreliggande ärende finns det två reservationer från Vänsterpartiet. I övrigt har vi anslutit oss till regeringens förslag. Den ena av dessa reservationer går ut på att vi anser att det krävs en bättre uppföljning av om de regionala villkoren uppfylls och om att vi har programverksamheter och sändningar som till sin karaktär är regionala. Detta skall då givetvis ske utan att den redaktionella integriteten kränks.

När det gäller den andra frågan anser vi att Rådet för mångfald, Mångfaldsrådet, borde utvecklas till en statlig utredning eller en parlamentarisk utredning med representation för samtliga riksdagspartier där man tar ett helhetsgrepp på den fortgående koncentrationen inom medierna.

De borgerliga har i sin reservation nr 7 gjort det något märkliga påståendet att de inte ser att det finns en koncentration inom medierna. De

tror att detta att det förekommer fler kanaler på olika områden i sin tur leder till att mångfalden ökar. Så är inte fallet.

Det finns en fortgående koncentrationsprocess beträffande ägande och maktställning på medieområdet. Medierna styrs av kommersiella villkor, vilket leder till mer och mer likriktade medier. Det är också en fortgående process. Det är klart att det är fler lokalradiostationer som spelar musik och det är fler gratistidningar som delas ut, men frågan är om detta ökar det mediala utbudet i egentlig mening, dvs. när det gäller åsiktsspridning, mångfald och olika alternativa rösters möjligheter att nå ut.

Snarare äger det rum en fortgående koncentration av ägandet inom varje medieområde. Dagspressen är oerhört dominerad av borgerliga tidningar. Detsamma gäller utgivning av tidskrifter, radio och TV, bokutgivning, film, video och fonogram. Mäktiga finansgrupper etablerar sig och stärker sitt grepp på det ena medieområdet efter det andra. De tenderar också att etablera sig inom en rad medieområden och sprida ut sig över hela fältet, eftersom de har upptäckt att detta har en stor politisk betydelse.

Det pågår verkligen också en internationalisering här. Internationella medier, stora mediekoncerner och mediemoguler, söker sig in på den svenska marknaden. Ägarkoncentration och makt över medierna har även konkret kunnat påverka politiska maktförhållanden. Det finns ju exempel på hur man kunnat utnyttja en dominerande ägarposition inom medierna för att nå politiska framgångar.

Vi menar att Mångfaldsrådet i huvudsak bedriver ett bra arbete. Men det borde breddas och ha en så tydlig målinriktning att yttrandefriheten och mångfalden kan ökas samtidigt som det kan ta ett helhetsgrepp så att man kan angripa koncentrationen på medieområdet.

Anf. 94 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik:

Herr talman! Kenneth Kvist oroar sig över koncentrationen inom medierna. Det är klart att det förekommer att tidningar slås samman eller samarbetar på olika sätt. Men det avgörande är ju ändå om det kan tillkomma någonting nytt.

Som också Håkan Holmberg var inne på är friheten att etablera på marknaden det som korregerar den process som ofta förekommer, nämligen att olika medier läggs samman eller slås ut. Om man inte stänger möjligheterna till nyetablering, vilket man uppenbart försöker att göra när det gäller lokalradion som är nästa ärende, är det helt klart att mångfalden kommer att öka, något som vi snart kommer att få se ännu mera av genom den nya tekniken, inte minst inom TV.

Emellertid vill jag ställa en fråga till Kenneth Kvist: Vad är det för tanke bakom att politiker i ett slags förstärkt eller förändrat mångfaldsråd skall granska medierna? Vad är det för poäng med att det just skall vara politiker som skall granska de åsikter som produceras och förs fram i de olika åsiktsproducerande företagen?

Anf. 95 KENNETH KVIST (v) replik:

Herr talman! Det är inte sagt, och skall inte vara så, att politiker skall granska åsikter som skall föras fram. Men däremot skall politiker skapa ett regelverk och en lagstiftning som gör att det verkligen blir möjligt att

Prot. 1996/97:102

14 maj

*vissa ändringar i
radio- och tv-lagen
m.m.*

olika åsikter kommer fram, så att vi inte får en stark maktkoncentration och därmed likriktning av medierna. Det är det som är problemet, och det är det som håller på att hända i bl.a. vårt land men också internationellt.

Varför skall enbart kapitalstarka grupper, som har råd att köpa in sig i och köpa upp olika medieföretag och till sig koncentrera makten, ha makten över det fria ordet som ju borde tillhöra alla? Medierna borde vara öppna. Därför är det nödvändigt att föra en samhällspolitik som begränsar tendenserna till maktkoncentration.

Anf. 96 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik:

Herr talman! Det som Kenneth Kvist säger är ganska avslöjande. Han vill ha ett politiskt inflytande, så att inte vissa grupper och vissa åsikter kommer att dominera alltför mycket. Han sade ju för övrigt redan i sitt första inlägg, *en passant*, att det finns en stark dominans av borgerliga tidningar, vilket han tydligen inte ansåg vara bra.

Frågan är då hur ett ytterligare politiserat mångfaldsråd i så fall skall ta sig an uppgiften att ändra på detta. Kan Kenneth Kvist kanske precisera något? Innebär det t.ex. att ett sådant råd skall förbjuda vissa tidningar att gå samman? Eller skall man kanske, om vi nu håller oss till etermedier, tänka sig att dra in tillstånd om det sker ägarförändringar i ett bolag? Vad gör man i så fall med ett börsnoterat bolag där det faktiskt sker dagliga ägarförändringar, om än i liten skala?

Anf. 97 KENNETH KVIST (v) replik:

Herr talman! Det handlar inte om att förbjuda några som helst åsikter att komma fram. Det borde väl Nils Fredrik Aurelius ha förstått, herr talman. Det handlar om att se till att garantera att olika åsikter kommer fram, något som en koncentration av ägande och makt över medier är ett hot mot. Då gäller det att ha ett regelverk som motverkar maktkoncentrationstendenser osv. Sedan är det naturligtvis en sådan här utrednings sak att se till att detta sker på ett sätt som gör att möjligheten att framföra åsikter inte beskärs för någon.

Tanken med att bekämpa maktkoncentrationen inom mediesfären, att se till att de publicistiska intressena får råda och vara starkare än de rent kommersiella eller ekonomiska intressena, är ju att säkra det fria ordet. Det skall vara så fritt och så brett som möjligt.

Anf. 98 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag vet inte om Kenneth Kvist hör till dem inom Vänsterpartiet som fortfarande anser sig vara kommunister. Men det är ju alldeles uppenbart att bakom det han sade här i talarstolen finns det i alla fall en klassisk marxistisk idé, nämligen detta att produktivkrafterna genom något slags inneboende egenskaper obönhörligt driver fram mer och mer koncentration. En gång i tiden gällde detta för allting. Numera tycks det vara begränsat till massmedierna.

Men om man nu ser på verklighetens produktivkrafter, om jag nu får fuska i marxismen ett litet tag, är ju utvecklingen precis den motsatta. Det har tillkommit nya TV-kanaler och det är alltfler möjligheter för människor att sända radio – det finns restriktioner i Sverige, men detta gäller i princip – med väldigt litet pengar investerade. Vi har hela Internet som i

princip ger alla som har tillgång till datorer, och de blir fler och fler, möjlighet att koppla upp sig till snart sagt varenda tidning av intresse i världen.

Det som nu diskuteras seriöst är ju om den traditionella pressen har någon framtid i detta helt förändrade och mycket mer mångsidiga medielandskap. Så här finns problem att diskutera, men inte nödvändigtvis de som ingår i Kenneth Kvists, tyvärr, litet fyrkantiga analysmodell.

Jag måste instämma i Nils Fredrik Aurelius fråga: Vad skall dessa politiker egentligen göra, som inte innebär att man kliver in och börjar att reglera sådant som i ett fritt samhälle inte får regleras?

Anf. 99 KENNETH KVIST (v) replik:

Herr talman! Det har aldrig yrkats att några politiker skall gå in och reglera vad redaktioner får, och inte får, skriva om eller liknande. Det är dumt och oförskämt att påstå något sådant.

Men visst finns flera kanaler. Vi har en växande finansgrupp, den som brukar kallas Kinnevikgruppen eller Stenbeckgruppen, som för närvarande äger fem TV-kanaler med helt dominerande inflytande. De har också ett stort inflytande i TV 4, men där delar de maktpositionen med familjen Wallenberg, som dock anses starkare eftersom den samverkar med vissa andra aktieägare. Vi ser alltså två av de gamla klassiska finansfamiljerna, eller utlöpare av dem, som mer och mer etablerar sig inom medierna och skaffar sig ett allt starkare grepp.

Det är också så att Stenbeckkoncernen äger mer och mer av pressen, mer och mer av bokutgivningen, mer och mer av moderna datorbaserade medier osv. Det är verkligen ett exempel på en mediekoncern som har växt fram och som håller på att ytterligare förstärka sin makt över medieområdet. Det är klart att detta leder till en koncentration och att det i detta också finns risker för en åsiktsmässig likriktning.

Anf. 100 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Herr talman! Om det verkligen vore så att Stenbeck eller någon annan i branschen med all kraft gick in för att åsiktsmässigt likrikta – låt oss säga efter Berlusconi-modellen eller något sådant – TV-kanaler och tidningar som ligger inom sfären, då skulle det kanske finnas skäl att föra diskussioner i de termer som Kenneth Kvist gör. Men jag tror inte att någon i Sverige känner igen sig i detta. Det är klart att det finns potentiella risker, och det gör det med allting här i världen. Men huvudmedlet mot sådana risker är ändå att det står fritt för vem som helst i övrigt – andra finansgrupper, andra typer av intressenter såsom stora organisationer och t.o.m. politiska sådana – att etablera sig som motvikt.

Kenneth Kvist svarade på Nils Fredrik Aurelius fråga, en fråga som jag också ställde, med att politikerna inte skall gripa in i några detaljer utan att det handlar om regelverk och lagstiftning. Jag tror tyvärr att det är en illusion att det går att lagstifta bort koncentration av det här slaget. Det finns ju väldigt goda möjligheter att kringgå lagen genom att använda bulvaner och hålla på att tricksa, så huvudlinjen måste vara den fria etableringsrätten.

Anf. 101 KENNETH KVIST (v) replik:

Herr talman! Än så länge har vi inte sett någon s.k. Berlusconi-effekt i Sverige, och det är ju bra. Men det handlar ju om att ett sätt att driva medier, nämligen kommersiellt baserat på blott kommersiella hänsyn, leder till en strömlinjeformning och likriktning av kulturellt innehåll och av åsiktsinnehåll. Riskerna med detta är uppenbara, vilket just exemplet Italien visar med all önskvärd tydlighet. Därför måste det finnas ett regelverk. Det är inte så att svenska kapitalister är vare sig bättre eller sämre än sina kolleger i andra länder. Det gör att det måste finnas vissa regler som motverkar maktkoncentrationen på medieområdet.

Anf. 102 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Riksdagen skall i dag ta ställning till en i hög grad pragmatisk proposition. Annonssreglerna liberaliseras så att den högsta tillåtna annonstiden ökar från åtta till tio minuter mellan kl 19.00 och 24.00, detta för att TV 4 även fortsättningsvis skall åta sig att sända regionala program på fasta tider i sina sändningar.

Vidare skall det finnas möjlighet för staten, när den ger sändningstillstånd, att ställa villkor på både regionala sändningar och regional produktion. Inget politiskt parti har några invändningar om annonstidens placering och utökning när det är *peak time*. Men Moderaterna passar i detta sammanhang på att vädra några av sina gamla käpphästar för att profilera sig som eternas frihetsparti, ibland tillsammans med Folkpartiet. Man låtsas inte om att riksdagen med en mycket stor majoritet gång på gång röstat ned deras förslag.

Att ställa villkor på regionala sändningar för att kunna ge ett TV-företag sändningstillstånd kallar Moderaterna för ett yttrandefrihetsbegränsande villkor som de inte accepterar, enligt reservation nr 1. Det är verkligen att ta i. För det enskilda TV-företaget inskränks visserligen dess möjligheter att agera, men den reella yttrandefriheten ökar ju om många röster i olika regioner kommer till tals. Regionalisering kommer inte heller att åläggas alla TV-bolag som söker sändningstillstånd. Att ställa detta villkor på TV 4, som är den enda rikstäckande TV-kanalen i marknätet som finansieras med reklam, kan inte anses ohemult.

Moderaterna talar i olika sammanhang om marknätet som stolpnätet, för att det skall låta urmodigt. Trots att detta marknät når ut till hela svenska folket motsätter sig Moderaterna att det skall digitaliseras. Detta skulle givetvis innebära mycket klara konkurrensnackdelar för *public service* och TV 4 eller, med Moderaternas förslag, ökade kostnader för dem för att gå över till satellit. Inte skulle det gagna svenska folkets möjligheter att se bra TV precis!

Bortsett från detta kan man förutspå att även digitala satellitsändningar kommer att innebära ett starkt ökande utbud. I ett längre perspektiv, och som motvikt till en utslätad monokultur, är det viktigt att slå vakt om vår svenska kultur, vårt svenska språk och våra regionala särarter.

Jag skulle önska att Moderaterna återgick till sin gamla kulturkonserverativa syn, och inte bara spelade med på mediemarknadens villkor och följde dess önskan om så få restriktioner som möjligt. Det gäller både utbud och reklamtider. Genom att man öppnar vägen för mer reklam, som Moderaterna vill, kommer utbudet att styras mot utslätade och ointressanta produkter. Dessutom kan mycket reklam verka störande i sig. Jag

tycker att Nils Fredrik Aurelius har en något godtrogen inställning till reklamens välsignelse i alla lägen. Vi socialdemokrater motsätter oss i alla fall en annonsvolym enligt de mer generösa bestämmelserna i EG:s TV-direktiv.

Åsiktsannonser i det dominerande och i privatlivet påträngande mediet som TV är, är ett annat kärt trätoämne. Vi har ingen anledning att ta bort TV-lagens 5 § med förbud mot annonser som syftar till att vinna stöd för politiska och religiösa åsikter. I en demokrati är det fria meningsutbudet en hörnsten. Åsikterna skall komma fram i en öppen och fri debatt. De stora penningstarka partierna skulle naturligtvis få chansen att verkligen nöta in sitt budskap om denna reklam tilläts, och de små skulle missgynnas. Är verkligen en dylik åsiktskommersialisering något att stå upp för? En annan avart vi är förskonade ifrån i Sverige är den negativa åsiktsreklam som finns i USA. Den innebär att man förtalar sin motståndare, ibland grovt, utan att denne får komma till tals.

Folkpartiet anser i sin reservation att eventuella tendenser till monopolisering av det fria ordet skall motverkas. Maktkoncentrationen har dock inte ökat, säger man. Jag vågar inte ha någon klar uppfattning om den saken, men jag tror i alla fall att presstödet har haft en mildrande påverkan och bromsat en utveckling mot maktkoncentration på pressidan. Folkpartiet vill dock avveckla detta presstöd på sikt.

Vänstern tycker att Mångfaldsrådet är för tandlöst, och av det skälet skall ersättas av en parlamentarisk beredning som skall komma med reella lagförslag när det gäller maktkoncentration. Folkpartiet uttrycker farhågor för att rådet kan vara inskränkande för yttrande- och informationsfriheten, och vill därför att det avskaffas. Majoriteten anser att rådet skall finnas kvar åtminstone tills vidare. Rådet har kommit med värdefulla påpekanden när den proposition som vi nu debatterar skrevs. Om ett programföretag har fått sändningstillstånd har företagets ägare ansvar för att villkoren är uppfyllda under tillståndsperioden även om ägarbilden under tiden ändras, har Mångfaldsrådet påpekat. Rådet skall följa utvecklingen över en längre tid och avge ett betänkande 1998. Låt oss vänta med vår dom över detta råd till dess!

Vänsterns reservation innebär att regeringen skall utvärdera hur de regionala villkoren uppfylls. Det är vi socialdemokrater också motståndare till. Vi tycker inte att detta skall utredas i särskild ordning. Det ankommer på Granskningsnämnden att se till att radio- och TV-lagen följs.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 103 NILS FREDRIK AURELIUS (m):

Herr talman! Catarina Rönnung efterlyser en mer kulturkonservativ syn från t.ex. min sida. Jag står absolut för en sådan liksom jag tror på det svenska språket och vill slå vakt om det. Men jag är helt övertygad om att regleringar är det sämsta sättet att försöka slå vakt om sådana värden. De måste kunna bäras fram på annat sätt, som har att göra med så mycket annat här i samhället än mediepolitiken. Det gäller t.ex. skolpolitiken.

Catarina Rönnung säger också att jag tror på reklamens välsignelser. Nej då, jag antydde t.o.m. i mitt huvudanförande att inte allting är så roligt med reklamen. Jag kan t.o.m. säga att det finns reklam som är lika dålig som en del TV-program som jag själv inte gärna ser på. Men man måste också komma ihåg att reklamen och de intäkter den ger är en förut-

sättning för dessa fristående bolags möjligheter att bedriva god verksamhet eller t.o.m. att överleva.

Beträffande åsiktsannonseringen tycker jag att hela Catarina Rönnungs anförande bygger på en föreställning om TV-mediets oerhörda genomslagskraft som egentligen är förlegad. Det var möjligen berättigat att tänka och tala på det sättet när vi hade en enda TV-kanal, eller ett par stycken. Men nu står vi inför en ökad mångfald, inte minst genom den nya digitaltekniken. Då blir inte den synpunkten lika tungt vägande längre. Det finns också en ren koppling till yttrandefrihetskraven.

Slutligen vill jag fråga Catarina Rönnung: Är det verkligen en väsentlig regeringsuppgift, som Socialdemokraterna uppfattar det, att regeringen skall ha synpunkter på hur många annonsminuter som skall förläggas till olika tidpunkter och i vilken omfattning i t.ex. TV 4?

Anf. 104 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Det är möjligt att också jag har en kulturkonservativ uppfattning när det gäller åsiktsreklam. På lång sikt tror jag att det möjligen kommer att bli svårt att stå upp för ett förbud mot åsiktsreklam. Men för min del är den här åsiktskommersialiseringen, som jag uppfattar den, av ondo. Det gäller särskilt när man för ut ett politiskt eller religiöst budskap. Det skall finnas andra vägar och kanaler i en fri och frisk demokrati, och man skall inte behöva nasa ut sina politiska produkter i ett så påträngande medium som TV trots allt är.

Jag kommer dessvärre inte ihåg frågan, men Nils Fredrik Aurelius får återkomma till den.

Anf. 105 NILS FREDRIK AURELIUS (m):

Herr talman! Jag tycker nog att Catarina Rönnung beskriver de socialdemokratiska politiska alstren litet väl negativt här när hon säger att det handlar om att nasa ut sina politiska produkter. Man kan väl ändå tänka sig en något mer neutral formulering, åtminstone om det egna partiets produkter.

Jag tycker inte riktigt om att Catarina Rönnung, när hon talar om kulturkonservatism, sätter något slags likhetstecken med en uppfattning som innebär att man skall förbjuda saker. Vi ser det absolut inte så. Det är ju många som är kulturkonservativa. Det handlar om att slå vakt om goda saker och värna om goda saker. Jag tror att det är en förlegad väg att tro att man kan göra det genom att utestänga alternativ.

Frågan var om Catarina Rönnung tycker att det är en rimlig regeringsuppgift att hålla på och intressera sig för hur de olika reklamminuterna i fristående etermedier fördelas under timmarna och under dygnet.

Anf. 106 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Jag tycker att det är rimligt eftersom det just var TV 4 självt som föreslog den här lösningen i sina diskussioner med regeringen. Tidigare har ju också riksdagen tagit ställning till det antal minuter som reklamtiden skall räcka. Jag tycker att det trots allt är högst rimligt.

Anf. 107 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Herr talman! Om det gäller att vilja skapa bättre arbetsvillkor för pressen t.ex. tror jag mera på att lindra pålagor, skatter och sådana saker än att arbeta vidare med presstödet som det har fungerat hittills.

Catarina Rönnung säger att hon tror att presstödet har bidragit till att motverka en koncentration inom medierna. Jag har suttit här och försökt komma på ett enda konkret exempel där man verkligen med säkerhet kan säga att det är så. Jag har inte lyckats. Frågan är ju verkligen om presstödet över huvud taget har haft den positiva effekt som var avsikten när det tillkom. Det skapades med goda syften, men många gånger har det mera skapat ett bidragsanpassat beteende från en del tidningar än något annat.

Sedan var det frågan om det här massmedierådet. Det är klart att man kan vänta med domen till 1998. Jag tror inte att de kommer att ställa till några katastrofer intill dess. Men detta är ju en principiell fråga. Skall eller skall inte politiska organ med diffusa uppgifter och diffusa mandat övervaka medieutvecklingen? Skall man i stället arbeta efter den normala metoden, då man identifierar ett konkret och påtagligt problem och sedan utreder det? Jag tycker ju att det är en betydligt bättre och mer begåvad metod.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 18 §.)

13 § Fortsatt giltighet av lagen om tillfälliga bestämmelser i fråga om tillstånd att sända lokalradio

Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande 1996/97:KU27

Fortsatt giltighet av lagen (1995:1292) om tillfälliga bestämmelser i fråga om tillstånd att sända lokalradio

Anf. 108 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Socialdemokratisk mediepolitik går ut på att allt skall förbli vid det gamla. Det går inte att tolka socialdemokratins passivitet i mediefrågorna på annat sätt. Under den förra nioåriga socialdemokratiska regeringsperioden fattades inte ett enda beslut för att möta de nya möjligheterna på medieområdet. Den nya socialdemokratiska regeringen har suttit i två och ett halvt år utan att egentligen åstadkomma något väsentligt nu heller.

Annorlunda var det under de tre borgerliga regeringsåren. Då drevs utvecklingen framåt. Men den utvecklingen lämnade inte Socialdemokraterna någon ro. Det enda substantiella de hittills har åstadkommit är att förhindra att nya privata radiokanaler etableras. De vill stoppa utvecklingen. De gillar inte den kommersiella privata radion.

Socialdemokraterna vet tydligen inte vilket ben de vill stå på. Det verkar nu som om de på ett snabbspår i stället vill att *public service*-TV t.ex. skall kommersialiseras genom införande av betal-TV. Det innebär ju att den genuina principen om att *public service*-kanalerna skall ställa samma program till alla medborgares förfogande för samma kostnad skall

Prot. 1996/97:102
14 maj

*vissa ändringar i
radio- och tv-lagen
m.m.*

*Fortsatt giltighet av
lagen om tillfälliga
bestämmelser i fråga
om tillstånd att sända
lokalradio*

*fortsatt giltighet av
lagen om tillfälliga
bestämmelser i fråga
om tillstånd att sända
lokalradio*

överges. Det här betyder att licensbetalarna skall få betala för programmen två gånger. Människor som bor utanför tätorternas kabelområden uteslås ifrån vissa program.

Sedan i december 1995 får inte några nya radiokanaler etableras. Den s.k. stopplagen förhindrar det. Nu är det tredje gången som den döda handen skall läggas över den privata radion. Stopplagen skall förlängas till den 31 december 1998, dvs. över nästa val. Jag tycker att Socialdemokraterna är ganska modiga som vill möta väljarna med det här beslutet bakom sig.

Tanken har hela tiden varit att nya regler skall införas för den privata radion. I avvaktan på det skall stopplagen gälla. Regeringen tillsatte ju en utredning som skulle föreslå nya regler. Den utredningen har nu varit ute på remiss. Utan att överdriva kan man väl säga att utredningens förslag har totalhavererat. Det har ju både utredningens ordförande och kulturministern nu också insett. Förslagen är ogenomförbara. I stället skall man nu föra ett slags dialog, som det heter, med branschen om vad man kan göra.

Den enklaste dialogen som regeringen skulle kunna föra är ju att meddela branschen att privatradion under lång tid framöver får leva under de regler som de med all rätt anser sig garanterade i gällande lag.

Sanningen är ju den att Socialdemokraterna inte vet vad de skall göra nu. De har, inklusive det här beslutet, ägnat sig åt att förlänga stopplagen. Det är två och ett halvt år sedan den frågan aktualiserades första gången. De har alltså inget besked att ge om vad de tänker göra under den här nya stopperperioden. Besluten om stopplagen börjar ju likna ett slags permanentning av de här bestämmelserna. Min uppfattning är att det egentligen inte finns något annat att göra än att häva stopplagen för att uppfylla de intentioner som finns med den här typen av lagstiftning.

Sedan gammalt vet vi att Socialdemokraterna inte har någon särskilt stark känsla för företagande och företagsamhet. De har svårt att förstå skapandets villkor. De tror att det går att behandla företagare och branscher nästan hur som helst.

Den privata radion är en helt ny bransch, en ung bransch. Det kommer att ta flera år innan den så att säga sätter sig. Det var bl.a. bakgrunden till att vi gav den förutsättningar att planera på lång sikt. Det tar lång tid för en helt ny bransch att hitta sina former.

Socialdemokraterna tror att det går att utvärdera en helt ny verksamhet redan efter något år. Ingen kan faktiskt i dag säga hur privatradion kommer att utvecklas, men Socialdemokraterna tror sig uppenbarligen kunna det.

Långsiktigheten i verksamheten har nu brutits i och med stopplagen och hoten om helt nya regler för verksamheten. Ingen ansvarig i regeringen kan i dag säga vad som skall hända med privatradion.

Min fråga är då: Hur kan någon tro att en sådan osäker framtid där man t.o.m. kan bli av med sitt sändningstillstånd främjar investeringar och satsningar på framtiden? 2 000 anställda – helt nya jobb – lever i ovisshet och får inga besked. De 2 miljonerna lyssnarna får det inte heller.

Herr talman! Trots den bakgrund jag har tecknat är min prognos att privatradion kommer att få leva vidare i huvudsak med de villkor som den har i dag. Ingen regering borde ta risken att behöva betala omfattande

skadestånd för indragna eller förändrade koncessioner. Ingen regering borde i dessa dagar kunna ta ansvar för att minska statskassans inkomster med i runda tal 100 miljoner kronor. Ingen regering borde våga sätta sig över 2 miljoner lyssnares preferenser.

Herr talman! Mot bakgrund av vad jag nu har sagt föreslår jag avslag på utskottets betänkande och bifall till reservationen.

Anf. 109 OLA KARLSSON (m):

Herr talman! Dagen inleddes med en aktuell debatt. Det gällde företagsklimatet. Anders Sundström stod i talarstolen och talade sig varm för företagsamhetens villkor. Det blev t.o.m. applåder efter Anders Sundströms tal om att antalet jobb i den privata industrin hade ökat. Jag vet inte om Kurt Ove Johansson var med och applåderade, men andra socialdemokrater applåderade budskapet.

Nu, några timmar senare, debatterar vi hur vi skall förlänga en lag som förbjuder nyetableringar i delar av en framtidsbransch, mediebranschen. Vi debatterar stopplagen som syftar till att förbjuda etableringar av nya företag och nya arbetsplatser.

Vi gör det därför att majoriteten vill göra det möjligt att införa ytterligare regelverk litet senare. Majoriteten vill ta bort rätten att driva verksamhet för 83 företag, 83 arbetsplatser. Sedan vill man dela ut tidsbegränsade rätter till ungefär 60 företag. Man vill principförbjuda ägarförändringar, principförbjuda produktutveckling och produktförändringar och införa en omfattande byråkratisk kontrollapparat.

Det hade varit intressant att ha Anders Sundström här för att se hur det svenska företagsklimatet hanteras i verkligheten, när man skall gå från ord till handling i riksdagen. Med det här förslaget visar ju socialdemokraterna att man ingenting förstått och ingenting lärt om företagandets villkor. I stället släpas betonghäckarna fram för att stoppa de nya företagen och stoppa de nya jobben.

Att socialdemokraterna gör det här gör mig kanske inte riktigt så förvånad som att Centern ställer upp på att förbjuda ny verksamhet. Det har ju i alla fall tidvis funnits ett företagarintresse inom Centern.

Effekten av förslagen blir att den företagare som har köpt en sändningsrätt av staten och kanske investerat 5 miljoner kronor i stationsutrustning och tillstånd, får uppleva att sändningsrätten som gällde vid inköpet och som priset baserades på i ett slag tas bort av en klåfingrig politisk majoritet.

Stopplagen som hindrar att nya tillstånd ges under de kommande åren, upphävandet av förlängningen av tillstånden vid utgången av år 2000 och begränsningen av framtida tillståndsperioders längd kommer att hämma utvecklingen av branschen. Vem vill investera mångmiljonbelopp i en verksamhet vars framtid enbart präglas av osäkerhet?

Herr talman! Yttrandefriheten, liksom tryckfriheten i Sverige, grundas på ett antagande om att mångfalden bäst skyddas och stärks av etableringsfrihet. Det skall råda stor frihet att ge ut och distribuera medieprodukter och pröva deras ekonomiska bärkraft.

Grunden för att yttrandefrihetsgrundlagen tillåter lagstiftning om tillstånd och villkor för att sända radioprogram i eteren ligger i behovet av att på något sätt ordna användningen av radiofrekvenser. Det tekniska utrymmet har varit mycket begränsat och det har varit skälet till den tillåtna

*fortsatt giltighet av
lagen om tillfälliga
bestämmelser i fråga
om tillstånd att sända
lokalradio*

regleringen. I dag ser vi mycket stora förändringar på medieområdet och radioområdet. Den digitala tekniken medger ett stort antal nya kanaler och tjänster. Via Internet kan man i dag lyssna på över 300 radiokanaler direkt. I en miljö med ett stort antal tillgängliga frekvenser och kanaler minskar behovet av system för fördelning av frekvenser.

Stopplagen som förhindrar och förbjuder att i dagsläget ytterligare 20-30 radiostationer etableras framstår som högst tveksam vid beaktande av yttrandefrihetslagens 3 kap. 2 § andra stycket, som anger att sammanslutningar skall ha möjlighet att få tillstånd att sända ljudradioprogram i den utsträckning som tillgängliga radiofrekvenser medger.

Inom ramen för dagens tekniska begränsningar för etermedier borde det vara lyssnarna som genom sina fria val avgör vilka program som skall ha förutsättningar att distribueras i etern. Det kan inte vara, och får inte vara, politiskt grundat godtycke som avgör vilka begränsningar som skall göras av radiosändningarna. Det är inte Kurt Ove Johansson som skall avgöra vad som är mångfald och vad som tilltalar lyssnarna. Det kan lyssnarna göra själva.

Den privata lokalradion infördes 1993 för att främja mångfald och yttrandefrihet. Syftet var att skapa en radioform fristående från politisk styrning av programinnehåll och att ge en mångfald aktörer möjlighet att vitalisera och utveckla radion.

Den privata lokalradion har blivit en lyssnarmässig succé. Över 2 miljoner människor lyssnar dagligen på privat lokalradio. På vissa orter är lokalradiolyssnandet större än lyssnandet på P 1, P 2, P 3 och P 4. Siffrorna visar att den privata radion lyckats erbjuda koncept som tilltalar och lockar lyssnarna.

När man tittar på koncessionsområdena kan man på område efter område konstatera att det är en succé, att mångfalden har ökat. I Norrköping är lyssnandet i åldrarna 20–34 år i genomsnitt 55 % för de statliga kanalerna och 76 % för den privata lokalradion. Här faller lyssnarna sin mycket tydliga dom. Det är den privata lokalradion som tilltalar lyssnarna. Lyssnarna menar att mångfalden har ökat i Norrköpings koncessionsområde. Där kan man i dag lyssna på East FM, Gold 105, Radio FM Linköping eller 106,9 Megapol.

Jag skulle avslutningsvis vilja fråga Kurt Ove Johansson på vilket sätt mångfalden skulle förbättras och öka genom att vi inte tillåter att fler frekvenser delas ut. Det finns ett stort antal lediga frekvenser, färdiga att användas. På vilket sätt gagnas mångfalden av att de frekvenserna inte får nyttjas?

Med det yrkar jag bifall till reservationen.

Anf. 110 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Låt mig redan från början slå fast att den privata lokalradion har kommit för att stanna. Ingen har seriöst föreslagit att lokalradion skall förbjudas. Som ordförande i Lokalradioutredningen har jag åtskilliga gånger givit uttryck för att jag är beredd att medverka i en process som skapar så goda utvecklingsmöjligheter som möjligt för en privat lokalradio som bygger på yttrandefrihetsgrundlagens fundamentala principer.

Vad det ytterst handlar om är att förverkliga de mål för lokalradion som riksdagen beslutade om 1993. Jag skulle vilja säga att det förhållandet att vi nu hamnat i den här situationen hänger samman med den brist på demokratiskt sinne som Birgit Friggebo faktiskt gav uttryck för när hon lade fram sin proposition till riksdagen i början av 1993. Den propositionen drevs faktiskt igenom med hjälp av Ny demokrati. Man körde med minsta möjliga marginal över halva riksdagen. Att propositionen inte höll måttet för ett riksdagsbeslut brydde man sig helt enkelt inte om. På den tiden var det maktspråk som gällde, ingenting annat.

Det var egentligen väldigt osvenskt att göra på det här sättet. Enligt min uppfattning bör man i frågor av yttrandefrihetskaraktär försöka samla en så bred majoritet som möjligt bakom ett ställningstagande. Jag vågar därför säga att vi definitivt inte skall göra om det misstag som Birgit Friggebo gjorde för fyra år sedan, när hon med Ny demokratis hjälp genomdrev lokalradiolagen.

Det stod redan från början klart att en förändrad politisk situation skulle kunna ställa till besvärligheter. Det är oerhört viktigt att man när man handlägger den här typen av frågor ser till att det finns breda majoriteter. Oavsett vad som händer i ett politiskt val skall en bransch ändå veta vilka regler som kommer att gälla, oberoende av vilka som sitter vid makten. Det är nog faktiskt så, Birgit Friggebo, att din politiska okänslighet i en viktig fråga i hög grad har bidragit till att vi behöver föra den här debatten i dag.

Ola Karlsson! Den diskussion som vi skall föra i dag är inte beroende av den utredning som jag satt som ordförande i eller av den proposition som har signalerats eventuellt bli framlagd hösten 1997. Det gäller nu en förlängning av lagen 1995:1292 om tillfälliga bestämmelser i fråga om tillstånd att sända lokalradio, ingenting annat. Som sagts här tidigare föreslås den få gälla fram till utgången av 1998.

De argument som jag framförde här i kammaren när lagen antogs är giltiga också i dag. Jag kan därför egentligen nöja mig med att hänvisa till dem. Birgit Friggebo och Ola Karlsson har i dag faktiskt inte heller tillfört den debatt som nu förs något som helst nytt.

Den reservation som har fogats till betänkandet vittnar, som jag ser det, om att reservanterna inte riktigt har förstått vad som stadgas i yttrandefrihetsgrundlagen. Reservanterna tycks tro att det i bestämmelserna i 3 kap. 2 §, som Ola Karlsson hänvisade till, endast anges kvantitativa mått, dvs. att ju fler frekvenser som utnyttjas, desto större yttrandefrihet blir det, men så är det faktiskt inte. I YGL:s stadgande om vidaste möjliga yttrandefrihet ligger framför allt en kvalitativ önskan att upplåtelse av frekvenser sker så, att en mångfald av åsikter erhålls. Sändningsmöjligheterna skall fördelas så att många olika intressen kan använda sig av mediet.

Detta innehåll i yttrandefrihetsgrundlagen har reservanterna missat och därför hamnat helt fel. Det övergripande synsättet bakom yttrandefrihetsgrundlagen är att samhället och den enskilde gynnas av att radiofrekvenserna används på ett så varierat sätt som möjligt.

När reservanterna hänvisar till Lagrådet blir reservationen fullständigt missvisande. Då bortser man från vad Lagrådet egentligen har sagt. Lagrådet konstaterade nämligen att om det kan fastställas att de som under lagens giltighetstid förväntas kunna få tillstånd till sändningar

*fortsatt giltighet av
lagen om tillfälliga
bestämmelser i fråga
om tillstånd att sända
lokalradio*

*fortsatt giltighet av
lagen om tillfälliga
bestämmelser i fråga
om tillstånd att sända
lokalradio*

ingår i nätverksbildningar eller på annat sätt är så lierade med varandra att den eftersträvade mångfalden och lokala förankringen inte uppnås, kan en lag där det inte meddelas några nya tillstånd accepteras. Detta anfördes av Lagrådet, men det har totalt missats av reservanterna. Den beskrivning som jag nyss har gjort visar precis vad som har skett.

Jag måste säga att det är utomordentligt märkligt när Birgit Friggebo säger att den socialdemokratiska mediepolitiken har havererat. Vad är det egentligen som har havererat, Birgit Friggebo? Det är faktiskt den proposition som du tillsammans med de borgerliga partierna drev igenom 1993 som har havererat. Det är det som gör att vi nu står här och diskuterar hithörande frågor.

Du säger att du vill fortsätta på den inslagna linjen, men du anförde i propositionen att man skulle se till att det blir mångfald, inte nätverksbildningar. Hur ser det då ut i dag? I själva verket har vi, sedan propositionens lagförslag genomförts och blivit tillämpade, i stället för mångfald faktiskt fått ägarkoncentration, ingenting annat.

I princip har inte någon lokalanknytning kommit till stånd. Det har, som sagt, skett en ägarkoncentration, och resultatet har blivit inga eller få nya medieägare, för liten andel lokala sändningar, ett likriktat programutbud, ingen mångfald i förhållande till det stora frekvensutrymme som har avsatts för lokalradio. I den proposition som den borgerliga regeringen utarbetade framhöll ni själva att om en sådan här utveckling skulle komma till stånd, kunde resultatet inte beskrivas som mångfald.

Ni har nu fått den utveckling som vi från dåtidens opposition framhöll skulle bli resultatet av en alldeles för svag lagstiftning. Riksdagen ville inte ha detta utan något annat. Vi har krävt att man skall försöka leva upp till det ställningstagande och den utveckling som riksdagen egentligen uttalade sig för.

Mot den här bakgrunden blir man väldigt överraskad när Birgit Friggebo och, förmodar jag, också Ola Karlsson säger att vi bara skall låta den här utvecklingen fortgå. Jag har väldigt svårt att begripa varför man skall låta en utveckling som går stick i stäv emot det som man vill åstadkomma fortgå.

Det verkar vidare som om Ola Karlsson skulle ha skygglappar för ögonen när han talar om 83 självständiga företag. Resultatet har i stället blivit tre ägargrupper, ingenting annat. Resultatet av den proposition som vi fick 1993 har blivit ägarkoncentration, precis det som man i propositionen angav att man skulle motverka.

Katastrofen utgörs egentligen av Birgit Friggebos eget förslag. Om du hade haft litet bättre politisk fingertoppskänsla och demokratiskt sinnelag hade denna debatt inte behövts i dag.

Anf. 111 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Herr talman! Först vill jag erinra om att vi i denna kammare tillämpar en anglosaxisk debattmetod. Det betyder att den som talar vänder sig till ordföranden. Därmed betackar jag mig för att bli direkt tilltalad med ordet *du*.

Herr talman! Det verkar som att Kurt Ove Johansson ifrågasätter att det har fattats ett lagligt beslut i Sveriges riksdag om hur reglerna för privatradio skall se ut. Kurt Ove Johansson säger att det var brist på demokrati när beslutet fattades. Förslaget höll inte för ett riksdagsbeslut.

Jag tycker att det är en mycket allvarlig anklagelse från Kurt Ove Johansson att ifrågasätta att en majoritet i riksdagen fattar beslut. Vi skulle i så fall varje dag kunna vända oss emot den majoritet som nu finns därför att vi ogillar besluten. Men i demokratisk ordning accepterar vi att det är majoriteten som bestämmer.

Nu försöker Kurt Ove Johansson påskina att hela lagstiftningen har havererat och att den inte fungerar i praktiken. Sanningen är ju den att lagstiftningen är en succé. Vi har över 80 radiostationer. Vi har 2 000 engagerade, ofta unga, människor som gör allt för att utveckla verksamheten. Vi har varje dag 2 miljoner lyssnare. Den är en succé och fungerar i praktiken.

Kurt Ove Johansson säger att han skall se till att privatradion har kommit för att stanna. Det skall skapas goda utvecklingsmöjligheter. I själva verket håller han på att ta död på verksamheten på grund av den osäkerhet som finns om vilka regler som skall komma i framtiden, om företagen över huvud taget får behålla sina koncessioner eller inte.

Kurt Ove Johansson säger också att Ola Karlsson och Birgit Friggebo inte har tillfört något nytt i dag. Nej, det behövs inte. Vi tycker att den framsynta reglering som nu finns är bra – och det kommer att visa sig i ett historiskt perspektiv. Det nya är ett fortsatt stopp, och det har vi med kraft argumenterat emot.

Anf. 112 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tror att det är bra, Birgit Friggebo, om vi försöker att hålla oss till vad som egentligen har nämnts när vi försöker beskriva vad andra har sagt. Jag har över huvud taget inte sagt att riksdagsbeslutet från 1993 var odemokratiskt. Det är väl skäl att upprepa vad jag sade. Jag sade att Birgit Friggebo, som skrev propositionen och lade den på riksdagens bord, brast i demokratiskt sinne. Jag vidhåller det.

Vi har varit vana vid i Sverige när det gäller denna typ av frågor – yttrandefrihet och andra grundlagsfrågor – att en så bred samling som möjligt har skapats. De förslag som har gått till beslut har kunnat överleva även med en annan regering. Det är oerhört viktigt, och det är en väldig skillnad mot den beskrivning som Birgit Friggebo gav av vad jag sade.

Jag vidhåller att Birgit Friggebo saknade den politiska fingertoppskänsla som behövs vid lagstiftning inom ett sådant område.

Nu var det så, Birgit Friggebo, att det förslag till lokalradio som du önskade, och som riksdagen ställde sig bakom, skulle bli en lokalradio med mångfald i fråga om många självständiga lokala radiostationer. Förslaget skulle motverka nätverk. Men alla måste väl ändå medge i dag att det inte har blivit så.

I dag motsvarar 75 % av tillstånden tre ägargrupper. Det är i stort sett bara 10 % av stationerna som uppfyller de krav som propositionen ställde. Det är trots allt ett utomordentligt bra bevis för att den proposition som Birgit Friggebo lade fram inte har fyllt sina syften. Det borde Birgit Friggebo kunna medge.

*fortsatt giltighet av
lagen om tillfälliga
bestämmelser i fråga
om tillstånd att sända
lokalradio*

Anf. 113 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Herr talman! Kurt Ove Johansson ägnar sig åt att diskutera saker som hände för fyra fem år sedan. Han kan ännu inte komma över att han inte fick vara med och lägga sig i de beslut som riksdagen fattade. Tanken var att länsstyrelserna skulle fördela tillstånden, byråkratiska regler osv. Kurt Ove Johansson har varit inblandad i i stort sett alla mediepolitiska frågor som hanterats av denna riksdag de senaste 15–20 åren. Det är den nesan som gör att han med en sådan emfas driver denna fråga. Han kan inte se att vi befinner oss i ett helt nytt medielandskap. Människor över hela jorden kan numera meddela sig med varandra utan att Kurt Ove Johansson kan styra och lägga sig i dessa meddelanden. Vi lever i en helt ny värld. Det är dags att även Kurt Ove Johansson och Socialdemokraterna inser detta.

Jag var inte säker på att det jag gjorde var riktigt när vi lade fram propositionen om den privata kommersiella radion. Men jag inser det nu. Den lagstiftning som vi nu lever med var oerhört framsynt och egentligen före sin tid. Den är kanske världens mest frihetliga lagstiftning med minst inblandning av politisk styrning. Men Kurt Ove Johansson vill tillbaka till den gamla tiden med byråkrati, styrning, kontroll av innehåll och vilken profil som radioföretagen har. Låt lyssnarna själva avgöra detta. Låt det som finns inom tryckfrihetens ramar, nämligen etableringsfriheten, också styra inom mediepolitiken.

Anf. 114 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Men egentligen, Birgit Friggebo, borde jag förtjäna beröm från din sida. Jag försöker vara med och genomföra det som du ville skulle ske med den proposition du lade fram för ungefär fyra år sedan. Du kan inte förneka att i den propositionen sades det att vi skulle få självständigt, lokalt förankrade radiostationer och en utveckling mot ett fåtal dominerande kedjeföretag. Detta skulle motverkas. Det var precis vad du skrev i propositionen.

Jag konstaterar att det i dag har blivit precis motsatsen. 75 % av tillstånden domineras av tre ägargrupper. 10 % av stationerna uppfyller dina intentioner. Två av näten, NRJ och Z-Radio, är mycket centraliserade. Ägandet är koncentrerat. Annonsförsäljningssamarbetet är väl utvecklat. De egentliga programmen är gemensamma. Lokalt material saknas eller är mycket begränsat. Drygt 30 av tillståndshavarna finns i det nätet. Två av näten, Rix och Metropol, intar ett slags mellanställning. I Metropol är ägandet koncentrerat, men det förekommer en del lokalt programmaterial. I Rix finns det många lokala ägare. En hög andel av programmen är emellertid centralproducerade. Ca 25 tillståndshavare ingår i Rix- och Metropolnäten. Det femte nätverket, SRAB/Radio City, bedriver huvudsakligen annonsförsäljningssamarbete. Tillsammans finns det ungefär 15 tillståndshavare.

Vad vi konstaterade i utredningen var att koncentrationen fortsätter. Hur kan du då stå här och säga att du tycker att den här utvecklingen, som går stick i stäv med din proposition, är så väldigt bra?

Anf. 115 OLA KARLSSON (m) replik:

Herr talman! Sex timmar efter Anders Sundströms vackra ord om företagsklimatet visar Kurt Ove Johansson vad orden egentligen betyder. Här handlar det om att förbjuda nya företag och nya arbetsplatser i en verksamhet som är en del av en framtidsbransch. Det är litet beklämmande att se och höra.

Mycket av diskussionen här handlar om mångfald. Vad är mångfald, och hur styr man mångfald – för det är vad majoriteten vill göra? Man kan titta på ett av de områden där det har fördelats frekvenser efter det att stopplagen lades fram, nämligen västra Småland. Där lyssnar i dag 44,4 % av invånarna på privat lokalradio.

Det är stationer som inte skulle ha funnits i dag om Kurt Ove Johansson fått igenom stopplagen redan från början. Jag vill fråga Kurt Ove Johansson: Har mångfalden i västra Småland ökat eller minskat till följd av att vi där nu har två stationer fler än när stopplagen först lades fram? Har mångfalden ökat eller minskat?

Man kan på koncessionsområde efter koncessionsområde konstatera att lyssnarna uppskattar den privata lokalradion. På många ställen är det fler som lyssnar på de privata lokalradiostationerna än på P 1, P 2, P 3 eller P 4. Vad är det för fel i, Kurt Ove Johansson, att låta lyssnarna avgöra vilka program och vilka frekvenser de skall lyssna på?

Anf. 116 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Egentligen hjälper det knappast vad man säger när man debatterar med Ola Karlsson. Jag sade redan inledningsvis att lokalradion har kommit för att stanna. Det finns ingen som seriöst har föreslagit att lokalradiostationerna skall stängas. Likväl kan Ola Karlsson stå här i kammaren och säga att Kurt Ove Johansson vill stänga lokalradion. Det är ett ganska barockt påstående.

Vad vi vill åstadkomma är att det är det beslut som riksdagen ställde sig bakom 1993 och intentionerna utifrån YGL som skall förverkligas. Vi kan konstatera att vi har fått en ägarkoncentration som inte är önskvärd. Jag har nyss redogjort för denna. Vi måste när det gäller medieutvecklingen försöka att skapa ett regelsystem som innebär att det är mångfalden, i enlighet med vad som sägs i yttrandefrihetsgrundlagen, som skall vara gällande för framtiden.

Det är utomordentligt märkligt att de som tycker att den utveckling vi nu har bara skall få fortgå inte är oroliga över vad de ser. I princip överallt i Europa är länderna oroad för den ägarkoncentration som sker. Jag tycker att det är väldigt märkligt att t.ex. Ola Karlsson inte oroar sig över denna utveckling. Han nöjer sig med att det i princip är de som har den tjockaste plånboken som skall ha yttrandefriheten. Det är faktiskt inte det som skall gälla, enligt vår mening.

Anf. 117 OLA KARLSSON (m) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att jag inte får något svar på någon av mina två frågor. Den ena frågan var: Har mångfalden ökat eller minskat i koncessionsområde västra Småland, vars två privata lokalradiostationer icke skulle ha funnits i dag om Kurt Ove Johansson hade fått igenom

*fortsatt giltighet av
lagen om tillfälliga
bestämmelser i fråga
om tillstånd att sända
lokalradio*

stopplagen från början? Min andra fråga var: Vad är det fel på att låta lyssnarna avgöra vad som är mångfald eller inte?

När man lyssnar på debatten här får jag nästan intrycket att Kurt Ove Johansson inte riktigt vet vad beslutet gäller. Stopplagen förbjuder ett antal nya företag att etablera sig. Den förbjuder nya radiostationer att söka koncession och starta radiosändningar. Den förbjuder ett antal nya arbetsplatser som vi skulle kunna ha här i Sverige.

Vi behöver nya jobb. Vi behöver nya företag. Vi behöver ett signalsystem som talar om att riksdag och regering tycker att det är bra med nya företag och nya jobb. Vi behöver inte den typen av signalsystem som säger att det är politiker som Kurt Ove Johansson som skall avgöra vad som är lämpligt eller inte för lyssnarna att höra på eller vilka arbetsplatser som duktiga ungdomar skall kunna jobba på.

Anf. 118 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Det är egentligen som om man talar med en cementerad obelisk när man talar med Ola Karlson. Han vill tydligen inte lyssna på vad man säger. Jag vidhåller att det förslag som har lämnats till en början innebär ett sextiotial, sjuttiotial sändningstillstånd. Utredningen konstaterar också att de som redan finns i branschen också skall ha ett försteg i den nya organisationen.

Jag kan inte förstå det resonemang som Ola Karlsson för när han hävdar att t.ex. vårt förslag skulle innebära en negativ utveckling för sysselsättning och sådana saker. Om man skall ha en egenproduktion, som vi kräver, i stället för den centrala produktion som sker i dag, kan vem som helst på sina fem fingrar räkna ut att det måste bli fler sysselsättningstillfällen i ett sådant system. Det är alldeles uppenbart. Jag begriper inte riktigt hur Ola Karlsson kan resonera på det sätt som han gör.

Jag har här framför mig en kommuniké från Granskningsnämnden för radio och TV. Den visar en granskning som gjordes av NRJ-nätet. Man skriver följande: "Den genomförda granskningen visar att de tre stationernas sändningar skiljde sig mycket litet åt. Med några få undantag spelades samma låtar i samma ordning på alla stationerna. Enligt nämndens mening uppvisade sändningarna så stor inbördes likhet att de inte kunde anses uppfylla kravet att vara framställda särskilt för den egna verksamheten. Nämnden fann därför att de tre stationerna hade brutit mot bestämmelsen i 22 § lokalradiolagen."

Nu har NRJ – det vill jag gärna säga för att allt skall vara klart – förklarat att man skall följa tredjedelsreglen. Men det viktiga är: Vad är det för mångfald när stationerna sänder i stort sett samma program? Den mångfalden existerar inte. Det tycker jag att Ola Karlsson skall lägga på minnet.

Anf. 119 KENNETH KVIST (v):

Herr talman! Jag kan begränsa detta inlägg en del genom att Kurt Ove Johansson har uttalat en rad av de ståndpunkter som jag delar.

Det viktiga är att vi kan förverkliga intentionerna om mångfald i den lokala radion och se till att den faktiskt är lokal till sin karaktär. Vi ser exempel på att så inte blivit fallet med dessa kedjeföretag.

Hur kommer det sig? Jo, av att det finns en problematik som de borgerliga tillskyndarna av det rent kommersiella auktionsförfarandet bortser ifrån. De argumenterar genom att säga att yttrandefriheten bäst garanteras av etableringsfrihet. Men på etermedieområdet har vi inte etableringsfrihet. Ett auktionsförfarande, där den som har rätt att etablera sig är den som kan betala mest, innebär inte etableringsfrihet.

Det är inte frihet för den som inte har tillräckligt mycket pengar och därmed inte kan köpa ett tillstånd. Den mister ju sin möjlighet att etablera sig på området. Det betyder att den som hade några tusenlappar mindre än något av kedjeföretagen, deras bulvaner eller hur de nu handlar upp sina tillstånd, inte fick utnyttja sin frihet att komma ut i etern och inte hade någon chans att nå ut med sina programidéer, osv.

Detta är vad problematiken handlar om. Vi skall ha ett så brett och fritt system som möjligt, men det måste också vara ett system där vi verkligen kan försäkra oss om en mångfald och en lokal anknytning, som tanken var. Då gäller det att hitta ett system där inte bara pengar avgör om man skall ha en möjlighet att skapa olika kanaler. Det bör också vara möjligt att undersöka om man kan lösa frekvensutdelningen med en annan metod.

Till dess att ett sådant bra förslag, som samlar en politisk bredd, kan presenteras behöver vi en stopplag, ett andrum, så att vi inte låser upp alla kanaler i ett system som visar sig vara felaktigt och inte fyller sina syften. Därför yrkar jag bifall till konstitutionsutskottets betänkande.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 18 §.)

14 § Sveriges medverkan i Internationella valutafondens nya lånearrangemang

Föredrogs
Finansutskottets betänkande 1996/97:FiU16
Sveriges medverkan i Internationella valutafondens nya lånearrangemang
(redog. 1996/97:RB3)

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 18 §.)

15 § Riksdagens revisorers verksamhet under budgetåret 1995/96

Föredrogs
Finansutskottets betänkande 1996/97:FiU24
Riksdagens revisorers verksamhet under budgetåret 1995/96 (redog. 1996/97:RR1)

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 18 §.)

Föredrogs
Finansutskottets betänkande 1996/97:FiU25
Riksbankens förvaltning år 1996, m.m. (redog. 1996/97:RB1 och RR5)

Anf. 120 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Enligt regeringsformens 9 kap. 12 § är Riksbanken myndighet under riksdagen. Fullmäktig som riksdagen vägrar ansvarsfrihet är därmed skild från sitt uppdrag, står det också i grundlagen.

När vi nu skall yttra oss över verksamhetsberättelsen för 1996 anser finansutskottet att vi enbart har att ta ställning till och kritisera de rent formella besluten i Riksbanken, t.ex. resultaträkningen, resultatdisponeringen och balansräkningen. Finansutskottets majoritet anser alltså att vi inte har rätt att yttra oss om Riksbankens och riksbanksfullmäktiges allmänna verksamhet, minst av allt deras politiska verksamhet.

Jag läste med stort intresse ett inlägg av finansutskottets ordförande Jan Bergqvist i Arbetet den 10 mars. Han skriver ganska många kloka saker. Rubriken på artikeln är: EMU tar kontrollen över Riksbanken. Sverige kan inte ens byta ut en riksbankschef som gör ett dåligt jobb för landet.

Bergqvist angriper bl.a. ett yttrande av det Europeiska monetära institutet om det svenska systemet, att vi också har rätt att utse riksdagsledamöter i riksbanksfullmäktige. Bergqvist citerar EMI, som skriver att det finns en klar risk för intressekonflikter mellan å ena sidan deras skyldigheter mot banken – det gäller alltså dem som sitter i styrelsen –, å andra sidan deras väljares intressen. Bergqvist angriper alltså den här demokratisynen.

Bergqvist skriver också: ”Att Riksbanken har en stark och självständig ställning är försvarbart så länge det finns en rejäl demokratisk kontroll. I Sverige utövas denna kontroll på flera sätt. Det viktigaste är att riksdagen utser Riksbankens styrelse. Efter ett ordinarie riksdagsval väljer riksdagen sju personer till riksbanksfullmäktige. Dessa utser inom sig en ordförande och för fem år i taget väljer de en riksbankschef som utgör en åttonde riksbanksfullmäktig. I praktiken innebär detta att den politiska majoriteten i riksdagen också avspeglas i riksbanksfullmäktige.”

Tre av riksdagens partier, Moderaterna, Folkpartiet och Socialdemokraterna, är företrädare i riksbanksfullmäktige. Jag skulle vilja fråga Susanne Eberstein: Men vi andra, då? Vad har vi för möjligheter om vi vill ha åsikter om Riksbankens fögderi? Hur kan vi utkräva ansvaret för dess allmänna verksamhet? Eller finns det en grundläggande skillnad mellan de olika partierna, beroende på om de har rätt att utse ledamöter i fullmäktige? På vilka regler eller lagar stöder ni er när ni förvägrar oss rätten att lägga fram förslag eller synpunkter och kritik mot Riksbankens fögderi?

Jag måste säga att jag saknar Centerpartiet. Jag kan inte se någon centerpartist här, åtminstone inte från finansutskottet. Jag skulle gärna ha sett Per-Ola Eriksson. Olof Johansson väckte ju en intressant debatt på hösten förra året. Kjell-Olof Feldt, riksbanksfullmäktiges ordförande, hade varit ute och propagerat för ett svenskt EMU-medlemskap. Olof Johansson

kallade det för omdömeslös pratgladhet och krävde Kjell-Olof Feldts avgång.

Mot den bakgrunden är det ganska anmärkningsvärt att Centerns företrädare i finansutskottet inte har ett enda ord att säga om Riksbankens fögderi just detta år. Nu råkar det vara så att jag tycker att Kjell-Olof Feldt har rätt att uttala sina politiska åsikter, även i EMU-frågan. Vi har yttrandefrihet i detta land. Men jag tycker också att vi riksdagsledamöter, som är överordnade Riksbanken, har rätt att ta ställning till och uttala oss om Riksbankens fögderi, inklusive den politisering som riksbanksledningen och riksbanksfullmäktiges ordförande ägnar sig åt, inte minst i EMU-frågan.

Riksbankens politik, där man alltför sent inledde den räntesänkingspolitik som man äntligen kom i gång med i början av 1996, präglades av just denna heta vilja att Sverige skulle komma med i EMU så snabbt som möjligt. Den politiken har bidragit ganska kraftigt till den ökade arbetslösheten under 1996.

Riksbanken och dess ledning är något av den svenska EMU-arméns förtrupp. Riksbanksfullmäktige och riksbankschefen använder sig av en bataljon av monetaristiska ekonomer. Det är mycket anmärkningsvärt att vi i riksdagen inte har möjlighet att föra en öppen politisk debatt på samma villkor som de partier som har representanter i riksbanksfullmäktige.

Med detta vill jag yrka bifall till Vänsterpartiets reservation.

Anf. 121 SUSANNE EBERSTEIN (s):

Herr talman! I finansutskottets betänkande nr 25 behandlas frågan om ansvarsfrihet för Riksbanken. Utskottet tillstyrker att riksbanksfullmäktige beviljas ansvarsfrihet för förvaltningen 1996. Utskottet biträder också riksbanksfullmäktiges förslag till disposition av resultatet och föreslår att riksdagen fastställer Riksbankens balans- och resultaträkningar.

I betänkandet tas också Vänsterpartiets motion upp om en diskussion som sex partier i utskottet anser höra hemma i ett annat sammanhang, dvs. en diskussion om Riksbankens förda penningpolitik. Självfallet, Johan Lönnroth – ingen har påstått något annat – är det en lämplighetsfråga om vi skall diskutera denna politik i samband med godkännandet av Riksbankens förvaltning eller i samband med att vi fastställer riktlinjerna för den ekonomiska politiken med anledning av vårpropositionen.

Vi bedömer att den ekonomiska politiken bör diskuteras i ett sammanhang om riksdagen skall få en rationell beslutsordning. Penningpolitiken bör inte ryckas ur detta sammanhang.

Som alltid när det gäller lämplighetsfrågor kan man ha olika åsikter. I detta fall har sex av riksdagens partier gjort samma bedömning i lämplighetsfrågan.

Avslutningsvis yrkar jag bifall till hemställan i finansutskottets betänkande och avslag på reservationen.

Anf. 122 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Vår motion handlar inte enbart om penningpolitiken. Den handlar om Riksbankens agerande i ERM-frågan och EMU-frågan. Det handlar alltså om verksamheten under 1996.

Prot. 1996/97:102

14 maj

*riksbankens
förvaltning år 1996,
m.m.*

Finansutskottets majoritet skriver så här om oss motionärer: De har inte heller något att erinra mot vare sig det sätt på vilket Riksbankens resultat föreslås bli disponerat eller att balans- och resultaträkningarna fastställs.

Jag tolkar det som att det är dessa formella saker ni anser att vi har rätt att ifrågasätta. Min fråga till Susanne Eberstein är alltså följande: Anser ni att en riksdagsmajoritet inte har rätt att uttala sig om Kjell-Olof Feldts och Urban Bäckströms agerande – politiserande – när det gäller EMU och ERM? På vilka paragrafer i grundlagen eller på andra ställen bygger ni förnekandet av denna rätt, om ni anser att vi inte har den?

Anf. 123 SUSANNE EBERSTEIN (s):

Herr talman! Jag vidhåller att det är en lämplighetsfråga. Inom en snar framtid kommer vi att ha en genomgripande diskussion i detta mycket viktiga ämne. Vi vill helt enkelt ha diskussioner vid rätt tidpunkt, dvs. där de hör hemma. Detta är ingenting annat än en lämplighetsfråga från vår sida.

Anf. 124 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Ni kan väl ändå inte komma ifrån denna problematik genom att säga att det bara är en lämplighetsfråga, Susanne Eberstein? Ledande företrädare för Riksbanken går ut och driver en mycket tydlig politisk linje. Sedan skall vi värdera Riksbankens verksamhet. Då säger ni bara att det är en lämplighetsfråga huruvida riksdagen över huvud taget skall yttra sig om den politiska kampanj som Riksbanken har bedrivit under 1996.

Jag tycker att det är ett sätt att lägga munkavle på riksdagen. Ni vill över huvud taget inte ha en offentlig och öppen debatt om det faktum att Riksbanken har förvandlat sig till en propagandamaskin för en viss politisk inriktning.

Anf. 125 SUSANNE EBERSTEIN (s):

Herr talman! Jag förstår inte på vilket sätt det skulle vara en munkavlemetod. Ingen har förvägrat Johan Lönnroth att diskutera saken i dag, även om vi inte låter oss bjudas upp till dans just denna gång. Vi tar det i den stora övergripande ekonomiska diskussionen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 18 §.)

17 § Finansieringsverksamhet i ekonomisk förening m.m.

Föredrogs

Finansutskottets betänkande 1996/97:FiU26

Finansieringsverksamhet i ekonomisk förening m.m. (prop. 1996/97:114)

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 18 §.)

Föredrogs

Justitieutskottets betänkande 1996/97:JuU16

Delgivning med aktiebolag (prop. 1996/97:132)

*Delgivning med
aktiebolag*

Anf. 126 ANDERS G HÖGMARK (m):

Herr talman! I betänkande nr 16 från justitieutskottet behandlas delgivning av aktiebolag. Utskottet har haft att behandla ett regeringsförslag om ett nytt förfarande för delgivning just gentemot aktiebolag.

Kort kan man säga att delgivningen är ett sätt att i rättsligt reglerade former få rimliga garantier för att en viss handling eller dess innehåll når adressaten. Delgivningen påverkar möjligheterna att få i gång den rättsliga processen mellan parterna på ett mycket påtagligt sätt. Delgivningsprocessen fyller en utomordentligt viktig funktion i rättssamhället.

Erfarenheterna av hur delgivningsprocessen fungerat under senare år visar på att det finns en hel del brister, inte minst när det gäller delgivning gentemot aktiebolag. Det är mot den bakgrunden man skall se det förslag som utskottet har haft att behandla.

Det finns i dag två huvudtyper av delgivning. Ordinär delgivning sker enligt ett mer formellt bundet schema. Man kan per post mot mottagningsbevis lämna delgivning, eller personligen överlämna handlingarna – innehållet – och få ett kvitto på detta. Sedan finns det varianter på den formen. Det finns också en förenklad delgivning. Man kan delge med post till adressatens senaste adress och minst en dag senare sända ett meddelande om att handlingen har sänts.

Delgivning till aktiebolag skall i dag ske genom att ledamot i styrelsen eller särskild förordnad firmatecknare får del av handlingen eller dess innehåll.

Regeringens förslag, som vi har haft att behandla, går helt enkelt ut på att finna en måhända något effektivare form när det gäller att delge aktiebolag. Den påminner mycket om den förenklade delgivningen, som jag talade om tidigare. Det skall kunna ske genom att en handling skickas i lösbrev utan krav på kvittens. Den kan sändas till postadress som bolaget låtit registrera i Patent- och registreringsverket. Sedan skall ett kontrollmeddelande skickas ut till den adressen.

Frågan när delgivning kan anses ha skett dyker då upp. Den anses enligt propositionen ha skett efter två veckor från det att kontrollmeddelandet sändes ut.

Frågan för Moderata samlingspartiet har varit om man kan godta den förenklade formen för delgivning. Man kan också fråga sig varför bara aktiebolag skall omfattas. Varför skall bestämmelserna inte omfatta också ekonomiska föreningar, t.ex., som också har en registrerad adress hos myndigheterna? Kan vi acceptera den tidsfrist som propositionen har föreslagit, dvs. två veckor?

Svaret på frågorna är helt enkelt att vi från Moderaternas sida är medvetna om att det innebär en grannlaga avvägning mellan å ena sidan effektivitetskravet och å andra sidan rättssäkerhetskravet. Rättssäkerhetskravet har man försökt tillgodose med en strikt formbunden process.

Man kan alltid finna invändningar mot att en uppluckring av formen skapar eller ger farhågor om vissa problem. Jag tycker också att det är

viktigt att man i denna delgivningsdiskussion har i minnet att just delgivningen ger möjligheter att sätta igång processen. Det kan, herr talman, finnas en part i processen som har ett uppenbart intresse av att fördröja processen. På motsvarande sätt har motparten ett stort intresse av att processen kommer igång. Det ligger också i rättssäkerhetens intresse att balansera dessa partsintressen. En part kan exempelvis gå förlustig utomordentligt stora värden om processen inte kommer igång. Det finns erfarenheter av ett antal mer eller mindre brottsliga förfaringssätt inom den ekonomiska brottsligheten. Det är alldeles uppenbart att det finns intresse från det offentliga sida av att balansera dessa intressen på ett bra sätt.

Vi säger alltså från moderaternas sida ja till förfarandet som sådant. Frågan är då om man behöver dra gränsen vid aktiebolag. Vi har föreslagit att man också kan låta den här delgivningsprocessen omfatta exempelvis ekonomiska föreningar. Utskottet för ett resonemang om detta. Man landar slutligen i att man tills vidare inte vill låta annat än aktiebolag omfattas av den här särskilda delgivningen. Men man skriver på s. 6 i betänkandet: "De skäl som anförs i propositionen för att inte låta ekonomiska föreningar omfattas av det föreslagna delgivningssättet framstår därför inte som helt odiskutabla". Sedan fortsätter utskottet litet längre ned på samma sida: "Enligt utskottets mening kan det därför vara lämpligt att tills vidare avvakta med att låta de nya reglerna omfatta även ekonomiska föreningar. Utskottet noterar att regeringen i propositionen uttalat att den i framtiden kan komma att återkomma till frågan om delgivningssättet bör kunna omfatta även andra juridiska personer än aktiebolag."

Det tyder på att utskottsmajoriteten har en ganska stor förståelse för hur vi från moderaternas sida har resonerat. Men av något skäl vill man inte riktigt gå hela vägen. På den punkten har vi anfört en reservation.

Den sista frågan i ämnet är om det är rimligt att man anses vara delgiven två veckor efter det att meddelandet har gått ut. Det som föreslås i propositionen leder lätt till att man anser att seriösa småföretagare – och över huvud taget de som kan råka ut för detta – i princip alltid skall vara i tjänst. De kan aldrig vara borta mer än två veckor. Vi tycker att det är rimligt – om det nu skall vara ett företagsvänligt klimat, som diskuterades här i kammaren på morgonkvisten – att man förlänger den tidsfristen påtagligt. Från moderaternas sida tycker vi att det är rimligt att fyra veckor sätts som tidsfrist. Man skall som företagare kunna vara borta i 4–5 veckor från sitt företag utan att riskera att man har ansetts vara delgiven någonting.

Det har funnits flera önskemål om tidsfrister. I propositionen föreslås två veckor. I en motion har tre veckor föreslagits, och Moderaterna och Folkpartiet har föreslagit fyra veckor. Det är märkligt att man inte kunde vara litet storsint mot företagsamheten och gå på linjen med fyra veckor. Så har man icke gjort. Utskottet har landat på tre veckor, och vi har velat markera en attityd till just småföretagsamheten genom att reservera oss till förmån för de fyra veckorna.

Med det, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation nr 1.

Anf. 127 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Vi vet att delgivningssystemet fungerar dåligt i dag. Men vi i Folkpartiet liberalerna anser att det inte är försvarligt att låta effektivitetshänsyn gå före rättssäkerhetskrav.

Vi vet också att postbefordran av s.k. lösbrev är ett risktagande i dag. Det finns alltför många bevis på att brev inte bara kommer fram för sent utan att de inte kommer fram alls. Hur skall ett företag kunna bevisa att det är postens fel?

Förslaget innebär tyvärr att människors tilltro till rättsordningen får sig ännu en törn. Folkpartiet liberalerna anser att det av rättssäkerhetsskäl måste krävas att domstolen eller myndigheten gör flera försök till delgivning med ordinarie ställföreträdare. Även s.k. surrogatdelgivning bör prövas. Om inte dessa försök lyckas måste försök till delgivning med suppleant göras. Först därefter bör särskild delgivning med aktiebolag få tillgripas.

Herr talman! Vi vill yrka bifall till reservation 2.

Enligt propositionens förslag om särskild delgivning med aktiebolag anses delgivning ha skett när två veckor har förflutit från det att det s.k. kontrollmeddelandet har skickats med post och det inte med hänsyn till omständigheterna kan vara något fel. Vi anser att det hade behövts fyra veckor. Nu gick, som vi vet, justitieutskottets majoritet med på en kompromiss mellan två och fyra, så att det blev tre. Det var en bit på vägen. Men, herr talman, vi anser tyvärr inte att det är tillräckligt. Därför står vi fast vid vårt förslag om fyra veckor.

Som ni ser yrkar Folkpartiet under förutsättning att det blir avslag på reservation 2 och 3 bifall till reservation 4. Det står vi fast vid. Det står också att under förutsättning att det blir avslag på reservation 5 yrkar Folkpartiet bifall till reservation 7.

Anf. 128 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! I det betänkande som riksdagen nu debatterar behandlas ett regeringsförslag om ett nytt förfarande vid delgivning med aktiebolag. Förfarandet innebär att ett aktiebolag under vissa förutsättningar skall kunna delges genom att en handling skickas i lösbrev till bolaget utan krav på kvittens. Handlingen skall skickas till den postadress som bolaget har registrerat i aktiebolagsregistret. Ett kontrollmeddelande om delgivning skall skickas till adressen, och delgivning skall anses ha skett en viss tid efter det att det här kontrollmeddelandet har avsänts. Förfarandet kallas särskild delgivning med aktiebolag.

Bakgrunden till förslagen är de betydande problem som förekommer i samband med delgivning av juridiska personer. Dessa problem vållar stora kostnader för domstolar och myndigheter som har att ombesörja delgivningen. Men framför allt innebär dagens förhållanden avsevärda svårigheter när det gäller att verkställa rättmätiga ekonomiska anspråk.

Utskottsmajoriteten tillstyrker regeringens förslag utom på en punkt. Utskottet föreslår att den tidsfrist efter vars utgång delgivning skall anses ha skett bestäms till tre veckor i stället för, som regeringen har föreslagit, två veckor.

Till det här betänkandet har fogats sju reservationer.

I reservation 1 av moderaterna föreslås att också andra juridiska personer än aktiebolag skall omfattas av särskild delgivning. Det gäller ex-

empelvis ekonomiska föreningar. I propositionen uttalar regeringen att den kan komma att återkomma till frågan om delgivningssättet för andra juridiska personer än aktiebolag efter en utvärdering av reformen. Utskottsmajoriteten ansluter sig till den uppfattningen.

I reservation 2 av Folkpartiet föreslås att domstolen eller myndigheten måste göra flera försök till delgivning med behörig ställföreträdare för bolaget innan den särskilda delgivningen får tillämpas. Enligt utskottet skulle en sådan regel kraftigt begränsa värdet av reformen. Genom kravet på ett föregående delgivningsförsök tillgodoses, enligt utskottets uppfattning, rimliga krav på rättssäkerhet.

När det gäller tidpunkten för när särskild delgivning skall anses ha skett förordar moderaterna i reservation nr 3 att delgivningsfristen bestäms till fyra veckor i stället för, som utskottet förordar, tre veckor. Utskottet menar att tre veckor är en rimlig avvägning mellan rättssäkerhet och effektivitet. I själva verket blir ju också tiden längre, eftersom den särskilda delgivningen normalt skall ha föregåtts av ett ordinärt delgivningsförsök och fristen löper från det att kontrollmeddelandet har skickats ut.

I reservation 4 förespråkas att särskild delgivning inte skall få användas vid delgivning av stämningsansökningar eller andra handlingar genom vilka ett förfarande vid domstol inleds. Detta skulle leda till en mycket stor inskränkning av reformens tillämpningsområde. Behovet av effektiv delgivning är särskilt stort när det gäller handlingar genom vilket ett förfarande vid domstol eller annan myndighet inleds. Det är ofta också i detta skede som de flesta rättsförluster kan uppstå. Med den utformning som lagförslaget har fått tillgodoses, enligt utskottets mening, rimliga rättssäkerhetsgarantier.

I reservation 5 av kristdemokraterna föreslås avslag på propositionen av rättssäkerhetsskäl. Som jag tidigare har uttryckt har utskottet funnit att lagförslaget väl motsvarar rättssäkerhetens krav. Med den ändring som utskottet har föreslagit avseende delgivningsfristen uppnås en rimlig avvägning mellan önskemålet om en effektiv delgivning med aktiebolag och hänsyn till rättssäkerheten.

Herr talman! Jag yrkar avslutningsvis bifall till hemställan i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 129 ALICE ÅSTRÖM (v):

Herr talman! Vänsterpartiet anser att förslaget om delgivning med aktiebolag är ett bra förslag. Bakgrunden till förslaget är att delgivning med juridiska personer ofta skapar problem och att det inte är ovanligt att personer som driver verksamhet i bolagsform försöker hålla sig undan delgivning. Särskilt gäller det när de befinner sig på svarandesidan i en process.

Delgivningsarbetet kräver stora resurser, och det innebär också höga samhällsekonomiska kostnader. Det är inte heller tillfredsställande när olika förfaranden kan förhalas genom att personer håller sig undan.

Vi delade alltså regeringens uppfattning att det finns ett stort behov av effektiva metoder för delgivning med juridiska personer. Men vi ansåg också att förslaget skulle kunna innebära betydande rättsförluster för ett aktiebolag som i övrigt sköts oklanderligt. Den behöriga ställföreträdaren kan ju ha helt legitima skäl för en tids frånvaro. Som exempel kan man

nämna en affärsresa eller en semester utanför de vanliga semesterperioderna. Det fanns nämligen i propositionen även ett förslag om att det inte skulle användas när det var olämpligt med hänsyn till omständigheterna, och som exempel skrev man semestertider.

Men det var inte tillfredsställande, ansåg Vänsterpartiet, med en tvåveckorsperiod. Därför motionerade Vänsterpartiet om att förlänga denna till en treveckorsperiod. Och, fru talman, precis som föregående talare sade gäller det här också en längre tid, eftersom även ett kontrollmeddelande skickas ut. Det har då ofta föregåtts av tidigare delgivningsförsök. Därför ser vi i Vänsterpartiet det som väldigt positivt att utskottets majoritet nu i stället har föreslagit en treveckorsperiod.

Fru talman! Jag vill härmed yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 130 ROLF ÅBJÖRNSSON (kd):

Fru talman! Jag vill yrka bifall till reservation 5.

Det här betänkandet om delgivning med aktiebolag tycker jag är mycket olyckligt ur rättssäkerhetssynpunkt. Delgivning är oerhört viktigt och centralt i rättslivet, ett institut vars syfte det är att personer skall få del av handlingar som är av betydelse för deras rätt. Det är väldigt viktigt att de verkligen får del av dessa handlingar; i annat fall går man sin rätt förlustig.

Av tradition har det här kringgåddats med en hel del ansträngningar för att få till stånd en riktig delgivning. Tyvärr har det visat sig att sedan man förstatligade delgivningsinstitutet i början av 80-talet har det här inte fungerat bra. Då har lagstiftaren valt, i stället för att återinföra förfarandet med privata stämningsmän, att urholka innehållet i reglerna om delgivning för att så att säga kringgå de här bekymren.

Det här är det mest flagranta exemplet på en sådan urholkning. Man säger helt enkelt att delgivning skall ha skett efter det att man har skickat i väg handlingarna med lösbrev. Det enda man säkert kan säga om lösbrev är att alla inte kommer fram. Det är någonting som vi vet. Sedan kan man disputerat om huruvida det är 4 eller 8 % eller vad det nu är, men man vet att alla brev kommer inte fram. Även om man alltså har två försändelser är det fortfarande på det viset att alla brev kommer inte fram. Det är min huvudinvändning mot det här lagförslaget. Det är alltså helt oacceptabelt ur rättssäkerhetssynpunkt.

Här är ett typexempel på vad rättssäkerhet innebär konkret. Det är lika för alla alltid. Det är tungt och det kan kosta pengar, men det är centralt i rättsväsendet.

I utskottet har vi – tyvärr, som jag ser det – inte diskuterat problematiken med delgivning och hur vi skall kunna förbättra denna. Jag tror att vi alla är rörande överens om att det är viktigt att det här fungerar. Det enda vi har diskuterat är huruvida det skall vara två veckor eller fyra veckor efter det att man har skickat ut handlingarna som delgivning skall anses ha ägt rum. Sedan har man uppnått den salomoniska kompromissen tre veckor. Jag menar att det här egentligen inte alls har någon riktig relevans, särskilt när man vet att vare sig det är det ena eller andra kanske brevet inte har kommit fram över huvud taget.

Den som drabbas av detta kommer naturligtvis att bli oerhört förbitterad. Jag tror helt enkelt inte att rättsordningen tål fler sådana här egendomligheter. Vi måste ha ett heltäckande system.

Fru talman! Med det yrkar jag att hemställan i det här betänkandet skall avslås.

Anf. 131 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Fru talman! Låt mig bara konstatera ett par saker. Den ena är att det i utskottet finns en bred uppslutning kring själva frågan om den särskilda delgivningen med aktiebolag. Det finns sedan litet delade meningar om vilka metoder som skall användas osv., men jag tycker att det finns en hyggligt bred uppslutning i utskottet.

Sedan är väl egentligen alla överens om att det finns avsevärda problem med nuvarande förhållanden kring delgivningen och att man behöver komma med förbättringar och effektiviseringar i samband med det här. I kd:s motion återfinns inte några förslag om hur man skall lösa problemen, bara ett avslag på regeringens proposition under hänvisning till rättssäkerheten. Men det finns ändå anledning att säga att bristande effektivitet i delgivningen också är en rättssäkerhetsbrist om någon söker sin rätt vid en domstol och motparten inte kan anträffas. Det här är inte alldeles så enkelt som att bara säga nej.

Avslutningsvis, fru talman, finns det i kd:s motion några rader där man längtar tillbaka till den tid i början av 80-talet då det fanns stämningmän som användes för att klara av det här. Jag har inte hunnit bedriva så värst mycket efterforskningar, men jag har läst i justitieutskottets betänkande från 1984/85 då det gjordes en del reformeringar av delgivningslagen. Där beskriver man anledningen till att man ville reformera den på ungefär samma sätt som man gör i dag: Man hade avsevärda problem att få delgivningen att fungera. Det var alltså inte något lyckorike på den tid som Rolf Åbjörnsson hänvisar till heller.

Anf. 132 ROLF ÅBJÖRNSSON (kd):

Fru talman! Det var inget lyckorike då, och det är det inte nu heller. Men jag har i alla fall som praktiker varit verksam i rättslivet under hela den här perioden, och min erfarenhet är utan tvivel att det faktiskt fungerade under perioden fram till reformen. Vi står alltså inte helt handfallna när det gäller idéer. Det är möjligt att det här inte är det enda. Vad jag verkligen efterlyser är att man tar rejäla tag i detta för att lösa det på annat sätt än genom att införa ett institut där man vet att det förfarande man inför inte fungerar. Det kommer att inträffa fall då man inte får de här breven; det är ju helt klart.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

KU18 Prästers tystnadsplikt

Kammaren biföll utskottets hemställan.

KU19 Vissa ändringar i radio- och TV-lagen m.m.*Mom. 1* (villkor för sändningar)

1. utskottet

2. res. 1 (m)

Votering:

229 för utskottet

74 för res. 1

1 avstod

45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 143 s, 19 c, 20 fp, 20 v, 16 mp, 11 kd

För res. 1: 74 m

Avstod: 1 s

Frånvarande: 17 s, 6 m, 8 c, 6 fp, 2 v, 2 mp, 4 kd

Mom. 7 (maktkoncentrationen i medierna)

Utskottets hemställan med godkännande av

1. utskottets motivering

2. motiveringen i res. 7 (m, fp)

Votering:

201 för utskottet

107 för res. 7

1 avstod

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 145 s, 20 c, 19 v, 17 mp

För res. 7: 74 m, 21 fp, 12 kd

Avstod: 1 v

Frånvarande: 16 s, 6 m, 7 c, 5 fp, 2 v, 1 mp, 3 kd

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

KU27 Lag om fortsatt giltighet av lagen (1995:1292) om tillfälliga bestämmelser i fråga om tillstånd att sända lokalradio

1. utskottet

2. res. (m, fp)

Votering:

203 för utskottet

107 för res.

39 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 145 s, 22 c, 20 v, 16 mp

För res.: 74 m, 21 fp, 12 kd

Frånvarande: 16 s, 6 m, 5 c, 5 fp, 2 v, 2 mp, 3 kd

Prot. 1996/97:102

14 maj

FiU16 Sveriges medverkan i Internationella valutafondens nya lånearrangemang

Kammaren biföll utskottets hemställan.

FiU24 Riksdagens revisorers verksamhet under budgetåret 1995/96

Kammaren biföll utskottets hemställan.

FiU25 Riksbankens förvaltning år 1996, m.m.

Mom. 4 (riktlinjer för penningpolitiken m.m.)

1. utskottet

2. res. (v)

Votering:

289 för utskottet

21 för res.

39 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 145 s, 74 m, 21 c, 21 fp, 16 mp, 12 kd

För res.: 20 v, 1 mp

Frånvarande: 16 s, 6 m, 6 c, 5 fp, 2 v, 1 mp, 3 kd

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

FiU26 Finansieringsverksamhet i ekonomisk förening m.m.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

JuU16 Delgivning med aktiebolag

Mom. 1 (särskild delgivning med andra juridiska personer än aktiebolag)

1. utskottet

2. res. 1 (m)

Votering:

238 för utskottet

70 för res. 1

4 avstod

37 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 146 s, 22 c, 21 fp, 20 v, 17 mp, 12 kd

För res. 1: 70 m

Avstod: 4 m

Frånvarande: 15 s, 6 m, 5 c, 5 fp, 2 v, 1 mp, 3 kd

Mom. 2 (delgivningsförsök med behörig ställföreträdare m.m.)

1. utskottet

2. res. 2 (fp)

Votering:

287 för utskottet

21 för res. 2

3 avstod

38 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 145 s, 71 m, 22 c, 20 v, 17 mp, 12 kd

För res. 2: 21 fp

Avstod: 3 m

Frånvarande: 16 s, 6 m, 5 c, 5 fp, 2 v, 1 mp, 3 kd

Mom. 6 (lagförslagen)

1. utskottet

2. res. 7 (fp)

3. res. 5 (kd)

Förberedande votering:

25 för res. 7

21 för res. 5

265 avstod

38 frånvarande

Kammaren biträdde res. 7.

Huvudvotering:

264 för utskottet

22 för res. 7

26 avstod

37 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 146 s, 60 m, 22 c, 20 v, 16 mp

För res. 7: 1 m, 21 fp

Avstod: 13 m, 1 mp, 12 kd

Frånvarande: 15 s, 6 m, 5 c, 5 fp, 2 v, 1 mp, 3 kd

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av talmannen medgav kammaren att återstående ärenden på dagens föredragningslista fick avgöras i ett sammanhang vid morgondagens arbetsplenum.

Prot. 1996/97:102

14 maj

19 § Domstols sammansättning

Föredrogs
Justitieutskottets betänkande 1996/97:JuU17
Domstols sammansättning (prop. 1996/97:133)

Anf. 133 ANDERS G HÖGMARK (m):

Fru talman! I detta betänkande från justitieutskottet, nr 17, behandlar utskottet ett antal ändringsförslag i rättegångsbalken. Det är tre huvuddelar som berörs. Det är för det första förslag från regeringen om en minskning av antalet nämndemän från tre till två. Det är för det andra ett antal ändringar i sammansättning och domförhållsregler i tingsrätt, länsrätt och hovrätt. Det är också förslag om ändrade skatteregler för nämndemän, så att de skall slippa betala skatt på sin reseersättning. För det tredje finns det ett antal frågor som rör nämndemännens roll och villkor.

Moderata samlingspartiet har valt att inte bejaka en neddragning av nämndemännens antal. Vi har valt en modell som innebär att vi inte tar ställning till dessa olika förslag och förändringar som föreläggs i propositionen, av det skälet att vi tycker att det är rimligt att förslagen behandlas utifrån ett helhetsperspektiv. Det är många bollar i luften och många förslag och utredningar på gång inom det svenska rättsväsendet, och vi tycker att det är rimligt att pröva förslagen om ändringar av dessa regler i ett sammanhang. Vi säger också att det säkert finns anledning att se över ett antal saker. Det innebär alltså att vi inte kategoriskt säger nej till alla dessa förslag men att vi vill se dem prövade i ett sammanhang.

Man kan exempelvis notera Domstolskommitténs utvidgade direktiv. Den kommittén skall vara färdig i början på april nästa år, och med de tilläggsdirektiv som kommittén har försetts med finns det åtminstone möjligheter att få en förskjutning i balansen till förmån för den första instansen, dvs. tingsrätt och länsrätt. Det finns också möjligheter att pröva ärendeförflyttningar mellan tingsrätterna och länsrätterna i första instans.

Över huvud taget är det mycket vida direktiv som Domstolskommittén har. Om sådana förslag kommer att läggas fram från Domstolskommittén är det helt uppenbart att nämndemännens roll och funktion kommer att påverkas. Detta sammantaget leder till att vi i dag inte är beredda att ta ställning i de här olika delfrågorna.

Med anledning av regeringens proposition har det väckts ett antal motioner just mot förslaget om att reducera antalet nämndemän. Det har också, fru talman, väckts motioner från Socialdemokraterna, fem i tolv, om att gå emot förslaget. På det sättet kan man så säga rädda situationen. Utskottet föreslår att riksdagen skall gå emot förslaget om en reduktion av antalet nämndemän.

Den andra frågan som har varit uppe och som vi tar ställning till från moderat sida är frågan om vissa skattevillkor för nämndemännens reseersättningar. Genom att lösa frågan tekniskt, med att låta nämndemännens bostad bli arbetsställe, klarar man detta tämligen lätt och elegant. Det blir en rimlig behandling av nämndemännens reseersättningar ur skattesynpunkt.

Den tredje gruppen av frågor är samlade kring nämndemannainstitutionen som sådan. Det är uppenbart, som jag tidigare sade, att med möjligheterna till förändringar i avvägning mellan första och andra instans i rättsväsendet kommer frågan om nämndemännens roll att tas upp. Oaktat att utskottet pekar på att det har gjorts en hel del utredningar om detta är vi från moderat sida övertygade om att det krävs en helhetssyn på just nämndemannarollen och de villkor som finns.

Där finns bl.a. frågan om de ekonomiska villkoren för nämndemännen. Det är inte bara problem att rekrytera – det kan finnas många skäl till detta – utan frågan måste också ställas om de ersättningar som utges till nämndemännen är rimliga. Ingen kan påstå någonting annat än att det är ett utomordentligt ansvarsfullt och krävande värv att sitta och ta ställning till eventuella frihetsberövanden för sina medmänniskor. Det är då ganska rimligt att låta det ansvarstagandet och den ansvarsfulla uppgiften påverka de regler som gäller för ersättning. Men det är någonting som man rimligtvis bör ta ställning till i ett helhetsperspektiv i en sådan utredning om olika nämndemannafrågor.

Det innebär, fru talman, att jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Anf. 134 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Fru talman! Först vill jag uttrycka min tillfredsställelse över att ett enat utskott går emot regeringens förslag att minska antalet nämndemän från tre till två i tingsrätt och länsrätt. De skäl som regeringen har angett för att reducera antalet nämndemän verkar mycket krystat. Regeringen påstår att en reduktion av antalet nämndemän skulle bidra till en mer allsidig rekrytering, om det leder till att varje nämndeman inte behöver tjänstgöra så ofta som i dag. Det är en dålig och dum förklaring, tycker jag.

Vi vet att svårigheterna att rekrytera en allsidig sammansättning av nämndemän snarare beror på dåliga ekonomiska villkor vid tjänstgörandet. Jag återkommer till detta senare.

Genom att utskottet nu gemensamt kräver att nämndemännen även i fortsättningen skall vara tre värnar vi om det folkliga inslaget, dvs. den lekmanamedverkan som är en mycket gammal och viktig tradition i de svenska domstolarna.

Nämndemännens medverkan i domstolsförfarandet har stor betydelse för att trygga att verksamheten i domstolarna ligger i linje med allmänna värderingar i samhället. Nämndemännen medverkar också till att medborgarnas förtroende för domstolarnas verksamhet upprätthålls. Dessutom tillgodoser nämndemännen medborgarnas intresse av insyn i den dömande verksamheten. Vi får heller inte glömma att fler nämndemän innebär ytterligare synpunkter på bevisning och påföljdsval.

Däremot har det varit svårt att få en allsidig sammansättning av nämndemannakåren. Medelåldern är hög. Inslaget av yngre nämndemän och personer med invandrarbakgrund är litet. Flera olika yrkeskategorier är mycket lågt representerade. Dels har många personer inte tid att avsätta flera dagar för nämndemannaarbetet. Dels förlorar många ekonomiskt på arbetet.

Det är därför bra att utskottet än en gång påtalar att det skulle vara önskvärt med en höjning av nämndemännens arvoden. Från Centerpartiets sida vill vi särskilt framhålla vikten av att grundarvodet höjs när utrymme finns av statsfinansiella skäl. Det är väldigt många människor som har svårigheter att påvisa förlorad arbetsinkomst eftersom deras arbetstider är väldigt varierande. Många kvinnor arbetar t.ex. också med obetalt arbete. Skall de då också bli förlorarna vid dessa ersättningstillfällen?

Trots att vi vet att arvodesfrågan är en viktig orsak till svårigheterna att rekrytera nämndemän på ett allsidigt sätt menar vi också, i likhet med Moderaterna och Kristdemokraterna, att det krävs en ny nämndemannautredning. Det finns nämligen en uppenbar risk att regeringens mycket kritiserade förslag om prövningstillstånd i hovrätten kommer att gå igenom med stöd av moderater och kristdemokrater, och då kommer det självklart att behövas en utredning om hur nämndemannainflytandet påverkas.

Det finns ytterligare två positiva inslag i betänkandet. Nämndemännens resor mellan bostaden och domstolen kommer fr.o.m. den 1 september att betraktas som tjänsteresor. Därmed kommer deras ersättning inte att beskattas. Det blir således samma regler för nämndemän i länsrätt och tingsrätt.

Till slut vill jag också peka på vad utskottet skriver om socialförsäkringsmålen. Vi framhåller att vi, mot bakgrund av vad som tidigare sagts i socialförsäkringsutskottet, förutsätter att möjligheterna att avgöra ett socialförsäkringsmål med ensamdomare skall utnyttjas restriktivt. Vi slår fast att nämndemannamedverkan i socialförsäkringsmålen är viktig.

Med detta vill jag yrka bifall till reservation nr 11.

Anf. 135 SIW PERSSON (fp):

Fru talman! I propositionen föreslås det att man skall ha en lagfaren domare och två nämndemän i tingsrätter vid brottmål och vid familjerättsliga tvister där nämndemännen medverkar i själva avgörandet. Möjligheten för tingsrätt att utöka antalet lagfarna domare utvidgas också enligt förslaget. När det gäller länsrättens sammansättning, skall det vara en lagfaren domare och två nämndemän. Vid särskilda skäl, med hänsyn till målets omfattning eller svårighetsgrad, skall länsrätten kunna bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän. Vidare införs för länsrätten en generell regel om mål av s.k. enkel beskaffenhet. Där skall ett slutligt avgörande kunna göras av enbart en lagfaren domare. Man utökar också ensamdomarbehörigheten till att gälla ytterligare vissa målkategorier. Gränsen för ensamdomarbehörigheten i mål avseende fråga om inkomstbeskattning, som det står i propositionen, höjs från 5 000 kr till ett s.k. halvt basbelopp.

När det gäller nämndemännens resor har man äntligen föreslagit en ändring som innebär att resorna härnäst inte kommer att beskattas. Jag vill börja med att säga, fru talman, att det är bra att vi nu äntligen kommer att besluta att inte nämndemännens resor från bostaden till tjänstestället behöver beskattas. Äntligen har vi fått en vettig lösning vad gäller den delen. Nu får vi bara hoppas att vi snart också kommer fram till en vettig lösning när det gäller nämndemännens ersättning i övrigt.

Folkpartiet har avslagit förslaget om minskning av antalet nämndemän. Därför är det glädjande att ett enigt utskott har avslagit regeringens förslag i denna del. Vi menar att medverkan av lekmän i domstolarna är ägnat att upprätthålla förtroendet för hela rättsväsendet. Fler nämndemän borgar för att fler synpunkter på bevisningen och påföljdsfrågan kommer fram, och det blir fler frågor som blir berörda över huvud taget. Vi vet också att nämndemännens närvaro borgar för både god insyn i och god kontroll av den verksamhet som bedrivs i domstolarna. Deras närvaro och deltagande bidrar till att både allsidiga och medborgerliga uppfattningar kan bli, och blir, betraktade på olika sätt.

Vi i Folkpartiet vill också ha kvar den s.k. stora nämnden, dvs. att det är en lagfaren domare och fem nämndemän i mål som gäller brott för vilka det, som det heter, inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, och även i vissa mål som gäller ekonomisk brottslighet. Detta lyckades vi inte få majoritet för i utskottet. Därför har vi en reservation. Fru talman! Jag vill yrka bifall till reservation 2.

Folkpartiet är också emot den generella möjligheten för ensamdomare att avgöra mål av s.k. enkel beskaffenhet. Även JO har varit kritisk mot denna generella regel om en ensamdomarbehörighet i mål av enkel beskaffenhet. JO säger att det ur rättssäkerhetssynpunkt är olyckligt om det införs en domförhållningsregel som grundar sig på en så allmänt hållen bestämelse, och att regeln lämnar alltför stort utrymme till olika tolkningar. Här, fru talman, har också Folkpartiet en reservation. För tids vinande yrkar vi inte bifall till denna, men naturligtvis står Folkpartiet bakom den.

Anf. 136 ALICE ÅSTRÖM (v):

Fru talman! När vi nu skall behandla justitieutskottets betänkande om domstolarnas sammansättning, är det oerhört glädjande att regeringens proposition, där man föreslog en minskning av antalet nämndemän från tre till två, inte har gått igenom. I stället är det ett enigt utskott som står bakom förslaget att antalet nämndemän fortfarande skall vara tre. Flera talare har tidigare här i talarstolen talat om vikten av lekmanamedverkan i domstolarna, och jag kan instämma i allt som har sagts när det gäller det här. Det är oerhört viktigt att allmänhetens rättsmedvetande och allmänhetens insyn när det gäller domstolarna skall bibehållas.

Ser man det i ett historiskt perspektiv, brukade man en gång i början av 1100-talet vara tolv nämndemän. Efter den nya rättegångsbalken 1948 gick man ned till nio nämndemän. Efter den nya enhetliga domstolsorganisationen 1971 gick man ned till fem. Efter 1983 års reform gick man ned till tre. Vänsterpartiet ansåg att det var omöjligt att nu minska antalet nämndemän utan att man förlorar den betydelse som lekmanamedverkan har för vårt domstolsväsende och för att allmänhetens förtroende för domstolsväsendet skall upprätthållas. Därför, fru talman, är det oerhört positivt att förändringen inte har gått igenom.

Däremot, fru talman, finns det andra områden i den här propositionen där man förändrar på ett sätt som faktiskt minskar rättssäkerheten och som minskar just lekmanainflytandet. Det gäller att ensamdomarkompetensen i länsrätten nu utvidgas på det sätt som man har föreslagit. Tittar man på andra områden där man har haft den här möjligheten, så är Utlänningsnämnden ett ganska hemskt exempel. Där har man haft möjlighet att

avgöra ärenden av enkel beskaffenhet utan deltagande av lekmän. Under långa perioder har omkring 90 % av samtliga ärenden avgjorts av ordföranden ensam utan medverkan av lekmän under förebärande att ärendena har varit av enkel beskaffenhet. Jag finner det egentligen ganska förvånande att den här förändringen kan gå igenom när nu alla i utskottet är så överens om vikten av lekmannainflytande.

Även justitieombudsmannen har i sitt remissyttrande påpekat att det ur rättssäkerhetssynpunkt är olyckligt om det införs en domförhetsregel som grundar sig på en så allmänt hållen regel som den föreslagna, och att den lämnar alltför stort utrymme åt tolkningar.

Fru talman! Tittar man också på tidigare yttranden när det gäller socialförsäkringsmål, så anförde socialförsäkringsutskottet 1994/95 att socialförsäkringsmålen kan röra tillfälliga och många gånger kortvariga ersättningsförhållanden. Så är det med flertalet mål. Bl.a. kan sjukpenning och föräldrapenning räknas dit. Men det kan också handla om ersättningar som är avsedda att utges under en lång följd av år och som är av utomordentligt stor vikt för den enskildes försörjning. Man framförde från socialförsäkringsutskottet att socialförsäkringsmål av den sistnämnda arten till sin karaktär liknar mål om socialbidrag, bostadsanpassningsbidrag och sådant. Det är viktigt att komma ihåg att socialförsäkringsmål *kan* vara av enkel beskaffenhet, men att det ändå är oerhört viktigt att lekmannainflytandet finns kvar.

1994 förutsatte utskottet att möjligheten att avgöra i mål av förevarande slag med ensamdomarkompetens utnyttjas restriktivt. Därför, fru talman, är det en alldeles för vid och alldeles för allmänt hållen regel som nu är föreslagen. Den lämnar alltför stort utrymme för tolkningar. Därför yrkar jag bifall till reservation 6.

Fru talman! I fråga om minskningen av antalet nämndemän fanns det också en förutsättning i propositionen. Man menade att förbättringarna av de ekonomiska ersättningarna skulle vara nödvändiga, och att minskningen skulle ge större möjlighet till ökad ekonomisk ersättning. Det skulle på sikt få positiva effekter för nämndemannakårens allsidiga sammansättning. Nu blir det ingen minskning av antalet nämndemän. Det sker en förändring av skattereglerna som kommer att förbättra de ekonomiska villkoren för nämndemän, men det kommer inte att vara tillräckligt. Utskottet har också tydligt signalerat i betänkandet att en förstärkning av ersättningen till nämndemän behöver göras.

Däremot kräver vi från utskottet inte att det förslaget skall framläggas i dag. Men utvecklingen, som i dag tar ett positivt steg, behöver också gå vidare.

Nämndemännens sammansättning är i dag inte representativ. Vi vet att det finns stora grupper som inte är representerade i nämndemannakåren. Vi vet också att ålderssammansättningen inte är tillräcklig. Regeringen skriver i propositionen att den hoppas att det skall ge något bättre förutsättningar för en bredare rekrytering. Men det är en alldeles för låg målsättning att tala om något bättre förutsättningar. Det behöver göras mycket inom detta område. En målsättning måste sättas mycket högre. Därför är det viktigt att regeringen, nu när det skall göras förändringar inom domstolen – Domstolsutredningen kommer med sina förslag – också tar till sig detta och återkommer med flera förslag som skall förbättra sammansättningen av nämndemän.

Däremot tror jag att det skulle vara olyckligt att i dagsläget tillsätta en ny utredning som också skall se över förändringar när det gäller sammansättningen av nämndemän och hur de utses. Det pågår sådana stora förändringar inom rättsväsendet i dag som behöver komma fram och beslutas och fungera innan man går in på nya förändringar. Men detta är en oerhört viktig fråga som också har betydelse för att allmänheten skall ha förtroende för vårt rättsväsende och för att nämndemännen i verklig mening skall kunna representera det svenska folket. Då behöver man även ha en förändring av den sammansättningen.

Fru talman! Jag vill yrka bifall till reservation 6. I övrigt yrkar jag bifall till hemställan i justitieutskottets betänkande.

Anf. 137 KIA ANDREASSON (mp):

Fru talman! Ni i kammaren! Och välkommen till riksdagen alla ni som sitter på åhörarläktaren.

Regeringen framhåller i propositionen när det gäller domstolarnas sammansättning att det råder en bred politisk enighet om att lekman-medverkan i domstolarna är av värde. Hur stort värdet är har nu bekräftats av den breda politiska enigheten. Denna har fastställt att nämndemännens antal inte generellt skall minskas från tre till två, denna gång, måste jag tillägga.

Min bedömning är nämligen att denna fråga snart kommer att tas upp igen, eftersom Moderaterna har flaggat för att de i ett senare skede kan vara beredda att hålla med regeringen om att nämndemännens antal skall reduceras.

Moderaterna säger även i en annan reservation att de anser att nämndemäns medverkan i hovrätten behöver utredas. Till slut blir det kanske som i andra större och viktiga frågor inom rättsområdet att Moderaterna och Socialdemokraterna i koalition förändrar de strukturer som vi tidigare värnat om.

Miljöpartiet anser att allmänhetens insyn och medverkan i domstolarna är en grundläggande princip som skall bestå. Vi vill inte minska denna insyn genom att minska antalet nämndemän eller helt ta bort dem.

Jag yrkar bifall även till reservation 6. I reservationen framför vi att vi är mot att man utvidgar ensamdomarbehörigheten i länsrätterna. Regeringens förslag är att genomföra en generell möjlighet för ensamdomare att avgöra mål som är av enkel beskaffenhet. Denna regel ersätter tidigare bestämmelser om uppenbarhet, alltså frågor som är självklara. Men den nuvarande bestämmelsen fastställer även vilka måltyper som detta gäller. Det nya förslaget om en generell regel ger stor makt åt domarna och stort utrymme för olika tolkningar.

Riksdagens ombudsmän har påpekat att det är olyckligt om en sådan domförhållsregel införs som grundar sig på en så allmänt hållen regel och att det lämnar alltför stort utrymme för olika tolkningar.

Bland de målkategorier som handläggs i de allmänna förvaltningsdomstolarna finns mål som är av mycket stort värde för den enskilde, exempelvis socialförsäkringsmål som gäller t.ex. sjukbidrag, förtidspension, vårdbidrag, handikappersättning, etc. Regeringens motiv för förändring är effektivitet. Det skall gå snabbare, det skall bli smidigare, och det skall framför allt bli billigare. Miljöpartiet anser att dessa effektivitets-

vinster är små i jämförelse med vikten av insyn och förtroende för domslutet.

När det gäller nämndemännens ersättningar har det skett en förbättring i och med att deras reseersättning har justerats. Men en höjning av arvodet måste ske nästa gång. Tyvärr blir det väl så att Hovrättsprocessutredningens förslag om generellt prövningstillstånd till hovrätt går igenom. Det första som man måste göra om det blir pengar över är att höja nämndemännens arvoden.

Sedan kommer vi till problemet med att nämndemännens sammansättning inte är representativ, och den är inte som vi vill ha den. Men detta har också partierna ansvar för, eftersom det är partierna som utser nämndemännen. Det tycker jag att vi alla här borde tänka på och försöka samla nämndemän och ha möten och tala om vilka uppgifterna är och hur viktigt det är att vi har en bred sammansättning i fråga om bakgrund och ålder. Det är alltså även på oss detta beror.

Anf. 138 ANDERS G HÖGMARK (m) replik:

Fru talman! Efter att Kia Andreasson hade hälsat åhörarna på läktaren välkomna ägnade hon sig åt några funderingar som gällde om förslag återkommer om ett minskat antal nämndemän. Hon antog att eftersom Moderaterna nog är för detta och eftersom Socialdemokraterna också är för detta blir det nog på detta sätt i framtiden. Det är att dra litet för långtgående slutsatser.

Det är alltid ett dilemma när man som vi nu har gjort valt att inte ta ställning till delar av förslaget utan i stället vill återkomma i ett sammanhang. Det kan vara mycket frestande att diskutera delarna i detta förslag. Men vi har valt att avstå från detta. Men på en punkt kan jag ändå säga att det är av utomordentligt stor betydelse om man får ett beslut framöver som ett resultat av Domstolskommitténs förslag med en förstärkning i första instans. Då är det alldeles uppenbart att nämndemännen spelar en central roll i arbetet att döma. Att Kia Andreasson drar slutsatsen att man generellt skall minska antalet nämndemän i låt oss säga tingsrätterna bara därför att vi vill diskutera behovet och antalet nämndemän i hovrätterna, som framgår av reservationen, är att dra alltför långtgående och framför allt felaktiga slutsatser.

Fru talman! Jag ville bara markera detta.

Anf. 139 KIA ANDREASSON (mp) replik:

Fru talman! Jag tackar Anders G Högmark för detta förtydligande. Jag gjorde min tolkning när jag läste era reservationer. Men det gläder mig att det inte är på det sättet. Då behöver jag inte var orolig för att förslaget om att man generellt skall minska antalet nämndemän återkommer. Det var ett bra tillfälle att förklara detta.

Anf. 140 ROLF ÅBJÖRNSSON (kd):

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 3 och 11.

Det är en hygglig samsyn i utskottet när det gäller många av dessa frågor. Det är ju egentligen mycket lyckosamt i fråga om ett sådant område som är så centralt i en stats inre liv.

Jag har emellertid några synpunkter som gäller tingsrätternas sammansättning. Jag tycker egentligen att man som regel skall ha två lagfarna domare och tre nämndemän. Jag tror att det är en ganska bra mix. Jag tycker inte att man skall dela upp målen på det sätt som nu sker. Den rättssökande allmänheten har väldigt svårt att se att just hans eller hennes mål är ett bagatellmål eller ett mindre viktigt mål. Som regel tycker man nog att det är mycket viktigt och att man vill ha en kvalificerad sammanläggning.

När det gäller andra beslutande organ i samhället finns det ju inte någon uppdelning av ärenden på det här sättet – t.ex. i en bolagsstyrelse – utan det är den normala sammansättningen och där avgörs saker och ting. Så bör det nog vara i tingsrätten också. Det är ju ännu mera viktigt nu, om det skall bli en reformering av instansordningen, så att tyngdpunkten förläggs till tingsrätten. Vi kristdemokrater tycker i och för sig att det är riktigt. Men då krävs det att tingsrätten är kvalificerat sammansatt och att ordinarie domare dömer. Att ha notarier och fiskaler som dömer i den omfattning som nu sker är inte bra. Det må vara att de rent faktiskt kanske oftast träffar rätt, men förtroendet för domstolen blir inte det bästa när man möter den typen av unga aktörer. Framför allt finns faran att vederbörande för sin karriär är benägen att kanske inte alltid inta en helt självständig ställning.

Vi skall alltså ha domstolar på riktigt så att säga – ordinarie domare i en kombination med nämndemän. Som alla andra här har sagt är vi, och det kan vi alla berömma oss av, överens om att inte skära ned på antalet nämndemän. Det är nog ett klokt beslut.

Vi tycker nog också att man bör kunna se över det sätt på vilket nämndemän utses. Det är nog inte alldeles säkert att vi hittar ett system som är bättre än det som vi i dag har. Frågan är i alla fall värd att ägnas viss möda. Vi är ju alla överens om att det, som det är i dag, inte ser bra ut. Man måste kunna hitta på något som förbättrar situationen. Förmodligen handlar det inte bara om ekonomin. Även andra fenomen har betydelse här.

Fru talman! En liten detalj när det gäller nämndemännen, som Stockholms tingsrätt pekat på och som jag tycker är värd att beaktas i det här sammanhanget, är frågan: Hur blir man av med en olämplig nämndeman? Detta bör ses över. Det finns nämligen inte reglerat i dag.

Anf. 141 MÄRTA JOHANSSON (s):

Fru talman! Regeringens proposition i detta ärende bygger på två promemorior som upprättats inom Justitiedepartementet. I den ena promemorian, *Översyn av förvaltningsprocessen*, föreslås lagändringar i syfte att effektivisera och rationalisera verksamheten genom förändringar i länsrätternas och kammarrätternas sammansättning. I den andra promemorian, *Nämndemannamedverkan i domstol*, föreslås ändringar i sammansättningsreglerna för tingsrätt, hovrätt, länsrätt och kammarrätt. Dessutom föreslås ändringar beträffande nämndemännens reseersättningar – en fråga som flera av tidigare talare tagit upp.

Alla talare här har också nämnt och besjungit nämndemännens medverkan vid våra domstolar. Det råder alltså en väldigt bred enighet om värdet därav. Det borgar för insyn och kontroll av den verksamhet som bedrivs vid domstolarna. Nämndemännens deltagande borgar även för att

vanliga Svenssonska värderingar blir beaktade i den rättskipande verksamheten.

Regeringen föreslår i sin proposition att antalet nämndemän skall minskas från tre till två i såväl tingsrätt som länsrätt. Som tidigare har nämnts här anser dock ett enhälligt utskott att förtroendet för rättsväsendet riskerar att försämrast om detta förslag genomförs. Förtroendet för nämndemännen är djupt förankrat hos allmänheten. Vi tror inte att problemet med en allsidig rekrytering, som också betonats här, löses genom ett minskat antal nämndemän.

Alice Åström räknade upp de år då nämndemännens antal minskat. Det är naturligtvis riktigt, men Alice Åström glömde att nämna att nämndemännen också har fått ett ökat ansvar i och med att man numera har rösträtt. Det har således inte bara varit fråga om en minskning. I och med att antalet nämndemän inte förändras behövs det heller inte någon ändring i domförhållsreglerna.

I fråga om mål om åtal för brott som ger fängelsestraff i minst två år har det funnits en regel om att rätten skall bestå av en lagfaren domare och fem nämndemän, den s.k. stora nämnden. I propositionen föreslås nu att denna särskilda domförhållsregel skall avskaffas och ersättas med en generell möjlighet för rätten att förstärka i svåra och komplicerade mål så att rätten kommer att bestå av två lagfarna domare och tre nämndemän. Syftet med ändringen är att åstadkomma en mer ändamålsenlig reglering av när rättens sammansättning skall förstärkas. Enligt utskottsmajoriteten är det målets svårighetsgrad som bör vara avgörande, inte strafftidens längd. Utskottet tillstyrker alltså propositionens förslag i detta avseende.

Vad gäller en förstärkt sammansättning i tingsrätt föreslås att kravet på *särskilda skäl* skall tas bort. Utskottet delar uppfattningen att det är värdefullt för avgörandenas kvalitet om tingsrätterna oftare än i dag består av två lagfarna domare i stället för av en. Med den domförhållsregel som utskottet föreslår riskerar nämndemännen inte att hamna i minoritet. Det blir därför onödigt med förslaget om en obligatorisk förstärkning med en nämndeman, om rätten förstärks med en lagfaren domare. I en motion yrkas att tingsrätten i brottmål regelmässigt skall bestå av två lagfarna domare och tre nämndemän, men utskottet anser att det skulle leda för långt.

I dag finns inte möjligheten att förstärka länsrätten med en lagfaren domare. Regeringen föreslår nu att den möjligheten skall införas, under förutsättning att det finns *särskilda skäl* för det, med hänsyn till målets omfattning eller svårighetsgrad. Det är främst när det gäller svårbedömda rättsfrågor och komplicerade sakfrågor som behov av förstärkning föreligger. Utskottet delar därför regeringens uppfattning att *särskilda skäl* bör krävas för en förstärkning med en lagfaren domare i länsrätten.

I propositionen föreslås också att en generell möjlighet införs för en ensamdomare att avgöra mål av enkel beskaffenhet i länsrätt. Den nya regeln ersätter den tidigare bestämmelsen om att saken skall vara, som det heter, *uppenbar* för att få avgöras av ensamdomare. Utskottet anser att frågan om tillämpning av en allmänt hållen regel med förtroende kan överlämnas till den enskilde domaren också när det gäller domförhållsreglerna, särskilt som denna regel redan finns i tingsrätten.

Vid en tidigare behandling här i kammaren diskuterades hur man skall hantera ärenden som är av stor vikt för den enskildes försörjning, t.ex. i

socialförsäkringsmål. Ingbritt Irhammar, och kanske ytterligare någon, har berört detta. Mot bakgrund av vad som då framfördes i socialförsäkringsutskottets yttrande tillstyrker utskottet förslaget och förutsätter att möjligheten att avgöra mål av detta slag med ensamdomare utnyttjas restriktivt.

I fråga om domförhet i hovrätt gäller huvudregeln, att hovrätten är domför med tre lagfarna domare. Om tingsrätten i ett mål bestått av tre lagfarna domare skall hovrätten bestå av minst fyra lagfarna domare när målet avgörs i hovrätten. Dock får högst fem domare delta. Hovrätten har tidigare inte haft samma möjlighet som t.ex. tingsrätten att fortsätta en huvudförhandling, om någon domare eller nämndeman skulle få förhinder. Detta föreslår nu regeringen. Utskottets majoritet välkomnar förslaget, eftersom det minskar risken för att en förhandling måste tas om på grund av att en ledamot fått förhinder.

I en kammarrättsdom förra året fann en kammarrätt att den reseersättning som betalades ut till nämndemän i tingsrätt, hovrätt och kammarrätt skall bedömas som ersättning för resor mellan arbetsplats och bostad. Domstolen betraktas som nämndemännens tjänsteställe. Ersättningen blir därmed skattepliktig. Detsamma gäller traktamenten om sådana utgår. Nu föreslås, och utskottet tillstyrker, att kommunalskattereglerna nu ändras på ett sådant sätt att ersättning för resor inte beskattas. Bostaden skall räknas som tjänsteställe. Om detta är vi totalt eniga.

Nämndemännens ekonomiska villkor i övrigt har utskottet behandlat vid tidigare tillfällen. Men nu liksom tidigare måste vi dessvärre konstatera att någon möjlighet till höjningar just nu av grundarvode eller borttagande av tak för förlorad arbetsinkomst inte finns. Men problematiken är välkänd och ligger högt på dagordningen. Någon särskild utredning om nämndemännens ekonomiska situation behövs inte, anser utskottsmajoriteten. Flera talare har yrkat på en ny utredning om nämndemannafrågorna. Det anser inte utskottsmajoriteten behövs, eftersom dessa relativt nyligen varit föremål för översyn.

Fru talman! Med hänvisning till det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)

20 § Advokatsamfundets disciplinverksamhet

Föredrogs

Justitieutskottets betänkande 1996/97:JuU18

Advokatsamfundets disciplinverksamhet (prop. 1996/97:134)

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)

Prot. 1996/97:102

14 maj

domstols

sammansättning

21 § Övergrepp i rättssak

Föredrogs
Justitieutskottets betänkande 1996/97:JuU19
Övergrepp i rättssak (prop. 1996/97:135)

Anf. 142 GUN HELLSVIK (m):

Fru talman! Vi har i dag att ta ställning till en skärpning av straffet för brottet övergrepp i rättssak. Sambandet mellan organiserad, grov brottslighet och ökningen av antalet fall där vittnen utsatts för våld eller hot om våld framstår allt tydligare. Alltför ofta får vi reda på att vittnen inte vågar träda fram av rädsla för att själva råka illa ut. Vi vet också att vittnen plötsligt ändrar sina uppgifter eller av någon anledning har glömt vad de tidigare uppgett sig ha sett eller hört. Den rädsla som många medborgare känner för att vittna mot t.ex. kriminella mc-killar som misstänks för brott måste tas på största allvar. Om vi inte gör det riskerar vi att kriminella gängmedlemmar och övriga kriminella som valt att leva utanför lagen kommer att uppfatta sig själva som segrare över oss andra, samtidigt som de människor som råkar ut för deras hot och repressalier kommer att känna sig svikna av rättssamhället.

Rättssamhället förutsätter för att fungera att vi själva medverkar med att inte bara förhindra brott utan också med att beivra begångna brott. Rättsväsendet kan inte klara av detta ensamt. Vi måste som medborgare vara medvetna om vårt ansvar och göra vårt yttersta för att medverka till att beivra brott. Detta ansvar uppmuntras bl.a. genom att rättssystemet visar att det inte accepterar att någon försöker förhindra oss att fullgöra vår samhälleliga plikt och, som jag tidigare nämnde, tar vår eventuella rädsla på allvar.

När nu regeringen föreslagit en straffskärpning tycker vi moderater naturligtvis att det är mycket välgörande att även en socialdemokratisk regering, som regelmässigt vill tona ned eller underkänna straffets allmänpreventiva värde, numera tydligen inser att straff och strafflatituder har kriminalpolitiska effekter. Vi moderater anser emellertid att när regeringen nu föreslår en höjning av straffet för övergrepp i rättssak bör vi passa på att ta steget fullt ut och tillmäta detta brott samma straffvärde som mened.

Både brottet mened och brottet övergrepp i rättssak utgör allvarliga angrepp mot såväl rättssamhället som enskilda. I båda fallen hotas rätts-säkerheten och förutsättningarna för att skipa rätt. Vi löper risken att få felaktiga domar innebärande att skyldiga går fria eller att oskyldiga blir dömda och att brottsoffer går miste om skadestånd då gärningsmannen felaktigt friats från ansvar för brott. Övergrepp i rättssak och mened tillhör således samma art av brott och bör därför bedömas lika i ljuset av den utveckling som har föranlett regeringens förslag. Vid övergrepp i rättssak utsätts dessutom enskilda för repressalier eller hot i syfte att förmå honom eller henne att tåga, varför det finns skäl att straffvärdemässigt betrakta övergrepp i rättssak som i vart fall minst lika allvarligt som mened.

Det får enligt vår mening inte råda några som helst tvivel om att den som väljer att begå ett brott av denna art och som därmed också ger uttryck för likgiltighet eller förakt för rättsordningen är att betrakta som ett hot mot den demokratiska rättsstaten som sådan.

Vi moderater föreslår därför att straffmaximum för den lägre graden av övergrepp i rättssak höjs till fängelse i högst fyra år i stället för, som regeringen föreslår, två år. Vidare föreslår vi att straffet för den grova formen höjs till fängelse i lägst två år och högst åtta år i stället för, som regeringen föreslår, till fängelse i lägst endast ett och högst sex år.

Vi moderater anser också att det är angeläget att regeringen så snart som möjligt återkommer till riksdagen med förslag till ytterligare åtgärder som behövs för att stärka vittnens och målsägandens skydd i samband med brottsutredningar under domstolsprocessen. Att detta är angeläget har alla nyligen blivit påminda om efter det att vi moderater lade fram vår motion. Vi har nyligen fått veta att individer inom kriminella mc-gäng, som bl.a. är orsaken till att vi nu markerar hur allvarligt vi ser på angrepp på vittnen och målsäganden, har fått sin identitet skyddad. Samtidigt är många oskyldiga människor oskyddade i sin rädsla för angrepp från dessa hänsynslösa individer. Vår förhoppning är att den senaste information vi fått också får regeringen att vakna och inse att det är angeläget att snabbt komma med förslag till effektiva skyddsåtgärder för vittnen och målsäganden.

Fru talman! Med de argument som jag här framfört yrkar jag bifall till den moderata reservationen 1 innebärande att övergrepp i rättssak vad gäller straffvärde jämföras med mened.

Anf. 143 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Fru talman! Det är positivt att regeringen nu lägger fram förslag om skärpning av straff för övergrepp i rättssak. Från Centerpartiets sida tycker vi emellertid inte att regeringen går tillräckligt långt vad gäller skärpningen. Vi tycker att det är en mycket allvarlig sak att hota vittnen och målsäganden. Dessa hot har dessutom ökat under senare tid. Vi vet också att alltför många människor är rädda för att vittna. Många väljer därför att påstå att de ingenting sett eller hört och ingenting minns, detta för att slippa utsättas för polisens, åklagarens och försvarsadvokatens besvärliga frågor men också för att slippa hot.

Många upplever i dag utfrågningen under själva rättegången som mycket svår och påfrestande, nästan som om de som vittnar skulle vara skyldiga, säger många. Läger man sedan till risken att vittnena också kan utsättas för hot är det inte svårt att förstå varför det blir allt svårare att finna vittnen.

Olika insatser krävs för att motverka denna utveckling, som är mycket allvarlig. För det första vill vi från Centerpartiet skärpa straffen ytterligare, som jag tidigare sade. Vi anser att fängelse i princip alltid måste komma i fråga om man hotar vittnen. Vi vill inte ha böter i straffskalan. Att hota ett vittne är för oss nästan lika allvarligt som att begå mened.

Därutöver krävs ytterligare insatser för att bättre ta hand om vittnen och målsägande. Vi vet att det många gånger kan kännas mycket obehagligt att möta gärningsmannen i väntan på en rättegång. Därför bör målsäganden kunna erbjudas ett eget väntrum. Vid varje domstol bör det finnas rutiner för ett gott mottagande för målsägande och vittnen. Domstolarna bör därför utarbeta trygghetsplaner över de åtgärder som skall vidtas för att bättre tillgodose vittnens behov. Frågan har redan behandlats i departementspromemorian *Vittnen och målsägande i domstol*. Nu är det hög tid att dessa angelägna åtgärder vidtas på domstolarna.

Därtill krävs fler åtgärder som kan skydda målsäganden och vittnen. Möjligheterna till särbehandling av ett ärende under förundersökning och rättegång är ett sätt att begränsa en hotbild. Polisen bör under förundersökningen särskilt beakta om en sådan hotbild föreligger eller kan förväntas föreligga. För att betona detta utredningskrav bör regeringen utreda om det i förundersökningskungörelsen skall tas in en bestämmelse om att det alltid skall anges om en sådan hotbild föreligger. Vi i Centern anser att detta är viktigt.

För övrigt har jag i ett särskilt yttrande framhållit ytterligare insatser som krävs för att bättre skydda och värna målsäganden och vittnen. I folkbokföringen har det införts en markering för särskild sekretessprövning för att hindra att någon kan utnyttja uppgifterna för att utöva våld eller hot.

En hotad person kan också begära s.k. kvarskrivning på den gamla folkbokföringsorten vid flyttning eller att bli folkbokförd med fingerade personuppgifter enligt en lag från 1991. Dessa regler bör förbättras. I särskilt utsatta fall bör det övervägas om det inte i stället för fingerade personuppgifter bör ges möjlighet till permanent identitetsbyte. Sådana särskilda fall kan vara då skyddsbehovet kommer att föreligga under en lång tidsperiod eller när hotbilden är särskilt allvarlig. Samhället bör även stödja dessa personer genom att hjälpa dem med flyttkostnader. Detta är ett krav som vi i Centern har framfört under ett par års tid.

Med det anförda vill jag uttala att jag står bakom alla reservationer där Centern finns med, men jag nöjer mig med att yrka bifall till reservation 2.

Anf. 144 SIW PERSSON (fp):

Fru talman! Folkpartiet liberalerna står bakom regeringens förslag om skärpning av straffet för övergrepp i rättssak, dvs. hot mot vittnen. Som vi vet innebär förslaget en straffskärpning där straffmaximum för normalgraden av brottet höjs från ett till två års fängelse. När det gäller grovt brott föreslås straffminimum höjas från sex månader till ett års fängelse och maximum från fyra till sex års fängelse. Vi står bakom det förslaget.

Personligen är jag extra glad över att straffet nu skräps för hot mot vittnen, eftersom jag 1995 motionerade om att straffen måste skärpas. Jag markerade då i flera debatter att det skall kosta att hota. Det är oerhört viktigt att samhället markerar att man inte tolererar att någon hotar vittnen till tystnad. Det är på sitt sätt ett grundskott mot hela rättssamhället. Utan vittnen blir det ingen rättegång.

Det är beklagligt att så många människor är rädda för att vittna. Det sprider sig som en präriebrand. Nu är det inte så illa att hot mot vittnen förekommer i den omfattning som många tror. Men det är mycket allvarligt i sig att så många ändå blir tystade.

Några få personer vågar ändå ställa upp trots att de verkligen blir hotade. De som blir hotade är lyckligtvis få, men i och med att de blir hotade måste de byta identitet. Som jag sade rör detta få fall, och det är viktigt att man är restriktiv med att medge byte av identitet.

När de praktiska frågorna kring identitetsbytet skulle lösas blev det varken enkelt eller smidigt. Det är inte säkert att den personen, som genom sitt vittnesmål har hjälpt samhället så att det har blivit rättegång och den skyldige har kunnat dömas, har haft de ekonomiska möjligheter som

krävs för att genomföra de olika moment som är nödvändiga för att personen skall kunna leva under vittnesskyddet.

Det står inte uttalat någonstans vem som skall betala. Är det polisen, kriminalvården, kommunen eller någon annan? Eftersom det inte står någonstans och alla i dag har det svårt ekonomiskt blir konsekvenserna att det är den hotade själv som får betala. Så får det naturligtvis inte vara. Det var därför som jag motionerade om att man skulle inrätta ett särskilt konto för de utgifter som kan uppstå vid identitetsbyte.

Fru talman! Därmed yrkar vi i Folkpartiet bifall till reservation 5. För övrigt står vi bakom hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 145 KIA ANDREASSON (mp):

Fru talman! Miljöpartiet har inget att invända mot regeringens förslag om skärpta straffsatser vid hot och våld mot vittnen och målsägare. Det är en markering.

Vi tror emellertid att även andra åtgärder är väl så viktiga. Det gäller bl.a. frågor om vittnesskydd, identitetsbyte, förundersökningskungörelse av polis för att se om hotbild finns osv.

Eftersom ett enigt utskott har initierat att en utredning skall göra en samlad bedömning av brottsoffers/vittnens ställning väntar vi med ytterligare förslag tills utredningen är klar, vilket den skall vara före utgången av 1997. I detta uppdrag ingår att utvärdera gällande regler och lagar samt komma med förslag till ytterligare förbättringar.

I detta betänkande behandlas motioner från den allmänna motionstiden. Eftersom dessa motioner innehåller yrkanden som ingår i Brottsöfverutredningens uppgifter tillstyrker vi inte reservation 4 från Centern och reservation 5 från Folkpartiet, även om de i sig kan vara riktiga. Vi förutsätter att Brottsöfverutredningen kommer med förslag i samma riktning, men som man har utrett på ett litet utförligare sätt och som förbättrar och stärker brottsoffers och vittnes ställning.

Fru talman! Vi gör emellertid ett undantag från detta resonemang. Det gäller reservation 3, som jag härmed yrkar bifall till. Det rör sig om trygghetsplaner vid domstolar. Denna fråga behöver nämligen inte utredas eller ingå i ett större sammanhang. Det finns ingen anledning att invända Brottsöfverutredningens förslag.

Samtliga domstolar har möjligheter – även om det på vissa ställen blir litet provisoriskt – att låta vittnen och brottsoffer sitta åtskilda från den åtalade om de så önskar. Dessa har vid många tillfällen vittnat om hur dåligt de har mått av att konfronteras med den anklagade då de har blivit sammanförda med honom/henne i samma rum vid domstolen.

Samtliga domstolar skall enligt min mening upprätta en plan för att på ett riktigt sätt ta emot människor och efterfråga hur de vill ha det. De flesta av dessa personer har aldrig tidigare varit i en domstol och behöver tas emot av någon som de kan ställa frågor till eller uttrycka sin oro inför. I dag finns inte denna planering, utan det är endast de som själva har ringt och bett om det eller som hos polisen har begärt det som får rätt att sitta enskilt.

I promemorian DS95:1 *Vittnen och målsägare vid domstol* står det att det inte skall vara obligatoriskt att inrätta särskilda väntrum för målsägande och vittnen i nuvarande domstolsbyggnader. Först när dessa byggs om skall frågan ägnas uppmärksamhet. Tills vidare behövs det endast

finnas en beredskap när behov uppstår, och denna beredskap är väldigt olika vid olika domstolar.

Vi i Miljöpartiet yrkar alltså att trygghetsplaner med obligatorium skall upprättas vid domstolarna.

Anf. 146 CINNIKA BEIMING (s):

Fru talman! Kammaren debatterar nu justitieutskottets betänkande nr 19. Betänkandet behandlar i huvudsak regeringens proposition. Denna proposition berör endast utformningen av straffskalan för övergrepp i rättssak, 17 kap. 10 § i brottsbalken. Men därutöver behandlar betänkandet även ett antal motioner om olika åtgärder till skydd för målsäganden och vittnen, som är väckta under den allmänna motionstiden.

När det gäller synen på övergrepp i rättssak kan vi konstatera att det råder en relativt stor samstämmighet här i riksdagen. Vi är eniga om att avgörande för ett fungerande rättssamhälle är att människor som har bevittnat eller själva utsatts för brott vågar berätta detta och vittna om händelsen.

Hot mot vittnen är även ett hot mot rättssamhället. Ett demokratiskt samhälle bygger nämligen på medborgarnas lojalitet med rättssamhället. Det är viktigt att vittnen och målsäganden fritt vågar berätta om händelser för polis och domstol. Det är därför angeläget att de som medverkar i en rättsprocess skyddas mot olika former av övergrepp. Lagen om övergrepp i rättssak är därför central i detta skydd.

På senare tid har vi kunnat känna av att klimatet har hårdnat i och omkring rättegångar vid särskilt allvarlig brottslighet. Antalet hot och trakasserier riktade mot vittnen har ökat. Följden blir att många känner rädsla för att medverka i rättsprocessen. Det är en mycket allvarlig utveckling som vi kan se.

Vi har även mött att vid vissa typer av allvarlig brottslighet har angrepp på rättssystemet, i form av hot mot vittnen, satts i system. Detta har visat att rättssystemet är sårbart mot denna typ av angrepp.

Mot denna bakgrund finns det ett behov av en generellt strängare syn på sådana brott som omfattas av straffbestämmelsen för övergrepp i rättssak.

Justitieutskottets hemställan innebär skärpningar i straffskalan i rättssak. Utskottet tillstyrker därför regeringens förslag, som innebär att straffmaximum för normalgraden av brottet höjs från ett års till två års fängelse. För grovt brott höjs straffminimum från sex månaders till ett års fängelse och straffmaximum från fyra år till sex år.

På detta förslag har moderaterna yrkat avslag. Gun Hellsvik föreslår i stället att straffvärdet för övergrepp i rättssak bör vara lika med straffvärdet för mened. Jag vill här framhålla att det viktiga med lagändringen borde vara att dess syfte uppnås, dvs. att det intresse som lagen är avsedd att skydda tillgodoses.

Vi socialdemokrater anser att utskottets förslag till straffskala vid övergrepp i rättssak är tillfredsställande och väl motiverat. Förslaget innebär en generell uppgradering av straffsatsen och ger därmed uttryck för den stränga syn som statsmakterna har på denna typ av brott. Förslaget till lagändring medför även att straffmaximum för övergrepp i rättssak sammanfaller med vad som i dag gäller för grovt olaga tvång. Det kom-

mer också att överstiga straffmaximum för grovt olaga hot. Straffvärdet i förslaget kommer därmed också att närma sig straffvärdet för mened.

Ingbritt Irhammar och Centerpartiet anser att böter skall utgå ur straffskalan och att denna typ av brott alltid skall leda till fängelsestraff. Jag tror att det är viktigt att framhålla att straffvärdet vid övergrepp i rättssak kan variera väldigt kraftigt. Påföljden kan bestå av alltifrån böter till långa fängelsestraff. Socialdemokraterna anser att det även fortsättningsvis bör finnas möjlighet till böter som påföljd.

Det kan också vara värt att notera att den praxis som i dag används inom domstolarna är att fängelsestraff är att föredra när straffvärdet är högre än böter och att man väldigt sällan använder villkorlig dom och skyddstillsyn som påföljd. Avsikten med detta lagförslag är inte att på något sätt ändra detta förhållande.

Hot mot vittne är ett mycket allvarligt brott. På detta område kan vi vara överens om att det behöver göras mer. Problemet kan dock inte enbart mötas med straffrättsliga åtgärder, utan det handlar även om att stärka vittnenas och målsägandenas skydd. Vi kan konstatera att det i dag pågår en hel del arbete inom detta område.

I departementspromemorian *Vittnen och målsäganden i domstol* lämnas i dag ett förslag till åtgärder för att förbättra förhållandena för vittnen och målsäganden. Flera av dessa bereds för tillfället inom Justitiedepartementet. Och, precis som Ingbritt Irhammar själv påpekar, är en av diskussionerna i promemorian hur man kan anpassa domstolsmiljön för vittnen och målsäganden. Det som man kommer fram till är just det som Ingbritt framhåller, att det inte behöver vara obligatoriskt att inrätta särskilda väntrum, men att man vid behov skall kunna ge möjlighet till detta.

I direktiven till Brottsofferutredningen påpekas att hot mot vittnen och målsäganden är ett allvarligt hot och hinder för en fungerande rättsskipning. Brottsofferutredningen undersöker därför omfattningen av hot mot vittnen, ifall de har ökat och i vilka former de sker. Utredningen skall därefter undersöka i hur stor utsträckning problemen skulle kunna lösas genom möjlighet till anonymitet för vittnen och även i vilken omfattning andra åtgärder krävs. Brottsofferutredningen skall ju som bekant redovisa sitt förslag senast vid utgången av 1997.

I betänkandet *Några folkbokföringsfrågor*, som även nyligen har presenterats, tar man upp frågan om identitetsbyten. I betänkandet framförs dock att ett permanent identitetsbyte kanske är till nackdel för den enskilde såväl som för tredje man och myndigheten. Därför föreslår utredningen att det tidsbestämda identitetsbytet bör bestå. Men detta förslag bereds för tillfället inom Finansdepartementet, så vi får återkomma till det.

Med tanke på det som jag har redovisat angående det arbete som pågår med att se över åtgärder till skydd för vittnen och målsäganden finns det i dag ingen anledning för riksdagen att ta initiativ på detta område.

Till sist, fru talman, vill jag yrka bifall till hemställan i justitieutskottets betänkande nr 19 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 147 GUN HELLSVIK (m) replik:

Fru talman! Cinnika Beiming sade att man når målet med straffskärpningen vid den lägre graden till två års fängelse. Jag förstod inte riktigt resonemanget och skall inte haka upp mig på det. Men eftersom det var

kopplat till det moderata förslaget, att höja straffmaximum till fyra år och att jämställa övergrepp i rättssak med mened, vill jag fråga Cinnika Beiming: På vilket sätt är mened ett allvarigare brott än övergrepp i rättssak? Straffsatsen är ju ett sätt att markera hur allvarligt man ser på ett brott, och har man lägre straff för övergrepp i rättssak har man därmed också markerat att det inte är lika allvarligt som mened. På vilket sätt är övergrepp i rättssak ett lindrigare brott än mened?

Anf. 148 CINNIKA BEIMING (s) replik:

Fru talman! Lagändringen avser ju att vara en generell uppgradering av straffsatsen för grova brott vid övergrepp i rättssak, som vi är överens om i denna kammare. Men jag vill fortfarande hävda att det viktiga ändå är att det intresse som lagen avser att skydda tillgodoses. I departementspromemorian föreslog man t.ex. att straffsatsen för grova brott inte skulle höjas, utan man nöjde sig i stället med att föreslå att den skulle höjas för normalgraden av brott. Vi socialdemokrater bedömer i stället att detta brott är så pass allvarligt att det finns behov av strängare straff.

Till sist: Vi bedömer som sagt var att denna straffsats helt överensstämmer med vad vi vill uppnå med lagändringen.

Anf. 149 GUN HELLSVIK (m) replik:

Fru talman! Då uppfattar jag att Cinnika Beiming och socialdemokraterna inte anser att straffsatserna är på något sätt en markering av ett brotts allvar. Man kan inte uppfatta uttalandet på något annat sätt, om det inte är så att Cinnika Beiming menar att övergrepp i rättssak är ett lindrigare brott än mened. Något av detta måste gälla: Antingen att straffsatsen sätts litet grand efter vad man tror att den gör för nytta, inte efter hur allvarligt man ser på brottet, eller att övergrepp i rättssak är ett lindrigare brott än mened.

Anf. 150 CINNIKA BEIMING (s) replik:

Fru talman! Utformningen av den straffsats som vi föreslår är ett uttryck för den stränga syn som vi vill att statsmakterna skall ha på den här typen av grova brott. Vi tycker att den motsvarar vad vi vill uppnå. Det kan visst finnas en logik i att straffsatsen för övergrepp i rättssak överensstämmer med straffsatsen för mened. Men det finns också en logik i att straffsatsen sammanfaller med vad som gäller för grovt olaga tvång och att den överstiger vad som gäller för grovt olaga hot.

Anf. 151 ALICE ÅSTRÖM (v):

Fru talman! Med den förändring som justitieutskottet nu föreslår när det gäller straffberäkning av övergrepp i rättssak visar vi från statsmakters och riksdagens sida hur allvarligt vi ser på den här typen av brott.

Fru talman! Däremot anser vi från Vänsterpartiet att straffskalor och hårda straff inte alltid är det som förändrar en kriminalitet eller har den kriminalpolitiska betydelse man skulle kunna önska att det hade. Men vi har också anslutit oss till den här höjningen därför att den är en viktig markering.

Fru talman! Jag tycker att det viktiga, och det som ligger litet utanför själva straffsatserna, också är hur vi skall kunna få ett samhällsklimat där

alla känner ett ansvar att vittna och ta del i skyddet av samhället. Även nu med de höjda straffen, fru talman, är jag orolig för att människor inte avstår från att låta bli att vittna eller tala om att de blivit utsatta för hot bara för att man förändrar en straffsats. Jag tror knappast att vittnen som blir utsatta för hot i dag är så tydligt medvetna om vilken nivå straffskalorna ligger på för den här typen av hot. Jag tror inte att de kanske alltid ens vet vad den här typen av brott kallas, mer än olaga hot.

Fru talman! Det är alltså oerhört viktigt att vi markerar hur allvarligt vi ser på denna typ av brott. Men vi skall inte tro att detta kommer att förändra så hemskt mycket för vittnen som blir utsatta för den här typen av hot. Inte heller skall vi tro att benägenheten att anmäla och tala om när man blivit utsatt för hot kommer att öka med den här förändringen. Därför är de utredningar – och i synnerhet Brottsofferutredningen som justitietskottet signalerade att man ville ha och som nu har tillsats – och de övriga åtgärder som kommer att vidtas för att skydda målsägande och vittnen oerhört viktiga.

Det är också viktigt att det förs en debatt i samhället om alla och ens vars ansvar. I dag, även vid brott där det finns en mängd människor som egentligen är vittnen, är det få som stiger fram och tar sitt ansvar. Ett samhälle där man tittar åt andra hållet är ett samhälle där rättssystemet blir mer sårbart. Om det av tio vittnen bara är ett som vågar träda fram så är också möjligheten för kriminella grupper att utsätta detta enda vittne för påtryckningar och hotelser mycket större än om vi alla gemensamt tar ett ansvar för att anmäla brott och att vittna när vi ser att något händer. Det gäller både stora och små saker.

Fru talman! Vi i Vänsterpartiet yrkar bifall till justitietskottets hemställan i betänkandet. Men vi ser också fram emot de samlade förslagen från Brottsofferutredningen och en allmän debatt om hur man skall kunna stärka människors vilja att delta i skyddet av vårt rättssamhälle och skyddet av den enskilda människan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)

22 § Konsumentskydd vid avtal om tidsdelat boende

Föredrogs

Lagutskottets betänkande 1996/97:LU18

Konsumentskydd vid avtal om tidsdelat boende (prop. 1996/97:127)

Anf. 152 AGNE HANSSON (c):

Fru talman! Jag skall försöka begränsa mig så att vi hinner med det här ärendet också före middagsuppehållet. Det rör ångerfristens längd vid avtal om tidsdelat boende. Från Centerpartiet har vi principiellt tidigare vid flera tillfällen hävdat att det behövs en rimligt tilltagen ångerfrist för att ge den svagare parten en starkare ställning. Det är en konsumentpolitiskt viktig fråga.

I direktivet som det nu är fråga om att införliva är ångerfristen bestämd till tio dagar. Detta är ett minimidirektiv, vilket för det första visar

*Konsumentskydd vid
avtal om tidsdelat
boende*

att det råder osäkerhet eller delade meningar om ångertidens längd bland dem som står bakom direktivets lydelse när det gäller just detta. För det andra innebär regeln med minimidirektiv att det inte finns något hinder för oss i Sverige att införa en längre tidsfrist för konsumentens ångerrätt. Därför tycker vi från Centerpartiet att vi skall göra det.

Vi är inte ensamma om den uppfattningen. Fyra partier står bakom reservationen som bygger på vår motion om ett krav på en ångerfrist på 15 dagar. Inte heller vi fyra partier är ensamma om att tycka så. Vi är i gott sällskap. Även konsumentvägledarnas förening har i sitt remissvar föreslagit att ångerfristen för konsumenten skall vara 15 dagar. Inte heller är vi i Sverige ensamma om att tycka så. Våra nordiska grannar i Finland överväger just att frånga EG-direktivet och införa en egen finländsk förlängd ångerfrist på 14 dagar.

Trots att det finns en mycket stor minoritet med starka argument har detta inte gett tillräckligt intryck på majoriteten i utskottet. Propositionens förslag har inte ändrats. Visserligen svävar majoriteten på målet i sin argumentering för propositionens kortare ångerfrist. Med hänsyn till att så många andra länder och flertalet av de nordiska länderna, med vilket måste förstås Norge, Danmark och Island, har accepterat direktivets kortare ångerfrist kan vi göra det också i Sverige, skriver majoriteten – ”– – i vart fall tills vidare – –”. Vidare heter det: ”Utskottet utgår dock ifrån att regeringen noga följer utvecklingen och därvid uppmärksammar frågan om ångerfristen i framtiden kan behöva göras längre än vad som följer av direktivet.”

Osäkerheten och tveksamheten tycker jag talar för sig själva. Om regeringen följer detta, som antas, är jag övertygad om att vi får tillbaka frågan med ett förslag om en förlängd ångerfrist, till konsumenternas bästa. Men varför gå denna omväg? Det är bättre att fatta det beslutet här och nu.

Fru talman! Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen i betänkandet nr 18 från lagutskottet, som vi nu behandlar.

Anf. 153 TANJA LINDERBORG (v):

Fru talman! Jag vill inledningsvis framhålla att jag i huvudsak tycker att regeringens proposition är mycket bra. Vänsterpartiet har en avvikande mening som gäller ångerfristens längd.

Eftersom kammaren är i tidsnöd och eftersom Agne Hansson har utvecklat sin ståndpunkt, som också är min i det här ärendet, vill jag bara yrka bifall till den gemensamma fyrpartireservationen i betänkandet.

Anf. 154 YVONNE RUWAIDA (mp):

Fru talman! Jag yrkar också bifall till reservationen om tidsdelat boende och hänvisar till vad Agne Hansson har sagt.

Jag vill bara kommentera en liten sak. I dag fattade vi beslut om ett annat betänkande. Då gällde det delgivning med aktiebolag. Där ville t.ex. Moderaterna, som inte ställer sig bakom den här reservationen, ha en förlängning från två veckor till en månad. Där tyckte de att det var nödvändigt att man skulle få mer tid på sig, eftersom man inte kunde beräknas ha fått en delgivning under loppet av två veckor. Men i denna konsumentfråga stöttar inte Moderaterna oss. Det är kanske inte så konstigt.

Men litet mer förunderligt är det dock att Socialdemokraterna inte vill stärka konsumenternas intressen i den här frågan.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 155 BENGT KRONBLAD (s):

Fru talman! Som tidigare talare har nämnt är det alltså betänkandet om konsumentskydd för avtal vid tidsdelat boende som lagutskottet nu diskuterar och lägger till riksdagen för beslut.

Syftet med lagförslaget är att i svensk rätt införliva ett EG-direktiv om skydd för konsumenter vid förvärv av nyttjanderätten till fast egendom på tidsdelad basis. Den enda diskussionen som vi har mellan olika partier gäller ångerfristens längd. Där skiljer sig partierna. Lagutskottets majoritet ställer sig bakom propositionens förslag om en ångertid på tio dagar. Det är jämföra med de ångertider som vi har i andra fall på sju dagar. Det innebär att detta en något längre tid.

Vi har ansett att det är viktigt med en nordisk samsyn. Det gäller i stort. Finland har ännu inte helt tagit ställning, men för övrigt gäller den tid som vi här föreslår, dvs. tio dagar. För att gardera upp det hela skriver vi att regeringen noggrant bör följa frågan. Därmed anser vi att den oro som övriga partier hänvisar till är framförd. Man har möjlighet att återkomma om dessa tio dagar i ångerrätt inte är nog.

En del som jag gärna vill kommentera ytterligare är att man också inför ett förbud mot betalning under ångerfristen. Jag tycker att det är väldigt viktigt. Då har man ingen möjlighet att pressa konsumenten till att betala en summa pengar som det är svårt att få tillbaka om köpet ångras. Det innebär alltså att man inte har rätt att ta betalt i förskott.

Fru talman! Detta är en viktig del i att öka skyddet för konsumenterna. Jag yrkar därför bifall till hemställan i lagutskottets betänkande och avslag på reservationen.

Anf. 156 AGNE HANSSON (c) replik:

Fru talman! Det framgick ju av vad Bengt Kronblad sade att majoriteten är litet osäker. Jag tycker att det hade varit bättre för konsumentpolitiken och tryggheten om man hade tagit steget redan nu. Jag vill fråga Bengt Kronblad om han verkligen tycker att han känner sig säker om han skulle teckna ett avtal om tidsdelat boende. Här rör det sig ju oftast om avtal som man tecknar för att hyra en semesterlägenhet i utlandet. Det är långa avstånd. Det är ofta andra förhållanden i sådana här sammanhang. Det är mycket som är olika. Det finns alltså en rad skäl för detta. Man använder andra försäljningsmetoder. Det finns en rad skäl som gör att man just i detta specifika fall borde ha något längre ångertid. Är Bengt Kronblad ändå inte litet orolig för att man ger konsumenten en alltför svag ställning? I övrigt har vi ju en progressiv, positiv och bra konsumentpolitik i vårt land. Jag tycker att vi kunde passa på att göra den ännu bättre.

Anf. 157 BENGT KRONBLAD (s) replik:

Fru talman! Det här är en längre tid än vad som gäller i dag. I dag har vi inte något skydd. I de ångerskydd som vi har i andra sammanhang, t.ex. när vi handlar hemma vid dörren, handlar det om sju dagars ånger-

vecka som det kallas. Det innebär att den beskrivning som Agne Hansson här ger, dvs. att man är i en annan kultur och att det handlar om en större summa pengar i vissa fall, har föranlett att vi här har föreslagit mer än de sju dagarna, nämligen upp till tio dagar.

Fru talman! Som jag sade tidigare finns det anledning att följa frågan noggrant. Men nu tar vi ställning till EU:s direktiv kring det delade boendet. Jag anser att vi härmed har förstärkt konsumenternas ställning mot vad som gäller i dag. Skulle vi behöva förstärka den ytterligare kommer regeringen givetvis att återkomma med sådana förslag. Vi kommer ju också att ha möjlighet att göra det som motionärer. Jag ser med tillförsikt fram emot att vi nu förstärker konsumentens situation mot hur den är för tillfället.

Anf. 158 AGNE HANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag kan försäkra Bengt Kronblad att vi kommer igen. Vi i Centerpartiet menar att vi även i vår inhemska lagstiftning borde ha en längre ångerfrist. I logik med det borde vi också ha dessa ytterligare dagar som vi föreslår här. Men vi får tillfälle att återkomma och diskutera detta. Det är i och för sig ingen livsavgörande fråga.

Anf. 159 MARIETTA DE POURBAIX-LUNDIN (m):

Fru talman! Detta är egentligen en replik på Yvonne Ruwaida, men eftersom jag inte står på talarlistan måste jag gå fram och anmäla mig.

Hon anklagar oss moderater för att vi i ett annat ärende har velat ha fyra veckor. Det gäller delgivning. Det är två skilda saker. Vid en delgivning vet man inte att det skall komma någonting. Då måste man kanske ha längre tid på sig att få veta detta. När det gäller en ångerfrist har man själv gjort en aktiv handling som man skall ångra. Jämförelsen är mycket märklig.

Jag tycker, precis som Bengt Kronblad, att det här faktiskt är ett bättre skydd än det vi har nu. Skulle det visa sig att det inte är tillräckligt får vi återkomma. Därför står vi bakom betänkandet.

Anf. 160 YVONNE RUWAIDA (mp):

Fru talman! Jag är medveten om att det handlar om två helt skilda ärenden som har en annorlunda karaktär. Men jag tycker ändå att det är intressant att man vill stärka aktiebolagens ställning. Här handlar det om en konsumentfråga. Det här är en aktiv handling – man går in och köper någonting på lån eller med kontanter. Men det är ändå så att det finns väldigt påträngande och aggressiva försäljningsmetoder här. Därför behövs en ångerfrist som är tillräcklig, speciellt med tanke på att man oftast köper detta i utlandet när man är på resa. Man kommer kanske hem först efter en viss tid.

Anf. 161 MARIETTA DE POURBAIX-LUNDIN (m):

Fru talman! Jag tycker att Yvonne Ruwaida blandar äpplen och päron. Man kanske inte ens vet att en delgivning skall komma. När man har gjort ett avtal om tidsdelat boende har man själv varit med och tagit ett aktivt steg, och man skall själv ta steget tillbaks om man ångrar sig. Man har det i egna händer, vilket man inte har vid en delgivning. Man vet inte ens att

den skall komma. Detta är verkligen att blanda bort korten och att blanda äpplen och päron.

Prot. 1996/97:102
14 maj

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 17.59 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

23 § Reviderat protokoll om förbud mot eller restriktioner i användningen av minor, försåt och andra anordningar

*Reviderat protokoll
om förbud mot eller
restriktioner i
användningen av
minor, försåt och
andra anordningar*

Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande 1996/97:UU8

Reviderat protokoll om förbud mot eller restriktioner i användningen av minor, försåt och andra anordningar (prop. 1996/97:145)

Anf. 162 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Riksdagen behandlar nu frågan om att godkänna regeringens proposition om ett internationellt förbud mot användning av minor. Det är förvisso inte första gången vi diskuterar antipersonella minor, personminor eller truppminor – vilket begrepp vi nu använder – här i riksdagen. Det har vi gjort tidigare vid många tillfällen.

Jag vill inleda med att konstatera att vi på det här området har tagit stora steg framåt för att nå lösningar.

Först och främst tror jag att det är med stor glädje som vi alla som har deltagit i behandlingen konstaterar att vi i dag kan godkänna ett protokoll från den 3 maj 1996, där uppemot 40 stater säger sig vara villiga att stödja ett internationellt förbud mot truppminor. Det är ett mycket stort steg framåt och det har tagit lång tid att komma dithän.

Det andra jag vill understryka är att vi från svensk sida – vi har ju mycket aktivt drivit de här frågorna – har en oerhört mycket bättre position när vi i dag fortsätter att driva dem. Det har vi utifrån det förhållandet att den svenska riksdagen har fattat ett beslut om att avskaffa minor i det svenska försvaret. Det beslutet fattade vi den 13 december 1996 här i riksdagen. Jag vill särskilt framföra ett tack till Thage G Peterson. Jag tror att han personligen mycket aktivt har tagit åt sig de synpunkter som många partier och många enskilda i den här riksdagen har framfört. Det var med glädje vi i december kunde fatta det beslutet här i riksdagen.

Jag och Vänsterpartiet hävdar att det var ett nödvändigt beslut. Det har varit svårt att internationellt hävda Sveriges ståndpunkt, när vi själva

har ansett oss ha behov av minor i det svenska försvaret. Vår position när vi driver frågorna internationellt har alltså ytterligare stärkts.

Jag vill också understryka den roll som utrikesutskottet har spelat på det här området. Först fick vi fram exportförbud för svenska minor. Kolleger som satt i utskottet innan jag kom med, redan under den förra perioden 1993–1994, fick fram ett exportförbud. Det är en annan viktig milstolpe på det här området.

Men när vi har konstaterat att vi har tagit steg framåt, måste vi också konstatera hur små de ändå är i förhållande till problemets omfattning. Det finns en beskrivning av bakgrunden i betänkandet. Men jag tror att det ändå är viktigt att vi upprepar några grundfakta för dem som inte har varit med under alla turer.

Det finns drygt 100 miljoner minor runt om i vår värld. Det finns minor i över 70 länder i världen. Värst drabbade är naturligtvis – som vanligt, skulle jag vilja säga – de fattigaste länderna. Det rör sig om Angola, Moçambique, Afghanistan, Kambodja och några andra länder, som hör till världens absolut fattigaste.

Omfattningen av lidandet är enormt. Det är mer än 10 000 som skadas varje år och lika många som dödas. Det är framför allt civilbefolkningen, barnen, som drabbas. Det är vanligt att barn inte förstår att minorerna är ett vapen. De tror att det är en leksak som de kan ta till sig.

Var och en av oss har sett barn som har drabbats och som har överlevt, men som tvingas använda protes – i bästa fall. Alla barn som har blivit av med en arm eller ett ben får ju inte protes. Att inte kunna leva ett normalt liv är ett stort straff för omvärldens rustningsiver.

Jag vill också understryka hur problematiskt det här är. Även om vi nu har den här konventionen vet vi att för varje mina som röjs läggs det ut ungefär 20 nya. Röda korset beräknade 1996 att man under 1995 tog bort ungefär 100 000 minor i världen, men att 2 miljoner nya kom till under samma period.

Vi vet hur ojämnt kostnaderna fördelar sig. En mina kan kosta 3–30 dollar, beroende på dess omfång. Men kostnaderna för att röja minor är 100 gånger högre. Det kostar 300–1 000 dollar per mina att oskadliggöra den.

FN har beräknat att om vi skulle genomföra ett totalstopp i hela världen – ingen export, ingen ytterligare tillverkning – skulle det kosta mer än 33 miljarder US dollar. Det skulle dessutom ta den fantastiska siffran av 1 000 år att röja. Det handlar alltså inte om ett hundraårigt perspektiv, utan om ett tusenårigt.

Mot den bakgrunden känns det väldigt viktigt att Sverige, som har drivit frågan och varit ordförande i översynskonferensen, nu fortsätter arbetet och ser till att det blir ett totalförbud mot minor. Vi vet att omkring 40 länder skrev på konventionen och att de aktivt vill ansluta sig. Det är viktigt att notera att flera av de stora producenterna och exportörerna av minor inte fanns med bland de länderna. Jag tänker t.ex. på Kina. I det fallet måste Sverige fortsätta att arbeta mycket bestämt och se till att frågan får spridning och att det blir ett totalt förbud för antipersonella minor i alla länder.

När man ser på vad vi har uppnått med protokollet kan man konstatera att de länder som har sagt sig vilja stå bakom det är viktiga länder. Bara det är en stor framgång.

Men det finns naturligtvis också stora begränsningar med det här avtalet. Det är t.ex. stopp för icke detekterbara minor, men det finns åtskilliga minor som faller utanför och som alltså inte omfattas av förbudet.

Det är naturligtvis också bra att man har jämställt brott mot konventionen med brott mot folkrätten. De har samma dignitet.

Vänsterpartiet säger alltså självklart ja till regeringens proposition. Vi vill för egen del aktivt fortsätta att föra ut frågorna på det internationella och det nationella planet.

Men jag kan också konstatera att det finns några punkter där vi skiljer oss från regeringen och där vi tycker att regeringen skulle ha gått mycket längre än vad man har gjort.

Vi tycker t.ex. att det behövs en lagstiftning för att garantera att beslutet och Sveriges anslutning inte vid ett senare stadium förfaller. Vi har erfarenheter av barnkonventionen, som ännu inte är del av svensk lagstiftning. Vi har haft många diskussioner om i vilken grad den gäller, just därför att det inte finns någon lagstiftning bakom.

Jag vill också påpeka att vi anser att begreppet truppmina bör vara personmina.

Jag vill också nämna att minor som kan utlösas av en person bör betraktas som personminor. I den frågan har vi också en reservation. Vi tycker att det inte bara skall vara minor som i första hand – *primarily* – kan utlösas av en person, som framhålls i texten. Vi tycker att Sverige skall verka för en ändring, så att det gäller alla typer av minor.

Vi vill också ha ett exportförbud av minan FFV 013. Den kan nämligen användas på samma sätt och utlösas av en enskild person. Vi vill inte heller att Claymoreminor tillåts.

Vi tycker också att Ottawaprocessen måste fortsätta. Med Ottawaprocessen menar vi de förhandlingar som förs utanför det formella förhandlingsbordet bland FN:s stater. Den bör fortsätta parallellt med att man har formella överläggningar i den här frågan.

Fru talman! Jag vill självklart notera att Vänsterpartiet står bakom alla reservationer och ett särskilt yttrande. Men jag vill särskilt yrka bifall till reservation 2.

Jag vill också, fru talman, understryka att den här frågan måste få en ökad vikt internationellt. I regeringens studie om konfliktförebyggande verksamhet som precis kommit ut ägnar man bara en halv sida åt lätta vapen och åt frågor om antipersonella minor. Vi menar att man inte tagit tillräckligt allvarligt på frågan om vapen och militära krafter betydelse.

Man måste i det konfliktförebyggande arbetet mycket starkare inrikta sig på att få stopp för vapentillverkning och vapenexport runt om i världen. Jag vill understryka att minröjning också har en positiv innebörd för Sverige, med tanke på att vår svenska försvarsindustri i stället för att tillverka vapen och minor nu i alla högsta grad bör inrikta sig på verktyg för att röja minor. De behövs i både stor och liten skala, och därvidlag har Sverige väldigt stora möjligheter att komma ut och att visa att vi menar allvar med att stoppa minor och över huvud taget verka för nedrustning i världen.

Anf. 163 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp):

Fru talman! Minor är extra hemska vapen, eftersom de när som helst kan slå till mot vem som helst, långt efter det att vi har glömt vilka krig

som fördes, varför krigen fördes och vem som förde dem mot vem. I fattiga länder – här har redan nämnts Afghanistan, Moçambique och Kambodja – där de minor man hittills lyckats röja utgör en bråkdel av vad som fortfarande finns nedlagt i jorden är det extra svårt att bli drabbad av en mina och att bli handikappad. Som vuxen saknar man för det mesta hjälp från samhället och möjligheter att försörja sig själv. Vi har många gånger i pressen sett fruktansvärda bilder på hur speciellt barn drabbas – också Eva Zetterberg nämnde detta – när de leker i markerna och hittar eller trampar på minor som ingen visste fanns just där.

Protokollet är en klar förbättring och en förstärkning av konventionen från 1980. Den omfattar numera även interna konflikter i ett land. Det krävs bl.a. att avståndsutlagda truppminor skall vara självförstörande eller självdesaktiverande, att minfält måste inhägnas, att man skall upprätta protokoll och kartor över minfälten och att varje part i stridigheterna efter det att fred inträtt skall röja minfälten.

Tyvärr finns det i protokollet undantag som är svåra att acceptera. Det finns minor som inte omfattas av konventionens och tilläggsprotokollets bestämmelser, och enligt betänkandet är det då fråga om ”varianter av minor och försåt, där det inte är klart om ammunitionen är att betrakta som en mina eller vapen, t.ex. s.k. Claymorevapen”.

Exempel på minor som klassas som vapen är Claymoreminorna och Boforsminan FFV 013. Vi i Miljöpartiet anser att också de bör förbjudas. Boforsminan anses vara en fordonsmina och är därmed ett vapen. Den skall inte lämnas obevakad, och den utlöses via tändkabel. Men den kan också förses med snubbeltrådsutlösning. Den kan alltså fungera som en antipersonell mina eller truppmina, dvs. en mina som används direkt mot människor.

Claymoreminorna förutsätter liksom Boforsminan en kontinuerlig övervakning av militär personal. Det står också i betänkandet ”att dessa minor är avsedda att komma till användning i anslutning till regelrätta stridshandlingar mellan stridande förband”.

Den tredje mina som jag vill ta upp i sammanhanget går under beteckningen fordonsmina och är försedd med rönjningsskydd. Minan utlöses då en person försöker röja den.

Vi i Miljöpartiet anser att om den militära personal som skall övervaka minorna – och som har de protokoll och kartor där minorna är utmärkta – inte överlevt stridshandlingarna, är de här minorna en lika stor risk som de personminor protokollet gäller och som nu blir förbjudna.

Miljöpartiets slutsats är liksom Vänsterns den att om en mina exploderar genom en persons närvaro eller agerande, är det en antipersonell mina, även om den i huvudsak brukar användas mot fordon. Därför menar vi att Sverige, som har inställningen att minor skall totalförbjudas, dels borde ha reagerat mot undantag av detta slag, dels borde haft med detta i tillkännagivandena vid ratificeringen av tilläggsprotokollet.

Det fanns en del länder som var missnöjda med minprotokollet, och Kanadas utrikesminister startade därför den s.k. Ottawaprocessen med syftet att utarbeta en ny konvention, som totalförbjuder antipersonella minor. Ett femtiotal stater står bakom denna. Utkastet till konventionen stöds bl.a. av Internationella rödakorskommittén, Rädda Barnen och den internationella NGO-kampanjen mot minor.

Rädda Barnen uttalade på sitt minseminarium för en månad sedan sin besvikelse över att Sverige förhållit sig passivt och tveksamt till Ottawainitiativet. I det betänkande som vi nu behandlar står det dock att utskottet förutsätter att regeringen på lämpligt sätt stödjer Ottawaprocessen. Miljöpartiet utgår från att Sverige aktivt deltar dels i Ottawaprocessens förmöte, som är planerat att äga rum i Stockholm om ett par veckor, dels i de förhandlingar som kommer att äga rum i september och oktober i Oslo.

Det protokoll som vi i dag beslutar om är ett oerhört viktigt steg i nedrustningsarbetet mot vad som förhoppningsvis en gång blir en vapenfri eller kanske en vapenfriare värld. Många länders missnöje med protokollet gav upphov till Ottawaprocessen, och det är inte något negativt. Tvärtom är det ett ytterligare steg mot en värld utan vapen, och det är fantastiskt att så många länder redan vill gå längre i sina strävanden mot en vapenfri värld.

Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 3 och 4.

Anf. 164 INGRID NÄSLUND (kd):

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 2, som handlar om gränsdragningen mellan truppmenor och andra minor.

Jag skall inte trötta åhörarna med alltför många fakta om minor, eftersom de föregående talarna redan har redovisat många siffror om detta. Det rör sig dock om otroliga siffror, och jag skall bara nämna ett par av dem.

Man räknar med att 110 miljoner aktiva minor finns utplacerade, och det har varit en mycket påtaglig ökning under de senare årtiondena. Man räknar med att av dem som skadas och dödas av minor är det bara 13 % som är aktiva soldater. Deras liv är naturligtvis lika mycket värda, men är man i aktiv strid ingår det i förutsättningarna att man utsätter sig för stor risk. De andra minorna drabbar civilbefolkning, och det rör sig i stor utsträckning om barn.

Det är också en otrolig sifferuppgift som lämnas om hur lång tid det skulle ta att röja alla dessa minor under nuvarande förutsättningar. Vi får naturligtvis hoppas att förutsättningarna så småningom skall förbättras, men det är ändå väldigt svårt att komma åt de enskilda minorna. På många ställen där de är utplacerade är terrängen av sådan art att det inte går att använda särskilt tidsbesparande anordningar för att komma åt dem.

Under utrikesutskottets resa i Angola hade vi tillfälle att följa minröjning, och vi fick se hur man fick arbeta sig fram centimeter för centimeter. Det tog mycket lång tid för en person att klara av en kvadratmeter.

Den tid som man har talat om för att bli av med minorna är faktiskt 1 100 år. Det är naturligtvis ett stort framsteg när man nu talar om att minorna skall vara självdestruerande, och det har gjorts framsteg genom minprotokollet. Vi är självfallet mycket tacksamma för att så har skett, men det finns fortfarande brister. Den stora bristen är naturligtvis att det, trots att 40 länder skrivit på, återstår en lång rad länder.

Jag skulle därför också vilja påpeka betydelsen av Ottawaprocessen. Givetvis är det som sker i FN:s regi mycket bra, men det skall ibland till extraordinära åtgärder. Det har visat sig att en del frågor med framgång kan drivas utanför de officiella systemen.

Därför förväntar jag mig att regeringen kommer att vilja delta aktivt i processen, både i förkonferensen och sedan vid den egentliga konferensen. Vi hoppas att Sverige kommer att vara pådrivande i processen. Vi vet att om det skall till ytterligare en översyn av den konvention som nu har setts över kommer det att ta betydligt längre tid.

Jag skall nämna några ord om betydelsen av att konventioner är tydliga och klara. Det gäller den reservation som vi kristdemokrater har ställt oss bakom. Vi menar att det är en försämring att ordet *primarily* – i första hand – har lagts till, dvs. när man t.ex. säger att en truppmannas är en minas som i första hand är konstruerad att explodera genom en persons närvaro, närhet eller kontakt och som försätter en eller flera personer ur stridbart skick och skadar eller dödar dessa.

Detta ger möjligheter till undantag och tolkningar. Redan det är en försämring. Där skulle vi vilja se att Sverige verkar för att så fort som möjligt få till stånd en förändring.

Jag yrkar bifall till reservation 2, och i övrigt ställer vi upp på hemställan i betänkandet.

Anf. 165 CARINA HÄGG (s):

Fru talman! I dag står utrikesutskottets betänkande 1996/97:UU8, med den långa titeln *Reviderat protokoll om förbud mot eller restriktioner i användningen av minor, försåt och andra anordningar* på dagordningen.

Fru talman! Jag vill inleda mitt anförande med att yrka bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande och avslag på samtliga reservationer.

I Sverige råder sedan länge generellt exportförbud för all krigsmateriel, vilken inkluderar alla typer av minor. Sedan den 13 december 1996 har vi också ett efterlängtat försvarsbeslut som behandlar minorna inhemskt i Sverige.

Sverige var det första land som började driva kravet på ett internationellt förbud mot truppminor. Vi var ledande i arbetet på att stärka de folkrättsliga reglerna om användning av minor, något som starkt bidragit till att också minprotokollet kom att omfatta interna konflikter, inte bara som tidigare mellanstatliga konflikter. Det är en oerhört viktig framgång mot bakgrund av att de konflikter som pågår runt om i världen nästan uteslutande är interna konflikter.

Konferensen om inhumana vapen enades fredagen den 3 maj 1996 om ett nytt reviderat protokoll om minor. Att det reviderade protokollet inte kom att innehålla ett totalförbud mot minor stod klart långt dessförinnan. Men det reviderade protokollet skärper reglerna om användningen av minor på de flesta punkter, som jag för enkelhetens skull väljer att nämna mycket kortfattat.

Protokollet skall, som jag redan har varit inne på, gälla även i interna konflikter. Det är förstärkta restriktioner för användning av de olika minityperna. Förbud mot minor som inte kan upptäckas med metalldetektorer. Förbud mot detekteringsskydd. Förbud mot användning av minor utanför minfält om de inte är självförstörande. Begränsning av handel med minor. Uppföljning av efterlevnaden av protokollet, bl.a. vid årliga möten. Straffrättsligt ansvar för personer som bryter mot protokollets regler.

Skyddet förstärks för humanitära organisationer och fredsbevarande styrkor.

Vi har både velat och kunnat följa hur protokollet under svenskt ordförandeskap har växt fram med utgångspunkt i fakta, olika ställningstaganden – ibland avvaktande, andra gånger ett stopptecken från olika länder. När FN:s dåvarande generalsekreterare Boutros Boutros Ghali kom med enträgna vädjanden till konferensens parter, underströks också svårigheterna med att nå ett tillfredsställande resultat.

Det står utom allt tvivel att det i utrikesutskottet och i denna kammare finns ett starkt engagemang i minproblemen. Det är något som även denna debatt understryker. Det står också utom allt tvivel att vi är många som önskat en mer långtgående överenskommelse. Men det var hit vi kom, om det inte skulle bli alltför glest på vagnen. Det hade i sig inneburit att protokollet fått en magrare omslutning. När vi läser de motionsyrkanden som har skrivits med utgångspunkt i propositionen, mynnar de främst ut i en önskan att mer skall göras framöver. Javisst, mycket mer kan göras framöver i denna fråga.

Nu har vi i och med protokollet fått en stadigare och bredare grund att stå på i det framtida arbetet. Alla vet att det krävs ytterligare internationellt arbete innan minfrågan kan avfärdas från dagordningen eller ens kan tillåtas flyttas nedåt på densamma. Än skapas tomma skor.

När den talande aktionen *Tomma skor mot trampminor* pågick i såväl Genève som i svenska städer för att driva på i konferensens slutskede, sade jag att tyvärr skulle denna kampanj behöva upprepas. Det är något som jag fortfarande står för.

Fru talman! Det har varit mycket arbete sedan första internationella konferensen sammankallades redan år 1949 för att komma dit vi är i dag konventionsmässigt.

När jag kom i riksdagen så var minfrågan på olika plan det första jag kastade mig in i. Snabbt upptäckte jag också att det behövdes en bättre samordning av våra nationella resurser, inte minst för att kunna vara en bättre resurs utåt. Sverige behövde helt enkelt samordna sina resurser till en geografisk plats – Eksjö. Nu finns, helt i linje med den motion jag väckte, ett sådant beslut. Den 1 juli 1997 startar Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscentrum sin verksamhet i Eksjö. Tanken är att all svensk kompetens inom minröjning, såväl humanitär som militär, samlas under ett tak. Vid centrumet kommer utbildning och annan verksamhet att bedrivas för Försvarsmakten, Räddningsverket, Rikspolisstyrelsen, Sida m.fl. myndigheter. Även utländska organisationer skall kunna utnyttja den kompetens och kunskap som samlas i minröjningscentrumet, som också skall utgöra bas för forskning och utveckling inom området. Nog behövs det kunskap för att klara skiftande naturförhållanden som t.ex. Sinais öken och Kambodjas djungler och risfält.

I Norden undersöker man nu också hur det kan ske en samordning. Så sent som i februari hölls ett nordiskt minröjningsseminarium. Vid seminariet föreslogs att varje nordiskt land utser en koordinator med uppgift att samordna och övervaka utvecklingen internationellt, redovisa behov samt försöka realisera de förslag som läggs fram i minröjningsfrågor. Beslutet att utse koordinatörer fattades sedan av försvarsministrarna vid ett möte på Grönland i månadsskiftet mars–april. Sverige skall samman-

Prot. 1996/97:102
14 maj

*reviderat protokoll
om förbud mot eller
restriktioner i
användningen av
minor, försåt och
andra anordningar*

kalla till det första mötet. Men nu väntar vi på vem som skall bli svensk koordinator.

FN:s generalförsamling antog den 1 december 1996 en resolution om att börja förhandla om ett avtal som förbjuder användning, produktion och lagring av samt handel med minor.

Åsikterna om vilket som är rätt forum går än isär. Inom själva FN finns i dag två institutioner som behandlar minfrågor. En inom avdelningen för fredsbevarande operationer, och en inom avdelningen för humanitära frågor. Dessutom pågår verksamhet kring minröjning inom FN:s utvecklingsprogram, UNDP. Detta återspeglar skiljelinjerna mellan humanitär och militär minröjning, men också uppsplittringen av FN:s resurser. Även här behövs en bättre samordning. Men jag är inte säker på att just formen, ett internationellt mincentrum, är nödvändig. Min förhoppning är att det nyligen beslutade ammunitions- och minröjningscentrumet i Eksjö inte bara skall spela en tydligare roll nationellt och i Norden utan också kunna vara en resurs internationellt.

Ottawaprocessen, som många har berört här, är viktig. Det är viktigt att vi i fortsättningen stöder och följer vad som händer. Jag tror att jag var den första som tog upp denna fråga i kammaren.

En uppföljning av Ottawakonferensen kommer att ske i Bryssel i juni i år. Då har vi möjlighet att se vad som händer.

Det finns en annan konferens som Sverige stöder ekonomiskt – Östeuropakonferensen.

Den 28 februari i år hölls i det hårt mindrabbade landet Moçambique, i huvudstaden Maputo, en konferens. Det var den fjärde internationella NGO-konferensen om landminor, organiserad av ICBL. Denna paraplyorganisation består av inte mindre än 650 fristående organisationer spridd över sex kontinenter. Diplomater, FN-representanter och delegater från ett sextiototal länder deltog i konferensen. Bl.a. en rad afrikanska stater utlovade lagstiftning för förbud av truppminor. Den 19–21 maj planeras en ny minkonferens i Afrika. Denna gång skall den vara i Sydafrika, i Johannesburg. Anordnare är denna gång den afrikanska enhetsorganisationen OAU. Problemen i Afrika är stora. Enligt grova skattningar finns det 18–30 miljoner minor i 18 afrikanska länder. Moçambique, Somalia, Etiopien, Eritrea och Sudan räknas till de värst drabbade.

Fru talman! Minor finns i alla världsdelar. I Mellanöstern finns det största minproblemet i Kuwait. 7 miljoner minor lades ut under Gulfkriget, och ungefär hälften av dessa är nu röjda. Miljontals minor finns utlagda längs gränsen Iran–Irak efter kriget mellan dessa länder. Irak har även lagt ut ett stort antal minor i kurdiska områden. Det finns minor i Syrien, Israel och Libanon.

Få länder har drabbats så hårt av minor som Kambodja. Minor har använts i offensivt syfte, och spridningen är mycket omfattande. Kambodja har det högsta antalet amputerade i världen, 30 000. Vietnam men även Laos och Burma har stora problem med utlagda minor. Thailands gräns mot Kambodja och Burma samt gränsen mot Vietnam och Kina är kraftigt minerade.

Under den ryska invasionen i Afghanistan spred ryska trupper miljontals minor från luften. Men även den afghanska regeringen och motståndsrörelsen spred minor. Enligt en skattning av FN har 200 000 människor dödats och 400 000 skadats av minor i Afghanistan. Minor finns

också längs gränserna mellan Afghanistan och Pakistan, Indien och Kina, och Kashmir och Sri Lanka är också drabbade.

I Europa är minproblemet i dag ett stort problem i f.d. Jugoslavien. Det är ett problem som även drabbat de fredsframtvängande och senare också de fredsbevarande styrkorna. Minproblemet är stort i Nagorno-Karabach, Georgien och Tadzjikistan. I Latinamerika har El Salvador och Nicaragua ett stort antal minor utlagda.

Enligt en grov uppskattning finns mellan 300 000 och 1 miljon minor i åtta länder. Sammantaget görs gällande att det finns 65–100 miljoner minor utströdda och minst 100 miljoner lagda i vapenförråd över hela världen. Det finns inga säkra uppgifter på hur många som har dödats, men FN skattar att fler än 800 människor per månad dödas av minor. I det perspektivet bör man av barmhärtighetsskäl helst förbigå Vänsterns krav om en namnändring. Vilken mina hade inte blivit utlagd om den hade döpts om?

Fru talman! Mot slutet av mitt anförande vill jag än en gång peka på det breda positiva engagemang som finns inte bara i den här kammaren utan runt om i världen för att hjälpa till att utrota de djävulska minorna och att det också går framåt. Över 50 länder har förbjudit export av truppminor. 15 länder har påbörjat eller slutfört förstörelsen av sina lager. Minst 30 länder har helt eller tillfälligt förbjudit användning. 20 länder har tillkännaggett att de helt stoppat tillverkningen.

För att få bort minorna handlar det om att jobba på väldigt många olika plan. Det gäller att jobba politiskt i frivilligorganisationer men också att sätta tummen i ögat på t.ex. bolag som amerikanska Alliant Technosystems, detta bolag som mellan 1985 och 1995 hade kontrakt på minor för 2,5 miljarder kronor, enligt Human Rights Watch.

Trots en större medvetenhet grävs ändå de djävulska minorna ned om och om igen för att tyst ligga där och vänta på ytterligare offer.

Anf. 166 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp) replik:

Fru talman! Jag nämnde i mitt anförande att det borde funnits med i tillkännagivandet vid ratificeringen av tilläggsprotokollet, de tillkännagivanden som Sverige har gjort och som också Carina Hägg talade om, att vi har ett totalförbud mot antipersonella minor. Det beslöts redan 1993/94 i utskottet att Sverige i samband med översynskonferensen skulle klargöra att vi vill ha ett totalförbud. Jag undrar vad det finns för motivering till att det inte finns med som den fjärde punkten. Carina Hägg tog inte upp den frågan.

Anf. 167 CARINA HÄGG (s) replik:

Fru talman! Det är som jag tidigare sade. Man skulle ha kunnat komma längre med konferensen om alla hade varit överens. Men tyvärr ställde inte alla länder upp på ett totalförbud mot minor. Det ledde också till att vi i Sverige kände att vi nu måste fatta ett eget nationellt beslut.

Vi kom inte längre i konferensen. Vi kan ju inte blanda ihop vad vi har fattat beslut om nationellt och överenskommelsen. Vi hade kunnat få en överenskommelse som gått längre. Men då hade konventionen omfattat väldigt få länder. Det i sig hade inneburit att konventionen inte hade varit så mycket värd.

Sedan ser vi att det efter konferensen pågår oerhört mycket positivt. Vi har nämnt Ottawakonferensen. Men vi har även sett andra effekter där man försöker driva dessa frågor i annan ordning. Konferensen har en väldigt positivt bieffekt. Det får vi heller inte glömma.

Anf. 168 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp) replik:

Fru talman! Såvitt jag förstår gäller detta ett tillkännagivande när man ratificerar protokollet. Det är ingenting som man ställer som villkor på något sätt under själva förhandlingarna. Sverige avser ju att tillämpa protokollet i fredstid. Man har lagt till detta med ”i första hand”, och man talar om skyldigheter för fördragsslutande parter, osv. Det är här jag menar att man skulle lägga till detta som ett fjärde tillkännagivande.

Anf. 169 CARINA HÄGG (s) replik:

Fru talman! Jag vill än en gång understryka att jag inte upplever det som att det är några otydligheter om vad Sverige har för hållning i den här frågan. Jag kan inte se något behov av det Bodil Francke Ohlsson här efterlyser. Sverige har en mycket klar och tydlig linje i den här frågan. Vi kommer att fortsätta att driva den här frågan. Vi hoppas allihop tillsammans att man kan ta ytterligare steg vid en kommande uppföljning. Men nu är det här vi är.

Anf. 170 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Först kan vi konstatera att förutan det enorma tryck som har rått i den här frågan runt om i vårt land från många enskilda människor, Rädda Barnen, Röda korset och alla andra engagerade frivilliga organisationer tror jag inte att vi hade stått här i dag med ett svenskt förbud att använda minor i det svenska försvaret.

Vi är alltså överens, och alla ställer sig bakom propositionen och vill få fram en ratificering av protokollet. Det är inte så, precis som Bodil Francke Ohlsson var inne på, att vi som har avgett reservationer har ställt våra reservationer mot ratificering. Vad vi menar är att Sverige måste gå vidare och i förhandlingarna kräva att man går därutöver.

Jag tycker inte att Carina Hägg har svarat på de reservationer som vi har avgett. Varför inte använda ordet personmina i stället för truppmina? Det är mer känt internationellt. Det blir mycket tydligare om man gör det. Varför göra begränsningen med ”i första hand”, som vi också har varit inne på? Varför inte inkludera Claymoreminor?

Till slut till frågan om den svenska lagstiftningen, som Carina Hägg över huvud taget inte berörde. Jag och Vänsterpartiet hävdar att det skulle vara betydligt större tryck i frågan om vi dessutom kunde visa upp en svensk lagstiftning där dessa frågor var helt klara.

Anf. 171 CARINA HÄGG (s) replik:

Fru talman! Jag vill börja med det sista som Eva Zetterberg sade om svensk lagstiftning. Jag hade det med i mitt inledningsanförande. Jag talade om att vi hade en lagstiftning som innebär förbud mot militär vapenexport men att man kan göra undantag från den. Men när det gäller just minor har vi ett absolut exportförbud. Jag har berört den delen.

Vi har en lagstiftning som även täcker detta fall. Att ha en dubbel lagstiftning stärker ingenting. Den lag vi har fyller det behov vi allihop i denna kammare önskar att den skall fylla.

När det gäller texterna och om det finns tveksamheter i hur de har översatts mellan engelska och svenska är det i slutändan alltid den engelska orginalvarianten som gäller.

Truppminor är en militär term från början. Truppminor var tänkta att användas i militärt syfte. Sedan har det under tiden visat sig att de mer har drabbat den civila befolkningen än den militära delen i strid. Det ser inte jag som något skäl till att man skall använda en annan terminologi. Nu har man dessa texter. De är väl förankrade i konventionstexter och i inhemsk lagstiftningstext.

Det råder ingen tvekan om vad dessa minor har för verkan på dem som blir utsatta för dem. Jag kan inte på något sätt se att om man skulle kalla truppminor för trampminor eller någonting annat skulle det väcka mindre engagemang hos alla dem som har hjälpt till att arbeta aktivt för den här frågan.

Anf. 172 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Jag noterade visst att Carina Hägg hade med frågan om lagstiftning. Men det var utifrån vår generella lagstiftning, som innebär förbud mot export av krigsmateriel. Jag menar att den lagstiftningen många gånger har visat sig vara helt otillräcklig. Carina Hägg vet precis lika bra som jag hur många undantag som har gjorts från den lagstiftningen. Den är inte särskilt tillförlitlig, om man nu vill ha ett absolut förbud. Just därför skulle det ha varit bra att markera Sveriges beslutsamhet att ställa sig bakom ett förbud på detta område.

Att man kallar det för truppmina, trampmina eller personmina räddar inte liv. För den som har blivit offer spelar det naturligtvis ingen roll vad man kallar det. Men jag tror att det har betydelse i det internationella förhandlingsarbetet.

Vi använder ju den engelska termen *primarily*, och det innebär en alltför stor begränsning. Vi är helt överens om hur bra det är att Sverige har ratificerat protokollet som nu har kommit, och vi skall acceptera det. Men vi kan väl också ställa krav på att den svenska regeringen skall driva frågor hårdare? Vi behöver inte bara säga ja och ingenting mer. Där borde utskottet kunna agera mer kraftfullt, anser jag.

Anf. 173 CARINA HÄGG (s) replik:

Fru talman! Det positiva med den här debatten är att den visar att det finns ett starkt engagemang i kammaren även efter försvarsbeslutet som fattades den 13 december. Den visar också att det finns en ambition att driva frågorna vidare, inte bara nationellt utan även internationellt. Det vore tomt om det inte vore så, om det inte förts någon debatt här i kammaren och om det inte hade funnits människor här som vill mer än vad kommissionstexten ger uttryck för.

Som jag sade var det många av oss som innerligt önskade att man hade kommit fram till ett totalförbud. Nu var det inte så, men det innebär bara att vi måste arbeta vidare. Engagemanget för frågan får inte avstanna

*reviderat protokoll
om förbud mot eller
restriktioner i
användningen av
minor, försåt och
andra anordningar*

på något sätt – det är inte det jag menar. Det är viktigt att vi fortsätter att hålla flaggan högt i de här frågorna.

Anf. 174 BERTIL PERSSON (m):

Fru talman! Nöjda blir vi nog inte förrän vi har fått det eftersträvade totalförbudet mot antipersonella minor. Men jag tycker ändå att vi har anledning att uttala våra uppskattning för det jobb som Carl-Magnus Hyltenius och Johan Molander så energiskt har bedrivit för att få fram det resultat som vi nu skall ratificera.

Det reviderade protokollet av den 3 maj 1996 innebär ett betydande steg framåt i den här frågan. Vi har 110 miljoner minor nedgrävda. Jag skall inte dra upp alla siffror som redan har nämnts, men situationen i världen när det gäller minor är förfärlig. Jag har tillsammans med utskottet också sett det mödosamma minröjningsarbetet i Afrika. I exempelvis Moçambique fanns bland alla de minor man nu röjt upp inte en enda mina som inte var tillverkad inom det gamla östblocket.

Det är bra att vi fått ett förbud både när det gäller internationella och interna konflikter. Det är bra att vi har fått ett förbud mot icke detekterbara truppminor, att man inte accepterar avståndsminor som inte är självförstörande eller självdesaktiverande, att man bland så många länder fått ett stopp accepterat även för försåtliga minor på sårade och i form av leksaker och att vi fått ett oavvisligt krav på såväl protokoll som minkartering och skydd för humanitära insatser.

Det är hedrande att Sverige 1994 var först med att föreslå ett förbud mot truppminor. Jag är övertygad om att man från våra förhandlares sida inte kunde komma längre den här gången. Det hindrar inte att man skall fortsätta. Vi har också markerat vilken målsättning vi har i det här arbetet.

Detta är ett viktigt steg. Vi skall fortsätta att kräva mer – vi har trovärdighet i den frågan. Detta är ett steg i rätt riktning, även om man alltid kan diskutera steglängden. Men vår ambition att ta ytterligare steg får det inte råda någon som helst tveksamhet om. Efter det här beslutet skall vi starta arbetet inför nästa steg mot totalförbudet. Krig är grymt, det är ännu grymmare att civilbefolkningen drabbas, och det är allra grymmast när det drabbar så många år efter den aktuella konflikten.

Fru talman! Sverige har skapat respekt för sin beslutsamhet i minfrågan och vi har ett förtroende när det gäller att driva frågan vidare. Där får vi inte förtröttas.

Anf. 175 ANNA CORSHAMMAR-BOJERUD (c):

Fru talman! Riksdagen behandlar i dag ett betänkande som innebär att Sverige godkänner det reviderade protokollet om förbud mot eller restriktioner i användningen av minor, försåt och andra anordningar. Protokollet är kopplat till vad som kallas 1980 års vapenkonvention, som i första hand är avsedd att minska civilbefolkningens lidande och begränsa krigets offer i konflikter.

Nu finns en risk för upprepning, men jag tror att dessa siffror kanske behöver upprepas. Eftersom jag är sista talare får vi se det som en sammanfattning. Vi har tidigare hört att tusentals människor, varav mer än en fjärdedel barn, dödas och lemlästas varje år till följd av dessa minor. Enligt FN finns mer än 110 miljoner minor utlagda. Det är svindlande

siffror. För varje mina som röjs läggs 20 nya ut, sade någon tidigare. Minerad mark är obeboelig och obrukbar till dess att samtliga minor tagits bort, vilket tar mycket lång tid och kräver stora resurser.

Centerpartiet har här i kammaren med framgång drivit kravet på totalförbud internationellt och ett ensidigt svenskt förbud. För oss är det självklart att bifalla varje framsteg som görs för att begränsa möjligheterna att använda dessa ytterst skadebringande och urskillningslösa vapen som de antipersonella minorerna utgör. Jag vill därför inledningsvis yrka bifall till utskottets betänkande.

I september 1995 inleddes en översyn av 1980 års vapenkonvention och dess protokoll om förbud mot eller restriktioner i användningen av minor, försåtvapen och andra anordningar. Konferensen avslutades i maj 1996. Inför denna översyn våren 1994 beslutade en enig riksdag, på initiativ av bl.a. Centerpartiet, att Sverige skall verka för ett internationellt förbud mot antipersonella minor. Som utskottet påpekar innebär detta beslut att Sverige som första land i augusti 1994 kunde föreslå ett internationellt förbud mot antipersonella minor.

Under granskningskonferensen anslöt sig sedan alltfler länder till tanken på ett totalförbud. När det reviderade minprotokollet antogs hade antalet stater som stödde ett totalförbud stigit till närmare 40. Men tyvärr var motståndet mot ett totalförbud alltför starkt. Ett flertal länder ansåg att det fanns behov av att använda vissa typer av minor även i framtiden. Särskilt starkt var motståndet från bl.a. de minproducerande staterna, stater som gränsar till stormakter och stater med konflikthärdar i sina närområden.

Det är viktigt med tydliga signaler, och Centerpartiet var mycket kritiskt till den tvetydiga inställning som Sverige då hade till de antipersonella minorerna. Det var också svårt för Sverige att få någon trovärdighet i sitt krav på ett internationellt totalförbud när en riksdagsmajoritet samtidigt ansåg att de antipersonella minorerna spelade en väsentlig roll för det svenska försvaret. Centerpartiet föreslog därför våren 1995 att Sverige ensidigt skulle avveckla sina antipersonella minor. Då nådde vi inte ända fram, men vi fick emellertid lön för vår strävan i samband med försvarsbeslutet som fattades i december i fjol. Tack vare detta beslut kan Sverige nu med ökad trovärdighet driva kravet på ett internationellt förbud.

Jag vill i detta sammanhang markera att Centerpartiet ser den pågående Ottawaprocessen som viktig för det fortsatta arbetet i syfte att nå ett internationellt totalförbud. Centerpartiet uppfattar att detta initiativ ligger helt i linje med vår svenska målsättning, och Ottawaprocessen är betjänt av ett helhjärtat svenskt stöd.

Fru talman! Låt mig avslutningsvis kort beröra det reviderade protokollet. Det är viktigt att uppmärksamma de betydelsefulla steg vi trots allt tagit. Det reviderade minprotokollet är på praktiskt taget alla punkter starkare utformat än det förra från 1980. Det centrala är att protokollets tillämpningsområde har utvidgats så att det nu kommer att omfatta även interna konflikter. De allmänna restriktionerna för användning av alla typer av minor stärks. Krigförande parter åläggs ett större ansvar för mineringar. Dessutom förbjuds detekteringsskydd, och det ställs långtgående krav på försiktighetsåtgärder i samband med minering.

Ett av de allra största problemen med minvapen är att de ligger laddade även långt efter det att ett krig tagit slut. Civilbefolkningen drabbas

skoningslöst. Vapnen slår utan urskiljning. Trots att protokollet inte gäller retroaktivt, vill jag framhålla att användningen av inte detekterbara truppminor förbjuds. Dessutom uppställs långtgående krav på självförstörrelse och självdetektering. De förbättrade regler som skapas kan förhoppningsvis också ge ett skydd mot minor för fredsbevarande styrkor och olika typer av humanitära hjälporganisationer. Det är glädjande att Sverige och ett stort antal andra länder nu har bestämt sig för att ta ett steg framåt mot en säkrare och fredligare värld.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)

*Europaavtalet med
Slovenien*

24 § Europaavtalet med Slovenien

Föredrogs
Utrikesutskottets betänkande 1996/97:UU14
Europaavtalet med Slovenien (prop. 1996/97:144)

Anf. 176 LENNART ROHDIN (fp):

Fru talman! Ratifikation av Europaavtal har väl kommit att bli närmast en formalitet som passerar kammaren i bred enighet och utan debatt. Det tycker jag på många sätt är en välkommen utveckling. Såväl för vårt eget EES-avtal som för det därpå följande EU-medlemskapet, gällde ju att det var mycket stora frågor, frågor av stor betydelse för vårt land och för Sveriges riksdag. Jag tror att redan Europaavtal, och därmed hägrande EU-medlemskap, har *än* större betydelse för de nya demokratier som successivt uppnår detta. Det gäller, tror jag, i särskilt hög grad ett land som republiken Slovenien. Efter självständigheten och det korta kriget sommaren 1991, har Slovenien på ett i många avseenden föredömligt sätt förberett sig på den hägrande europeiska integrationen. Men det har tagit sex år för det självständiga Slovenien att nå fram dit det är i dag. Det beror i hög grad på att de europeiska institutionerna och EU har dragit benen efter sig av många skäl.

Länge hänvisade man till konflikten i det forna Jugoslavien. Vi vet att det var ett svepskäl, ett svepskäl som dessutom kontrasterar rätt påtagligt mot hur länge denna konflikt tolererades av bl.a. EU. Redan uppstartandet av förhandlingar om Europaavtal mellan EU och republiken Slovenien fördröjdes under lång tid på grund av en närmast utpressningsmässig hållning från den dåvarande italienska regeringen. Övriga EU kunde inte göra någonting. Det här överträffas egentligen bara, men kanske inspirerades, av samma förlamning från EU:s sida inför Greklands närmast vetlös vetopolitik mot de åtgärder som hade behövts för att stödja republiken Makedonien på det då ännu oroligare Balkan.

Fru talman! Nu är vi äntligen framme. Det har, som jag sagt, dröjt alldeles för länge. Orsakerna till dröjsmålet ligger nästan helt i oförmåga och bristande vilja inom EU:s medlemskrets, till vilken vi hör. Jag är övertygad om att den här fördröjningen har haft direkt motverkande effekt gentemot den fredsfrämjande roll som de flesta ändå vill se att EU skall spela i Europa i dag. Att vi nu äntligen är framme vid det här, och

att republiken Slovenien kan få sitt Europaavtal, hoppas jag skall innebära en signal till alla andra länder – inte minst på Balkan – som ännu inte är där om att man fortsättningsvis kommer att bedömas på sina egna meriter. Jag hoppas att det innebär att andra stater som önskar en motsvarande utveckling vet att det är på sakliga grunder, med hjälp av sakliga kriterier som man uppfyller, som man också kan nå fram till ett Europaavtal.

Avslutningsvis, fru talman, tror jag att motsvarande resonemang om enbart sakliga grunder också kommer att ha det avgörande inflytandet i fråga om de kommande besluten när det gäller utvidgning av NATO. Där är ju Slovenien också ett av de aktuella kandidatländerna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)

Prot. 1996/97:102
14 maj

*europaavtalet med
slovenien*

25 § Vissa högskolefrågor

Vissa högskolefrågor

Föredrogs
Utbildningsutskottets betänkande 1996/97:UbU9
Vissa högskolefrågor

Anf. 177 RUNE RYDÉN (m):

Fru talman! Vi skall nu debattera utbildningsutskottets betänkande UbU9 om vissa högskolefrågor. Det rör sig om motioner som väcktes redan under den allmänna motionstiden. Flertalet av de moment som har funnits i de här motionerna har redan behandlats. Därför är det en något splittrad bild det här betänkandet ger vid genomläsning. Jag skall i den här debatten därför enbart beröra några av de moment där vi moderater har reserverat oss.

Den första punkt där vi moderater har haft synpunkter på utskottets majoritetsskrivning, rör huvudmannaskapet för högre utbildning och forskning. Vi har sedan gammalt tyckt, och tycker fortfarande, att det skall vara ett statligt huvudmannaskap. Vi har haft den uppfattningen ända sedan den första utredningen på det här området framlades i början av 80-talet. Vår representant, Lars Ahlmark, framförde då i en reservation de här synpunkterna, och de förtjänar enligt vår uppfattning att upprepas gång efter annan.

I de förhandlingar som sker med vårdhögskolorna ute i landet, kommer man efter hand att överföra alltfler vårdskolor till det statliga huvudmannaskapet. Det tycker vi är bra, men vi tycker att man redan nu egentligen skulle ha alla under statligt huvudmannaskap. Vi kan inte se att man, när man har en enhetlig högskoleorganisation, skall ha en annan organisation parallellt för samma typ av utbildning. Därför upprepar vi vårt krav i vår reservation.

Den andra punkt där vi moderater har framfört en avvikande mening gäller omvandlingen av högskolor och universitet till fristående enheter eller fristående stiftelser. Vi tycker att erfarenheterna från Chalmers tekniska högskola och från högskolan i Jönköping är mycket goda. De borde följas upp av ytterligare någon högskola i landet – förslagsvis Kungliga

Tekniska högskolan, men vi är öppna för någon annan högskola också om det skulle vara lämpligare.

Vi tycker att det är väldigt viktigt att man har fristående högskolor. Det är viktigt av konkurrensskäl och av kompetensutvecklingsskäl. Där kan man pröva nya organisationsformer och nya undervisningsformer. Man har kort sagt ett betydligt effektivare handläggningssätt inom dessa högskolor än vad man kan ha i den mer tungrodda statliga organisationen. Det är *en* av anledningarna till att vi förespråkar att vi skall gå vidare på den här vägen, men det finns också flera andra anledningar.

Den tredje punkt som jag skulle vilja beröra helt kort, är att vi tycker att de ledamöter som sitter i högskolestyrelserna inte skall inväljas enbart på grund av politiska förtroendeuppdrag, utan de skall ha en kompetens på området. Vi menar att det är en viktig principfråga. Därför har vi återigen tagit upp den.

Den fjärde punkten rör högskolornas rätt att utforma särskilda förkunskapskrav för sina utbildningar. Vi tycker att det är viktigt att man kan anpassa sig till den lokala arbetsmarknaden och de lokala förhållandena på högskolorna. Det kan man göra om man har sådana lokala och särskilda förkunskapskrav. Att strikt centralisera och byråkratisera antagningsförfarandet tycker vi är klart olämpligt och att man efter så kort tid ändrade ställningstagande i denna fråga från majoritetens sida är enligt vår uppfattning olyckligt.

Jag vill också instämma i den reservation som också Inger Davidson från Kristdemokraterna står bakom och som handlar om att högskolans styrning bör ske i form av målsättningar och inte i form av centralstyrda regler och direktiv som begränsar friheten inom högskolevärlden. Det finns en tendens från de socialdemokratiska utbildningspolitikerna att i detalj vilja reglera och begränsa friheten inom högskolevärlden. Vi tycker att det är beklagligt. Vi hade hoppats att man skulle ha visat större öppenhet i den här frågan.

Fru talman! Jag vill också beröra vårt särskilda yttrande om specialistutbildningen av läkare. Vi tycker att det är olyckligt att den nuvarande specialistutbildningen har minskat i omfattning. Det finns en konflikt mellan landstingen och staten. I betänkandet på s. 31 står följande:

”Nuvarande lagstiftning ger inte staten någon möjlighet att tvinga sjukvårdshuvudmännen att öka antalet St-tjänster. Utskottet har erfarit att frågan om specialistutbildningens dimensionering sedan en längre tid bereds inom Regeringskansliet.”

Man kan verkligen fråga sig, fru talman, på vilket sätt det kan beredas inom Regeringskansliet när man i meningen före konstaterar att man inte har någon möjlighet att tvinga sjukvårdshuvudmännen. Det är i så fall bara ett allmänt tyckande från statens sida.

Jag tycker att man snabbt borde gå till en förhandling för att lösa detta allvarliga dilemma. Vi vet att specialistläkare kommer att pensioneras i en ökad omfattning i början av nästa århundrade. Det kan leda till en allvarlig brist på specialistkompetenta läkare. Att då inte snabbt försöka nå en lösning med sjukvårdshuvudmännen tycker jag är dåligt.

Till slut, fru talman, skulle jag vilja rikta en fråga till Bengt Silfverstrand. Den gäller den allvarliga fråga som uppstår nu när man ökar antalet elever i högskolan. Satsningen på att öka antalet utbildningsplatser tycker vi rent generellt sett är bra. Men det leder till allvarliga komplikat-

ioner genom att antalet lärare inte ökar i samma utsträckning som antalet elever. Enligt olika undersökningar har antalet elever under perioden från 1987 fram till 1994 ökat med ungefär 70 % men antalet lärare med knappt hälften. Det innebär enligt min uppfattning och enligt många andras uppfattningar att kvalitetsaspekterna inte på ett tillfredsställande sätt kan tillgodoses inom högskolans ram. Jag tycker att detta är bekymmersamt, allra helst som jag hade hoppats på att alla här i kammaren skulle vara överens om att vi bör ha en hög kvalitet på vår högskoleutbildning, vare sig den sker vid de stora universiteten eller vid de mindre högskolorna. Nu har statssekreteraren Göran Löfdahl uttalat sig och sagt att man kan lösa detta och angett tre olika sätt.

För det första skall man ha en särskild satsning på forskarutbildningen. Det kan i och för sig vara väldigt bra. Men det leder momentant till att man minskar antalet lärare, eftersom flera av dem som då går in i forskarutbildningen och försöker lägga all sin kraft på den i dagsläget sysslar med undervisning i grundutbildningen. Hur kommer man att lösa det?

För det andra skall man rekrytera lärare från utlandet. Det är intressant och bra. Det vidgar det internationella perspektivet. Men Bengt Silfverstrand som bor nära Danmark vet hur mycket man betalar akademiska lärare i Danmark. Och går man ett steg vidare till Tyskland så undrar jag: Vilken akademisk lärare vill frivilligt komma till Sverige med nuvarande löneförhållanden? Hur har man tänkt sig att soulagera dessa utländska lärare för att de skall vara villiga att ta en anställning här i Sverige?

För det tredje skall man locka pensionerade universitetslärare att göra ytterligare en insats under några år. Det kan vara nog så bra. Men hur stämmer det överens med den socialdemokratiska politiken att man vill försöka förtidspensionera eller få människor att lämna sina anställningar redan när de är 62–63 år? Man kan visserligen säga att akademiska lärare har kraft och ork att fortsätta undervisa under några år till, men det sker inte utan extra kostnader. Hur har regeringen tänkt sig att lösa den frågan? Det vore intressant att höra Bengt Silfverstrand säga något om detta.

I SULF-tidningen fanns det också en intervju med rektorn vid Mitt-högskolan Kari Marklund där han talar om att man under de närmaste åren behöver omkring 150 nya lärare. Men man har högst omkring 130 som kan tänkas disputerat. Det kommer att uppstå stora problem inom vissa ämnesområden som data, pedagogik, matematik och psykologi, ämnen för vilka det inte växer disputerade på träd.

Jag skulle mycket gärna vilja höra Bengt Silfverstrand utveckla litet närmare hur man skall lösa dessa i dagsläget mycket allvarliga frågor på högskolan. Dessa frågors lösning avgör nämligen vilken kvalitet på utbildningen som vi kommer att ha i Sverige under de närmaste åren. Om vi inte löser dessa frågor på ett tillfredsställande sätt kommer Sverige att fortsätta att halka efter omvärlden i detta avseende och kanske ytterligare bekräfta den nedgång som innebär att den generation som föddes omkring 1950 har flera högskoleutbildade än den generation som nu börjar på högskolan. Jag vill veta vad Bengt Silfverstrand tänker göra åt detta.

Anf. 178 MARGARETA ANDERSSON (c):

Fru talman! I utbildningsutskottets betänkande 9 har många viktiga områden förts samman. Digniteten varierar mellan stort och smått, men

alla har ett värde för några människor som berörs av högskolans verksamhet i landet.

Centern har i en partimotion och i en kommittémotion tagit upp frågor om hur den högre utbildningen skall kunna nå alla medborgare i alla delar av landet.

I motion Ub504 diskuteras hur man skall kunna använda den nya tekniken för att sprida kunskaper till dem som av olika anledningar inte kan delta i undervisningen på de ordinarie studieorterna. Man kallar det en virtuell högskola där man med avancerad informationsteknik tar emot ljud och bild från en annan ort för i det här fallet undervisningssyfte. Uppkopplingen kan ske både enskilt och för grupper.

Människor kan ha många anledningar till att behöva utbildning på hemorten. Framför allt gäller det människor som är etablerade i ett yrke och har en social situation som binder dem vid en speciell ort. En förälder med småbarn har svårt att vistas långt från hemmet långa tider i sträck. För föräldrar kan den virtuella högskolan vara ett alternativ. Med hjälp av vårt lands väl utbyggda och moderna telekommunikationssystem kan de flesta människor ta del av utbildning som ges på en helt annan ort än där de bor.

Undervisningen kan också arrangeras tillsammans med folkbildningsorganisationerna då man får det sociala behovet tillgodosett. I en form av universitetscirkel kan studenterna gemensamt diskutera frågor och lösa problem. Kontakten med läraren kan med jämna mellanrum också ske både virtuellt och genom att studenterna reser till den ordinarie högskoleorten eller att läraren reser ut till studenterna.

Modellen med Open University, det öppna universitetet, som innebär att var och en har tillträde till undervisningen, har prövats i Finland och borde gå att använda även i vårt land. För många människor är kunskapen viktigare än att de avlägger en fullständig examen. De som har ett arbete och behöver uppgradera sina kunskaper inom ett visst område behöver inte gå en hel utbildning. Däremot kan de behöva en speciell kurs. Att då kunna delta i den utan att ha kravet att fortsätta utbildningen leder till att kunskapstillväxten kan ske både snabbt och effektivt i samhället. Sedan är det upp till högskolan att intressera studenterna för att fullfölja utbildningen.

Det finns säkert också möjligheter att till någon del avgiftsbelägga denna form av undervisning, speciellt om den skall vara en del av företagens vidareutbildning av personalen.

För ungefär 15 år sedan fanns en möjlighet för studieförbunden att anordna olika former av universitetscirkel i samarbete med universitet och högskolor. Tyvärr försvann den formen av utbildning vid någon av de nedskärningar som drabbat folkbildningen, men Open University borde kunna ge tillbaka till medborgarna en del av de fördelar som universitetscirkeln hade.

En fråga som tas upp i motion 1996/97:Ub430 är frågan om alternativ till djurförsök i utbildningar där djurförsöksträning inte ingår som ett avgörande moment i utbildningen. Studenterna har rätt att begära att få avstå från den delen av utbildningen. Det angelägna i motionen är att studenterna i sin utbildning också skall erbjudas alternativ till försöken på djur. Alternativen finns redan, och det är viktigt att man som studerande har kunskap om dem och erbjuds att delta i denna alternativa utbildning.

Anf. 179 MARGITTA EDGREN (fp):

Fru talman! Inledningsvis yrkar jag bifall till reservationerna 5 och 6. Eftersom vårt yrkande om sommaruniversitet tidigare har behandlats kommer vi vid en eventuell omröstning att avstå från att votera.

Reservation 5 gäller bl.a. ett friare tillträde till högskolan. Jag tycker att utskottets svar på motionen är goddag – yxskaft. Motionen handlar inte om att en av standardbehörigheterna skall vara *inga förkunskaper*. I stället handlar den om att låta vuxna människor själva få avgöra om den egna kompetensen räcker för högskolestudier i förhållande till beskrivningen av vad som förväntas. Varför inte på sikt pröva en typ av ospärrad högskola och låta de högskolor som vill pröva detta få göra det?

Reservation 4 handlar om urvalsregler och berör i stort sett samma område. Jag yrkar alltså inte bifall till denna reservation. Lärosätena skall själva ha ansvaret för sina egna antagningsregler.

När det gäller det avslag som vi är överens om i frågan om en sjöfartshögskola har Erling Bager bett mig framföra att vi skall få besked från kommunikationsministern den 1 juli. Då skall den utredning som nu pågår vara färdig.

Reservation 11 gäller hur undervisningen i ANT-frågor, dvs. frågor om alkohol, narkotika och tobak, genomförs. Reservationen baseras på en sjuupartimotion med Elver Jonsson som första namn. Motionärerna pekar på problemet med att lärarutbildningar och socionomutbildningar inte följer sina examensordningar och därmed inte ger blivande lärare undervisning i ämnet. Missbruket bland ungdomar har successivt ökat. Detta är allvarligt. En orsak kan vara att ämnet inte tas på allvar och att lärare och socialarbetare därmed saknar kompetens att ta upp detta i undervisningen och i kontakterna med sina klienter. För att betona allvaret har också vi ställt oss bakom reservationen.

När det gäller reservation 12, som handlar om plågsamma djurförsök, vill jag säga: Förlåt, men vad är det ni egentligen vill utöver vad utskottet vill? Jag har talat med min partikollega Eva Eriksson, som är ordförande i Centrala försöksdjursnämnden. Hon har berättat att styrelsen den 4 juni tar de allmänna råd som ni efterlyser, och det är ju också vad utskottet svarar.

Reservation 6, som jag yrkat bifall till, gäller virtuell högskole- och distansutbildning, något som nu är hett och lockande. Egentligen är detta inget nytt. På 60-talet drev högskolor och universitet utbildning på distans, t.ex. som universitetscirklar som organiserades av studieförbunden – ett Open University i svensk tappning. Tyvärr försvann mycket av detta under 80-talet. Det nya nu är tekniken, möjligheterna att bygga ut virtuellt – dvs. utbyggnad av den högre utbildningen utan nya byggnader som medger interaktivitet och att lärare och elev dygnet runt har direktkontakt. Vi medger att god utbildning kan spridas över stora områden och ge många människor möjligheter att förkovra sig på ett nytt sätt. Jag skall ge några exempel.

Bengt Kjällerström vid Lunds Universitet skriver i Rundbrevet för nätverket för datorstödd utbildning att han hösten 1995 följde en distanskurs på Internet. Det var 68 000 kursdeltagare. Var och en betalade

Vissa högskolefrågor

20 dollar, vilket ger mer än 10 miljoner kronor i kursinkomst. Detta ger oss en aning om att det är ekonomi i att utveckla kurser globalt, som många vill och kan använda. Bengt Kjöllnerström har själv prövat att lägga ut en försökskurs på Internet. Efter två dagar hade hans lilla kurs haft över 200 besök.

Vad innebär detta? Jo, att många lärare kan hjälpas åt i arbetet med att utveckla kurser och ha synpunkter på varandras val av stoff och varandras avgränsningar. Vidare hjälps man åt och gör någonting tillsammans även med studenterna. Man får en bättre genomtänkt kurs och en bättre användning.

Ett annat exempel är Stanfords och KTH:s samarbete om kursen Teknologi och ekonomisk förändring. Kursen pågick i åtta veckor och gav 5 poäng. Det var Stanford som examinerade studenterna.

Ytterligare ett exempel är kvinnofängelset Hinseberg. Just nu läser en av dess interner ekonomi vid Örebro högskola med hjälp av distansutbildningen.

Sociologerna i Lund satsar stenhårt. Våren 1998 kommer alla kvällskurser på halvfart att ha bytts till distanskurser på Internet. Redan hösten 1996 gavs grundkursen i sociologi, 20 poäng, via Internet med elever i exempelvis Riga, Barcelona, Norrland och Lund. Erfarenheten är att eleverna skriver allt bättre, hjälper varandra mer än vid traditionell undervisning och samspelar bättre med lärarna än tidigare – dessutom på en högre nivå. Eleverna tenterar via nätet genom att skriva uppsatser. Självklart påverkar även detta den vanliga undervisningen. Studenter deltar i internationella gruppdiskussioner, har webbseminarier på B-nivå och får så småningom under detta läsår egna virtuella arbetsplatser.

Fru talman! För närvarande finansierar Distansutbildningskommittén, DUKOM, ett stort antal av de försök som jag här har berättat om. Men även högskolor själva och, inte minst, Utbildningsradion driver mycket bra utbildning genom olika tekniska hjälpmedel och på olika teknisk nivå.

En liten varning till Socialdemokraterna är kanske på sin plats: Detta är inte gratis! Redan går entusiastiska lärare på knäna för att hinna med både vanlig undervisning och interaktiva Internetkurser. På många håll finns det en bristande insikt om att distansutbildning och virtuella kurser inte görs av sig själva. Bra sådana kräver stora utvecklingsinsatser i form av lärartid, lärarengagemang och utvärdering. Jag tror, fru talman, att det kan bli en jobbig övergångstid när DUKOM inte längre finansierar utvecklingen och virtuell utbildning skall ingå i varje högskolas finansiella ansvarsområde.

Där menar jag att Bengt Silfverstrand bör kunna redogöra för sina tankar om hur detta skall finansieras i framtiden. Vinsterna är att utbildningen blir tillgänglig för alltför många män och kvinnor, och därmed använder vi våra mänskliga resurser bättre. Därmed bör vi också ha möjlighet att finansiera denna extra insats.

Anf. 180 MARGARETA ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Margitta Edgren undrar varför vi har skrivit vår motion om djurförsök som vi reserverat oss för från Centerns sida. Det viktiga är kanske inte innehållet utan att det blir känt bland studenterna att man har möjlighet att begära dispens, vilket inte alltid är klart, och att det skall tas fram alternativ. I en hel del fall finns det alternativ till djurförsök i olika

utbildningar. Där djurförsök inte är nödvändigt skall alternativ föreslås för studenterna i stället. Det skall finnas ett påpekande och en uttrycklig föreskrift från universiteten och högskolorna till studenterna om att så skall det gå till. Det är det viktiga i vår reservation.

Prot. 1996/97:102

14 maj

vissa högskolefrågor

Anf. 181 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Fru talman! Om reservanterna hade tagit reda på det litet bättre hade de fått veta att redan i april i år informerade Centrala försöksdjursnämnden och Jordbruksverket i en skrivelse samtliga skolförvaltningar om den restriktiva inställning som i Sverige gäller vid användning av djurförsök inom utbildning på olika nivåer och om den skyldighet som alltid föreligger innan ett eventuellt försök påbörjas, dvs. vid en ansökan om etisk prövning. Den skrivelsen är redan utskickad.

Anf. 182 MARGARETA ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Det är bra om det fungerar på det sätt som vi vill i reservationen. Uppenbarligen har det inte gjort det tidigare. Det är viktigt att det kommer ut. Därför kan också den här debatten ha en viss vikt i denna fråga, som är ganska viktig för många som har väldigt svåra problem med att utföra djurförsök.

Anf. 183 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Fru talman! Man får ta reda på litet bättre. Detta är ett oportunt försök. Det är att misstänkliggöra forskare och lärare som om de hade en mindre empatisk inställning än t.ex. de som står bakom reservationen. Jag tycker att detta kräver en större och bättre debatt än bara att reservera sig på fyra rader.

Anf. 184 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v):

Fru talman! Det betänkande som vi nu behandlar rör diverse motioner från allmänna motionstiden. Vänsterpartiet har tillsammans med Folkpartiet och Centerpartiet reserverat sig till förmån för ett förslag om en virtuell högskoleutbildning, som vi menar kan möta ett mycket aktuellt utbildningsbehov och också kan ses som en del av det nationella kunskapslyftet för vuxna. Margitta Edgren och även Margareta Andersson har på ett bra sätt beskrivit fördelarna med en sådan virtuell högskola.

I våra motioner, som alltså ligger till grund för vår reservation, har vi föreslagit en försöksverksamhet som vi också avsatt pengar för med ett öppet folkligt universitet som skulle bedriva en modifierad distansutbildning. Vi tror att ett sådant universitet skulle kunna ha en mycket liten och slimmad administration och givetvis ett vidgat och friare tillträde. Genom en sådan verksamhet skulle man kunna utveckla former för samarbete både med Utbildningsradion och med folkbildningens olika organisationer.

Vi tror att ett sådant universitet skulle kunna utgöra en brygga mellan forskning och fält och på så sätt vara en del av universitetens tredje uppgift.

Vi tror att ett ökat inslag av det som vi kallar för folkbildningsarbetets metodik i uppläggningsen av kurserna skulle göra det möjligt att nå även nya grupper studerande. Vi tror vidare att man vid folkhögskolorna runt

om i landet skulle kunna skapa regionala utbildningscentrum som mötesplatser för de studerande.

Vi har skrivit ganska mycket om detta under den senaste mandatperioden, men vi har ännu inte fått något riktigt stöd för dessa tankar hos regeringen. Jag förstår inte varför det är så här trögt.

Detsamma gäller sommaruniversitetens verksamhet, som vi har markerat definitivt är ett led i att bryta den sociala snedrekryteringen till högre studier. Vi har föreslagit att universiteten och högskolorna får i uppgift att utarbeta en mer långsiktig modell för sommarutbildningen, där man också ser på hur studenternas skuldsättning och studieuppehållet under andra delar av året skulle kunna påverkas.

Till sist vill jag kommentera en reservation som rör studenternas rätts-säkerhet som vi vill ha utredd. Bl.a. har vi pekat på vikten av att det finns möjlighet att överklaga tillsättningen av doktorandtjänsterna. Till skillnad från majoriteten i utskottet anser jag att vi har en ganska vag och diffus bild av hur studenternas rättssäkerhet ser ut. Det vill vi utreda nu. Sedan kan vi diskutera om något och vad som behöver förändras.

I utskottets betänkande står det att Högskoleverket har ansvar för att tillse att lagar och förordningar följs. Men problemet är att det inte finns så många lagar och förordningar på det här området. Det är inte heller säkert att det skall finnas det, men vi vill alltså utreda frågan. Det är själva poängen. Vi vet att Högskoleverket inte har en fullständig kontroll över läget. Därför behövs en utredning.

Med detta yrkar jag bifall till reservation 9. Jag har valt att avstå från att yrka bifall till de övriga reservationer som Vänsterpartiet väckt ensamt eller tillsammans med andra partier, men jag står givetvis även bakom dem.

Anf. 185 GUNNAR GOUDE (mp):

Fru talman! Det här betänkandet behandlar väldigt många motioner. Det är 80 olika motionsyrkanden som ligger kvar sedan den allmänna motionstiden. Många av dem ingick i de större partimotioner som på ett övergripande sätt behandlade forskning och utbildning vid högskolor och universitet. När de nu finns här uttryckta ur sitt sammanhang gör de ett ganska plottrigt intryck. Jag tror att den som försöker lyssna på den här debatten har svårt att riktigt förstå vad det är vi talar om, men det får bli så. Det var i och för sig en prestation att skriva samman allt till ett betänkande.

Tyvärr har det hänt väldigt mycket sedan allmänna motionstiden förra året. Det gör att en del av motionerna är svåra att diskutera i dag, och förutsättningarna för forskning och undervisning har förändrats på ett ganska radikalt sätt. Ett exempel är det som Rune Rydén tog upp, att det har tillkommit 60 000 nya utbildningsplatser i grundutbildningarna, som nu har beslutats i riksdagen på regeringens förslag. Det är 15 000 per år fyra år framöver. Vi vet också att anslagen till forskning och forskarutbildning har skurits ned och att följderna av nedskärningarna skall kompenseras genom att forskningsråd och statliga verk skall förhandla sig till medel från löntagarfondsstiftelserna. Förhandlingarna pågår, de är inte avslutade. Man vet alltså inte hur läget kommer att bli.

Grundforskningen har fått en alltmer utarmad ställning, samtidigt som grundutbildningen har fått en mycket svår situation på grund av det ökade studerandeantalet.

Lärarresurserna var redan tidigare knappa. De små och medelstora högskolorna hade en skriande brist på lärare och svårigheter med att få kvalificerad personal. Över hälften av lärarna saknade egen forskarutbildning.

Situationen på lärarsidan blev naturligtvis inte bättre genom de 60 000 nya studieplatserna. Dessutom har kunskapslyftet bestämt proportionerna, 110 000 nya platser för vuxenstuderande i gymnasie- och grundskolestudier. Det krävs naturligtvis en avsevärd lärarkår för att klara av detta. Dessutom behövs det ca 1 000 lärare i grundskolan till följd av de stora barnkullarna som i år börjar grundskolan.

Man skall väl inte använda ordet kaos för att beskriva situationen på högskolan, men nog är den ganska kaotisk. Kvaliteten i utbildningen sviktar och det råder en kraftig underdimensionering av grundforskningen. Man kan undra varför regeringen inte bättre planerat kunskapslyftet. Jag anade att man hade tänkt sig att utöka antalet platser. Varför inte börja med att satsa på lärarutbildningen? Det hade ju varit bra att göra det i mandatperiodens början. Då hade vi varit betydligt bättre rustade i dagsläget för att ta hand om det här.

Mitt i allt detta skall universiteten dessutom öppnas upp mot näringslivet. Det är ett beslut från riksdagen, men det har tyvärr inte följts av några som helst regler och anvisningar för hur detta skall gå till. Det råder en obalans mellan grundforskningen och den tillämpade forskningen. Vi använder ca 40 miljarder till tillämpad forskning. Forskningsråden har 2 miljarder att dela ut till grundforskning. Ungefär lika mycket pengar går via fakultetsanslagen.

Om man ser till motionerna är det egentligen de stora frågorna som man skulle vilja behandla. Jag nöjer mig med att ta upp några av Miljöpartiets motioner som har med dessa problem att göra och en liten speciell fråga.

Till att börja med vill jag nämna yrkesutbildningen. Under en lång följd av år har man successivt fört över yrkesutbildning till universitet och högskolor. Tanken var naturligtvis den att man skulle få forskningsanknytning till yrkesutbildningarna. Det var i och för sig en god tanke. Men vi har sett resultatet av detta, och det innebär långt ifrån förbättringar för många av yrkesutbildningarna. Lärarutbildningen är ett bra exempel på det.

Att förlägga en yrkesutbildning till ett universitet innebär naturligtvis risker för att utbildningen splittras. Utbildningen kan bli fördelad på olika institutioner. Man får sämre verklighetskontakt. Många utbildningar kräver ordentlig praktik, inte minst lärarutbildningen där man behöver befinna sig på en övningsskola under stora delar av utbildningstiden. Man får inte yrkeskunniga lärare på plats som kan tjäna som bra förebilder. Yrkesidentiteten försvagas.

Miljöpartiet vill se en utredning av hur yrkesutbildningarna i Sverige bäst skall organiseras och av frågan om att lyfta ut en del av yrkesutbildningarna från universitet och högskolor. Detta bör uppmärksammas särskilt. Vi föreslår alltså att en utredning tillsätts.

I en annan motion vill vi uppmärksamma de brister som finns i universitets och högskolors organisation och administration. Det har skett mycket litet under de senaste åren. Det har alltså inte skett någon anpassning till det växande antalet studenter och till en helt ny forskningssituation. Detta märks naturligtvis när det gäller möjligheterna att få en modernisering, kvalitetshöjning och en ökning av t.ex. tvärvetenskaplig forskning. Det blir stopp, eftersom organisationen är stel.

Vi föreslår att man gör en översyn av universitets och högskolors administration, verksamhet och strukturer och att det tillsätts en arbetsgrupp eller en utredning med några oberoende deltagare och med representanter för Högskoleverket och för universiteten.

I den utredningen bör man också ta upp sådana frågor som t.ex. tjänstestrukturen. En del av lösningen – och det har jag påpekat många gånger – beror på att hela tjänstestrukturen på universiteten när det gäller de viktiga tjänsterna består av livstidstjänster, alltså tills vidareförordnanden. Detta måste ändras till viss tids-förordnanden så att det blir den rörlighet på universitet och högskolor som är absolut nödvändig för att vi skall få förändringar till stånd.

En annan motion som jag vill nämna rör anpassningen av utbildningen så att den blir i överensstämmelse med regeringsförklaringens utsagor om att Sverige skall gå mot en långsiktigt ekologiskt hållbar utveckling. Vi har inte sett mycket av detta när det gäller omorganisationen av utbildningen vid universitet och högskolor. Det är viktigt att sådana ämnen som ekologi och biologi skall ingå i alla utbildningar liksom speciella yrkesinriktningar av typ ekoteknologer inom olika områden. Det kan gälla arkitekturutbildningar, ingenjörsutbildningar osv. Det är viktigt att också dessa yrkesinriktningar inrättas.

Avslutningsvis vill jag ta upp en motion om en liten sakfråga som också ligger Miljöpartiet varmt om hjärtat. Det gäller alltså användningen av djurförsök i undervisningen vid högskolor och universitet. Dessa försök bör minimeras och bara tillåtas i vissa typer av yrkesutbildningar där det absolut krävs att man har djurförsök.

Framför allt vill vi ha en lagstiftad rätt för studenter att välja bort försök med djur. I den lagstiftningen skall det också ingå ett krav på universitet och högskolor att studenterna informeras om att det finns möjlighet att välja bort djurförsök och också att alternativen visas upp.

Till Margitta Edgren som har ställt frågan varför vi har väckt motionen vill jag säga att detta är en viktig skillnad mot att bara ge ett allmänt råd på den här punkten. Vi vill ha en lagstiftning helt enkelt, och studenternas rätt och universitetens och högskolornas skyldigheter skall också vara inskrivet i högskoleförordningen.

Vi har skrivit motionen tillsammans med bl.a. Folkpartiet. Men nu finns varken Moderaterna eller Folkpartiet längre med när det gäller reservationen men väl Centerpartiet, Vänsterpartiet, Kristdemokraterna och Miljöpartiet.

Jag står självfallet bakom Miljöpartiets samtliga motioner, men jag nöjer mig med att yrka bifall till reservation 10 under mom. 24 om yrkesutbildningarna och till reservation 12 under mom. 44 som gäller flerpartimotionen om alternativ till djurförsök.

Fru talman! Som tidigare har sagts debatterar vi i dag ett antal högskolefrågor som har väckts i motioner från den allmänna motionstiden 1996. Vi kristdemokrater står bakom våra motioner och reservationer, sammanlagt sex stycken, men jag nöjer mig med att yrka bifall till reservation 3 under mom. 41 och till reservation 11 under mom. 36.

Det kan tyckas att det spretas ganska rejält åt olika håll när det gäller dessa frågor och att debatten saknar stuns och egentligt intresse. Men var och en av de frågor som har kommit upp har varit värda en egen mäska. Det är intressanta och viktiga förslag. Genom att lyfta fram frågorna och diskutera dem vet vi att processen fortsätter. Vart och ett av partierna har sina konstruktiva förslag som man hoppas skall komma med i den fortsatta behandlingen. Så också Kristdemokraterna.

I reservation 3, som innefattar många olika punkter, framför vi kristdemokrater att vi anser att universiteten och högskolorna bör åläggas en informationsplikt om sina kurser och utbildningar till Högskoleverket. På så sätt kan man öka möjligheten för intresserade studenter att få en överblick över vilka utbildningsalternativ som finns. Det är naturligtvis redan i dag möjligt, men vi vill alltså öka studenternas service och möjlighet till överblick.

Likaså anser vi att studenternas rättssäkerhet behöver stärkas i flera fall. Det kan gälla i samband med studieuppehåll, byte av högskola eller examinator, vid förhandsbesked om tillgodoräknande av utlandsstudier. Det kan vara fråga om rätten att tentera och mycket mer. Detta anser vi behöver utredas. Vi tycker att det är bra med en så stor lokal frihet som möjligt, men det förutsätter också att studenterna i tveksamma fall har god möjlighet att få sin sak prövad i en central instans.

När det gäller jämställdhet mellan män och kvinnor i högskolevärlden pekar vi i reservationen bl.a. på vikten att vidta disciplinära åtgärder mot studenter som gör sig skyldiga till sexuella trakasserier. Vi menar att de som leder utbildningen eller forskningen har ett ansvar att skapa en miljö som ger likvärdiga villkor för både män och kvinnor att trivas och utvecklas. Varje student, oberoende av kön, måste naturligtvis få stöd i att välja studier och yrke efter intresse och förmåga. Vi anser vidare att styrningen av högskolan bör ske i form av målsättningar för att inte begränsa högskolornas frihet, som nu blir följden.

Ett förslag som vi kristdemokrater har återkommit till vid ett flertal tillfällen under årens lopp är att resurser bör avsättas och fördelas till någon eller några högskolor för att på försök införa en propedeutisk kurs. Den skulle bl.a. innehålla kunskaps- och vetenskapsteori och etik. Inte minst etikdelen skulle vara värdefull att bygga in i en sådan propedeutisk kurs, eftersom alla utbildningar och yrken har ett moment av etiskt förhållningssätt. Det märks naturligtvis särskilt tydligt i de medicinska utbildningarna, men det behövs även inom juridiken, psykologin, journalistiken, för att bara nämna några exempel.

Tillsammans med Folkpartiet, Vänstern och Miljöpartiet har vi kristdemokrater reserverat oss för att undervisning om alkohol, narkotika och tobak bör ges en mer framträdande och seriös behandling i t.ex. utbildningen till lärare eller socionom. Här behöver regeringen på ett mycket tydligare sätt ta upp frågan i direktiven till den nya lärarutbildningsutredningen, eftersom både lärare och socionomer behöver få en betydligt

djupare kunskap om alkohol, narkotika och tobak. Det är ett obestridligt faktum att detta problemkomplex leder till tusentals människors lidande och för tidiga död, och betydande kostnader och stora sociala problem.

Djurförsöken har redan nämnts något litet. Vi blev ju tidigare under våren uppvaktade av studenter som på ett mycket seriöst sätt bad oss att bevaka denna fråga. Vi är glada att höra Margitta Edgren säga att det har gått framåt. Men särskilt när det gäller informationsdelen finns det fortfarande mer att göra. Vi anser att djurförsöken inom den högre utbildningen utförs i större utsträckning än vad Europakonventionen medger – en konvention som Sverige implementerat i lagstiftningen. Studenterna har visserligen rätt att söka dispens från att delta i djurförsök som ingår som obligatoriska utbildningsmoment. Men enligt den information som vi hade tillgänglig vid det tillfälle då reservationen skrevs får studenterna inte någon upplysning om detta. Därför är det många som tiger och lider sig igenom utbildningsmoment som de upplever som oetiska för att inte falla utanför ramen. Vi anser alltså att det måste finnas inte bara en nominell utan även en reell möjlighet att bereda studenterna en samvetsfrihet. Som Gunnar Goude sade vill vi ändra lagstiftningen i den riktningen.

Till sist, fru talman, några ord om reservationen som handlar om ett trespråkigt Europauniversitet, med engelska, svenskt teckenspråk och svenska som arbetsspråk, som med fördel skulle kunna förläggas till högskolan i Örebro. Det kan ju naturligtvis verka perifert och oväsentligt i förhållande till de frågor som vi tar upp i detta sammanhang. Men här handlar det om människor med ett handikapp som kanske ingen av oss har så stor erfarenhet av, åtminstone inte på högskolenivå. Vi tror att lärare i Örebro skulle kunna utgöra en oerhörd resurs, om de vore kompetenta att undervisa på svenskt teckenspråk, förutom engelska och svenska, och att ett trespråkigt universitetet, t.ex. i Örebro, skulle vara mycket attraktivt, inte bara för döva och hörselskadade studenter från Sverige utan även från övriga Norden. Vi gläder oss åt skrivningen där man finner att detta tänkande är attraktivt. Men vi vill ha mer än bara vänliga ord och vill att man tittar litet närmare på detta. Det kan synas vara ett udda förslag, och det kan verka som om det inte finns någon bredare uppslutning kring det. Men det är viktigt att dessa elever, som har svårt att göra sin röst hörd i nästan bokstavlig mening, också får en röst här i Sveriges riksdag.

Anf. 187 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Fru talman! Eftersom detta utskottsbetänkande anlägger ett mycket brett perspektiv på högskolefrågor kan det inledningsvis och med anknytning till en tidigare debatt i dag om förment hjärn- och kunskapsflykt från Sverige vara värdefullt att något se på hur neutrala källor bedömer svensk utbildningspolitik och utbildningskvalitet.

OECD har nyligen jämfört utbildningsnivån inom sitt länderområde. Sverige hade 1994 OECD-områdets fjärde högsta utbildningsnivå efter USA, Kanada och Norge. Andelen i arbetskraften som har någon eftergymnasial utbildning är 26 % i åldersgruppen 25–64 år. Framöver kommer den svenska arbetskraftens kompetens att öka ytterligare på grund av utbildningssatsningen – en satsning som moderaterna på flera vitala punkter säger nej till. Sammantaget kommer antalet platser på högskola och universitet att öka med 60 000 fram till år 2000. Det är 1,5 % av

arbetskraften, dvs mer än en halv genomsnittlig årskull som varje år får möjlighet att öka sin kompetens.

OECD har också ganska nyligen granskat den eftergymnasiala utbildningen i Sverige. Sammanfattningsvis kommer man fram till följande slutsatser: Vi har funnit den eftergymnasiala utbildningen i Sverige i livskraftig tillväxt och utveckling. Det är någonting helt annat än att halka efter omvärlden, som Rune Rydén påstod att vi gör. En kombination av kraftfulla statliga satsningar och ökad självständighet för högskolorna – detta är tvärtemot vad flera från oppositionen här har påstått i anföranden – är grundvalen för en utveckling där både rikstäckande strukturer och regionalt förankrade innovationer är framträdande drag. Det är de sistnämnda dragen som moderaterna brukar kalla för bygdehögskolor.

Den internationelle och neutrale betraktaren av svensk utbildningspolitik har uppenbarligen en helt annan verklighetsbild än den som sprids av moderaterna och deras borgerliga eftersägare.

Dagens betänkande spannar över ett mycket brett register från frågor som huvudmannaskap och styrningsprinciper till utbildningarnas mål och innehåll. Gamla kära motionsbekanta återkommer. Vad gäller främst moderaterna är det ofta den gamla visan med samma poänger och samma refränger. I inte så få fall slår man också in öppna dörrar, eftersom det nu pågår inte bara ett dynamiskt skeende i form av propositioner och konkreta förslag utan också på utredningssidan för att skaffa ett bättre underlag för kommande beslut.

Jag skall begränsa mina kommentarer till en mindre del av de sammanlagt 12 reservationer som fogats till utskottets betänkande.

I reservation 1 fortsätter moderaterna med sin gamla käpphäst och kräver fler högskolor i stiftelseform, skyddade från insyn och inflytande från det omgivande samhället. Skillnaden är nu den att galten Särimer, dvs. allmänna pensionsmedel i de s.k. löntagarfonderna, inte längre befinner sig i jordelivet. Någon finansiering av stiftelseförlusten återfinns inte i vare sig motion eller reservation, varför man kan ana en återgång till den av moderaterna anförda lånepolitiken som, för att använda partiets eget favorituttryck, kom Sverige att inrangeras bland de ekonomiska randstaterna.

I samma reservation avvisar Moderaterna tanken på att personer med politiska förtroendeuppdrag skulle kunna vara kvalificerade för uppdrag som ledamöter i högskolornas styrelser. Detta yrkande blir smått fantastiskt när det framförs av Moderaternas talesman i högskolefrågor, Rune Rydén, som själv har ett förflutet i Lunds universitetsstyrelse och liksom vår folkpartistiska kollega Margitta Edgren gjorde att alldeles utomordentligt arbete där. Har Rune Rydén inte något inflytande på Moderaternas högskolepolitik, har han helt ändrat uppfattning eller var det han själv som ansåg sig vara överflödig i styrelsen? Och vad säger Folkpartiet om en sådan nedvärdering av kunskap om utbildningssamhället inhämtad i t.ex. riksdagens utbildningsutskott, Margitta Edgren?

I reservationerna 2 och 4 påstås att centralstyrningen av högskolan ökat, och att de nya reglerna för urval till högskolan lett till en minskad mångfald i utbildningsutbudet. I själva verket är urvalsgrunderna desamma som tidigare, och vad gäller antagningen av studenter så är den skärpning som genomförs enbart betingad av hänsynen till studenternas rättssäkerhet.

Vad slutligen gäller reservation 9 där rättssäkerhetsfrågor i ett brett perspektiv tas upp, gör utskottet som framgår av betänkandet en mycket grundlig genomgång av gällande regelverk. Avsaknaden av nationell reglering på vissa områden innebär ingalunda att studenterna saknar rättsskydd. T.ex. kan ett lärosätes beslut vad gäller rätten att tillgodoräkna sig utbildning vid utomnordiskt lärosäte överklagas hos Överklagandenämnden för högskolan. Högskoleförordningen har nyligen ändrats vad gäller antagningsfrågor, vilket bl.a. innebär en skyldighet för universitet och högskolor att ha en antagningsordning. En proposition om forskarutbildningen kommer senare i år, och i avvaktan på denna finns det nu ingen anledning att ta ställning till frågan om rätten att överklaga tillsättning av doktorandtjänst.

Fru talman! Jag ber att få yrka avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 188 RUNE RYDÉN (m):

Fru talman! Jag vill inledningsvis yrka bifall till reservation nr 1 vad avser mom. nr 1.

Sedan vill jag något kommentera Bengt Silfverstrands anförande. Han sade att den eftergymnasiala utbildningen i Sverige är bra. Det kan vi hålla med om, men det beror bl.a. på den mycket stora satsning som skedde under de borgerliga regeringsåren för tre år sedan, och som nu har lett till de här resultaten. Vi kan hoppas att en sådan satsning får fortsätta också i framtiden. Vad vi är oroliga för är att det är så pass få som avlägger högre examina vid universiteten. Om detta talade Bengt Silfverstrand inte med ett enda ord. Han besvarade inte heller mina frågor i något avseende, och jag förutsätter att det beror på att han inte har någonting att svara med.

Jag tror också att det resonemang Bengt Silfverstrand förde om stiftelserna innebär att han inte förnekar att stiftelserna vid Chalmers och i Jönköping fungerar mycket bra. Om det nu är så att han anser att de fungerar mycket bra, anser han då inte att de skall få fortsätta och att man kan utvidga de här exemplen till ytterligare högskolor och universitet? Det kan gälla exempelvis Kungliga Tekniska Högskolan, som jag nämnde i mitt inlägg.

Jag vill påpeka för Bengt Silfverstrand, vilket han tycks glömma i den här debatten, att vi befinner oss i en rätt allvarlig situation för högskolan eftersom regeringen har gjort den största neddragningen i modern tid på tillsammans ungefär 1 miljard kronor. Forskning och grundutbildning är nämligen kommuniserande kärn. Detta sade Bengt Silfverstrand ingenting om. Han kommenterade följaktligen inte heller min oro för kvaliteten inom högskolan.

Anf. 189 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Fru talman! Jag skall gärna besvara Rune Rydén's frågor när det gäller lärarutbildningen. Han har själv stått och läst upp hur man åtminstone delvis skulle kunna lösa problemen, genom de synpunkter som har framförts av statssekreteraren i Utbildningsdepartementet. Inom kort kommer en proposition där tjänstestruktur, anställningsförhållanden och organisat-

ion inom högskolan tas upp. Den kommer också att innebära en stimulans för fler lärare.

Jag skall kommentera stiftelsefrågan. Stiftelserna kommer att finnas kvar. Vi har en stiftelsehögskola i Jönköping och en i Göteborg, nämligen Chalmers. Vad vi nu har gjort är att vi har öppnat dessa stiftelsehögskolor, så att det är samma demokratiska insyn som framöver kommer att gälla för dem som gäller för den av skattebetalarna finansierade högskolevärlden i övrigt.

Forskningen i Sverige har inte fått minskade anslag, utan bevisligen sammantaget ökade anslag. Det kunde Rune Rydén själv konstatera vid den hearing utskottet hade för några veckor sedan. Bilden var mer positiv och nyanserad än den bild som på gator och torg och i salonger sprids av Moderata samlingspartiet.

Svara på min fråga också, Rune Rydén! Varför anser han sig själv okvalificerad att sitta i en högskolestyrelse?

Anf. 190 RUNE RYDÉN (m):

Fru talman! Det var några intressanta upplysningar som Bengt Silfverstrand lämnade – nämligen att det skall komma en proposition inom kort. Detta vet vi väldigt väl, Bengt Silfverstrand. Vi vet att det kommer en proposition om tjänsteförslagen och tjänstestrukturen inom universiteten och högskolorna. Men på ingen enda punkt, vad jag kan förstå, kommer detta att svara på de frågor som statssekreteraren väckte i Universitetslärares nr 9 av den 2 maj i år. Bengt Silfverstrand svarar inte heller på mina frågor om hur man verkligen skall lösa det här. Om man gör särskilda satsningar på forskarutbildningen innebär det nämligen att man tillfälligtvis drar bort lärare som nu tjänstgör och som i stället skall ägna sig åt forskning under forskarutbildningsskedet, som jag påpekade i mitt anförande. Hur löser man det, Bengt Silfverstrand?

Man skall rekrytera lärare utomlands ifrån. Jag frågade Bengt Silfverstrand redan i mitt anförande: Hur gör man med danskar som har 50 % mer i lön och tyskar som har dubbelt så hög lön? Vill de komma till Sverige, med det skattesystem om vilket även andra företagsledare har uttalat sig att det inte är särskilt fördelaktigt?

När får vi se förslaget om att pensionärerna skall arbeta på universiteten och högskolorna, Bengt Silfverstrand? Kommer det i den proposition som läggs fram nu i maj månad?

Jag vill ha svar på de här frågorna, och det har jag inte fått av Bengt Silfverstrand. Han riktar i stället frågor till mig.

Anf. 191 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Fru talman! Man kan naturligtvis agera på det sätt som Rune Rydén gör; att stå och läsa upp samma saker ett par gånger och sedan inte lyssna på vad jag säger. Jag säger att i den proposition som kommer tas tjänstestrukturer och förhållanden mellan de akademiska lärarnas forskning och undervisning upp. Det kommer en proposition om forskarutbildning som också belyser de här problemen.

Självfallet går det att rekrytera lärare också utomlands. Jag råkar känna utomordentligt förträffliga forskare och vetenskapsmän, exempel-

vis inom historiska institutionen vid Lunds universitet, som råkar komma just från Danmark.

Rune Rydén har ingen ytterligare replik, och kan alltså inte svara på min fråga.

Anf. 192 MARGITTA EDGREN (fp):

Fru talman! Låt mig börja med att säga att jag var mycket glad över att sitta i styrelsen för Lunds universitet, Bengt Silfverstrand. Jag tyckte att jag gjorde ett utomordentligt arbete där, och jag hade med stor glädje suttit kvar och blivit omvald och invald igen. Är jag nu oerhört tydlig på den punkten?

Jag tycker att Bengt Silfverstrand försöker nära en myt att det är i och med det socialdemokratiska regeringsinnehavet från det senaste valet som utbyggnaden av högskolan har satt i gång. Glöm aldrig att den inleddes 1990/91 mot den dåvarande socialdemokratiska ministerns önskan och vilja! Det var utbildningsutskottet som tog initiativ och inledde utbyggnaden av högskolan. Den fortsatte mycket kraftfullt och mycket tydligt under den borgerliga regeringen under ledning av Per Unckel. Där har vi basen till den utveckling som Bengt Silfverstrand här försöker säga helt är Socialdemokraternas förtjänst under de senaste 2–3 åren.

Jag vet att jag inte har någon replik på Gunnar Goude, men jag vill ändå för protokollet tala om att även jag tycker att det finns kompetenser och excellenser som är viktiga i högskolan och som inte fångas i en doktorsavhandling utan kan fångas på annat sätt. Därför bör det också finnas utrymme för dessa excellenser och kompetenser.

Anf. 193 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Det är glädjande att konstatera att Folkpartiet och Moderaterna i alla fall inte har samma uppfattning på en väsentlig punkt, nämligen den som Margitta Edgren, å Folkpartiets vägnar hoppas jag, gör sig till tolk för. Man kan inhämta kunskap och kompetens och vara alldeles lämplig som ledamot i en universitetsstyrelse om man råkar tillhöra utbildningsutskottet som Margitta Edgren och Rune Rydén gör.

Margitta Edgren är en konstruktiv debattör, och jag skall gärna ge henne rätt på den punkten att det självfallet har varit satsningar av både socialdemokratiska och borgerliga regeringar. Sammantaget har detta inneburit en mycket kraftig expansion av den svenska högskolan. När man nu bejakar detta från borgerligt håll, och samtliga partier står ju bakom detta, är det rent fantastiskt att andra partier samtidigt ondgör sig över lärarutbildningen.

Det pågår också en utredningen över hela linjen om lärarutbildningen över huvud taget och satsningar på högskolan. I konsekvens med detta – om man nu var orolig för lärarutbildningen – skulle man ju yrka avslag, eller åtminstone något dämpa den expansion på utbildningssidan som nu sker. Det är någonting som inte stämmer. Det är alltså en motsägelse som är alldeles uppenbar, åtminstone från en del av de borgerliga partierna.

Anf. 194 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Jag blev tillfrågad av Bengt Silfverstrand om jag ansåg mig kompetent att sitta i Lunds universitets styrelse. Det är det jag har

yttrat mig om. Jag har ingen aning om mitt parti tyckte att jag var det, men det utgår jag ifrån. Det är det jag har svarat på.

Prot. 1996/97:102
14 maj

vissa högskolefrågor

Anf. 195 GUNNAR GOUDE (mp):

Herr talman! Jag har en kort fråga till Bengt Silfverstrand. Han talar varmt och vackert om utbyggnaden av Sveriges universitet och högskola och antyder, vilket är alldeles riktigt, att vi, om satsningen med de 60 000 platserna genomförs, nästan kommer att nå målet om att 50 % av dem som lämnat gymnasiet kan beredas plats på en eftergymnasial utbildning vid högskolor och universitet.

Men jag tycker också att det finns ett behov av att Bengt Silfverstrand uppmärksammar att det som då pågår är en revolution när det gäller högre utbildning i Sverige. Det går alltså inte att föreställa sig att det är det gamla universitetet och den gamla högskolan med de strukturer och den undervisningsmetodik vi har som skall kunna ta hand om dessa kullar. De kommer inte att få den undervisningssituation som de så väl behöver. Där har vi ett stort problem som man inte får sopa under mattan.

Jag tycker att det vore bra om vi fick litet tydligare anvisningar om hur man tänker lösa det här problemet. Jag tycker att det nästan är på gränsen till litet skamligt när departementet slänger ut att vi får väl skaffa pensionerad och utländsk arbetskraft som klarar lärarsituationen. Problemet är betydligt större än så.

Anf. 196 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Jag håller med om en del av det Gunnar Goude har sagt om behovet av att också ta hänsyn till andra faktorer, t.ex. lärarutbildning och organisation, nu när vi har något av en utbildningsrevolution. Det är precis detta som är på gång. Men eftersom expansionen är så kraftig och det är så stor uppslutning bakom denna dynamiska utveckling, är det väl också rimligt att man utnyttjar alla möjligheter till lärarrekrutering. Det handlar dels om att förbättra utbildningen, dels om att utnyttja de reserver som onekligen finns och att se över hela tjänstestrukturen så att det blir mer attraktivt att kombinera en forskarinsats med en undervisningsinsats. Det är alltså reformer över hela linjen.

Sedan har jag en kommentar till det Gunnar Goude sade tidigare. Det sker ju en försöksverksamhet som också expanderar när det gäller kvalificerad eftergymnasial utbildning. Därmed har ju Gunnar Goude också fått svar på frågan att det sker förändringar. Man har alltså ett särskilt angreppssätt just för den yrkesinriktade utbildningen. Det är också en förnyelse som tar hänsyn till förändringarna i Sverige och i omvärlden.

Anf. 197 GUNNAR GOUDE (mp):

Herr talman! Jag skall inte försöka hålla något slags räfst- och rättarting över vad man har missat. Men det är litet förvånansvärt att man inte anade att man skulle göra denna kraftiga insats och därför i god tid, t.ex. för två år sedan, startade med lärarutbildningar och en genomtänkt omorganisation av grundutbildningen vid högskolor och universitet. Man har missat det. Det må vara förlåtet, men litet förvånansvärt är det med tanke på de erfarenheter vi har haft t.ex. från utbyggnaden på 60-talet. Då gjorde man just de här misstagen. I viss mån har vi sett samma misstag

upprepas när gymnasiereformen genomfördes utan ordentliga förberedelser.

Jag skulle vilja ha litet klarare tecken på vad man tänker göra. Det duger inte med att bara referera till pensionärer, utländska lärare och sittande utredningar. Det vore bra med någon liten antydning om hur man skall ta hand om dessa stora skaror.

Anf. 198 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Man skall självfallet agera över hela linjen. Man skall förstärka lärarutbildningen. Man skall göra det mer attraktivt att bli lärare och verka som lärare. När det gäller högskolevärlden skall man ge möjligheter till både forskning och undervisning, eftersom det är kommunicerande kärl, som flera har varit inne på.

I den proposition som läggs fram i dagarna kommer det förslag om en förändrad tjänstestruktur som innebär väsentligt ändrade möjligheter och bättre förutsättningar för att bedriva undervisning. Det kommer att positivt stimulera rekryteringen.

Det här går hand i hand. Men det är ganska fantastiskt att höra det från borgerligt håll och från Miljöpartiet sedan de har ställt upp och i vissa sammanhang även kommit med överbud när det gäller utvecklingen och platsantalet. Vi ser det inte minst när det gäller motionerna. Nu har vi inte haft någon fördelningsdiskussion, men vi kommer att få en sådan debatt igen. I de sammanhangen är det överbudet när det gäller platserna det handlar om. Det handlar aldrig om lärarutbildningen i de sammanhangen. Man kan säga att jätten kommer efter brödet även hos Miljöpartiet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 15 maj.)

26 § Lokala styrelser med elevmajoritet

Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkande 1996/97:UbU10

Lokala styrelser med elevmajoritet (prop. 1996/97:109)

Anf. 199 TOMAS HÖGSTRÖM (m):

Herr talman! Utbildningsutskottets betänkande handlar om regeringens förslag om inrättande av lokala styrelser med elevmajoritet för gymnasieskolan och den kommunala vuxenskolan.

En majoritet av utskottet föreslår nu riksdagen att anta förslaget. Avsikten är att öka elevinflytandet i skolan, säger man. Att elevinflytandet behöver öka tror jag att vi alla är överens om. Riksdagen har även tidigare uttalat sig för att elevinflytandet skall öka. Samtidigt visar utredningar att eleverna anser att de har litet att säga till om i skolan. Nu försöker man alltså att tillgodose elevernas och riksdagens önskemål.

Det är viktigt att öka elevernas inflytande över undervisningens innehåll och arbetsform. Det skriver även regeringen i propositionen. Men man väljer ändå att lägga fram ett förslag som inte rör det som anses mest

väsentligt för att skapa verkligt elevinflytande. Man väljer nämligen styrelsevägen.

Majoriteten har valt att formalisera framför att ta elevernas berättigade krav om ökat inflytande på allvar. Den väg man valt leder till en återvändsgränd. Vi förleds lätt att tro att regeringen medvetet valt den inslagna vägen därför att man inte vill ge eleverna de instrument som är nödvändiga för att utöva verkligt inflytande. Det utskottsmajoriteten nu gör är att bygga upp kulisser – Potemkinkulisser. Därför avvisar vi förslaget.

Vad som är viktigt är inte styrelsemajoritet eller representation i nya styrelseformer. Det riskerar i stället att skapa bilden av att verkligt inflytande bäst utövas i form av sammanträden, av representation i snöpta styrelser. Det är en felsyn som leder arbetet med elevinflytande bakåt, inte framåt. Det begränsade inflytande som det möjligtvis kan bli fråga om är dessutom förbehållet några få som återfinns i styrelsen. Övriga får vackert stå vid sidan om.

Minderåriga, som det kan bli fråga om i dessa nya styrelser med elevmajoritet, är bara ett av problemen. Dessutom skapas nya konfliktsituationer, nya problem. Elevers tid i skolan är relativt kort. Det uppstår ett konkurrensförhållande mellan studier och ledningsfunktionen för skolan. Detta anser vi vara till nackdel för såväl elever som är engagerade i styrelserna med elevmajoritet som det flertal som inte ges denna möjlighet. Det uppstår även nya konfliktsituationer mellan elever i majoritet och personalgrupper i skolan.

Skolkommittén ligger ursprungligen bakom förslaget. Jag har hela tiden ställt mig undrande till förslaget om nya styrelser med elevmajoritet. Som jag uppfattar det har diskussionen med eleverna handlat om att utveckla inflytandet när det gäller elevernas studier och vardag. Det har inte handlat om att formalisera.

Herr talman! För oss moderater är elevinflytande mycket av en process. Det handlar om att lägga ut arbetsuppgifter som rör elevernas vardag och deras studier. Det är en process eftersom det handlar om att utveckla skolans arbetsformer. Det finns många framgångsrika exempel runt om i landet som visar att detta synsätt är riktigt. Jag har besökt skolor som från att ha varit problemskolor numera framstår som bra exempel på hur ökat elevinflytande och delaktighet har burit frukt. Gemensamt är att de har processat sig fram till framgång.

Men elevinflytande måste också handla om att eleverna skall ha möjlighet att välja skola och skolförhållanden. Inflytande handlar till mycket stor del om att kunna välja något annat när man inte är nöjd med det som erbjuds. Det naturliga är att positivt arbeta för det fria valet av skola. Jag antar att det är något som även Tomas Eneroth ställer sig bakom, åtminstone om han menar allvar med att leva upp till bilden av sig som en förnyare av den socialdemokratiska utbildningspolitiken.

Men det handlar också om att utveckla friskolor, att skapa möjligheter för friskolor, att ta vara på friskolornas utvecklingskraft, att öka inslaget av entreprenadformer i skolan och därmed ge inflytandet den yttersta form det kan ta sig. En skola som inte håller måttet väljer eleverna bort.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation 1 under mom. 1.

Anf. 200 MARIE WILÉN (c):

Herr talman! Centerpartiet anser att frågorna om ökat elev- och föräldrainflytande i skolan är mycket viktiga. I dag när människor ser det som en självklarhet att få ta ansvar, att ha möjlighet att välja och bestämma själva, måste detta också gälla skolans område.

Vi ser därför positivt på den försöksverksamhet som pågår i grundskolan med lokala skolstyrelser med föräldramajoritet. I slutet av februari hade 15 skolor anmält försöksverksamhet till Skolverket och i slutet av april 28 skolor. Men jag skulle önska att ännu fler hade kommit i gång redan nu. Från riksdagens sida borde man ge tydliga signaler om att försöksverksamheten med föräldrastyrelser bör leda fram till en permanentning av verksamheten. Det skulle ge föräldrarna och skolorna besked om att det är denna utveckling som riksdagen vill se på lång sikt, och det skulle motivera flera att komma i gång med lokala skolstyrelser.

Herr talman! Jag vill därmed yrka bifall till reservation 4.

Jag vill också i detta sammanhang ställa en fråga till socialdemokraterna i riksdagen, främst Tomas Eneroth. Vilken ambition har man långsiktigt när det gäller att öka föräldrainflytandet i grundskolan?

Herr talman! I likhet med det jag nämnt inledningsvis anser Centerpartiet att det är positivt att det även lagts fram förslag om att införa försöksverksamhet med lokala styrelser med elevmajoritet inom gymnasieskolan och komvux. Centerpartiet ser det som ett sätt att öka elevinflytandet.

Vi är också, liksom de flesta andra partier och remissinstanser, positiva till att rektor skall komma att ges ett särskilt ansvar för att utvecklingen av skolans arbetsformer gynnar ett aktivt elevinflytande.

Många elever i gymnasieskolan saknar i dag inflytande. Det skrivs ju också tydligt i både propositionen och utskottsbetänkandet. De känner sig inte sedda och inte hörda. En sammanfattande bild av den forskning som är gjord angående elevinflytande visar att eleverna inte har något egentligt inflytande på undervisningen, varken i grundskolan eller i gymnasieskolan. Undersökningen som Skolverket har gjort visar att eleverna vill ha inflytande över arbetssituationen, ämnenas innehåll och uppläggning.

Skolan måste utvecklas för att kunna fylla sin uppgift och de krav som ställs på dagens skola. Eleverna är en viktig kraft för förändring i skolan. Eleverna är de som bäst vet hur det är att vara ung i dagens samhälle. Deras erfarenheter behövs för att utveckla skolan. Elever och vuxna har olika perspektiv på verksamheten i skolan. Men de är inte varandras motparter, även om det kan tyckas så ibland. De är beroende av varandra.

Elevinflytande är en rättvise- och demokratifråga, men också en fråga om utbildningskvalitet. Med inflytande över det egna lärandet blir eleven mer motiverad att omvandla lärarens undervisning till kunskaper som kan användas för fortsatt lärande.

Det formella inflytandet behöver också utvecklas. Det markerar att eleverna är kompetenta att ta ett större ansvar. Genom att ge eleverna mer ansvar och få dem att känna delaktighet i organisation och planering förbereds de bättre för de uppgifter som vuxenlivet medför, samtidigt som motivationen i skolarbetet ökar.

Jag tycker också att ett TV-inslag i helgen om elevinflytande i gymnasieskolan var ganska talande. En gymnasietjej sade att på de flesta platser i samhället betraktas hon som vuxen, men inte i skolan.

Barnombudsmannen har uttalat sitt stöd för regeringens förslag till försöksverksamhet, men understryker att det endast skall ses som en del i arbetet med att förbättra elevinflytandet i skolan.

Jag tycker att vi skall ge eleverna möjlighet till en stark ställning. Arbetet med lokala styrelser med elevmajoritet i gymnasieskolan tror jag kan vara ett sätt. Det har från olika håll framförts oro angående denna försöksverksamhet. Centerpartiet har uppfattat den oron. Men vi ser försöksverksamheten som en möjlighet till ökat inflytande och som en möjlighet att öka motivationen i skolarbetet.

Anf. 201 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Herr talman! Jag är litet förvånad över den redovisning som Marie Wilén har lämnat av Centerns syn på medinflytande. Det är en prestation att kunna diskutera det utan att komma in på något som åtminstone för mig är en självklarhet, nämligen det fria valet av skola. Eller skall jag se tystnaden från Centerns sida i den debatten så att Centern, som åtminstone i en tidigare regering har framstått som en vän till utvecklande av andra skolformer, värnande av elevens fria val och förkovran av friskolorna, nu tar avstånd från den politiken?

Anf. 202 MARIE WILÉN (c) replik:

Herr talman! Nej, det skall Tomas Högström inte göra. Det räcker med att läsa i betänkandet, där vi klart har redovisat vår hållning i friskolefrågorna. Det fördes en mycket stor friskoledebatt vid antagandet av friskolebeslutet, som vi inte tyckte var bra. Vi håller fast vid den åsikt som vi har om friskolorna. Det borde vara bra också för Tomas Högström att det finns en samsyn i de frågorna. Det finns alltså ingen åsiktsskillnad när det gäller friskolorna.

Anf. 203 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Herr talman! Det hade varit bra om man från Centern under behandlingen av det här ärendet hade redovisat den synen, i stället för att nu i efterhand mer eller mindre be om ursäkt för att man inte har gjort det.

Anf. 204 MARIE WILÉN (c) replik:

Herr talman! Jag ber inte om ursäkt för att vi inte har gjort det. I det här betänkandet behandlas främst lokala styrelser med elevmajoritet i gymnasieskolan. Jag tyckte att det var rimligt att diskutera den frågan, inte att nu ta upp en ny friskoledebatt.

Anf. 205 OLA STRÖM (fp):

Herr talman! Det blev ingen guldmedalj till Sverige i ishockey-VM i kväll, och det blir inte heller någon guldmedalj för utskottsmajoritetens förslag. Jag tycker att förslaget i betänkandet är ett svar på en fråga som aldrig har ställts.

Betänkandet är rubricerat *Lokala styrelser med elevmajoritet*. Det skulle lika gärna kunna heta Lokala styrelser med skolledare i minoritet eller Lokala styrelser med professionella lärare i minoritet. Det handlar faktiskt också om det, något som det sällan har talats om i debatten.

Det svaras på en fråga som aldrig har ställts. Jag har aldrig hört en skolledare säga: Det här med budgetfrågor är så svårt att det skulle vara väldigt skönt, om jag slapp sitta i majoriteten och besluta om dem. Eller: Profilen för den skola som jag är ansvarig för överlåter jag gärna till eleverna. Eller: Vilka ekonomiska prioriteringar vi vill ha på vår skola är för svårt för mig – det överlåter jag gärna till eleverna.

Jag har faktiskt aldrig heller hört elever som har sagt: Jag känner att jag vill ha inflytande över min skola – inte alls över min egen studiesituation. Vad jag vill är att sitta i en styrelse, och det är inte nog med det. Jag vill vara i majoritet, så att jag kan köra över rektor och skolpersonal.

Det gäller här alltså ett svar på en fråga som aldrig har ställts. Jag tycker att det är mycket märkligt och faktiskt litet skrämmande att det just inom skolområdet är politiskt tillåtet att komma med alla möjliga förslag till hur verksamheten skall styras. Man kallar det elevdemokrati och annat. Jag tycker att man måste slå fast och stärka det som är det viktiga: skolledarnas professionella ansvar, lärarnas fostrande roll gentemot eleverna för att dessa skall kunna komma in i samhället osv.

Ingen har kommit på tanken att föreslå patientstyrda sjukhus eller värnpliktsstyrda regementen, men just inom skolområdet är det fritt fram. Skolområdet är politikens experimentlåda. Jag tycker att skolan är alldeles för viktig för att man skall utveckla sådant här.

Jag tycker också att det kan vara fråga om att göra de här eleverna, framför allt på gymnasiet, en stor otjänst. Det är ju ett oerhört ansvar som de kan få. Det handlar om att ta ansvar i budgetfrågor för tiotals miljoner kronor. Det handlar också om att en handfull elever skall representera kanske 1 000 eller 2 000 elever på en gymnasieskola. Det är ett mycket tungt ansvar. Alla vi som är förtroendevalda vet hur svårt det kan vara att jämkä samman olika viljor. Dessutom är en del av de här eleverna inte myndiga.

Om man skall tillämpa demokrati måste man vara tydlig när det gäller spelreglerna. Vi skulle inte kunna kalla oss demokratiskt valda eller en demokratisk riksdag, om vi bara fanns här utan några regler för hur vi väljs, för hur vi avsätts och för hur ansvar skall kunna utkrävas av oss. Vi är ändå myndiga människor. Jag hoppas att det inte blir så, men det finns en risk för att det som kallas demokrati kan bli anarki.

Jag tycker att man skulle ha koncentrerat sig på det som är viktigt och som Tomas Högström var inne på: rätten att välja skola också inom och mellan kommuner, rätten att få en studiegång som är anpassad efter studieförmågan, rätten att få en individualiserad utbildning i ett tempo som man klarar och rätten att friare få välja i ett kursutbud.

Detta är i alla fall det som jag möter när jag träffar elever. Man vill påverka sin egen vardag och sina egna studier, inte sitta och bestämma i en styrelse.

Jag tycker, för att sammanfatta mitt resonemang, att det egentligen finns tre huvudsakliga problem med detta.

Man kan för det första i detta sammanhang göra elever en otjänst. Det är fråga om ett tungt ansvar. Det kan gå fel. Man vet inte hur ansvar skall utkrävas, och en del av eleverna är omyndiga. De skall dessutom samtidigt klara av studierna.

För det andra: Demokrati kräver tydliga regler, och sådana finns inte här.

Det viktigaste är, för det tredje, att man begränsar den professionella skolpersonalens möjligheter att styra sin skola – samma personal vilken vi sedan ställer mot väggen och som ansvariga politiker skall ställa mot väggen för vad den åstadkommer i skolan.

Jag vill säga nej till elevstyrelse. Jag säger starkt ja till elevinflytande och yrkar bifall till reservation 1 under mom. 1.

Prot. 1996/97:102

14 maj

*Lokala styrelser med
elevmajoritet*

Anf. 206 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v):

Herr talman! Vänsterpartiet ställer sig helt bakom regeringens förslag om en fyraårig försöksverksamhet med lokala styrelser med elevmajoritet i gymnasieskolorna. Vi tycker att det är ett bra förslag.

Vi har fört fram några ytterligare förslag, som skulle förstärka och förtydliga elevernas ställning. Jag har tittat litet grand i Ungdomskommitténs betänkande *Ungdom och makt*, och där säger man att demokrati i praktiken främst kräver att eleverna är delaktiga i planeringen och genomförandet av själva undervisningen. Vi tycker att det är riktigt.

Eleverna måste få ett direkt inflytande över undervisningen, och klassrumsdemokratien måste fungera. Men tyvärr är det så att ju mer man nalkas skolarbetets kärna, själva undervisningen, desto mindre upplever eleverna att deras utrymme för påverkan är.

Gymnasieskolan måste därför i större utsträckning än nu utveckla ett elevdemokratiskt arbetssätt, där förmågan till självständigt arbete och ett kritiskt förhållningssätt prioriteras. Det är självklart att en skola som skall fostra till demokrati måste vara demokratisk i sina arbetsformer. Det får inte finnas en skillnad mellan det man säger att man vill göra och det man faktiskt gör. Därför tycker jag också att det är viktigt att man försöker bryta den hierarkiska struktur som fortfarande råder inom skolan. Den och den objektssyn på eleverna som ännu finns företrädd i många skolor försvårar det elevdemokratiska arbetet, både i och utanför klassrummet.

Vi har i vår motion också pekat på att många av de traditionella arbetsformerna och även betygen hindrar eleverna från att bli medaktiva och delaktiga i undervisningens planering och genomförande, alltså från att få makt över sitt eget lärande.

Vi vet att betygen har en i hög grad styrande effekt på skolans arbete. Lärarna utgår oftare från betygsriterierna än kursplanerna när de planerar undervisningen. Nu skall lärarna sätta betyg på varje avslutad kurs i gymnasieskolan. Det är ibland kurser som har en liten omfattning, kanske 30 undervisningstimmar. Vi vet faktiskt inte hur detta påverkar uppläggningsen av undervisningen och elevernas möjligheter till inflytande.

Vi menar att en betygsfri skola är en viktig förutsättning för en demokratisk skola. Vi tror att det är först när betygen avskaffas som eleverna på allvar kan ifrågasätta rådande strukturer inom skolan. Då finns det ingen risk längre att bestraffas. Då kommer elevinflytandet att bli en realitet.

I likhet med vad Barnombudsmannen föreslog i sitt remissvar på Skolkommitténs betänkande, anser vi i Vänstern att eleverna skall ges en lagstadgad rätt att utvärdera sin egen utbildning.

Ett annat kriterium som Ungdomskommittén tog upp är just elevernas möjligheter att delta som fullvärdiga medlemmar i den formella beslutsprocessen i skolan. Det är det som dagens ärende handlar om. Till skillnad från Tomas Högström, tror jag faktiskt att den formella sidan av

skoldemokratin även kan vara ett stöd för elevernas direktinflytande över undervisningen och för demokratin i klassrummet.

Vi anser också att det borde finnas klart formulerade mål för elevdemokrati i skol- och arbetsplaner. Det är inte alltid så. Vi tycker också att det är viktigt att det elevfackliga arbetet stärks. Där kanske regeringen bör överväga att verkligen erkänna Elevorganisationen som en facklig organisation.

Vi har också sagt att det i kommunens anmälan till Skolverket om deltagande i försöksverksamheten bör ingå en redogörelse för hur verksamheten skall kunna göras till en angelägenhet för så många som möjligt. Det finns kanske en risk för att de som sitter i styrelserna inte kommer att vara representativa för hela gymnasieskolan. Jag vet inte om det finns en risk för att eleverna på de s.k. teoretiska programmen kan komma att dominera styrelserna.

Vi har också upprepat ett tidigare förslag vi lade fram när betänkandet om föräldramajoritet i lokala styrelser på grundskolan behandlades. Vi tycker att en regel borde införas som garanterar eleverna fr.o.m. årskurs 7 att delta som ledamöter i lokala styrelser. Vad vi förstår finns det inget formellt hinder för detta. Det flaggas för möjligheten, men den slås inte fast.

Till slut en sak som inte har berörts men som också gäller elevdemokratin, nämligen att få en bra undervisning i demokrati under skoltiden. Det gäller eleverna både på grundskolan och på gymnasieskolan.

Med detta vill jag yrka bifall till reservation 2 under mom. 5. Men jag står givetvis bakom övriga reservationer från partiet.

Anf. 207 OLA STRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag vill ta upp en aspekt på det Britt-Marie Danestig-Olofsson sade, nämligen att fostra till demokrati. Jag tycker att det är oerhört viktigt – jag tror alla tycker det. Men det kan inte vara liktydigt med "Elevdemokrati – rätten att köra över rektor". Det kan inte vara det enda tecknet på att det råder elevdemokrati.

Det är litet urvattnat med ordet fostra. Det innebär faktiskt en form av träning inför nya begrepp. Jag tycker t.ex. att man kan fostra barn i trafikunskap utan att automatiskt tycka att alla barn skall ha körkort. En vuxen måste kunna dricka alkohol utan att barnen automatiskt ges rätt att dricka alkohol. Ni förstår min princip: Skolan har en viktig roll att fostra i demokratiska frågor. Men det behöver inte nödvändigtvis betyda att eleverna skall ha majoritet på sin skola. Det finns många andra sätt att fostra i demokrati som är betydligt mer verksamma.

Anf. 208 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik:

Herr talman! För mig är det viktigt att eleverna får möjligheten att verbalisera sina önskemål och krav, att kunna kommunicera med sina lärare. Att ingå i dessa styrelser är en viktig del i en demokratisk process och ger demokratiskt kunnande. Det handlar om att lära sig litet grand om föreningsteknik och, inte minst, att ta konsekvenserna och ansvaret för sina beslut. Jag ser stora möjligheter där.

Jag är inte rädd för att ge eleverna majoritet. Många av eleverna i gymnasieskolan är myndiga och skall rösta. En del av dem har röstat in

både Ola Ström och mig i den här församlingen. Ger vi dem det förtroendet och tilliten, tror jag också att de klarar av att inneha majoriteten i de lokala styrelserna på den skola och verksamhet de känner väl.

Prot. 1996/97:102
14 maj

*lokala styrelser med
elevmajoritet*

Anf. 209 OLA STRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag tror säkert att många elever kommer att klara detta. Det här testet kommer att gå bra på en del skolor. Men detta är inte min huvudpoäng till varför jag är kritisk. Det handlar mer om principerna för hur man styr verksamhet och för vilket ansvar som ges eleverna.

Jag kan ställa upp på allt det Britt-Marie Danestig-Olofsson sade, dvs. vikten av att elever får känna delaktighet, inflytande, påverkan, att man lyssnar på dem osv. Men det här betänkandet handlar om att politiker i ansvarig nämnd avsäger sig rätten att ingripa. Eleverna ges rätt att köra över övrig skolpersonal. Det handlar inte bara om inflytande. Det handlar om rätten att köra över övrig skolpersonal. Det är en oerhört väsentlig maktförskjutning på skolpersonalens bekostnad. Det är en allvarlig utveckling.

Anf. 210 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik:

Herr talman! För mig är det en viktig demokratisk princip att de som är berörda i första hand skall ha möjlighet att fatta beslut om det de är berörda av – sin egen verklighet. Gymnasieskolan är till för eleverna, inte för rektor och lärare. Jag är övertygad om att både rektor och lärare, med erfarenhet och kunskaper, inte kommer att ha några som helst svårigheter att kommunicera med eleverna i dessa styrelser. Nu har vi snarare tvärtom försökt sprida makten litet grand, eftersom den har varit så koncentrerad till lärargruppen och rektor på skolan. Det är jättebra.

Jag förstår inte riktigt detta att "köra över". Man måste ju skapa majoriteter i en representativ demokrati. En av demokratins viktigaste principer är att skapa majoritetsbeslut. Man bör, givetvis, sträva efter samförstånd mellan de människor som sitter i styrelsen. Det skall man göra i alla sammanhang – även i en sådan församling.

Anf. 211 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Herr talman! Vi är uppenbarligen överens om att eleverna skall ha större inflytande. Sedan skiljer det sig åt i fråga om vilka former detta skall uttryckas i. En förutsättning för var det hela landar är om man menar allvar med elevinflytande. Jag påstår att Vänstern gör sig skyldig till en direkt felsyn som motarbetar verkligt elevinflytande.

Man pratar om att utveckla demokrati i skolan. Sedan inrättar man denna typ av elevstyrelser. Då har man formaliserat. Man har förbehållit bestämmandet, inflytandet över elevsituationen, till vissa elever när det finns möjligheter att ge alla elever ökat inflytande. Man säger att man skall utveckla det elevfackliga arbetet och pratar i det sammanhanget om Elevorganisationen. Bevara oss för en sådan utveckling – med tanke på de erfarenheter som vi har av den organisationen och dess sätt att arbeta!

Jag tror inte att elevens inflytande i skolan främjas av någon form av facklig tillhörighet. Dessutom framgår det av läroplanen att varje elev successivt utövar ett allt större inflytande över sin utbildning och det inre

arbetet i skolan. Men Vänstern pratar om att andra skall göra detta, inte eleven själv.

Anf. 212 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik:

Herr talman! I mitt anförande började jag med att tala om den viktiga informella demokratin och att det kanske viktigaste i skolan är att eleverna får direkt inflytande över planeringen och genomförandet av sin undervisning i de grupper som de befinner sig i. Men den formella delen är inte heller oviktig.

Formalisering av makt är ibland en nödvändighet. Jag vet faktiskt inte vad Tomas Högström menar. Tomas Högström säger att vissa elever skulle kunna få alldeles för mycket makt i förhållande till andra. Jag har inget emot stormöten. Tycker Tomas Högström att det är en lösning på det här problemet tror jag att Vänstern kan ställa upp på det.

Sedan till frågan om det fackliga engagemanget. Jag tycker att det är viktigt att man redan under utbildningstiden möter olika maktkonstellationer i samhället. Jag till skillnad från Tomas Högström tror på att de fackliga organisationerna har en väldigt stor betydelse i det svenska samhället. Jag har inget emot att stärka deras inflytande och intressera unga människor för att också senare engagera sig fackligt.

Anf. 213 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Herr talman! Jag hade uppskattat om Britt-Marie Danestig-Olofsson hade kunnat bejaka och se det positiva i att varje elev successivt utövar ett allt större inflytande över sin utbildning och det inre arbetet i skolan. Men det väljer hon att inte göra. Hon väljer att i stället instämma i någon tolkning som hon vill göra gällande att jag har gett uttryck för, nämligen att man kan ha stormöten. Jag ser det mer som en bekräftelse på att 1968 års män och kvinnor inte bara har övervintrat i skolkommittén utan på sina håll även finns representerade i Sveriges riksdag.

Det finner jag inte vara bra med tanke på att vi just nu diskuterar elevinflytande. Det måste handla om att varje elev ges inflytande över sin skolsituation. Det Britt-Marie Danestig-Olofsson gör sig skyldig till nu är att inrätta en ny form av styrelse som skall representera eleverna. Men mandatet från eleven, uttrycket från den enskilde eleven, begränsas samtidigt genom det förfaringssättet.

Anf. 214 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja citera perceptionspsykologerna: Helheten är faktiskt större än summan av delarna. Det är väldigt viktigt att eleverna kommunicerar med varandra och att de inte bara som individer utan också som grupp kan fatta gemensamma beslut och komma fram till gemensamma ståndpunkter. Själva den processen är oerhört viktig för demokratins utbyggnad och utveckling. Det är det som Tomas Högström missar när han misstänkliggör detta förslag på det sätt som han gör.

Varje elev har givetvis betydelse. Men varje elev skall verka tillsammans med andra elever. Det är i den kommunikationen och i den dialogen som någonting dynamiskt sker. Det är den dialogen som är grunden för all demokrati.

Herr talman! Alla vill och har behov att påverka sin egen arbetssituation. Det gäller också elever. Därför är arbetet med att utveckla elevdemokratin någonting i grunden mycket positivt. Redan i första klass kan barnen mycket väl vara med och bestämma om olika frågor inom klassens ram. Efterhand kan ansvarsområden utvidgas så att allt fler frågor beslutas tillsammans med eleverna.

Utvecklingen på detta område har hittills gått alldeles för långsamt. Ibland har jag en känsla av att förstaklassarna har mer inflytande än gymnasisterna. Ur den synpunkten kan jag förstå att regeringen kan vilja göra någonting drastiskt för att få igång processen ordentligt. Men den väg regeringen har valt, att ge eleverna majoritet i skolstyrelsen, tror vi kristdemokrater är helt fel.

Att det skulle vara ett bra sätt att skola eleverna i demokrati förstår jag inte. Tvärtom. Att inrätta styrelser med ottydligt mandat och ansvar och låta omyndiga personer utgöra majoritet i dessa styrelser skapar i stället en bristande respekt för de demokratiska institutionerna. Det blir ett slags låtsasdemokrati. I vilket annat demokratiskt sammanhang överläts de avgörande besluten till de nyaste och minst erfarna i en grupp?

Vem kan begära att en elev som kommer direkt från grundskolan skall ha möjlighet att snabbt skaffa sig överblick över så viktiga frågor som vilka kurser och lokala grenar som skall finnas i skolan, hur budgeten skall läggas upp och ett antal andra frågor som rör driften av en skola samtidigt som hon eller han skall sätta sig in i allt som rör de egna studierna och uppläggningsen av dem? Det är helt enkelt inte möjligt att ha överblick över en utbildning som man befinner sig mitt uppe i.

I alla sammanhang efterlyser ungdomar i dag fler vuxenkontakter. Om regeringen får som den vill väljer vi vuxna i stället att abdikera från ytterligare ett område och ge en liten grupp ungdomar vuxenansvar på ett område som de flesta varken har tillräckliga kunskaper eller tillräcklig mognad och livserfarenhet för att klara. Jag anser att det är att göra dem en björntjänst. I stället borde vi ge eleverna det de själva efterlyser, mer tid tillsammans med lärare och andra vuxna i skolan så att de får en chans att bli sedda och uppmärksammade på ett helt annat sätt än vad som är möjligt i dag.

I Ungdomsbarometern, som är en återkommande undersökning bland ett representativt urval ungdomar, efterlyser ungdomarna vuxna som vågar vara vuxna. Vad de vill ha av de vuxna är normer, förebilder och vägledning, inte vuxna som lämnat över ansvar till dem och som de får makt att köra över i en styrelse. Mer inflytande över sin egen arbetssituation och sina studier vill däremot ungdomarna ha. Den rätten måste betonas tydligare i varenda skolplan. Framför allt är det något som skall följas upp och utvärderas. Jag tror att bristen i dag oftast ligger där.

Det skall framgå i arbetsplanen för varje enskild skola i vilken form tid och utrymme skall avsättas för elevernas och lärarnas gemensamma planering i frågor som rör det dagliga arbetet. Arbetet i de styrelser där eleverna finns med, som t.ex. hälsolag, matråd, arbetsmiljökonferenser, skolkonferenser och yrkesråd behöver också utvecklas. Elevernas synpunkter skall tas på lika stort allvar som övriga styrelsemedlemmars, och alla åsikter skall sedan vägas mot varandra.

Det bästa i sådana sammanhang är givetvis att eftersträva konsensusbeslut. Det gagnar en sådan verksamhet som en gymnasieskola bäst. Rektors ansvar för ett utvecklat elevinflytande behöver förtydligas i läroplanen om dessa förändringar skall komma till stånd. Elevernas möjligheter att välja skola, som flera talare har varit inne på, är också ett sätt att öka deras inflytande.

Det finns alltså mycket att göra för att förbättra elevernas inflytande över sin arbetssituation. Det kommer vi kristdemokrater att fortsätta att arbeta för på olika sätt. Men regeringens förslag, som stöds av Centern, Miljöpartiet och Vänstern, avvisar vi. Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Anf. 216 TOMAS ENEROTH (s):

Herr talman! Debatten om elevinflytandet i skolan är faktiskt jämn-gammal med mig, skulle jag vilja påstå. Det var i slutet på 60-talet som diskussionen på allvar vaknade om vikten av att eleverna också i skolan får något inflytande under skoltiden. Under hela min skoltid gjorde såväl riksdag som regering flera uttalanden om vikten av att eleverna skall få mer att säga till om.

Som elev märkte inte jag av detta i någon större utsträckning. Det var rektorn och läraren som bestämde min och mina klasskamraters vardag, och våra åsikter hade inte i någon större utsträckning någon betydelse. Ju längre upp i åldern som jag kom under min skoltid, desto mindre blev mina möjligheter att påverka och desto mer styrd var jag av läroböcker och schemastyrning.

Jag minns faktiskt bara en framgång. Det var när jag och alla andra barn på låg- och mellanstadieskolan i Kosta demonstrerade för att få se Ingmar Stenmarks andra åk. Vi stod på klätterställningen och vägrade gå in till lektionen om inte rektorn garanterade oss denna yttersta av rättigheter. Kombinationen av slagord som ”vi vill se Stenmark” och vädjande barnaögon blev till slut för mycket för rektorn. Vi vann kampen om andra åket i Kitzbühel.

Det var väl knappast någon bra sedelärande historia att den enda framgången kom när vi tog till civil olydnad. Men det kanske också visar att mycket av det som sagts, beslutats, önskats och uttalats om vikten av elevinflytande har fått väldigt liten betydelse i verkligheten.

Mina erfarenheter är dessutom knappast unika. Skolverkets undersökningar bekräftar bilden av den obefintliga inflytandet men visar också på det stora och växande intresse dagens skolelever faktiskt har av att få ökat inflytande. Det gäller inte bara inflytande över den egna undervisningen och situationen i klassrummet utan också över skolan som helhet.

Det finns som jag ser det två huvudskäl för elevinflytande i skolan.

Det ena är det demokratiska – skolan skall fostra kritiskt tänkande, aktiva och engagerade medborgare och kan knappast göra det med trovärdighet om de som tillbringar hela sin ungdomstid i skolan inte får utöva något inflytande där. Brist på påverkansmöjligheter skapar bara vanmakt, ointresse och foglighet.

Det andra skälet är minst lika viktigt, nämligen att elevinflytande förbättrar kvaliteten i skolan. Eleverna trivs bättre, får större motivation och presterar faktiskt bättre om de känner att de kan påverka. I propositionen refereras en mängd undersökningar som alla visar hur utökade påverkansmöjligheter förbättrar kvaliteten i skolan.

Det är nu dags att gå från ord till handling, och det är vad propositionen gör. Det förslag som nu föreligger ger möjlighet för de skolor som vill att inrätta lokala styrelser med elevmajoritet. Förslaget liknar i stort det som gäller för föräldrastyrelser inom grundskolan, dvs. det ger en relativt stor frihet att lokalt utforma hur arbetet skall gå till under försöksverksamheten.

På samma sätt som i fallet med föräldrastyrelser anger vi också här att de lokala styrelserna inte övertar det övergripande ansvaret som styrelsen för utbildningen i kommunen har. De övertar heller inte det myndighets- eller ledningsansvar som skolledningen har och för den delen inte heller det professionella ansvaret för undervisningen som lärarna har. Men inom dessa ramar finns ändå ett relativt utrymme för eget bestämmande på skolan om alltifrån resurstilldelning och prioriteringar till skolans arbetsmiljö, mobbning eller profilering. I den processen bör eleverna och deras representanter ha ett stort inflytande. En majoritet av elevrepresentanter i styrelsen är en god utgångspunkt för en dialog som alltför länge har saknats i gymnasieskolan.

Den rädsla som en del har anfört – anmärkningsvärt stor, måste jag säga efter att ha hört inläggen – för att eleverna skulle ta över det politiska ansvaret eller skolledningens och lärarnas roll ser jag som helt obefogad. Det handlar ju dessutom om en försöksverksamhet på skolor där det redan finns ett genuint intresse för lokala styrelser! Av mångas argumentation kan man nästan tro att vi nu vill införa obligatoriska styrelser i varenda skola från och med i morgon. Så är det inte – det är en försöksverksamhet. Vi kan aldrig tvinga fram den här typen av engagemang.

Däremot kan vi stimulera engagemanget och undanröja de hinder som finns i dag. Ett nej till betänkandet innebär ett nej till att de som vill pröva, ett nej till initiativkraften och ett nej till engagemanget. För mig är det helt obegripligt att några partier här tar ställning mot detta. Att dessutom säga nej med argumentet att inflytandet i huvudsak bör ske på annat sätt, helst genom att välja andra skolor, är för mig ännu obegripligare.

Jag är väl medveten om att en lokal styrelse inte är enda vägen till elevinflytande. Minst lika viktigt är elevernas möjlighet att påverka i klassrummet, att tillsammans med lärarna planera undervisningen, osv. Men detta, Tomas Högström och framför allt Ola Ström, står ju knappast i motsatsställning till lokala styrelser! Jag ser det som att de snarare kompletterar varandra. Ett försöksarbete med lokala styrelser ger också effekter i klassrummet och ger det stöd som eleverna behöver för att på allvar kunna ta ansvar för undervisningen tillsammans med sina lärare.

Jag kan hålla med om att rätten att välja skola är viktig. Men när väl valet är gjort måste man väl rimligtvis ändå ha mer att säga till om? Om inte skolan man valt motsvarar den glättiga färgbroschyr man fick när man valde skolan, är det väl ännu viktigare att det skapas vägar för förändring inom skolan? Det kan vara väl sent att välja en annan skola efter ett eller två år.

Jag skall inte förlänga debatten utan yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på alla reservationer. Jag gläds åt att det ändå är en relativt stor majoritet som nu vill öppna vägar för förnyelse och engagemang inom gymnasieskolan.

Anf. 217 OLA STRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja förlänga debatten. Jag har egentligen saker att säga Tomas Eneroth.

Det blir så att säga fel i slutändan för Tomas Eneroth. Det han säger i hela den argumentation han bygger upp är att en förutsättning för att få elevinflytande och demokrati i skolorna faktiskt är att eleverna sitter i majoritet. Säger man det, säger man indirekt att man inte tror professionell skolpersonal, skolledare och andra om att kunna skapa en demokratisk skola med inflytande och annat. Man vill t.o.m. markera det så mycket att det är viktigt att sätta dem i minoritet. Det är faktiskt nästan litet oförskämt.

Min andra fråga är: Om styrelser nu är så fantastiskt och viktigt för inflytandet i den här verksamheten, skulle Tomas Eneroth rent principiellt kunna tänka sig patientstyrda sjukhus eller värnpliktsstyrda regementen? På vilket sätt skulle dessa verksamheter skilja sig från verksamheten i en skola?

Anf. 218 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Herr talman! Jag måste säga att det är fantastiskt så oerhört rädd för elevinflytande herr Ola Ström framträder i sitt anförande. Han räknar bara upp fel, risker, brister och problem och ser inte den unika möjlighet som en försöksverksamhet ändå innebär.

Skolan är till för eleverna, som går där med skolplikt. 98 % av eleverna går i dag i gymnasieskola. Det vore orimligt att då inte ge dem möjlighet till något större inflytande över den helhet som präglar hela deras vardag och deras liv. Det är den möjligheten vi nu ger. Jag tror på dialog, till skillnad från resonemanget om att rektorer och lärare skulle köras över.

Tidigare sade Ola Ström att vi gör eleverna en otjänst genom att instifta den här typen av styrelser. Så sade även högern om arbetarklassen när man införde rösträtt. Det är oerhört viktigt att öppna möjligheter att skapa dialog. Detta är som sagt inte enda vägen, men det är *en* väg. I kombination med utökade möjligheter till påverkan i klassrummet tillsammans med läraren är detta något oerhört viktigt för att eleverna skall få större inflytande över sin skola och den vardag de lever i under 12–14 års tid.

Anf. 219 OLA STRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att Tomas Eneroth har fel. Han säger att det är viktigt med dialog, men förslaget innebär faktiskt att skolpersonal och skolledarna inte klarar av en dialog. Därför måste man ändra till ett system där eleverna får majoritet, och först då kan man få en dialog. Detta är den logiska konsekvensen av det Tomas Eneroth säger. Jag tycker inte att den här verklighetsbilden stämmer, och jag är inte särskilt rädd för förslaget – jag tycker bara att det är fel.

Min fråga kvarstår. Tomas Eneroth sade att skolan är till för eleverna, och det är klart att den är. Sjukhusen är till för patienterna. Skall Tomas Eneroth ha patientstyrelser på sjukhusen eller inte?

Anf. 220 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Herr talman! Den dag Ola Ström kan visa mig att genomsnittstiden för patienter inneliggande på sjukhus är någonting i stil med 12, 13 år skulle jag i och för sig fundera på att överväga den möjligheten. Men med dagens polikliniska möjligheter är man väl snarare inne några timmar.

Ola Ström menar att man mycket väl skulle kunna föra en dialog utan att eleverna var i majoritet. Men erfarenheterna av detta är ganska dåliga.

I dag känner elever att de inte har någon större möjlighet att framföra sina synpunkter. I dag känner elever att de inte lyssnas på. Jag tror faktiskt att det faktum att man kan bilda majoritet i en styrelse innebär att man tas på större allvar, att man känner att man faktiskt har något i ryggen. I dag tas inte elever på allvar. I dag lyssnar inte lärare på sina elever. I dag tar inte skolledningen elevernas åsikter på allvar. Det är t.o.m. så att ju äldre eleverna är, och ju större deras förutsättningar för ansvarstagande egentligen borde vara, desto mindre inflytande får de över skolan, desto mindre lyssnar lärare och skolledning på dem, och desto mindre respekteras de som vuxna individer.

Det är för att vi skall uppgradera elevernas betydelse som jag tycker att det är viktigt att ge dem den här möjligheten på de skolor där man vill, de skolor där man säger att man är beredd att pröva detta. Det är inget obligatoriskt, men på de skolor där man vill, skall man kunna göra det. Jag begriper inte varför Folkpartiet med sina liberala traditioner vill stoppa denna möjlighet, stoppa entusiasmen och stoppa engagemanget. Det är för mig fortfarande obegripligt.

Anf. 221 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Herr talman! Vi vill utveckla elevinflytandet. Men det gäller att göra det på ett sådant sätt att det för eleverna innebär just att de får ett inflytande, att de ges ett inflytande. Det gäller att de känner att nu kan vi vara med och påverka. Nu kan vi vara med och ge uttryck för våra åsikter. Nu lyssnar man. Det är många delar i det här som skall samspela, särskilt i processen att lära skolan det här. Jag tror att man gör eleverna en björn-tjänst genom att säga: Titta, det här är lösningen!

Nu säger visserligen regeringen i propositionen att dessa styrelser kan vara *ett* sätt att stärka elevernas inflytande. Men när jag lyssnar på debatten, och jag har även talat med Skolkommitténs företrädare, fokuseras detta som *den* lösning som skall finnas. Det andra blir något underordnat. Här lurar man eleverna. I propositionen uttrycks detta t.o.m. så här: Långt viktigare är dock att öka elevernas inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer.

Min fråga blir då naturligtvis, Tomas Eneroth: Gör man inte då felaktig prioritering från regeringens sida när man så att säga lägger fram en sak som anses vara mindre viktig, och utelämnar det som är långt viktigare?

Anf. 222 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Herr talman! Om man läser regeringens proposition noggrant, och också läser vårt kära betänkande, så ser man att vi nu ger ett uppdrag, ett särskilt ansvar, till rektorn att utveckla skolans arbetsformer så att de

gynnar ett aktivt elevinflytande. Jag begär inte att Högström skall ha läst detta, men jag har åtminstone påpekat det.

Argumentationen att det endast blir några få elever som får inflytande är ju ganska märklig. Med den argumentationen skulle ju vi här i Sveriges riksdag ha åtta och en halv miljoner ledamöter. Vi är ju endast några få. Och bara det faktum att vi har inrättat riksdagen måste ju då automatiskt innebära att det inte finns några möjligheter i Sveriges samhälle att kunna påverka, eftersom vi tycker att riksdagen är oerhört viktig som institution. Jag hoppas att Tomas Högström förstår liknelsen. Det är oerhört viktigt att man inom skolan har förtroendevalda som kan representera även andra kamrater i skolan, föra fram åsikter och demokratiskt diskutera dem. Det är också oerhört viktigt att man skapar en arena där skolans problem och angelägenheter – inte minst mobbning eller arbetsmiljöproblem – faktiskt lyfts upp och blir synliga så att debatten blir åskådliggjord för alla. Det missar man om man tar bort denna arena.

Jag kan inte förstå varför Tomas Högström är så oerhört rädd för dessa möjligheter, och framför allt: Varför vill ni moderater stoppa detta? Varför vill ni stoppa de skolor som vill införa inflytande? Varför vill ni stoppa de elever som säger att de tycker att detta är bra, de föräldrar som säger att det här är bra och de lärare och den skolläda som säger att det här är bra? Varför vill ni säga att vi i riksdagen skall förbjuda detta, att vi inte vill öppna den här möjligheten? Det är som sagt obegripligt.

Anf. 223 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Herr talman! I vår reservation och våra motioner med anledning av propositionen har vi anvisat och redovisat större möjligheter och vägar som leder till ett verkligt elevinflytande. Det anser vi saknas i propositionen och utskottsmajoritetens betänkande.

Jag trodde att vi var överens om att utgångspunkten skall vara att varje elev skall utöva större inflytande över sin utbildning och det inre arbetet i skolan. Då är det *det* som är det centrala och *det* som måste vara utgångspunkten när vi pratar om elevinflytande. Det är den ena delen.

Sedan till den andra delen. Jag vill inte ha någon friskoledebatt, låt det stå klart. Men elevinflytande måste handla om att eleverna skall ha möjlighet att välja skola och skolform. Det är så att säga den yttersta formen av elevinflytande. Om jag uppfattade Tomas Eneroth rätt, så ställde han sig bakom synen på det fria valet av skola som något positivt i alla fall när det gäller elevinflytande.

Anf. 224 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Herr talman! Jag skall glädja Tomas Högström med att säga att jag *är* oerhört positiv till rätten att välja skola. I den meningen är jag, liksom Tomas Högström, en förnyare. Men jag skulle aldrig sträcka mig så långt att jag säger att rätten och möjligheten för elever att välja skola är den yttersta formen av elevinflytande. Det är ett citat från Tomas Högström. Det måste vara något underligt med det där valet. Jag kan hålla med om att det är viktigt. Men när man väl gjort valet, när man väl har kommit till skolan och börjat där, det är ju då elevinflytandet börjar. Det är då det är viktigt att man kan påverka både i klassrummet, i sin läroprocess, och på

skolan som helhet. Inte byter man skola efter ett år eller två. Jag tycker att det uttalandet är underligt.

Det visar också hur verklighetsfrämmande den moderata bilden är när det gäller möjligheten att utnyttja det som inom statskunskapen och sociologin kallas *voice* där man uttrycker enbart *exit* – dvs. att rösta med fötterna. Det är en marknadsmekanism som kanske kan fungera och vara bra ibland, men när man väl är inne, måste man kunna påverka. Det gäller konsumentinflytande, elevinflytande, medborgarinflytande. Det är oerhört viktigt. Läs på, Tomas Högström!

Anf. 225 INGER DAVIDSON (kd) replik:

Herr talman! Det har ju alltid ansetts nödvändigt med någon typ av kunskapsöverföring från generation till generation, att man har delat med sig av sin livserfarenhet, som faktiskt stiger i takt med att man mognar. Frågan är om det inte längre gäller. Jag tycker att det här exemplet med Stenmark som Tomas Eneroth tog upp är rätt intressant. Jag kommer ju också ihåg min egen skoltid, och jag ville se *alla* åken. Varför skulle gränsen dras vid *ett* åk eller *två* åk. Man ville ju se *alla*. Det kanske var just därför att de här åsikterna kunde vägas mot varandra, och rektorn kunde göra den här kompromissen, som det blev bra i det här fallet. Frågan är om eleverna, om de själva hade rätt att besluta om det här, kunde se så långt som man faktiskt är tvungen att göra; att det inte handlar om den omedelbara tillfredsställelsen utan om mycket mer än så. Jag tror att de vuxna behöver finnas med i beslutsprocessen.

Jag träffade en gymnasielärare vid ett av Sveriges största gymnasier häromdagen. Hon sade: Jag vet vilka de två första besluten skulle bli i en sådan här styrelse på min skola. Elevrådet har under några år nu mycket aktivt drivit två frågor. Den ena handlar om att få röka inomhus, den andra handlar om att få sitta på borden. Det skulle bli de två första besluten i en sådan styrelse. Det kan låta som en parodi, och jag är den första att tro att det finns betydligt mognare elevråd än det här, men faktum kvarstår. Det är ett elevråd vid en av Sveriges största gymnasieskolor som har detta som de första punkter de skulle vilja driva fram.

Jag är rädd för att detta blir en låtsasdemokrati. I en demokrati måste man värva röster för att få majoritet för sina åsikter, men här skall eleverna få majoritet sig tilldelad.

Anf. 226 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Herr talman! Jag skall ansluta till det senaste, nämligen att man i en demokrati måste få förvärva de röster man har. Poängen är ju att de som i dag styr skolan och som styr hundratusentals elevers vardag över huvud taget inte blivit tillsatta genom någon omröstning. Vilka möjligheter har elever i dag att välja rektorer eller lärare? Det är klart att de inte är valda. Jag tycker att det är oerhört viktigt att elever får ett utökat inflytande.

Jag håller med Inger Davidson om att det är viktigt att äldre delger sina erfarenheter. Det är just därför som jag vill skapa den arena som det innebär att man inrättar lokala styrelser, annars undanröjer man ibland den dialog som denna arena faktiskt skapar. Arenan uteblir. Det är ju det som 20 års erfarenheter visar, och det är det som mina skolerfarenheter visar, att den enda gången som dialogen fick något utlopp var när vi tog

till sådana dåliga saker som strejker. Dialogen fanns inte. Det fanns inga incitament och inga drivkrafter för att diskutera med eleverna.

Episoden med eleverna på en gymnasieskola som vill driva igenom två beslut – att få röka inomhus och att få sitta på borden – är intressant. Den skulle i så fall följa tesen att demokrati är något farligt, eftersom besluten kan bli fel. Jag delar inte den uppfattningen.

Anf. 227 INGER DAVIDSON (s) replik:

Herr talman! Skillnaden mellan den vuxna personalen och eleverna är att de vuxna har yrkeskompetens, kunskap och livserfarenhet som de har valt att tillägna sig för att sedan på olika sätt försöka förmedla detta till den uppväxande generationen. Det är en oerhört stor skillnad. Att göra jämförelser mellan olika vuxna befolkningsgrupper är fullständigt snett. Det handlar om huruvida det skall finnas några gränser över huvud taget mellan barndom, ungdom och vuxenliv och om de vuxna har något att tillföra samhället och att de kanske också skall ha ett avgörande beslut när det gäller frågor som berör så stora områden som det handlar om i detta sammanhang, nämligen hela budgeten för en stor gymnasieskola.

En sak som vi inte heller har varit inne på är vilket beroendeförhållande som elever får till varandra när några beslutar över skolan och då andra elever är beroende av den styrelsen. Som det nu är kan eleverna vända sig till de vuxna i skolan. Men nu skall de alltså kunna påverka sina kamrater. Den beroendeställningen tror jag kan bli mycket märklig för eleverna.

Huvudfrågan är emellertid: Anser vi att vuxenvärlden inte har något att tillföra utan att barn kan fostra barn? Om vi anser det tycker jag att vi skall anta detta förslag.

Anf. 228 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Herr talman! Inger Davidson, det är väl ändå att förgrova debatten att hävda att barn fostrar barn. Det är självklart på det sättet att det är vuxenvärlden som i störst utsträckning anger de normer och de regler som finns. För att förstärka det har vi både här i riksdagen och i kommunerna och styrelsen för utbildningen ett antal regler och förordningar som ganska ordentligt reglerar vilka möjligheter som den lokala styrelsen faktiskt har att utöva inflytande. Den får inte ta över myndighetsutövande. Den får inte ta över den professionella rollen i undervisningen. Den kan inte heller ta det fullständiga och övergripande ekonomiska ansvaret för verksamheten. Det är både hängslen och livrem i fråga om denna verksamhet. Men i utrymmet däremellan måste man ändå ge möjligheter.

Försöksverksamheten gäller enbart gymnasieskolan. När man går på gymnasiet har man ändå en ganska stor livserfarenhet som är nog så viktig att beakta. Den skiljer sig väsentligt från Inger Davidsons och min livserfarenhet. Men den är nog så viktig att beakta. Det kan ju vara så att vi i vår iver att hävda att ju äldre man blir, desto mer erfaren blir man ibland missar något nytt och något som kanske är ännu viktigare än de erfarenheter som vi själva gärna vill höja till skyarna.

När det gäller grundskolan har vi i huvudsak sagt att det skall handla om föräldrastyrelse. Där har Inger Davidson och jag ungefär samma åsikt.

Jag tror att det är viktigt att vi ändå politiskt markerar att 20 års velande i frågan om elevinflytande måste få ett slut. Vi måste ändå ange att det finns möjlighet att våga ta steget t.o.m. till elevmajoritet på skolan, även om jag säkert tror att den största effekten av förslaget kommer att bli alla de debatter som kommer att ske lokalt om huruvida man skall inrätta dessa styrelser eller inte. Förslaget kommer att få effekter på hur elevinflytandet egentligen fungerar på respektive skola. Jag tror inte att landets alla gymnasieskolor kommer att inrätta lokalstyrelser med det samma. Det tror jag inte ett dugg på. Men jag tror att man i väsentligt fler gymnasieskolor än i dag kommer att debattera elevinflytande. Bara det är guld värt i en situation som dagens, då eleverna i gymnasieskolan säger att de inte har något inflytande. Om denna riksdagsdebatt kan leda dit är jag oerhört nöjd.

Anf. 229 TOMAS HÖGSTRÖM (m):

Herr talman! Anledningen till att jag begärde ordet är att jag inte hade möjlighet att bemöta Tomas Eneroths avslutningsreplik, eftersom jag inte hade någon mer replikrätt.

Tomas Eneroth raljerar. Läs på säger han. Läs propositionen. Ja, jag har läst på. Jag har läst propositionen, och jag har varit med och motionerat i den här frågan. Jag tycker att den är mycket viktig, alltför viktig, vill jag påstå, för att avfärdas med den proposition som regeringen nu redovisar.

Det finns drivkrafter i skolan mot en process som pågår redan nu, och som jag också redovisade i mitt anförande, där skolor bygger vidare på ett verkligt elevinflytande och delaktighet. Det är bra, och det är viktigt.

Det är fel, som Tomas Eneroth säger, att vi tillämpar något slags *exit-resonemang*. Vi gör mer än så. Vi redovisar i vår motion, och jag har från talarstolen redovisat olika sätt att utveckla elevinflytandet.

Ett viktigt inslag, som jag uppfattar att vi inte är överens om, är just möjligheten att, när man inte ges inflytande och när man tycker att lärarna i skolan inte lever upp till kravet på elevinflytande, välja en annan skolform, där man ser att det finns andra former av elevinflytande som skulle kunna passa. Den möjligheten är viktig.

Anf. 230 TOMAS ENEROTH (s):

Herr talman! Jag håller med om åtminstone de senare delarna av Tomas Högströms anförande. Jag tycker också att det är oerhört viktigt att man kan välja skola. Men orsaken till det som jag sade tidigare om *exit-resonemanget* var att Tomas Högström själv anförde att det yttersta av elevinflytande är rätten att välja skola. Då gjorde jag kanske det försynta påpekandet att det kanske kan vara så att det är en viktig del, precis som en viktig del är att bilda en styrelse. Men det huvudsakliga och viktiga inflytandet kommer, precis som det står i propositionen och i betänkandet och som Tomas Högström och jag säkert är eniga om också sker i klassrummen, i den dagliga processen mellan elever och lärare. Men man gör

det något för enkelt om man säger att det yttersta av elevinflytande är rätten att välja skola. Det var det försynta påpekandet som jag gjorde.

Anf. 231 TOMAS HÖGSTRÖM (m):

Herr talman! Jag anser att möjligheten att välja skola är det yttersta av elevinflytande. Det är först då som man kan få sin egen bild av elevinflytande tillgodosett.

Sedan är det på det sättet, vilket många också har redovisat här, att det finns problem som jag tyvärr tror kommer att uppfattas och fungera försvårande när det gäller elevinflytandet just med det förslag som nu föreligger med elevmajoriteter. Det skapar nya konfliktsituationer. Det skapar nya problem. Det uppstår konkurrensförhållanden för eleverna, mellan studier och ledningsfunktioner för skolan, och det är inte bra. Om konfliktsituationer uppstår mellan en styrelse med elevmajoritet och stora personalgrupper, vill jag påstå att man de facto har gjort elevinflytandet en björntjänst.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)

27 § Riksbankens Jubileumsfonds verksamhet under år 1996

Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkande 1996/97:UbU11

Riksbankens Jubileumsfonds verksamhet under år 1996 (redog. 1996/97RJ 1 och RR6)

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)

28 § Hemspråk

Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkande 1996/97:UbU12

Hemspråk (prop. 1996/97:110)

Anf. 232 ULF MELIN (m):

Herr talman! I propositionen *Vissa skolfrågor m.m.*, som för ett tag sedan lades fram på riksdagens bord, anger regeringen att man avser att ersätta benämningen hemspråk med benämningen modersmål. Skälet till detta namnbyte är att man vill förstärka ämnets ställning.

Vi anser dock att det egentligen mera är fråga om en ändring av kosmetisk natur. Det verkliga skälet till denna förändring är egentligen, som det står i propositionen, att antalet elever som läser hemspråk har minskat. Kommunerna har gjort besparingar som drabbat hemspråksundervisningen. Vidare är det svårt att rekrytera studenter till lärarutbildning med den här inriktningen. Då blir det problem för hemspråkslärare med fortbildningen och bristen på läromedel. Men just av de skälen har vi väldigt

svårt att se att det skulle hjälpa att byta namn, från benämningen hemspråk till benämningen modersmål. Förstärks det då på läromedelssidan och förstärks då exempelvis rekryteringen av studenter? Och skulle kommunerna då anslå mera pengar osv.? Nej, det tror inte vi. Det finns ingen anledning att blanda bort korten på det sätt som här görs. Det är kanske ganska svenskt ibland att tro att ett problem löses genom att man byter namn, men så är det ju inte.

Begreppet hemspråk är, menar vi, ett vedertaget begrepp. Hemspråk är det språk som talas i hemmet, i familjen – i motsats till det språk som talas i samhället runt omkring. Beträffande barn som är boende i Sverige och som har en eller två föräldrar som talar ett annat språk – men det finns ju också familjer där föräldrarna kommer från olika länder – menar man att svenska är språket i skolan och i samhället runt omkring. Då är faktiskt benämningen hemspråk relevant. Av det skälet motsätter vi oss regeringens förslag.

Med detta yrkar jag bifall till den moderata reservationen i betänkandet.

Anf. 233 MAJVI ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag har en kort tid, några månader, suttit i riksdagen som ersättare. Det är nu första gången som jag står i denna talarstol. Mitt, som det heter, jungfrutal kommer att bli ganska kort, eftersom jag inte vill ta så mycket av ledamöternas tid i anspråk denna sena timme.

Jag tänkte först bara kort och gott yrka bifall till hemställan i utbildningsutskottets betänkande när det gäller att ersätta benämningen hemspråk med benämningen modersmål. Därmed yrkar jag alltså avslag på moderaternas reservation. Sedan vill jag säga några ord om hemspråksundervisningen.

I Skolverkets rapport *Hemspråksundervisningen – en översyn* redovisas forskningsresultat som visar hur viktigt det är med hemspråksundervisning, inte bara för elevernas språkutveckling utan också för deras möjligheter att lära sig svenska eller andra språk. Det är glädjande att det med forskningsresultat är belagt att det är på det sättet.

Att då fortsätta att använda begreppet hemspråk, som leder tanken till att det är fråga om ett språk som talas hemma och som är mindre värt än vad ett modersmål är – modersmål är något som man talar ute i samhället – motverkar elevernas lust och vilja att ta till sig det stöd som hemspråksundervisningen faktiskt är. Ett namnbyte är kosmetika, säger Ulf Melin. Möjligen kan ett namnbyte ses på det sättet, men kosmetika är faktiskt inte så dumt ibland. Ett namnbyte kommer troligen att öka ämnets betydelse, inte bara för eleverna själva utan också för skolpersonalen och föräldrarna.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 15 maj.)

*Ändrade regler för
anmälan av företags-
förvärv enligt konkur-
renslagen*

**29 § Ändrade regler för anmälan av företagsförvärv enligt konkur-
renslagen**

Föredrogs
Näringsutskottets betänkande 1996/97:NU13
Ändrade regler för anmälan av företagsförvärv enligt konkurrenslagen
(prop. 1996/97:82)

Anf. 234 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Det var intressant att lyssna på utbildningsdebatten. Det är nästan så att jag längtar tillbaka till utbildningsutskottet. Jag har en enorm tilltro till eleverna. Så sent som i måndags var jag t.ex. med om en miljödag som högstadiel elever anordnade för 350 elever. Det var nio fjorton- eller femtonåringar som ordnade detta helt perfekt.

Jag skall nu gå över till något så krasst som anmälan om företagsförvärv enligt konkurrenslagen.

Det handlar om att förenkla rutinerna vid förvärv av ett företag. Det sägs att det inte är nödvändigt med en anmälan när man köper ett företag om omsättningen understiger 100 miljoner kronor. Vi i Miljöpartiet har kontrollerat vad Konkurrensverket tycker om detta. Det har nämligen funnits två ärenden bara här i Stockholm där det handlat om förvärv av företag vars omsättning understiger 100 miljoner kronor. Det ena fallet gällde ett filmlaboratorium och det andra fallet gällde kaffeautomater. När det gällde kaffeautomaterna köpte det största bolaget upp det näst största.

Om den regel som föreslås i näringsutskottets betänkande nr 13 infördes, skulle det innebära att man väldigt sent skulle upptäcka att företag håller på att köpa upp varandra. Därför tycker vi att formen för rapportering kunde förenklas. Det har vi varit ensamma om att tycka. I betänkandet säger man att det tar tid, att det blir krångligt osv. När vi talade med Konkurrensverket fick vi beskedet att i stället för att faxa in information om att man går in i ett företag skall lokaltidningar granskas; detta för att titta på förvärv, köp o.d. Det om något måste väl ta tid. Vi tycker alltså att det här verkar väldigt ineffektivt. Det är väl bra att ha den enkla rutinen att faxa in information om olika köp.

Det är mot den bakgrunden som vi skrivit vår motion. Jag tycker således att vår reservation äger sin giltighet. Därför yrkar jag bifall till Miljöpartiets reservation – den enda reservationen i betänkandet.

Anf. 235 DAG ERICSON (s):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande nr 13 handlar om ändrade regler för anmälan av företagsförvärv enligt konkurrenslagen. Redan från början vill jag att det skall stå klart att jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet i dess helhet. Samtidigt yrkar jag avslag på reservationen. Skälen kommer att framgå av mitt anförande.

I dag är det så enligt reglerna att alla företagsförvärv, där omsättningen för de inblandade företagen tillsammans överstiger 4 miljarder, skall anmälas. Detta har lett till att många anmälningar om företagsförvärv gjorts, trots att det uppköpta företaget kanske varit ett litet företag och

ingen som helst fara för negativa effekter från konkurrenssynpunkt har funnits.

Detta i sin tur har lett till att stora resurser lagts ned dels från de anmälda företagens sida, dels från Konkurrensverkets sida – i många fall helt i onödan.

I regeringens proposition föreslås att 4-miljardersgränsen skall slopas. I stället skall anmälan till Konkurrensverket endast behöva ske om det uppköpta företags omsättning det senaste verksamhetsåret överstiger 100 miljoner kronor.

Utöver detta har Konkurrensverket även möjlighet att ålägga en part i samband med ett förvärv att anmäla förvärvet till Konkurrensverket även om summan understiger 100 miljoner kronor på det uppköpta företaget, om Konkurrensverket anser att samhället har ett skyddsbehov eller att en dominerande ställning skapas på den svenska marknaden i samband med ett sådant förvärv. Förutom detta finns det också möjlighet att en part alltid har rätt att frivilligt göra en anmälan till Konkurrensverket om förvärvet.

Med de här nya reglerna kommer avsevärt mindre arbete att behöva läggas ned från företagen och Konkurrensverket. De nya reglerna ligger helt i linje med det arbete som pågår att genom regelförenklingar ta bort så mycket onödigt arbete som möjligt.

Vi socialdemokrater anser att klara och enkla regler är nödvändiga för att kunna utveckla näringslivet och skapa förutsättningar för flera arbeten. Den här föreslagna regelförändringen är en bit på den vägen.

Miljöpartiet har väckt en motion som sedan blivit en reservation i frågan och som går ut på att en förenklad anmälan för alla företagsförvärv skall göras till Konkurrensverket. Man vill att alla förvärv skall anmälas på något sätt. Skälet till detta, som motionärerna säger, är att tvivelaktiga förvärv kan ske när Konkurrensverket inte har information om alla förvärv. Utskottets majoritet anser att det inte finns någon fara med de nya reglerna. Dessutom kommer vinsten med mindre arbete för företagen och Konkurrensverket att utebli om vi tillstyrker reservationen. Troligtvis kommer det att bli mer arbete både för Konkurrensverket och för företagen, och man kommer att lägga ned mycket arbete på helt felaktiga saker. Detta i sin tur gör att de verkligt stora förvärven kan bli dåligt undersökta och att det drar ut på tiden innan man får något svar på grund av resurs- och tidsbrist hos Konkurrensverket. Som tidigare sagts har Konkurrensverket fortfarande möjlighet att ålägga en part att göra en anmälan. Med det skälet vill vi avslå reservationen.

Herr talman! Än en gång vill jag tillstyrka utskottets förslag och avstyrka reservationen.

Anf. 236 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Stockholms tingsrätt har två ärenden redan nu där det här inte skulle ha upptäckts om inte förvärvet hade meddelats. Det står helt uttryckligen, som Dag Ericson säger, att det här i onödan ej skall belastas med anmälningsskyldigheten. Men är det inte en otrolig belastning att läsa lokaltidningarna för att ta reda på vilka som skall ingå i ett förvärv? Det blir för sent när man väl har ingått affären. Då börjar processen. Är det inte lättare med en förenklad informationsplikt, som Konkurrensverket har föreslagit, genom fax?

Anf. 237 DAG ERICSON (s):

Herr talman! Jag förstår precis vad reservationen går ut på, men vi tycker att det innebär ett helt onödigt arbete. Har man satt gränsen till 100 miljoner kronor upplever vi att det inte är någon fara i det här sammanhanget. Att göra en enkel anmälan kommer naturligtvis inte att bli så enkelt, utan det skall följa med några papper och instruktioner om vad det innebär, information om omsättning och hur det hela skall gå till. Det blir fortfarande ett jobb. Då vill ni att det skall göras i alla sammanhang. Det kommer att bli en ny och stor byråkrati för vartenda företag som av något skäl kommer att bli uppköpt. Vi tycker att det är onödigt. Det behövs inte. Man kan säkerställa det hela ändå. Fortfarande har Konkurrensverket möjlighet, om man vet att det är något problem i sammanhanget, att ta upp en anmälan och begära att någon av parterna skall redovisa sitt uppköpsalternativ.

Därför avstyrker vi reservationen, den anser vi är helt onödig.

Anf. 238 EVA GOËS (mp):

Herr talman! På vilket sätt skulle man komma åt detta att det största företaget köper upp det näst största, och så finns det kanske kvar några små företag som har kaffeautomater. Det finns faktiskt också små företag för vilka man slår ut marknaden. Det blir ingen konkurrens, det kanske finns max ett litet företag kvar. Det är mindre belastning att sortera in i alfabetisk ordning allteftersom meddelandena kommer in i stället att för att läsa lokaltidningarna. Det låter fruktansvärt ineffektivt. Jag skulle inte ha skrivit reservationen om jag inte hade tagit direktkontakt med Konkurrensverket som tycker att det är en väldigt bra idé.

Anf. 239 DAG ERICSON (s):

Herr talman! Eva Goës tror att man kan göra en anmälan till Konkurrensverket om alla företagsuppköp genom att faxa in ett meddelande. Meddelandena ligger sedan där på hög, och man gör ingenting. Det är väl ganska onödigt att göra det. Det måste naturligtvis läggas ned ett arbete, det måste göras någonting åt dessa anmälningar, för annars är det meningslöst. Det arbetet och upplägget runt det undersökningsförfarandet anser vi är onödigt. Det leder bara till merarbete. Det viktiga i sammanhanget är naturligtvis att kontrollera och gå igenom de stora uppköpen av företagen, de som kommer att ha en dominerande ställning i samhället och som kommer att göra att några konkurrensförhållanden inte kommer att finnas kvar. Vi tycker att det är väsentligt att det skall finnas kvar. Vi behöver inte gå in på de minsta företagen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)

30 § Bordläggning

Prot. 1996/97:102

14 maj

Anmälades och bordlades

Skrivelse

1996/97:125 Redovisning för fördelningen av medel från Allmänna arvsfonden under budgetåret 1995/96

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1996/97:SfU10 Systembrister och missbruk inom socialförsäkringsystemen

1996/97:SfU15 Det reformerade pensionssystemet

Trafikutskottets betänkande

1996/97:TU9 Skandinavisk luftfartspolitik och förlängning av SAS-samarbetet

31 § Anmälan om interpellationer

Anmälades att följande interpellationer framställdes

den 13 maj

1996/97:306 av *Isa Halvarsson* (fp) till statsrådet Thomas Östros
Servicecheckar

1996/97:307 av *Kia Andreasson* (mp) till miljöministern
Utsläppsvillkoren av försurande kväveoxider

den 14 maj

1996/97:308 av *Karin Falkmer* (m) till kulturministern
Internationell konst

Interpellationerna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 20 maj.

32 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmälades att följande skriftliga svar på frågor inkommit

den 14 maj

1996/97:508 av *Siw Persson* (fp) till justitieministern
Skyddad identitet

1996/97:509 av *Margitta Edgren* (fp) till utbildningsministern
Svux till YTH-utbildningar

1996/97:513 av *Owe Hellberg* (v) till jordbruksministern
Färskost

1996/97:515 av *Gudrun Lindvall* (mp) till jordbruksministern
Rovdjursrivna tamdjur

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 20 maj.

33 § Kammaren åtskildes kl. 22.37.

Förhandlingarna leddes

av andre vice talmannen från sammanträdet början t.o.m. 5 § anf. 23
(delvis),

av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 7 § anf. 75 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. voteringen kl. 13.41,
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 18 § anf. 129 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. 25 § anf. 192 (delvis) och
av tredje talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

LISBET HANSING ENGSTRÖM

/Barbro Nordström

1 § Aktuell debatt: Villkoren i Sverige för företag med internationell verksamhet.....	1
Anf. 1 LARS LEIJONBORG (fp)	1
Anf. 2 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s)	1
Anf. 3 LARS LEIJONBORG (fp)	3
Anf. 4 LARS TOBISSON (m)	5
Anf. 5 PER-OLA ERIKSSON (c)	6
Anf. 6 INGRID BURMAN (v)	8
Anf. 7 BIRGER SCHLAUG (mp)	9
Anf. 8 DAN ERIKSSON (kd)	11
Anf. 9 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s)	12
Anf. 10 LARS LEIJONBORG (fp)	13
Anf. 11 LARS TOBISSON (m)	14
Anf. 12 PER-OLA ERIKSSON (c)	15
Anf. 13 INGRID BURMAN (v)	16
Anf. 14 BIRGER SCHLAUG (mp)	16
Anf. 15 DAN ERIKSSON (kd)	17
Anf. 16 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s)	17
Anf. 17 LARS LEIJONBORG (fp)	18
Anf. 18 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s)	19
2 § Meddelande om ändring i kammarens sammanträdesplan	19
3 § Hänvisning av ärenden till utskott	19
4 § Förnyad bordläggning	20
Meddelande om samlad votering	20
5 § Översyn av telelagen m.m.	20
Trafikutskottets betänkande 1996/97:TU5	20
Anf. 19 TOM HEYMAN (m)	20
Anf. 20 SVEN BERGSTRÖM (c)	21
Anf. 21 LENNART FREMLING (fp)	23
Anf. 22 KARL-ERIK PERSSON (v)	24
Anf. 23 ELISA ABASCAL REYES (mp)	26
Anf. 24 SVEN BERGSTRÖM (c) replik	29
Anf. 25 ELISA ABASCAL REYES (mp) replik	29
Anf. 26 MONICA GREEN (s)	29
Anf. 27 KARL-ERIK PERSSON (v)	31
Anf. 28 MONICA GREEN (s)	32
Anf. 29 KARL-ERIK PERSSON (v)	32
Anf. 30 MONICA GREEN (s)	33
Anf. 31 LENNART FREMLING (fp)	33
Anf. 32 MONICA GREEN (s)	33
Anf. 33 TOM HEYMAN (m)	33
Anf. 34 MONICA GREEN (s)	34
Anf. 35 TOM HEYMAN (m)	34
Anf. 36 MONICA GREEN (s)	34
(Beslut fattades efter 10 §.)	34

6 § Enskilda vägar	34
Trafikutskottets betänkande 1996/97:TU8	34
Anf. 37 ULLA LÖFGREN (m)	34
Anf. 38 HANS STENBERG (s)	34
(Beslut fattades efter 10 §.)	35
7 § Beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred	35
Försvarsutskottets betänkande 1996/97:FöU5	35
Anf. 39 LENNART ROHDIN (fp)	35
Anf. 40 JAN JENNEHAG (v)	37
Anf. 41 ANNIKA NORDGREN (mp)	38
Anf. 42 ÅKE CARNERÖ (kd)	40
Anf. 43 ANNIKA NORDGREN (mp) replik	43
Anf. 44 ÅKE CARNERÖ (kd) replik	44
Anf. 45 ANNIKA NORDGREN (mp) replik	44
Anf. 46 ÅKE CARNERÖ (kd) replik	44
Anf. 47 OLA RASK (s)	45
Anf. 48 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s)	46
Anf. 49 ÅKE CARNERÖ (kd) replik	47
Anf. 50 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s)	47
Anf. 51 ÅKE CARNERÖ (kd) replik	47
Anf. 52 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s)	48
Anf. 53 LENNART ROHDIN (fp) replik	48
Anf. 54 ANNIKA NORDGREN (mp) replik	48
Anf. 55 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s)	49
Anf. 56 ANNIKA NORDGREN (mp) replik	49
Anf. 57 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s)	50
Anf. 58 ANN-KRISTIN JOHANSSON (s)	50
Anf. 59 JARL LANDER (s)	51
Anf. 60 ELISA ABASCAL REYES (mp)	52
Anf. 61 ÅKE CARNERÖ (kd) replik	53
Anf. 62 ELISA ABASCAL REYES (mp) replik	54
Anf. 63 ÅKE CARNERÖ (kd) replik	54
Anf. 64 ELISA ABASCAL REYES (mp) replik	54
Anf. 65 ARNE ANDERSSON (m)	54
Anf. 66 ANNIKA NORDGREN (mp) replik	56
Anf. 67 ARNE ANDERSSON (m) replik	56
Anf. 68 ANNIKA NORDGREN (mp) replik	56
Anf. 69 ARNE ANDERSSON (m) replik	57
Anf. 70 OLA RASK (s) replik	57
Anf. 71 ARNE ANDERSSON (m) replik	57
Anf. 72 OLA RASK (s) replik	58
Anf. 73 GÖTHE KNUTSON (m)	58
Anf. 74 ELISA ABASCAL REYES (mp) replik	59
Anf. 75 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s)	59
Anf. 76 JARL LANDER (s) replik	60
Anf. 77 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s)	61
Anf. 78 LENNART ROHDIN (fp)	61
Anf. 79 GÖTHE KNUTSON (m)	62

Anf. 80	Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s)	62	Prot. 1996/97:102
Anf. 81	GÖTHE KNUTSON (m)	63	14 maj
Anf. 82	LENNART ROHDIN (fp)	63	
Anf. 83	GÖTHE KNUTSON (m)	64	
Anf. 84	LENNART ROHDIN (fp)	64	
Anf. 85	GÖTHE KNUTSON (m)	64	
	(Beslut fattades efter 10 §.)	64	
8 §	Nya regler om elberedskap	65	
	Försvarsutskottets betänkande 1996/97:FöU6	65	
	(Beslut fattades efter 10 §.)	65	
9 §	Höjd lotteriskatt	65	
	Skatteutskottets betänkande 1996/97:SkU18	65	
Anf. 86	STEN ANDERSSON (m)	65	
Anf. 87	LISBETH STAAF-IGELSTRÖM (s)	67	
Anf. 88	STEN ANDERSSON (m)	67	
Anf. 89	LISBETH STAAF-IGELSTRÖM (s)	68	
Anf. 90	STEN ANDERSSON (m)	68	
	(Beslut fattades efter 10 §.)	68	
10 §	Mervärdesskatten på viss utbildning	68	
	Skatteutskottets betänkande 1996/97:SkU25	68	
Beslut		68	
	TU5 Översyn av telelagen m.m.	68	
	TU8 Enskilda vägar	70	
	FöU5 Beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred	70	
	FöU6 Nya regler om elberedskap	71	
	SkU18 Höjd lotteriskatt	71	
	SkU25 Mervärdesskatten på viss utbildning	71	
Beslut om samlad votering		71	
11 §	Prästers tystnadsplikt	72	
	Konstitutionsutskottets betänkande 1996/97:KU18	72	
	(Beslut fattades efter 18 §.)	72	
12 §	Vissa ändringar i radio- och TV-lagen m.m.	72	
	Konstitutionsutskottets betänkande 1996/97:KU19	72	
Anf. 91	NILS FREDRIK AURELIUS (m)	72	
Anf. 92	HÅKAN HOLMBERG (fp)	73	
Anf. 93	KENNETH KVIST (v)	74	
Anf. 94	NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik	75	
Anf. 95	KENNETH KVIST (v) replik	75	
Anf. 96	NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik	76	
Anf. 97	KENNETH KVIST (v) replik	76	
Anf. 98	HÅKAN HOLMBERG (fp) replik	76	
Anf. 99	KENNETH KVIST (v) replik	77	
Anf. 100	HÅKAN HOLMBERG (fp) replik	77	
Anf. 101	KENNETH KVIST (v) replik	78	
Anf. 102	CATARINA RÖNNUNG (s)	78	
Anf. 103	NILS FREDRIK AURELIUS (m)	79	
Anf. 104	CATARINA RÖNNUNG (s)	80	

Anf. 105 NILS FREDRIK AURELIUS (m).....	80
Anf. 106 CATARINA RÖNNUNG (s)	80
Anf. 107 HÅKAN HOLMBERG (fp)	81
(Beslut fattades efter 18 §.)	81
13 § Fortsatt giltighet av lagen om tillfälliga bestämmelser i fråga om tillstånd att sända lokalradio.....	81
Konstitutionsutskottets betänkande 1996/97:KU27	81
Anf. 108 BIRGIT FRIGGEBO (fp)	81
Anf. 109 OLA KARLSSON (m).....	83
Anf. 110 KURT OVE JOHANSSON (s)	84
Anf. 111 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	86
Anf. 112 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	87
Anf. 113 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	88
Anf. 114 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	88
Anf. 115 OLA KARLSSON (m) replik.....	89
Anf. 116 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	89
Anf. 117 OLA KARLSSON (m) replik.....	89
Anf. 118 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	90
Anf. 119 KENNETH KVIST (v)	90
(Beslut fattades efter 18 §.)	91
14 § Sveriges medverkan i Internationella valutafondens nya lånearrangemang.....	91
Finansutskottets betänkande 1996/97:FiU16.....	91
(Beslut fattades efter 18 §.)	91
15 § Riksdagens revisorers verksamhet under budgetåret 1995/96.....	91
Finansutskottets betänkande 1996/97:FiU24.....	91
(Beslut fattades efter 18 §.)	91
16 § Riksbankens förvaltning år 1996, m.m.	92
Finansutskottets betänkande 1996/97:FiU25.....	92
Anf. 120 JOHAN LÖNNROTH (v).....	92
Anf. 121 SUSANNE EBERSTEIN (s).....	93
Anf. 122 JOHAN LÖNNROTH (v).....	93
Anf. 123 SUSANNE EBERSTEIN (s).....	94
Anf. 124 JOHAN LÖNNROTH (v).....	94
Anf. 125 SUSANNE EBERSTEIN (s).....	94
(Beslut fattades efter 18 §.)	94
17 § Finansieringsverksamhet i ekonomisk förening m.m.	94
Finansutskottets betänkande 1996/97:FiU26.....	94
(Beslut fattades efter 18 §.)	94
18 § Delgivning med aktiebolag.....	95
Justitieutskottets betänkande 1996/97:JuU16.....	95
Anf. 126 ANDERS G HÖGMARK (m).....	95
Anf. 127 SIW PERSSON (fp).....	97
Anf. 128 GÖRAN MAGNUSSON (s)	97
Anf. 129 ALICE ÅSTRÖM (v).....	98
Anf. 130 ROLF ÅBJÖRNSSON (kd)	99
Anf. 131 GÖRAN MAGNUSSON (s)	100

Anf. 132 ROLF ÅBJÖRNSSON (kd).....	100	Prot. 1996/97:102
Beslut	100	14 maj
KU18 Prästers tystnadsplikt	100	
KU19 Vissa ändringar i radio- och TV-lagen m.m.....	101	
KU27 Lag om fortsatt giltighet av lagen (1995:1292) om tillfälliga bestämmelser i fråga om tillstånd att sända lokal- radio.....	101	
FiU16 Sveriges medverkan i Internationella valutafondens nya lånearrangemang	102	
FiU24 Riksdagens revisorers verksamhet under budgetåret 1995/96.....	102	
FiU25 Riksbankens förvaltning år 1996, m.m.	102	
FiU26 Finansieringsverksamhet i ekonomisk förening m.m.....	102	
JuU16 Delgivning med aktiebolag	102	
Beslut om uppskjuten votering	103	
19 § Domstols sammansättning.....	104	
Justitieutskottets betänkande 1996/97:JuU17	104	
Anf. 133 ANDERS G HÖGMARK (m).....	104	
Anf. 134 INGBRITT IRHAMMAR (c).....	105	
Anf. 135 SIW PERSSON (fp)	106	
Anf. 136 ALICE ÅSTRÖM (v)	107	
Anf. 137 KIA ANDREASSON (mp).....	109	
Anf. 138 ANDERS G HÖGMARK (m) replik.....	110	
Anf. 139 KIA ANDREASSON (mp) replik	110	
Anf. 140 ROLF ÅBJÖRNSSON (kd).....	110	
Anf. 141 MÄRTA JOHANSSON (s)	111	
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)	113	
20 § Advokatsamfundets disciplinverksamhet	113	
Justitieutskottets betänkande 1996/97:JuU18	113	
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)	113	
21 § Övergrepp i rättssak.....	114	
Justitieutskottets betänkande 1996/97:JuU19	114	
Anf. 142 GUN HELLSVIK (m)	114	
Anf. 143 INGBRITT IRHAMMAR (c).....	115	
Anf. 144 SIW PERSSON (fp)	116	
Anf. 145 KIA ANDREASSON (mp).....	117	
Anf. 146 CINNIKA BEIMING (s).....	118	
Anf. 147 GUN HELLSVIK (m) replik.....	119	
Anf. 148 CINNIKA BEIMING (s) replik.....	120	
Anf. 149 GUN HELLSVIK (m) replik.....	120	
Anf. 150 CINNIKA BEIMING (s) replik.....	120	
Anf. 151 ALICE ÅSTRÖM (v)	120	
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)	121	
22 § Konsumentskydd vid avtal om tidsdelat boende	121	
Lagutskottets betänkande 1996/97:LU18	121	
Anf. 152 AGNE HANSSON (c).....	121	
Anf. 153 TANJA LINDERBORG (v)	122	
Anf. 154 YVONNE RUWAIDA (mp)	122	

Anf. 155	BENGT KRONBLAD (s)	123
Anf. 156	AGNE HANSSON (c) replik	123
Anf. 157	BENGT KRONBLAD (s) replik	123
Anf. 158	AGNE HANSSON (c) replik	124
Anf. 159	MARIETTA DE POURBAIX-LUNDIN (m)	124
Anf. 160	YVONNE RUWAIDA (mp)	124
Anf. 161	MARIETTA DE POURBAIX-LUNDIN (m)	124
	(Beslut skulle fattas den 15 maj.)	125
Ajournering		125
Återupptagna förhandlingar		125
23 § Reviderat protokoll om förbud mot eller restriktioner i användningen av minor, försåt och andra anordningar		
	Utrikesutskottets betänkande 1996/97:UU8	125
Anf. 162	EVA ZETTERBERG (v)	125
Anf. 163	BODIL FRANCKE OHLSSON (mp)	127
Anf. 164	INGRID NÄSLUND (kd)	129
Anf. 165	CARINA HÄGG (s)	130
Anf. 166	BODIL FRANCKE OHLSSON (mp) replik	133
Anf. 167	CARINA HÄGG (s) replik	133
Anf. 168	BODIL FRANCKE OHLSSON (mp) replik	134
Anf. 169	CARINA HÄGG (s) replik	134
Anf. 170	EVA ZETTERBERG (v) replik	134
Anf. 171	CARINA HÄGG (s) replik	134
Anf. 172	EVA ZETTERBERG (v) replik	135
Anf. 173	CARINA HÄGG (s) replik	135
Anf. 174	BERTIL PERSSON (m)	136
Anf. 175	ANNA CORSHAMMAR-BOJERUD (c)	136
	(Beslut skulle fattas den 15 maj.)	138
24 § Europaavtalet med Slovenien		138
	Utrikesutskottets betänkande 1996/97:UU14	138
Anf. 176	LENNART ROHDIN (fp)	138
	(Beslut skulle fattas den 15 maj.)	139
25 § Vissa högskolefrågor		139
	Utbildningsutskottets betänkande 1996/97:UbU9	139
Anf. 177	RUNE RYDÉN (m)	139
Anf. 178	MARGARETA ANDERSSON (c)	141
Anf. 179	MARGITTA EDGREN (fp)	143
Anf. 180	MARGARETA ANDERSSON (c) replik	144
Anf. 181	MARGITTA EDGREN (fp) replik	145
Anf. 182	MARGARETA ANDERSSON (c) replik	145
Anf. 183	MARGITTA EDGREN (fp) replik	145
Anf. 184	BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v)	145
Anf. 185	GUNNAR GOUDE (mp)	146
Anf. 186	TUVE SKÅNBERG (kd)	149
Anf. 187	BENGT SILFVERSTRAND (s)	150
Anf. 188	RUNE RYDÉN (m)	152
Anf. 189	BENGT SILFVERSTRAND (s)	152
Anf. 190	RUNE RYDÉN (m)	153

Anf. 191	BENGT SILFVERSTRAND (s)k:	153
Anf. 192	MARGITTA EDGREN (fp)	154
Anf. 193	BENGT SILFVERSTRAND (s)	154
Anf. 194	MARGITTA EDGREN (fp)	154
Anf. 195	GUNNAR GOUDE (mp)	155
Anf. 196	BENGT SILFVERSTRAND (s)	155
Anf. 197	GUNNAR GOUDE (mp)	155
Anf. 198	BENGT SILFVERSTRAND (s)	156
	(Beslut skulle fattas den 15 maj.)	156

Prot. 1996/97:102

14 maj

26 § Lokala styrelser med elevmajoritet 156

	Utbildningsutskottets betänkande 1996/97:UbU10	156
Anf. 199	TOMAS HÖGSTRÖM (m)	156
Anf. 200	MARIE WILÉN (c)	158
Anf. 201	TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	159
Anf. 202	MARIE WILÉN (c) replik	159
Anf. 203	TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	159
Anf. 204	MARIE WILÉN (c) replik	159
Anf. 205	OLA STRÖM (fp)	159
Anf. 206	BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v)	161
Anf. 207	OLA STRÖM (fp) replik	162
Anf. 208	BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v)	
	replik	162
Anf. 209	OLA STRÖM (fp) replik	163
Anf. 210	BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v)	
	replik	163
Anf. 211	TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	163
Anf. 212	BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v)	
	replik	164
Anf. 213	TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	164
Anf. 214	BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v)	
	replik	164
Anf. 215	INGER DAVIDSON (kd)	165
Anf. 216	TOMAS ENEROTH (s)	166
Anf. 217	OLA STRÖM (fp) replik	168
Anf. 218	TOMAS ENEROTH (s) replik	168
Anf. 219	OLA STRÖM (fp) replik	168
Anf. 220	TOMAS ENEROTH (s) replik	169
Anf. 221	TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	169
Anf. 222	TOMAS ENEROTH (s) replik	169
Anf. 223	TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	170
Anf. 224	TOMAS ENEROTH (s) replik	170
Anf. 225	INGER DAVIDSON (kd) replik	171
Anf. 226	TOMAS ENEROTH (s) replik	171
Anf. 227	INGER DAVIDSON (s) replik	172
Anf. 228	TOMAS ENEROTH (s) replik	172
Anf. 229	TOMAS HÖGSTRÖM (m)	173
Anf. 230	TOMAS ENEROTH (s)	173
Anf. 231	TOMAS HÖGSTRÖM (m)	174
	(Beslut skulle fattas den 15 maj.)	174

27 § Riksbankens Jubileumsfonds verksamhet under år 1996	174
Utbildningsutskottets betänkande 1996/97:UbU11	174
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)	174
28 § Hemspråk	174
Utbildningsutskottets betänkande 1996/97:UbU12	174
Anf. 232 ULF MELIN (m)	174
Anf. 233 MAJVI ANDERSSON (s)	175
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)	175
29 § Ändrade regler för anmälan av företagsförvärv enligt konkurrenslagen	176
Näringsutskottets betänkande 1996/97:NU13	176
Anf. 234 EVA GOËS (mp)	176
Anf. 235 DAG ERICSON (s)	176
Anf. 236 EVA GOËS (mp)	177
Anf. 237 DAG ERICSON (s)	178
Anf. 238 EVA GOËS (mp)	178
Anf. 239 DAG ERICSON (s)	178
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)	178
30 § Bordläggning	179
31 § Anmälan om interpellationer	179
32 § Anmälan om skriftliga svar på frågor	179
33 § Kammaren åtskildes kl. 22.37.	180

Gotab, Stockholm 1997